

Міністерство освіти і науки України
Міністерство молоді та спорту України
Харківська державна академія фізичної культури
Кафедра олімпійського та професійного спорту

Світлана СТАДНИК

Введення до спеціальності

(А7 Фізична культура і спорт)

Навчальний посібник

Затверджено Вченою радою ХДАФК як навчальний посібник для здобувачів освіти 1 курсу за спеціальністю А7 Фізична культура і спорт

Харків
ХДАФК
2025

*Затверджено Вченою радою ХДАФК
(Протокол № 12 від 20 жовтня 2025 року)*

Рецензенти: **І. О. Когут** – д.фіз.вих., професор, головний науковий співробітник Науково-дослідного інституту Національного університету фізичного виховання і спорту України, професор кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України;

А. В. Губа – д.пед.н., професор, перший проректор, професор кафедри олімпійського та професійного спорту Харківської державної академії фізичної культури.

Стадник С.О.

С 11 Введення до спеціальності (А7 «Фізична культура і спорт»): навчальний посібник / Стадник С.О. – Харків: ХДАФК, 2025. – 222 с.

Навчальний посібник розроблено згідно з робочою програмою з дисципліни «Введення до спеціальності». У ньому подано загальну характеристику системи вищої освіти в Україні, широко висвітлено фізичну культуру і спорт як суспільне явище та сферу діяльності, а також охарактеризовано ресурсне забезпечення сфери фізичної культури і спорту.

УДК 796.01:796.011(075)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	7
ТЕМА 1. Характеристика освітньої програми «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» та організація освітнього процесу у закладі вищої освіти	7
1.1. «Вступ до спеціальності» як навчальна дисципліна	7
1.2. Основні поняття навчальної дисципліни	9
1.3. Профіль освітньої програми зі спеціальності 017 – «Фізична культура і спорт»	11
1.4. Перелік компонентів освітньої програми	16
1.5. Організація освітнього процесу у закладі вищої освіти	17
ТЕМА 2. Система вищої освіти в Україні	24
2.1. Загальні засади побудови системи вищої освіти в Україні	24
2.2. Державна політика у сфері вищої освіти	26
2.3. Рівні, ступені та кваліфікації вищої освіти	28
2.4. Управління у сфері вищої освіти	29
2.5. Забезпечення якості вищої освіти	33
2.6. Комплексна характеристика здобувача вищої освіти	34
ТЕМА 3. Академічна доброчесність при підготовці здобувачів вищої освіти	41
3.1. Історія виникнення поняття «академічна доброчесність» та її ключові фундаментальні цінності	41
3.2. Законодавство у сфері академічної доброчесності та загальні принципи забезпечення академічної доброчесності	44
3.3. Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти	46
3.4. Види порушень академічної доброчесності та відповідальність за порушення академічної доброчесності	47
3.5. Академічна доброчесність у Харківській державній академії фізичної культури	50
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	52
ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	53
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	57
РОЗДІЛ 2. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ ТА СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ	60
ТЕМА 4. Фізична культура як суспільне явище	60
4.1. Історичні аспекти зародження та розвитку фізичної культури	60
4.2. Місце фізичної культури у загальній культурі людства	61
4.3. Спорт як органічна частина фізичної культури	64
4.4. Основні термінологічні поняття сфери фізичної культури і спорту	66
ТЕМА 5. Міжнародний спортивний рух: історія та сучасний стан	70
5.1. Історія виникнення і сучасний стан міжнародного спортивного руху	70
5.2. Організаційна структура і діяльність міжнародних федерацій з видів спорту	71
5.3. Міжнародні спортивні об'єднання	73
5.4. Проблеми сучасного розвитку міжнародного спортивного руху	80
ТЕМА 6. Фізкультурно-спортивний рух в Україні: історія та сучасний стан	84
6.1. Передумови зародження і розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні	84
6.2. Шлях до офіційного визнання України міжнародним спортивним співтовариством	87
6.3. Внесок українців в Олімпійський рух	89
6.4. Сучасні досягнення та проблеми українського спорту	92
6.5. Організаційна структура фізкультурного руху в Україні	94
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	102

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	102
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	105
РОЗДІЛ 3. РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ	108
ТЕМА 7. Програмо-нормативні засади розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні	108
7.1. Основні нормативно-правові документи сфери фізичної культури і спорту	108
7.2. Основні положення закону України «Про фізичну культуру і спорт»	110
7.3. Основні положення Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року	113
7.4. Основні положення Стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року	115
7.5. Єдина спортивна класифікація України: основні положення	118
ТЕМА 8. Кадрове забезпечення сфери фізичної культури і спорту	126
8.1. Підготовка фахівців для сфери фізичної культури і спорту в Україні	126
8.2. Аналіз кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту за річною статистичною звітністю	130
8.3. Професійна діяльність тренера: особа тренера в сучасному спорті	132
8.4. Особистість тренера та стилі керівництва	139
ТЕМА 9. Спортивні споруди та матеріально-технічне забезпечення сфери фізичної культури і спорту	142
9.1. Загальні поняття та сутність матеріально-технічного забезпечення сфери фізичної культури і спорту	142
9.2. Класифікація спортивних споруд	144
9.3. Мережа спортивних споруд сфери фізичної культури і спорту в Україні за річною статистичною звітністю	146
ТЕМА 10. Організаційне, інформаційне, фінансове та інше ресурсне забезпечення сфери фізичної культури і спорту	150
10.1. Джерела фінансування сфери фізичної культури і спорту: бюджетні та позабюджетні	150
10.2. Організаційне та інформаційне забезпечення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів	154
10.3. Наукове та медичне забезпечення сфери фізичної культури і спорту	162
ТЕМА 11. ХДАФК у сфері фізичної культури і спорту та у системі вищої освіти	168
11.1. ХДАФК у сфері фізичної культури і спорту: історія створення, розвиток, роль та значення, внесок, структура, напрями діяльності	168
11.2. Програма реалізації розвитку ХДАФК	175
11.3. Олімпійські чемпіони ХДАФК в обраному виді спорту	179
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	188
ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	189
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	192
СПИСОК ОСНОВНОЇ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	197
ДОДАТКИ	206

ВСТУП

Шановні здобувачі вищої освіти!

Навчальна дисципліна «Введення до спеціальності» покликана комплексно представити сферу Вашої майбутньої професійної діяльності та особливості організації освітнього процесу у закладі вищої освіти, що є особливо важливим для здобувачів 1 курсу.

Навчальна дисципліна «Введення до спеціальності» є обов'язковим компонентом циклу професійної підготовки освітньої програми «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» за першим (бакалаврським) освітнім рівнем. Ця дисципліна передбачає засвоєння знань, які є важливими і необхідними для фахівців сфери фізичної культури та спорту. «Введення до спеціальності», як навчальна дисципліна, логічно пов'язана з іншими дисциплінами, що вивчаються здобувачами вищої освіти закладів вищої освіти: історією фізичної культури, теорією і методикою обраного виду спорту, олімпійський спорт, основи управління фізичною культурою та спортом тощо.

Програма навчальної дисципліни «Введення до спеціальності» складається з 3 модулів:

1. Загальна характеристика системи вищої освіти в Україні.
2. Фізична культура і спорт як суспільне явище та сфера діяльності.
3. Ресурсне забезпечення сфери фізичної культури і спорту.

Перший модуль складається з тем «Характеристика освітньої програми «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» за спеціальністю А7 – Фізична культура і спорт», «Система вищої освіти в Україні», «Академічна доброчесність при підготовці здобувачів вищої освіти». Матеріали цих тем дозволяють створити цілісне уявлення про загальну характеристику структури і змісту освітньої програми. Розглядається організація освітнього процесу у закладі вищої освіти, зокрема управління закладом вищої освіти, структура, форми організації освітнього процесу та види навчальних занять. Основні термінологічні поняття: «фізична культура», «спорт», «спеціальність», «професія», «спеціалізація», «освітня програма». Дається характеристика державної політики у сфері вищої освіти, Закону України «Про вищу освіту». Акцентується увага на тому, що таке академічна доброчесність, які її основні положення, характеризується законодавство у сфері академічної доброчесності та дотримання принципів академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти.

У другому модулі об'єднані теми: «Фізична культура як суспільне явище», «Міжнародний спортивний рух: історія та сучасний стан», «Фізкультурно-спортивний рух в Україні: історія та сучасний стан». Матеріали цих тем дають цілісне уявлення про сферу діяльності фахівця фізичної культури і спорту, а саме проблеми сучасного розвитку міжнародного спортивного руху, передумови зародження і розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні, організаційну структуру фізкультурного руху в Україні та ін.

У третьому модулі об'єднані теми: «Програмо-нормативні засади розвитку сфери фізичної культури і спорту у світі та в Україні», «Кадрове забезпечення

сфери фізичної культури і спорту», «Спортивні споруди та матеріально-технічне забезпечення сфери фізичної культури і спорту», «Організаційне, інформаційне, фінансове та інше ресурсне забезпечення сфери фізичної культури і спорту», «Харківська державна академія фізичної культури у сфері фізичної культури і спорту та у системі вищої освіти». Матеріали цих тем дозволяють створити цілісне уявлення про ресурсне забезпечення сфери фізичної культури та спорту. Базові нормативно-правові документи сфери фізичної культури і спорту розглядаються у темі «Програмо-нормативні засади розвитку сфери фізичної культури і спорту у світі та в Україні». Аналізується система кадрового забезпечення галузі, джерела фінансування сфери фізичної культури і спорту, організаційне та інформаційне забезпечення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, спортивні споруди та матеріально-технічне забезпечення. У темі «Харківська державна академія фізичної культури у сфері фізичної культури і спорту та у системі вищої освіти» акцентується увага на історії створення, розвитку, ролі та значення, внеску, структурі, напрямках діяльності Академії.

Навчальна дисципліна «Введення до спеціальності» має за мету сформуванню систему знань та комплексне уявлення про сферу майбутньої професійної діяльності щодо організаційних, інформаційних, кадрових, матеріально-технічних та нормативно-правових основ сфери фізичної культури і спорту, дати уявлення про систему вищої освіти в Україні, про права та обов'язки студентів, розглянути особливості професійної діяльності тренера, навчити студентів основам самостійної роботи.

Очікувані результати навчання:

- здійснювати аналіз суспільних процесів у сфері фізичної культури і спорту, демонструвати власне бачення шляхів розв'язання існуючих проблем;
- аналізувати сучасні процеси розвитку сфери фізичної культури та спорту у світі та в Україні;
- орієнтуватися у моделях взаємодії різних ланок фізкультурно-спортивного руху, в системі підготовки фахівців для сфери фізичної культури та спорту;
- орієнтуватися у нормативно-програмних документах, закономірностях формування і здійснення державної політики у сфері фізичної культури та спорту;
- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

У ході вивчення дисципліни «Введення до спеціальності» здобувачі вищої освіти виконують тестові завдання, які дозволяють встановити рівень знань за модулем. Для поглиблення знань за кожною темою рекомендується література. Для вивчення матеріалів теми достатньо 2 годин самостійної роботи.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

ТЕМА 1

Характеристика освітньої програми «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» та організація освітнього процесу у закладі вищої освіти

1.1. «Вступ до спеціальності» як навчальна дисципліна

Як показує практична діяльність, сьогодні сфера фізичної культури та спорту потребує молодих кваліфікованих кадрів, які не тільки володіють сучасними знаннями, але й уміють застосовувати свої здібності, прагнуть виховувати підрастаюче покоління здоровими, соціально активними громадянами української держави.

Навчальна дисципліна «Введення до спеціальності» викладається однією із перших у закладах вищої освіти для майбутніх фахівців сфери фізичної культури і спорту та має статус обов'язкової дисципліни.

Завдання викладача навчальної дисципліни «Введення до спеціальності», перш за все, у стислій формі показати, як «навчитися учитися», як самостійно здобувати необхідні знання, як зорієнтуватися у системі вищої освіти України, що продовжує реформуватися до європейських стандартів, як розібратися у стрімкому потоці наукової інформації, окреслити характер майбутньої професії, перспективи сфери фізичної культури та спорту тощо [5; 29].

У ході вивчення дисципліни «Введення до спеціальності» ми розглянемо актуальні питання, найважливіші з яких: у чому полягає соціальна сутність фізичної культури і спорту; як функціонує заклад вищої освіти у сучасних умовах; сутність професійної діяльності у сфері фізичної культури та спорту; організаційне, кадрове, фінансове, матеріально-технічне та інше ресурсне забезпечення розвитку сфери тощо.

Мета вивчення дисципліни: сформувати систему знань та комплексне уявлення про сферу майбутньої професійної діяльності щодо організаційних, інформаційних, кадрових, матеріально-технічних та нормативно-правових основ сфери фізичної культури і спорту.

Основні завдання навчальної дисципліни «Введення до спеціальності»:

1. Формування цілісного уявлення про фізичну культуру як суспільне явище.
2. Розвиток професійної самосвідомості майбутніх фахівців.
3. Оволодіння знаннями щодо історичних аспектів становлення та розвитку фізкультурно-спортивного руху у світі та в Україні.
4. Отримання уявлення про стан міжнародного спортивного руху на сучасному етапі, особливості діяльності міжнародних спортивних об'єднань різних типів.
5. Ознайомлення студентів з галузевою термінологією.
6. Формування комплексного уявлення щодо кадрового, матеріально-технічного, фінансового, програмно-нормативного та організаційного забезпечення сфери фізичної культури і спорту.

7. Оволодіння знаннями щодо особливостей системи вищої освіти в Україні.

8. Виховання морально-етичних та ідейно-патріотичних переконань фахівця, причетності до світової історичної спадщини та традицій в галузі фізичної культури.

9. Формування уміння застосовувати набуті знання у професійній діяльності, зокрема орієнтуватись у сучасних тенденціях розвитку сфери фізичної культури та спорту, оцінки стану розвитку спортивної діяльності.

10. Оволодіння навичками аналізу сучасних процесів розвитку фізичної культури і спорту.

11. Ознайомлення зі змістом освітньо-професійної програми «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» за спеціальністю А7 – Фізична культура і спорт», формами організації навчального процесу на факультеті, структурою закладу вищої освіти, правами та обов'язками студентів.

12. Оволодіння основами науково-дослідної роботи, самостійної роботи, сформувати уміння орієнтуватись у спеціальній науково-методичній літературі, ознайомлення з вимогами до оформлення індивідуального завдання (написання реферату).

Таблиця 1.1

Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин			
	всього	лекції	практичні	сам.робота
Модуль 1 Загальна характеристика системи вищої освіти в Україні				
Тема 1. Характеристика освітньої програми «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» за спеціальністю А7 – Фізична культура і спорт.	10	2	2	6
Тема 2. Система вищої освіти в Україні.	10	2	2	6
Тема 3. Академічна доброчесність при підготовці здобувачів вищої освіти.	10	2	2	6
Разом за модулем 1	30	6	6	18
Модуль 2 Фізична культура і спорт як суспільне явище та сфера діяльності				
Тема 4. Фізична культура як суспільне явище.	10	2	2	6
Тема 5. Міжнародний спортивний рух: історія та сучасний стан.	10	2	2	6
Тема 6. Фізкультурно-спортивний рух в Україні: історія та сучасний стан.	10	2	2	6
Разом за модулем 2	30	6	6	18
Модуль 3 Ресурсне забезпечення сфери фізичної культури і спорту				
Тема 7. Програмо-нормативні засади розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні.	4	2	2	
Тема 8. Кадрове забезпечення сфери фізичної культури і спорту.	9		4	5
Тема 9. Спортивні споруди та матеріально-технічне забезпечення сфери фізичної культури і спорту.	2		2	

Тема 10. Організаційне, інформаційне, фінансове та інше ресурсне забезпечення сфери фізичної культури і спорту.	6		6	
Тема 11. ХДАФК у сфері фізичної культури і спорту та у системі вищої освіти.	9		4	5
Разом за модулем 3	30	2	18	10
Всього	90	14	30	46

Під час вивчення дисципліни «Введення до спеціальності» передбачається виконання 2 індивідуальних завдань: написання реферату на тему «Історія виникнення та розвитку обраного виду спорту» та розробка положення (регламенту) про проведення фізкультурно-спортивного заходу.

Методи навчання дисципліни «Введення до спеціальності»:

- словесний у формі лекції, доповіді, бесіди, консультації та ін.;
- метод наочного навчання у формі відеопрезентації заняття;
- інтерактивні: групові ситуаційні завдання, мозкові штурми, аналіз ситуацій, дебати.

Засобами оцінювання та методами демонстрації результатів навчання є усне опитування, активність на занятті, написання реферату, есе, тестові завдання тощо. Оперативний контроль здійснюється за відвідування лекцій – 7 балів (по 1 балу за кожну лекцію) та практичних занять – 15 балів (по 1 балу за кожне заняття). Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять, самостійних та модульних робіт в усній та у письмовій формах. Максимальний бал за результатами одного заняття – 6 (1 – відвідування та 5 – за роботу на занятті), за самостійну роботу – 5 балів, за модульну контрольну роботу – максимально 15 балів. Підсумковий контроль – залік (наприкінці 1-го семестру), проводиться в усній або письмовій формі, але студент має право отримати «автомат», якщо сума балів за поточне оцінювання дорівнює або перевищує 60. Максимальна кількість балів за курс – 100.

Отже, загальна характеристика навчальної дисципліни «Введення до спеціальності» – це системне комплексне висвітлення матеріалу, який дозволяє сформулювати знання та уявлення про сферу майбутньої професійної діяльності та про професію тренера.

1.2. Основні поняття навчальної дисципліни

До основних понять навчальної дисципліни «Введення до спеціальності» належать такі терміни і поняття: фізична культура, фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація, спорт, спеціальність, професія, спеціалізація, освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма.

У науково-методичній літературі уже не одне десятиліття йде дискусія між вченими щодо трактування основних понять «фізична культура» та «спорт». Відомий фахівець О. М. Худолій у своїй праці [28] вказує, що поняття «фізична культура» є найбільш загальним, якому підпорядковані поняття «фізичне

виховання» і «спорт». Інший відомий фахівець Л. П. Сергієнко [23] вказує, що до поняття «фізична культура» входять «фізичне виховання», «спорт» та «фізична рекреація».

У ході вивчення дисципліни «Введення до спеціальності» ми будемо опиратися на визначення, подані в основному нормативно-правовому документі, що регулює діяльність у сфері фізичної культури і спорту – це Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [11], який ми детально будемо аналізувати у 3 Розділі цього навчального посібника.

У 1 розділі, статті 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

Фізична культура – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя. У законі також вказується, що фізична культура має такі напрями: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація [11].

Фізичне виховання різних груп населення – напрям фізичної культури, пов'язаний з процесом виховання особи, набуттям нею відповідних знань та умінь з використання рухової активності для всебічного розвитку, оздоровлення та забезпечення готовності до професійної діяльності та активної участі в суспільному житті [11].

Масовий спорт (спорт для всіх) – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я [11].

Фізкультурно-спортивна реабілітація – система заходів, розроблених із застосуванням фізичних вправ для відновлення здоров'я особи та спрямованих на відновлення і компенсацію за допомогою занять фізичною культурою і спортом функціональних можливостей її організму для поліпшення фізичного і психологічного стану [11].

Спорт – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та інших підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Спорт має такі напрями: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів фізичної культури і спорту, спорт ветеранів війни, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, службово-прикладний та військово-прикладний спорт, спорт осіб з інвалідністю тощо [11].

До важливих понять навчальної дисципліни відносяться також «спеціальність», «професія», «спеціалізація», «освітня програма».

Спеціальність – комплекс набутих людиною знань і практичних навичок, що дає їй можливість займатися певним родом занять у якійсь галузі діяльності. Також спеціальністю називається окрема відособлена галузь науки, техніки, майстерності, мистецтва тощо [5; 29].

Професія — це рід занять людини або вид її трудової діяльності, яка характеризується певними професійними навичками, набутими за допомогою отримання спеціальної освіти або в процесі роботи. Спеціальність дещо вужче

поняття, ніж професія. Спеціальність – це вузька спрямованість у певній професії. Наприклад, є професія лікаря, однак спеціальності: стоматологія, педіатрія та ін. [5; 29].

Спеціалізація – це деталізація фаху, набуття особою здатностей виконувати окремі завдання та обов'язки, які мають особливості, в межах спеціальності тощо. Це додаткові спеціальні знання та навички у будь-якій сфері [5; 29].

Для прикладу візьмемо менеджмент, до якого входять спеціалізації: виробничий менеджмент, фінансовий менеджмент, управління персоналом. Або ж приклад: спеціальність 017 Фізична культура і спорт, а спеціалізації: футбол, плавання, гімнастика, бокс, спортивні танці.

Освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма — система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їхнього вивчення, кількість кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи, потрібних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), які повинен опанувати здобувач відповідного ступеня вищої освіти [8].

Акредитацію освітньої програми проводить Національна агенція із забезпечення якості вищої освіти. У разі ухвали рішення про акредитацію освітньої програми Національна агенція із забезпечення якості вищої освіти видає закладу вищої освіти відповідний сертифікат.

1.3. Профіль освітньої програми зі спеціальності 017 – «Фізична культура і спорт»

У Харківській державній академії фізичної культури у рамках спеціальності А7 – «Фізична культура і спорт» галузі знань А Освіта освітній процес здійснюється за 3 освітніми програмами. Однією з них є освітньо-професійна програма «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (далі ОПП) [16]. ОПП затверджується Вченою радою та вводиться у дію наказом ректора. Нормативно-правовою основою для ОПП є Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України за № 567 від 24.04.2019 року [24].

Структура ОПП «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти:

- 1 розділ «Профіль освітньо-професійної програми»;
- 2 розділ «Перелік компонентів освітньо-професійної програми»;
- 3 розділ «Форма випускної атестації здобувачів вищої освіти»;
- 4 розділ «Матриця відповідності програмних компетентностей компонентам освітньо-професійної програми»;
- 5 розділ «Матриця забезпечення програмних результатів навчання (ПРН) відповідними компонентами освітньо-професійної програми» [16].

Профіль освітньо-професійної програми складається із 9 підрозділів:

1. *Загальна інформація.* У цьому підрозділі йдеться про повну назву закладу вищої освіти та структурного підрозділу, ступінь вищої освіти та назву кваліфікації, офіційну назву освітньої програми, рівень вищої освіти, рівень з НРК, тип диплому та обсяг освітньої програми. Варто звернути увагу на підрозділ «Кваліфікація в дипломі», у якому зазначається: ступінь вищої освіти – бакалавр; галузь знань – А Освіта; спеціальність – А7 Фізична культура і спорт; спеціалізація – обраний вид спорту; освітньо-професійна програма – Тренерська діяльність в обраному виді спорту. ОПП «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти акредитована відповідно до наказу МОН України від 14.03.2016 № 434л, та має сертифікат про акредитацію (серія АД №21000073) з терміном дії до 1 липня 2026 року. У цьому підрозділі вказуються також передумови, зокрема для здобуття ступеня вищої освіти необхідна наявність: повної загальної середньої освіти; освітнього ступеня «молодший бакалавр» (освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста), освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» або ж здобуття ступеню вищої освіти за іншою спеціальністю не менше одного року та виконання у повному обсязі індивідуального навчального плану або ж ступеня бакалавра (за іншою спеціальністю). Мовою викладання ОПП «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти є українська та англійська для 4 вибірових освітніх компонентів [16].

2. *Мета освітньої програми* – забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців у галузі освіти зі спеціальності А7 – Фізична культура і спорт, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у процесі професійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту, що передбачає застосування відповідних теорій та методів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов [16].

3. *Характеристика освітньої програми.* У цьому підрозділі йдеться про орієнтацію освітньої програми, основний фокус освітньої програми та спеціалізації, особливості програми. Освітньо-професійна програма має прикладну спрямованість та базується на новітніх наукових досягненнях і положеннях та узагальненнях передової практики у сфері фізичної культури та спорту із врахуванням особливостей підготовки фахівців даної галузі, зокрема у тренерській діяльності з обраного виду спорту. ОПП реалізовується з акцентом на здатності планувати та здійснювати навчально-тренувальний процес у відповідності до рівня кваліфікації, вікових особливостей, функціональних фізичних можливостей, статі та етапу багаторічної підготовки спортсменів. Особливістю ОПП полягають у системному та комплексному підході до напрямків, методів, засобів підготовки спортсменів в обраному виді спорту, а також у застосуванні сучасних технологій підготовки спортсменів та контролю за їх тренувальною та змагальною діяльністю. Високий (достатній) рівень практичної підготовки забезпечується стажуванням студентів на відповідних базах практик (дитячо-юнацьких спортивних школах, школах олімпійського резерву та ін.) із залученням провідних фахівців галузі, які мають досвід роботи зі спортсменами різної кваліфікації [16].

4. *Придатність випускників до працевлаштування та подальшого навчання.* У цьому підрозділі йдеться про придатність до працевлаштування та подальше навчання. Після закінчення навчання за ОПП випускник може обіймати посади тренера з виду спорту (федерації, збірної чи клубної команди, спортивної школи і т. ін.); тренера-викладач з виду спорту (спортивної школи, секції і т. ін.); тренера-методиста; спортсмена-інструктора збірної команди України; спортсмена-інструктора; спортсмена-професіонала з виду спорту; судді з виду спорту; інструктора-методиста з фізичної культури та спорту; інструктора-методиста спортивної школи; інструктора з фізкультури; інструктора-методиста тренажерного комплексу (залу); інструктора із стройової та фізичної підготовки; інструктора оздоровчо-спортивного туризму (за видами туризму); інструктор-методиста з туризму; інструктора-методиста з альпінізму [16].

5. *Викладання та оцінювання.* У цьому розділі йдеться про те, що в освітньому процесі застосовується студентоцентроване навчання та різноманітні технології навчання, зокрема проблемного і диференційованого навчання, інтенсифікації та індивідуалізації навчання, програмованого навчання, розвивального навчання та інформаційна технологія. Застосовується також кредитно-трансферна система організації навчання, електронне навчання в системі Moodle, самонавчання, проблемно-орієнтоване навчання, навчання на основі досліджень, що здійснюються на засадах академічної свободи, доброчесності, доступності та інформативності. Викладання проводиться у вигляді: лекції, мультимедійної лекції, інтерактивної лекції, семінарів, практичних занять, тренінги, самостійного навчання на основі підручників та конспектів, консультації з викладачами, залучення здобувачів до науково-дослідної роботи з можливістю підготовки кваліфікаційної роботи бакалавра, участю у науково-практичних конференціях, проєктах, олімпіадах, круглих столах тощо. Оцінювання навчальних досягнень здійснюється за 100-бальною (рейтинговою) шкалою Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS), яка конкретизується за національною системою. Види контролю: державна атестація, підсумковий, семестровий, поточний, модульний, тематичний, самоконтроль. Державна атестація здобувачів вищої освіти проводиться відповідно до встановленого порядку у формі комплексного кваліфікаційного екзамену або публічного захисту кваліфікаційної бакалаврської роботи [16].

6. *Програмні компетентності.* У здобувачів вищої освіти, які навчаються за даною ОПП формується інтегральна компетентність – це здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері фізичної культури і спорту або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів наук з фізичного виховання і спорту, та характеризується комплексністю та невизначеністю умов. Цей підрозділ включає також 12 загальних та 14 спеціальних (фахових, предметних) компетентностей. До загальних компетентностей даної ОПП відносяться:

- здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями;
- здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і

громадянина в Україні;

- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій;

- здатність працювати в команді;
- здатність планувати та управляти часом;
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність спілкуватися іноземною мовою;
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- навички міжособистісної взаємодії;
- здатність бути критичним і самокритичним;
- здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів);
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях [16].

До спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, які будуть сформовані у ході навчання за ОПП «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти відносяться наступні:

- здатність забезпечувати формування фізичної культури особистості;
- здатність проводити тренування та супроводження участі спортсменів у змаганнях;
- здатність до організації оздоровчо-рекреаційної рухової активності різних груп населення;
- здатність визначати заходи з фізкультурно-спортивної реабілітації та форми адаптивного спорту для осіб, що їх потребують;
- здатність зміцнювати здоров'я людини шляхом використання рухової активності, раціонального харчування та інших чинників здорового способу життя;
- здатність до розуміння ретроспективи формування сфери фізичної культури і спорту;
- здатність застосовувати знання про будову та функціонування організму людини;
- здатність проводити біомеханічний аналіз рухових дій людини;
- здатність надавати долікарську допомогу під час виникнення невідкладних станів;
- здатність здійснювати навчання, виховання та соціалізацію людини у сфері фізичної культури і спорту, застосовуючи різні педагогічні методи та прийоми;
- здатність аналізувати прояви психіки людини під час занять фізичною культурою і спортом;
- здатність використовувати спортивні споруди, спеціальне обладнання та інвентар;
- здатність застосовувати сучасні технології управління суб'єктами сфери фізичної культури і спорту;

- здатність до безперервного професійного розвитку [16].

7. *Програмні результати навчання.* У підрозділі відображено 24 програмних результатів навчання. На нашу думку, на особливу увагу заслуговують наступні:

- спілкуватися українською та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, дотримуватися етики ділового спілкування;
- здійснювати навчання руховим діям та розвиток рухових якостей людини в умовах різних форм організації занять фізичними вправами;
- здійснювати заходи з підготовки спортсменів, організації й проведення спортивних змагань;
- оцінювати рухову активність людини та її фізичний стан, складати та реалізовувати програми кондиційного тренування, організовувати та проводити фізкультурно-оздоровчі заходи;
- обґрунтовувати вибір заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації та адаптивного спорту;
- застосовувати у професійній діяльності знання анатомічних, фізіологічних, біохімічних, біомеханічних та гігієнічних аспектів занять фізичною культурою і спортом;
- надавати долікарську медичну допомогу при невідкладних станах та патологічних процесах в організмі людини;
- використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність [16].

8. *Ресурсне забезпечення реалізації програми.* У цьому підрозділі мова йде про кадрове забезпечення, тобто про склад проектної групи ОПП, матеріально-технічне, а також інформаційне та навчально-методичне забезпечення забезпечення. Варто акцентувати увагу, що переважна більшість науково-педагогічних працівників, залучених до реалізації освітньої складової освітньо-професійної програми мають науковий ступінь (кандидати наук, PhD, доктори наук) та/або вчене звання (доцента або професора) та є штатними співробітниками ХДАФК. Усі науково-педагогічні працівники мають підтверджений рівень наукової і професійної активності та відповідають Ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти. Матеріально-технічна база Академії включає такі об'єкти: головний навчальний корпус; спортивний комплекс; гуртожитки № 1 та № 2; навчальна вело-лижна база; стадіон «Піонер» з футбольним полем, двома тенісними кортами, біговими доріжками та іншими майданчиками; їдальні та буфети. З метою доступу до Академії та вільного пересування осіб з малою мобільністю встановлено пандус на сходах та забезпечено необхідний доступ до обладнаних туалетних кімнат. Для інформаційного забезпечення здобувачів вищої освіти в Академії функціонує Харківський спортивний інформаційно-ресурсний центр [16].

9. *Академічна мобільність.* Цей підрозділ містить інформацію про національну та міжнародні кредитні мобільності, а також про навчання іноземних здобувачів вищої освіти. Національна кредитна мобільність реалізовується в

можливості навчання та стажуванні у вітчизняних закладах вищої освіти на підставі відповідних угод з Академією. Міжнародна кредитна мобільність реалізується на підставі відповідних угод з Університетом Південного Уельса (Великобританія), Університетом Економіки у Бидгощі (Польща); Академією фізичної культури та спорту імені Анджея Снядецького в Гданське (Польща); Педагогічним університетом Лоян (Китай); Інститутом фізичної культури в Ченду (Китай); Литовським університетом спорту (Литва); Актюбинським регіональним університетом імені К. Жубанова (Казахстан); Медичним університетом Семей (Казахстан); Казахською академією спорту та туризму (Казахстан); Університетом імені Шакарима міста Семей (Казахстан) [16].

1.4. Перелік компонентів освітньої програми

Другий розділ ОПП «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [16] містить перелік компонентів освітньої програми, зокрема навчальні дисципліни, курсові проєкти/курсів роботи, практики, кваліфікаційна робота, кількість кредитів та форму підсумкового контролю (залік чи іспит) за кожним компонентом. Отже, у ході навчання за ОПП здобувачі вищої освіти вивчатимуть обов'язкові компоненти освітньо-професійної програми, які розподілені на цикл загальної підготовки (71 година), цикл професійної підготовки (94 години) та цикл практичної підготовки (15 годин) із загальним обсягом 180 годин та вибіркові компоненти освітньо-професійної програми із загальним обсягом 60 годин. Тобто загальний обсяг ОПП – 240 годин. При цьому здобувачі вищої освіти, згідно надбаних компетентностей, обирають: у 3 семестрі 3 освітні компоненти (12 кредитів ЄКТС); у 4 семестрі 2 освітні компоненти (8 кредитів ЄКТС); у 5 семестрі 3 освітні компоненти (12 кредитів ЄКТС); у 6 семестрі 2 освітні компоненти (8 кредитів ЄКТС); у 7 семестрі 3 освітні компоненти (12 кредитів ЄКТС); у 8 семестрі 2 освітні компоненти (8 кредитів ЄКТС).

Зокрема до циклу загальної підготовки відносяться наступні 17 навчальних дисциплін: «Українська мова за професійним спрямуванням», «Історія України», «Анатомія людини та спортивна морфологія», «Біохімія та біохімія м'язової діяльності», «Долікарська медична допомога у невідкладних станах», «Загальна та спортивна психологія», «Інформаційні технології та метрологічний контроль у спорті», «Практичний курс англійської мови», Педагогічні технології в спорті», «Загальна та спортивна фізіологія», «Гігієна та гігієна фізичного виховання», «Біомеханіка спорту», «Англійська мова за професійним спрямуванням», «Філософія», «Спортивний масаж», «Спортивна медицина», «Основи управління фізичною культурою та спортом» [16].

До циклу професійної підготовки відносяться курсова робота за професійним спрямуванням та ще 16 навчальних дисциплін: «Введення до спеціальності», «Історія фізичної культури і спорту», «ТМОВС», «Спортивно-педагогічне удосконалення», «Основи гімнастики в обраному виді спорту», «Основи легкої атлетики в обраному виді спорту», «Теорія та методика фізичного виховання», «Спортивні та рухливі ігри (баскетбол, волейбол, футбол, рухливі ігри)», «Основи лижного спорту та спортивного туризму в обраному виді спорту»,

«Теорія і методика юнацького спорту», «Основи плавання в обраному виді спорту», «Методи досліджень у фізичній культурі та спорті», «Олімпійський спорт», «Професійний спорт», «Загальна теорія підготовки спортсменів», «Адаптивний спорт» [16].

До циклу практичної підготовки відносяться 4 види практик, а саме: ознайомча практика, професійно-орієнтована практика, навчально-тренувальна практика та практика за фахом [16].

Вибіркові компоненти освітньо-професійної програми містять 49 дисциплін, зокрема це такі дисципліни: «Організація роботи в клубах аматорів бігу», «Організація оздоровчої діяльності», «Різновиди спортивної боротьби», «Аеробіка», «Оздоровче плавання», «Хореографія та музично-ритмічне виховання», «Рекреаційні ігри», «Атлетизм та пауерліфтинг», «Футзал», «Танцювальні види спорту», «Світова і українська культура», «Основи риторики», «Етика та естетика спорту», «Релігієзнавство», «Ділова іноземна мова», «Основи права», «Основи спортивного волонтерства», «Соціологія», «Вікова психологія», «Комп'ютерна обробка даних експериментальних досліджень», «Візуалізація та графічне представлення результатів досліджень засобами комп'ютерних технологій», «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці», «Основи реабілітації в спорті», «Спортивна індустрія та маркетинг», «Основи наукових знань з української мови», «Соціологія фізичної культури і спорту», «Філософія конфлікту», «Міжкультурна комунікація», «Фізичне виховання в школі (Педагогічна практика)», «Підготовка суддів з видів спорту (Суддівська практика)», «Технології оздоровчо-рекреаційної рухової активності (Аніматорська практика)», «Інноваційні фітнес-технології (Прикладна практика тренера тренажерного зала та фітнесу клубу)», «Фізкультурно-спортивні споруди (Практика з використання спортивних об'єктів)», «Перша допомога при спортивному травматизмі (Практика з першої допомоги в спортивній діяльності)», «Олімпійська освіта», «Правові аспекти фізичної культури і спорту», «Організація спортивно-мистецьких заходів», «Менеджмент рекреаційно-оздоровчої роботи та організація і методика масової фізичної культури», «Політологія», «ПСМ в ОВС», «Основи культури мовлення», «Мережеві та комунікаційні технології», «Основи економічної теорії та фінансова грамотність», «Агентська діяльність в спорті», «Історія цивілізацій», «Olympic Charter (Олімпійська Хартія)», «Sports for everyone (Спорт для всіх)», «International sports law (Міжнародне спортивне право)», «Sports management (Спортивний менеджмент)» [16].

1.5. Організація освітнього процесу у закладі вищої освіти

Розглядаючи питання організації освітнього процесу у закладі вищої освіти ми обов'язково будемо оперувати наступними поняттями: «заклад вищої освіти», «освітній процес», «освітня діяльність» та «освітня послуга».

У законі України «Про вищу освіту» [8] даються наступні визначення цих понять:

➤ **заклад вищої освіти** – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на

провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [8];

➤ **освітній процес** – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей [8];

➤ **освітня діяльність** – діяльність закладів вищої освіти, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу [8];

➤ **освітня послуга** – комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання [8].

Відповідно до закону України «Про вищу освіту» [8] існують наступні типи закладів вищої освіти:

1) **університет.** Університети бувають багатогалузевими, наприклад класичні: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна та технічні: Національний університет "Одеська політехніка", Харківський політехнічний інститут чи Харківський національний університет радіоелектроніки. Також бувають університети галузевими, до прикладу: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Дніпровський гуманітарний університет; Національний університет фізичного виховання і спорту України, Львівський національний медичний університет, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Національний фармацевтичний університет, Київський національний університет культури і мистецтв та багато інших. Головною відмінністю університету від інших закладів вищої освіти є те, що заклад провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (у тому числі доктора філософії).

2) **академія, інститут.** Академії чи інститути бувають галузевими, наприклад: Міжрегіональна академія управління персоналом, Академія культури і мистецтв, Дніпровський інститут медицини та громадського здоров'я, Донбаський державний педагогічний університет, Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті, Запорізька державна інженерна академія, Ізмаїльський інститут водного транспорту, Кам'янець-Подільський податковий інститут та багато інших. Академії та інститути провадять інноваційну освітню діяльність, пов'язану з наданням вищої освіти на першому і другому рівнях за однією чи кількома галузями знань, може здійснювати підготовку на третьому і вищому науковому рівнях вищої освіти за певними спеціальностями,

Варто також підкреслити, що і університети, і академії, і інститути проводять фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідними науковими і методичними центрами, мають розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяють поширенню наукових знань та провадять культурно-просвітницьку діяльність [8].

3) **коледж** – це ще один тип закладу вищої освіти. Може бути як самостійна установа, до прикладу Ірпінський економічний коледж, Київський фаховий коледж зв'язку, або може бути структурним підрозділом університету, академії чи інституту, як наприклад Фаховий економічний коледж Київського національного економічного університету, Фаховий коледж Київського інституту інтелектуальної власності та права, Фаховий коледж Міжрегіональної академії управління персоналом та ін. Коледжі провадять освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступеня бакалавра та/або молодшого бакалавра. Коледжі повинні також проводити прикладні наукові дослідження та/або творчу мистецьку діяльність. Статус коледжу отримує заклад освіти (структурний підрозділ закладу освіти), в якому обсяг підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра та/або молодшого бакалавра становить не менше 30 відсотків загального ліцензованого обсягу [8].

Кожен заклад вищої освіти, незалежно від його типу та підпорядкування має відповідну структуру. Структурні підрозділи утворюються рішенням вченої ради закладу вищої освіти у порядку, визначеному законом України «Про вищу освіту» [8] і статутом закладу вищої освіти.

Відповідно до чинного законодавства кожний заклад вищої освіти повинен мати у своїй структурі факультети, кафедри та бібліотеку, але за винятком коледжів, які не здійснюють підготовку бакалаврів. Факультет – це структурний підрозділ закладу вищої освіти, що об'єднує не менш як 3 кафедри із загальною кількістю здобувачів вищої освіти 200 осіб. Кафедра – це базовий структурний підрозділ закладу вищої освіти, що провадить освітню, методичну та/або наукову діяльність за певною спеціальністю (спеціалізацією). До складу кафедри повинно входити не менше 5 науково-педагогічних працівників, для яких кафедра є основним місцем роботи, і не менш як 3 з них мають науковий ступінь або вчене звання [5; 29].

Основним документом, який регламентує діяльність закладу вищої освіти є статут, у якому відображена структура закладу вищої освіти і його статус. Функції структурних підрозділів закладу вищої освіти регламентуються положеннями про відповідні структурні підрозділи.

Керівником закладу вищої освіти, який здійснює безпосереднє управління його діяльністю є *ректор*. Його права, обов'язки та відповідальність визначаються законодавством і статутом закладу вищої освіти. Ректор має декількох заступників – *проректорів*. Керівництво факультетом здійснює *декан*, який може мати свого заступника. Керівництво кафедрою здійснює *завідувач кафедри*. Декани і завідувачі кафедр несуть відповідальність за відповідність рівня підготовки студентів вимогам державних стандартів освіти [5].

Колегіальним органом управління закладу вищої освіти є *Вчена рада*, склад якої затверджується наказом ректора. Для здійснення нагляду за управлінням майном закладу вищої освіти та з метою дотримання мети його створення за рішенням засновника може створюватись також *наглядова рада*.

Робочими та дорадчими органами закладу вищої освіти, які обов'язково створюються для вирішення поточних питань діяльності є *ректорат*, *деканати*, *приймальна комісія*, *адміністративна рада* тощо. Вищим колегіальним органом

громадського самоврядування закладу вищої освіти є *загальні збори (конференція) трудового колективу*, включаючи виборних представників з числа студентів.

Невід'ємною частиною громадського самоврядування у закладах вищої освіти та їх структурних підрозділах є *студентське самоврядування*. Це право і можливість студентів вирішувати питання навчання і побуту, брати участь в управлінні закладом вищої освіти, а також захисту прав та інтересів студентів. Частиною системи громадського самоврядування закладів вищої освіти є також *наукові товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених*.

Однією з найбільш важливих особливостей освітнього процесу у сучасному закладі вищої освіти є його спрямованість на ефективну професійну підготовку майбутніх фахівців. Освітній процес у закладах вищої освіти України базується на принципах гуманізму, науковості, наступності, демократизму і безперервності та містить систему заходів, орієнтованих на формування гармонійно розвиненої особистості, освіченої, здатної до постійного оновлення знань, швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері та організації праці в умовах ринкової економіки. Провідною ідеєю викладання всіх навчальних дисциплін повинна бути професійна спрямованість. Зміст освіти визначається освітньо-професійною програмою підготовки та навчальними планами і відображається у підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, а також у процесі проведення навчальних занять [29].

Освітній процес у закладі вищої освіти обов'язково повинен мати відповідне науково-методичне забезпечення, що включає державні стандарти освіти, навчальні плани, навчальні програми та робочі програми, силабуси з усіх дисциплін, а також програми практик. Викладання абсолютно усіх, без виключення, навчальних дисциплін має супроводжуватись підручниками і навчальними посібниками та відповідним мультимедійним забезпеченням. У сучасних умовах функціонування важливо також, щоб освітній процес у закладі вищої освіти був забезпечений відповідними електронними системами дистанційного навчання (наприклад, Moodle).

Перелік і обсяг навчальних дисциплін, послідовність їхнього вивчення, конкретні форми й обсяг проведення навчальних занять, графік навчального процесу, форми та засоби проведення поточного і підсумкового контролю містяться у нормативному документі під назвою *навчальний план*. Зміст та вимоги до знань і вмінь з навчальної дисципліни визначаються *навчальною програмою дисципліни*. Для кожної навчальної дисципліни, яка входить до освітньо-професійної програми підготовки закладу вищої освіти складається *робоча навчальна програма дисципліни*.

Ще одним важливим документом освітнього процесу у закладі вищої освіти є *індивідуальний навчальний план студента*. Він складається на підставі робочого навчального плану і включає всі нормативні навчальні дисципліни та частину вибіркового навчальних дисциплін. Відповідальним за виконання індивідуального навчального плану є студент.

Форми освітнього процесу у закладах вищої освіти: навчальні заняття, індивідуальні завдання, самостійна робота, практика, контрольні заходи, а також

навчально-тренувальні заняття. Основними видами навчальних занять є лекції, лабораторні, практичні, семінарські заняття і консультації [5; 29].

Основною формою навчального заняття у закладі вищої освіти є *лекція*. Лекція охоплює матеріали однієї або кількох тем навчальної дисципліни. Тематика лекцій визначається робочою навчальною програмою. Лекції проводяться професорами, доцентами, старшими викладачами та запрошеними провідними науковцями і фахівцями-практиками з однією або більше академічними групами. Лектор зобов'язаний дотримуватись навчальної програми щодо тематики занять, але не є обмеженим у трактуванні навчального матеріалу та у формах і засобах його подачі.

Практичне заняття є формою навчального заняття, при якому викладач організовує розглядання студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їхнього практичного застосування шляхом виконання студентом відповідних індивідуальних завдань.

Семінарське заняття є формою навчального заняття в академічній групі, на якому викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів (реферати) [5].

Консультація є навчальним заняттям, під час якого студент отримує відповіді від викладача на конкретні запитання, пояснення певних теоретичних положень або аспектів їхнього практичного застосування. Організація консультацій передбачається як для груп, так і для окремих студентів, якщо стосується питань, пов'язаних із виконанням індивідуальних завдань або планів спортивної підготовки.

Індивідуальні завдання (реферат, курсові і кваліфікаційні роботи) з окремих дисциплін виконуються студентом самостійно за умови консультації з боку викладача.

Курсові роботи виконуються з метою закріплення і поглиблення знань та їхнього застосування при вирішенні комплексних фахових завдань. Тематика курсових робіт повинна відповідати завданням навчальної дисципліни і тісно пов'язуватись із практичними потребами фаху. Курсові роботи захищаються перед комісією кафедри, оцінюються і зберігаються на кафедрі.

Кваліфікаційні роботи виконуються на завершальному етапі навчання студентів. Студент має право обрати тему кваліфікаційної роботи з числа запропонованих випусковою кафедрою або запропонувати свою тему, відповідно її обґрунтувавши. Захист кваліфікаційних робіт здійснюється у державних комісіях після виконання студентом усіх вимог навчального плану і при позитивних відгуках керівника кваліфікаційної роботи та позитивних рецензіях фахівців чи науковців відповідного рівня [27].

Самостійна робота студентів – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Особливість спортивної діяльності полягає в тому, що деякі аспекти спорту неможливо вивчити, а можна лише відчувати тільки на відповідно високому змагальному рівні. Саме тому розкладом занять та навчальним планом передбачено певну кількість годин для спортивно-педагогічного вдосконалення (СПВ) або підвищення

спортивної майстерності (ПСМ). У ході вивчення дисципліни «Введення до спеціальності» передбачається виконання 8 самостійних робіт на теми:

1. Есе на тему: «Чому я вступив до ХДАФК на спеціальність 017 Фізична культура і спорт».
2. Основні положення Закону України «Про вищу освіту».
3. Академічна доброчесність студента.
4. Фізична культура як суспільне явище та цінності фізичної культури і спорту.
5. Міжнародний студентський спортивний рух – важлива складова міжнародного спорту.
6. Олімпійські спортсмени України в обраному виді спорту.
7. Особистість тренера та стилі керівництва.
8. Олімпійський чемпіон ХДАФК в обраному виді спорту.

Практична підготовка має на меті набуття студентом професійних навичок та вмінь. Практична підготовка студентів закладу вищої освіти фізкультурного профілю здійснюється у: фізкультурних організаціях та навчальних закладах, установах охорони здоров'я. Загальну організацію практик та контроль за її проведенням здійснює керівник практики. Навчально-методичне керівництво і виконання програм практик забезпечують відповідні кафедри навчального закладу. До керівництва практикою можуть залучатися провідні фахівці спортивних організацій і підрозділів, які є базою практики [5].

Розглядаючи організацію освітнього процесу у закладі вищої освіти варто зупинитись також на розгляді питання щодо форм і методів контролю. Усі контрольні заходи передбачають поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, лабораторних і семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та державну атестацію студента. Він проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному освітньому рівні або на окремих його етапах. Семестровий контроль проводиться у формах екзамену, диференційованого заліку і заліку. Студент допускається до семестрового контролю, якщо він виконав усі види робіт, передбачені навчальним планом на семестр з цієї дисципліни. Екзамен є контрольним заходом перевірки засвоєння студентом теоретичного і практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни.

Студенти, які не з'явилися на екзамен без поважної причини, вважаються такими, що одержали незадовільну оцінку. Студентам, які під час сесії одержали не більше двох незадовільних оцінок, дозволяється ліквідувати академічну заборгованість до початку наступного семестру. Повторне складання екзаменів допускається не більше двох разів з кожної дисципліни: один раз викладачу, другий – комісії, призначеній деканом.

Державний екзамен проводиться як комплексна перевірка знань студентів з дисциплін, передбачених навчальним планом. Державна екзаменаційна комісія здійснює державну атестацію студентів після завершення навчання на певному освітньому (кваліфікаційному) рівні з метою встановлення фактичної

відповідальності рівня освітньої (кваліфікаційної) підготовки вимогам кваліфікаційної характеристики. Державна комісія перевіряє рівень підготовки випускників, присвоює їм відповідний освітній рівень (кваліфікацію), вносить пропозиції щодо поліпшення освітньо-професійної підготовки фахівців [27; 29].

ТЕМА 2

Система вищої освіти в Україні

2.1. Загальні засади побудови системи вищої освіти в Україні

Перш ніж розглядати систему вищої освіти, необхідно звернутись до тлумачення самого поняття «освіта». У науково-методичній літературі знаходимо чимало тлумачень, зокрема у більш вузькому розумінні «освіта», на думку деяких авторів, це сукупність знань, умінь, навичок і компетенцій, набутих у навчальних закладах або самостійно, а також процес засвоєння систематизованих знань, розвитку пізнавальних сил, формування світогляду. У більш широкому значенні, на думку фахівців, «освіта» є так званим духовним обличчям людини, і воно формується під впливом духовних і моральних цінностей, які сформовані внаслідок культурного розвитку, у процесі виховання, самовиховання чи будь-якого іншого впливу. При цьому, автори зазначають, що головним є не обсяг знань, а їх поєднання з особистісними якостями, а також, без сумнівів, вміння самостійно розпоряджатися ними [14; 26].

Як зазначається в енциклопедії освіти, під терміном «освіта» розуміють спеціальну сферу соціального життя, унікальну систему, своєрідний соціокультурний феномен, який сприяє поглибленню знань, умінь і навичок, інтелектуальному розвитку людини. На думку Назара Ногаса [14], це «процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також моральної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості».

Згідно з визначенням, прийнятим XX сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО, під терміном «освіта» розуміють процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, під час якого вона досягає індивідуального зростання та соціальної зрілості [14].

В Україні сформована система вищої освіти, діяльність якої спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців. Водночас ці фахівці обов'язково мають формувати інтелектуальний потенціал нації, визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного і соціально-культурного прогресу, а також сприяти всебічному розвитку особистості як найвищої цінності суспільства.

З вище викладеного можна зробити висновок, що саме освіта має бути могутнім чинником розвитку духовної культури усього українського народу та дієвим засобом відтворення продуктивних сил України.

Як зазначає М.М. Фіцула у своєму підручнику «Педагогіка вищої школи» [27], система вищої освіти України відображає мету і завдання суспільства, зумовлена законами розвитку суспільства і виражає політику держави, а також потреби суспільного розвитку в галузі освіти і виховання висококваліфікованих фахівців. У системі вищої освіти, на думку автора, знаходять свій вияв і державна політика, і рівень економіки, і рівень культури, і національні особливості українського народу, і його традиції тощо. Щодо тлумачення самого поняття

«система вищої освіти», то, на нашу думку, найбільш вдалим визначенням, яке найповніше розкриває саму сутність поняття є наступне:

Система вищої освіти – це сукупність закладів вищої освіти, які здійснюють фундаментальну наукову, професійну і практичну підготовку, забезпечують здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх інтересів і здібностей, покликань, а також забезпечують удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовку та підвищення кваліфікації громадян [8].

В Україні перелік напрямів та спеціальностей налічує **11 галузей знань та 110 спеціальностей** відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. за № 266 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 1021) [19].

Фізична культура і спорт – це найменування спеціальності, яка має код А7, і належить до галузі знань під шифром А та найменуванням Освіта, що відповідає за Міжнародною стандартною класифікацією освіти 1014 Sports – це код і найменування відповідної деталізованої галузі. Також до галузі знань А «Освіта» відносяться наступні спеціальності: А1 Освітні науки; А2 Дошкільна освіта; А3 Початкова освіта; А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями); А5 Професійна освіта (за спеціалізаціями); А6 Спеціальна освіта (за спеціалізаціями); А7 Фізична культура і спорт (рис. 1).

А Освіта	А1	Освітні науки			+	+	0111 Education science
	А2	Дошкільна освіта	+	+	+	+	0112 Training for pre-school teachers
	А3	Початкова освіта	+	+	+	+	0113 Teacher training without subject specialisation
	А4	Середня освіта (за предметними спеціальностями)	+	+	+	+	0114 Teacher training with subject specialisation
	А5	Професійна освіта (за спеціалізаціями)	+	+	+	+	0114 Teacher training with subject specialisation
	А6	Спеціальна освіта (за спеціалізаціями)		+	+	+	0113 Teacher training without subject specialisation
	А7	Фізична культура і спорт	+	+	+	+	1014 Sports

Рис. 2.1. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [19]

Перелік структурно і кількісно наближено до переліку галузей Міжнародної стандартної класифікації освіти та є черговим кроком до переходу на єдині статистичні стандарти та системи класифікації для гармонізації і забезпечення

порівнянності державної статистики із такими міжнародними стандартами та рекомендаціями, як міжнародні стандартні системи класифікації ООН [22].

Відповідно до закону України «Про вищу освіту» [8] усі громадяни України незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду і характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин, мають право на безкоштовну вищу освіту в усіх державних закладах вищої освіти. Це право забезпечується різними формами навчання (стаціонар, заочна, вечірня, екстернат), розгалуженою мережею закладів освіти, заснованих на державній та інших формах власності, наукових установ, закладів післядипломної освіти та відкритим характером закладів освіти, створенням умов для вибору профілю навчання і виховання відповідно до здібностей, інтересів громадянина [8].

Станом на 1 вересня 2019 р. в Україні налічувалось 281 університетів, академій, інститутів, та 338 коледжів, технікумів, училищ, що мали статус закладів вищої освіти. Сьогодні Міністерство освіти і науки України провадить політику зменшення або укрупнення закладів вищої освіти, обґрунтовуючи це скороченням кількості випускників шкіл в Україні. Цього року в Україні було приблизно 360 тисяч випускників шкіл. 15 років тому, у 2008-му, це число сягало 640 тисяч [13].

Як уточнив заступник міністра в інтерв'ю The Ukrainians, щодо університетів, то, наприклад, у 2008 році, коли в Україні функціонувало приблизно 350 закладів вищої освіти, в середньому було 6700 студентів на заклад освіти. У 2021 році загальна кількість закладів зменшилася до 300, але в середньому в кожному з них було лише 3400 студентів. Середньої цифри контингенту студентів на заклад станом на 2023 рік ще немає, але можна зрозуміти, що вона є ще меншою. Сьогодні в Україні, крім 100 приватних закладів вищої освіти і 40 комунальних, які переважно доволі маленькі, діє ще приблизно 170 державних університетів, і це без урахування філій. Внаслідок реформи має з'явитися приблизно 100 [13].

2.2. Державна політика у сфері вищої освіти

Назар Ногос у своїй статті «Державна політика у галузі освіти України: сутність та зміст» [14] зазначає, що важливою умовою існування будь-якої держави є розвиток галузі освіти як вирішального фактору мобільності на місцевому рівні. Саме тому проблема формування державної освітньої політики набуває основного значення в контексті запровадження стратегічного мислення та системи управління знаннями.

Державну політику у сфері освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти і науки України, інші центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Відповідно, державну політику у галузі вищої освіти Р. Валєєв визначає, як цілеспрямовану діяльність державних органів щодо забезпечення права кожного на освіту, що досягається завдяки забезпеченню функціонування та розвитку освітньої системи [2].

Відповідно до статті 3 Закону України «Про вищу освіту» [8] державна політика у сфері вищої освіти визначається Верховною Радою України, а реалізовується Кабінетом Міністрів України та Міністерством освіти і науки України. Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на наступних принципах:

- сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя;
- доступності вищої освіти;
- незалежності здобуття вищої освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій;
- міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи;
- наступності процесу здобуття вищої освіти;
- державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою для пріоритетних галузей економічної діяльності, напрямів фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-педагогічної, мистецької та педагогічної діяльності;
- державної підтримки освітньої, наукової, науково-технічної, мистецької та інноваційної діяльності університетів, академій, інститутів, коледжів, зокрема шляхом надання пільг із сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів закладам вищої освіти, що провадять таку діяльність;
- сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти;
- відкритості формування структури і обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою [8].

Як зазначається у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки [20], реалізація державної політики в галузі вищої освіти забезпечується шляхом:

- збереження і розвитку системи вищої освіти та підвищення її якості;
- підвищення рівня освіченості громадян України, розширення їхніх можливостей для отримання вищої освіти;
- створення та забезпечення рівних умов доступності до вищої освіти;
- надання цільових, пільгових державних кредитів особам для здобуття вищої освіти у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;
- забезпечення збалансованої структури та обсягів підготовки фахівців з вищою освітою, що здійснюється у закладах вищої освіти державної та комунальної форм власності, за кошти відповідних бюджетів, фізичних і юридичних осіб, з урахуванням потреб осіб, а також інтересів держави та територіальних громад;
- надання особам, які навчаються у закладах вищої освіти, пільг та соціальних гарантій у порядку, встановленому законодавством;

- належної підтримки підготовки фахівців серед осіб з особливими потребами на основі спеціальних освітніх технологій [20].

Сучасний стан державної політики у сфері освіти, зазначає Р. Щокін, свідчить про недостатню чіткість, декларативність цілей, незначний рівень аналізу наявних проблем та відсутність бачення шляхів їх досягнення з боку держави [30].

Сучасні фахівці переконані [14], що сьогодні Україна стоїть на порозі до впровадження власної політики та стратегії розвитку, яка суттєво визначена зі світовими тенденціями і виокремлює освіту, як вищу сферу життєдіяльності. Автори вважають за доцільне запропонувати пропозиції щодо покращення якості освіти в контексті державної політики у галузі освіти. На їхню думку, необхідно провести реформування в освіті, зокрема оновити нормативну базу відповідно до вимог часу. Також, ми підтримуємо думку авторів, потрібно працювати над створенням та реалізацією освітніх моделей, зокрема осучаснити навчальні заклади для отримання якісної освіти (інформатизація; сучасна матеріально-технічна база). Не можна забувати й про забезпечення економічних та соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних і науково-педагогічних працівників.

2.3. Рівні, ступені та кваліфікації вищої освіти

У Законі України «Про вищу освіту» [8] вказується, що підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми програмами на таких рівнях вищої освіти:

- **Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти** передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування типових спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності – молодший бакалавр. Молодший бакалавр присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 90-120 кредитів ЄКТС. Особа має право здобувати ступінь молодшого бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти [8].

- **Перший (бакалаврський) рівень** передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування складних спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності – бакалавр. Бакалавр присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра визначається закладом вищої освіти. Особа має право здобувати ступінь бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти або ступеня молодшого бакалавра [8].

- **Другий (магістерський) рівень** передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування задач дослідницького та/або інноваційного характеру у певній галузі професійної діяльності – магістр. Магістр присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра

здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою, обсяг якої становить 90-120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків. Особа має право здобувати ступінь магістра за умови наявності в неї ступеня бакалавра [8].

- **Третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень** передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності – доктор філософії/доктор мистецтва. Доктор філософії – це перший науковий ступінь, що здобувається на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді. Особа має право здобувати ступінь доктора філософії під час навчання в аспірантурі. Особи, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи, мають право здобувати ступінь доктора філософії поза аспірантурою, зокрема під час перебування у творчій відпустці, за умови успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді. Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 30-60 кредитів ЄКТС [8].

- **Науковий рівень вищої освіти** передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях – доктор наук – це другий науковий ступінь, що здобувається особою на основі ступеня доктора філософії [8].

Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою освітньої програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: молодшого бакалавра, бакалавра, магістра чи доктора філософії/доктора мистецтва.

2.4. Управління у сфері вищої освіти

Відповідно до закону України «Про вищу освіту» [8] систему вищої освіти становлять:

- 1) заклади вищої освіти всіх форм власності;
- 2) рівні та ступені (кваліфікації) вищої освіти;
- 3) галузі знань і спеціальності;
- 4) освітні та наукові програми;
- 5) ліцензійні умови провадження освітньої діяльності та ліцензійні умови провадження вищої освіти;
- 6) органи, що здійснюють управління у сфері вищої освіти;
- 7) учасники освітнього процесу [8].

Відповідно до основних освітніх статистичних даних [17] станом на грудень 2022 року в Україні функціонувало 332 закладів вищої освіти (університети, академії, інститути), із яких 191 державні, з яких 133 у підпорядкуванні МОН, 25 комунальних та 116 приватних; 550 відокремлених структурних підрозділів (інститути, академії, коледжі) та коледжі в структурі закладів вищої освіти. Зруйнованих закладів вищої освіти – 8.

У сфері управління Міністерства культури України перебуває 12 закладів вищої освіти державної власності, серед яких 4 — музичного профілю, по одному образотворчих, акторських, хореографічного спрямування і 5 – багатoproфільні заклади [3], 6 із них постійно знаходяться у Києві, по 2 — у Харкові, по одному — в Одесі, Львові, Донецьку (евакуйовано до Києва) і Луганську (евакуйовано до Києва).

Власну мережі заклади вищої освіти має також Міністерство охорони здоров'я, а саме 14 закладів вищої освіти та 3 заклади післядипломної освіти. Окремі заклади вищої освіти знаходяться у сфері управління Міністерства фінансів, Державної служби статистики, Національної академії педагогічних наук [17].

Управління у сфері вищої освіти у межах своїх повноважень відповідно до закону України «Про вищу освіту» [8] здійснюється:

- 1) Кабінетом Міністрів України;
- 2) центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки (Міністерство освіти і науки України);
- 3) галузевими державними органами, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти;
- 4) органами місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти;
- 5) Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук;
- 6) засновниками закладів вищої освіти;
- 7) органами громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки;
- 8) Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти [8].

Розглянемо детально функції кожного суб'єкта управління. Не безпосередньо, а через систему органів виконавчої влади **Кабінет Міністрів України (КМУ)** забезпечує реалізацію державної політики у сфері вищої освіти. А це означає, що КМУ організовує розробку, затверджує та забезпечує виконання загальнодержавних програм, які стосуються розвитку сфери вищої освіти, як, наприклад, Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. [20]. Окрім функції планування, як і будь-який суб'єкт управління, КМУ реалізовує функцію організації, що забезпечується розробкою і здійсненням заходів щодо створення матеріально-технічної бази та інших умов, необхідних для розвитку вищої освіти; видання у межах своїх повноважень нормативно-правових актів з питань вищої освіти тощо. Функція мотивації забезпечується КМУ у створенні дієвих механізмів реалізації прав закладів вищої освіти, наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників та осіб, які навчаються у закладах вищої

освіти. Окрім функції планування організації та мотивації КМУ також забезпечує контроль за дотриманням законодавства про вищу освіту, а також затверджує склад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та припиняє повноваження його членів [8].

Сьогодні центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки є **Міністерство освіти і науки України** (далі – МОН). Його функції як суб'єкта управління сходяться також до планування, організації, мотивації та контролю. Для реалізації функції планування МОН розробляє стратегію та програми розвитку вищої освіти і подає їх на затвердження Кабінету Міністрів України як, наприклад, Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. [20]; бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері вищої освіти, науки, підготовки фахівців з вищою освітою. До важливих завдань МОН також відноситься систематичне відстеження та аналіз потреб вітчизняного ринку праці, що реалізовується з метою внесення пропозицій щодо обсягів і напрямів державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою. Особливо важливе значення має також аналітично-прогностична діяльність МОН, що забезпечується шляхом визначення тенденцій розвитку сфери вищої освіти, вплив демографічної, етнічної, соціально-економічної ситуації, інфраструктури виробничої та невиробничої сфери, узагальнює світовий і вітчизняний досвід розвитку вищої освіти з метою формування стратегічних напрямів розвитку вищої освіти з урахуванням науково-технічного прогресу та інших чинників.

У ході реалізації функції організації МОН здійснює міжнародне співробітництво з питань, що належать до його компетенції; формує перелік галузей знань і перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, розробляє ліцензійні умови провадження освітньої діяльності та подає їх на затвердження Кабінету Міністрів України; формує пропозиції і розміщує державне замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою у порядку, встановленому законодавством; встановлює порядок атестації педагогічних працівників закладів вищої освіти для присвоєння їм кваліфікаційних категорій і педагогічних звань у порядку, встановленому законодавством; розробляє та затверджує стандарти вищої освіти за погодженням із Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, видає нормативно-правові акти з питань вищої освіти та ін. [8].

Державні органи, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти – це насамперед **Міністерство культури, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство внутрішніх справ** та ін., як і Міністерство освіти і науки України, беруть участь у реалізації державної політики у сфері вищої освіти, науки, професійної підготовки фахівців, у ліцензуванні освітньої діяльності закладів вищої освіти. Серед їх повноважень, як засновників закладів вищої освіти, є формування пропозицій і розміщення державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою у порядку; сприяють працевлаштуванню випускників закладів вищої освіти; аналізують якість вищої освіти в закладах вищої освіти, що належать до сфери їх управління [8].

Органи місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, це місцеві державні адміністрації у межах своїх повноважень забезпечують виконання державних програм у сфері вищої освіти, та розробляють регіональні програми щодо розвитку сфери вищої освіти як наприклад Обласна програма розвитку освіти “Новий освітній простір Харківщини” на 2019 – 2023 роки [15]. Разом з цим органи місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, вивчають потребу у фахівцях з вищою освітою на місцях і вносять пропозиції щодо обсягу державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою та підвищення їх кваліфікації. Місцеві державні адміністрації, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, подають Міністерству освіти і науки України пропозиції щодо формування мережі закладів вищої освіти та сприяють працевлаштуванню і соціальному захисту випускників закладів вищої освіти, що належать до сфери їх управління. Важливим повноваженням є також залучення органами місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, підприємств, установ, організацій до розв’язання проблем розвитку системи вищої освіти [8].

Національна академія наук України та національні галузеві академії наук організовують і здійснюють фундаментальні та прикладні дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних і соціогуманітарних наук, а також координують здійснення фундаментальних досліджень у наукових установах та організаціях. Станом на 01.01.2021 у складі Національної академії наук України діяло 160 наукових установ та 36 організацій дослідно-виробничої бази. Національні галузеві академії наук – це Національна академія аграрних наук України, Національна академія медичних наук України, Національна академія педагогічних наук України, Національна академія правових наук України, Національна академія мистецтв України [7].

Відповідно до закону України «Про вищу освіту» [8] **засновники закладу вищої освіти** затверджують статут закладу вищої освіти, укладають в місячний строк контракт з керівником закладу вищої освіти, здійснюють контроль за фінансово-господарською діяльністю закладу вищої освіти та за дотриманням статуту закладу вищої освіти, а також здійснюють інші повноваження, передбачені законом і статутом закладу вищої освіти.

Відповідно до закону України «Про освіту» [10], стаття 70, **під громадським самоврядуванням у сфері освіти** слід розуміти право учасників освітнього процесу та громадських об’єднань, інших інститутів громадянського суспільства, установчими документами яких передбачена діяльність у сфері освіти та/або соціального захисту осіб з особливими освітніми потребами, вирішувати питання у сфері освіти як безпосередньо, так і через органи громадського самоврядування, брати участь в управлінні закладом освіти, місцевими і державними справами у сфері освіти з питань, що належать до їх компетенції.

Громадське самоврядування у сфері освіти реалізовується у закладі освіти на місцевому (територіальному) рівні та на національному (всеукраїнському) рівні.

Органи громадського самоврядування у сфері освіти створюються у закладі освіти за ініціативою учасників освітнього процесу

- на місцевому (територіальному) рівні за ініціативою фізичних осіб та/або громадських об'єднань, інших інститутів громадянського суспільства;
- на національному (всеукраїнському) рівні – за ініціативою громадських об'єднань, інших інститутів громадянського суспільства.

Органами громадського самоврядування у сфері освіти є органи громадського самоврядування закладу освіти; конференції (форуми, з'їзди) учасників освітнього процесу, закладів освіти, їх об'єднань, що скликаються на території відповідного населеного пункту, об'єднаної територіальної громади, району, області, держави [10].

2.5. Забезпечення якості вищої освіти

Відповідно до закону України «Про вищу освіту» [8] система забезпечення якості вищої освіти в Україні складається із:

- 1) **системи внутрішнього забезпечення якості**, зокрема системи забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти;
- 2) **системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності** закладів вищої освіти та якості вищої освіти;
- 3) **системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти** і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Розглянемо детальніше кожен з них. *Система внутрішнього забезпечення якості* передбачає:

- визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;
- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;
- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу;
- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;
- забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти [8].

Система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти передбачає:

- забезпечення ефективності процесів і процедур внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти та якості вищої освіти;
- забезпечення наявності системи проведення процедур зовнішнього забезпечення якості;
- забезпечення наявності оприлюднених критеріїв прийняття рішень відповідно до стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти;
- налагодження доступного і зрозумілого звітування;
- проведення періодичних перевірок діяльності систем забезпечення якості та механізмів роботи з отриманими рекомендаціями та ін. [8].

Система забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- забезпечення наявності та ефективності процесів і процедур зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення наявності достатніх і збалансованих ресурсів для здійснення процесів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення незалежності у діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти та ін.[8].

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти – це постійно діючий колегіальний орган, який аналізує якість освітньої діяльності закладів вищої освіти, проводить акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти та ін. [8].

2.6. Комплексна характеристика здобувача вищої освіти

Розглядаючи це питання, перш за все необхідно зупинись на тлумаченні терміну «здобувачі вищої освіти». Відповідно до закону України «Про вищу освіту» [8] здобувачами вищої освіти є особи, які навчаються у закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації.

Згідно із статтею 61 Закону України «Про вищу освіту» [8] до категорії «здобувачів вищої освіти» відносяться:

- 1) студенти – це особи, які зараховані до закладу вищої освіти з метою здобуття вищої освіти ступеня молодшого бакалавра, бакалавра чи магістра;
- 2) курсанти – це особи, які зараховані до вищого військового навчального закладу, закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, військового інституту як підрозділу закладу вищої освіти;
- 3) аспіранти – це особи, які зараховані до закладу вищої освіти для здобуття ступеня доктора філософії;

4) ад'юнкти – це особа, зараховані до вищого військового навчального закладу, закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання для здобуття ступеня доктора філософії;

6) асистенти-стажисти – це особи, які мають вищу освіту ступеня магістра, навчаються в асистентурі-стажуванні закладу вищої освіти за мистецькими спеціальностями з метою вдосконалення творчої майстерності.

Цікаво, якими ж були студенти приблизно 100 років тому? Видання «Studway» до річниці Української революції підготувало проект "100 років студентства" [4], у якому історики по декадам дослідили життя вітчизняних студентів з 1917 до 2017 років. Тож, за свідченням істориків, у 1917 році було багато політичних течій, якими дуже цікавилися українські студенти, тобто вони були дуже заполітизовані. Нерідко від університетів надходили скарги, що студенти заважають навчальному процесу, адже займають аудиторії під якісь політичні гуртки, проводять лекції і дебати. У ті часи активно проводилась українізація освіти, адже до 1917 року навчання в університетах проводилося лише російською мовою. З метою українізації у Києві створюють Український народний університет – навчання у ньому проходили по вечорах у приміщенні Університету св. Володимира (зараз це Університет ім. Т.Г. Шевченка).

Варто підкреслити, що з початком Української революції поступово зростала кількість студентів з бідних родин. Адже до революції бути студентом могли собі дозволити тільки заможні люди. Через продовольчу кризу, яка виникла через Першу світову війну, та через безгрошів'я студенти часів Української революції нерідко шукали підробіток, що в основному було репетиторство. Однак у невеликих містах, наприклад таких як Ніжин, де був педагогічний університет, знайти таку роботу було майже не реально. Отож до наших днів дійшло чимало свідчень, що студенти того часу жили напівголодні та через це кидали навчання [4].

Після невдачі Української революції багато українських студентів навчалися за кордоном, де створювали свої організації, як, наприклад, Центральний союз українського студентства у Данцигі (Німеччина).

З початку 1920-х років на західноукраїнських землях, які опинилися у складі Польської Республіки, йшла політика полонізації і навчання українською мовою також не проводилося. Саме тому у Львові у той час функціонували неформальні "підпільні університети", у яких професори викладали українською мовою, але ж у себе вдома.

Загалом українське студентство добільшовицького періоду відзначалося активною залученістю до революційних подій, про що свідчить участь київського Студентського куреня у бою під Крутами [4].

З приходом радянської влади розпочався період конфліктів між новим ладом і старим професорським складом, адже дуже часто на лекціях професори могли дозволити собі жарти про радянську владу, а радянська влада називала професуру "буржуазним пережитком". Хоча з професорами влада фактично не могла нічого зробити, бо у ті часи нагальною потребою була підготовка нових фахівців [4].

Збереглося також чимало свідчень про те, що у ті часи мали місце також конфлікти між професорами та студентами, серед яких тепер було багато вихідців з пролетаріату. Такі студенти вважали, що «їм всі винні» за попередні роки бідності. Вони могли не мати належної підготовки, щоб скласти іспит, але могли дозволити собі звертання на «ти» до професорів і вимагали оцінки за соціальне походження, а не за знання. Саме у цей період в українському суспільстві почав формуватися стереотип про неодмінну вищу освіту. За свідченням істориків, у ті часи проводилися збори студентів, на яких обговорювалася «неправильна методика» викладання дореволюційних професорів. Через це значна частина викладачів залишала свою професію, а ті викладачі, які залишилися в університетах, ставилися до освітнього процесу безініціативно та без ентузіазму [4].

За свідченням істориків, у 1920 році розпочався процес розформовування університетів як закладів освіти, замінюючи їх на «інститути народної освіти», яким передували «робітничі факультети», так звані «рабфаках». Але це лише на десятиліття, потім все ж таки у 1930-х роках університети повернуться). Варто також зауважити ще одну важливу відмінність тогочасних студентів – вони були значно старшими від сьогоденних. У ті часи йшли вчитися люди, які вже мали військовий чи професійний досвід, і які отримали довідку або як тоді вони називалися «командировку», які видавали комсомольські чи партійні організації [4].

За свідченням дослідників, такі довідки часто купувалися, щоб довести своє «правильне» класове пролетарське походження, наприклад, що студент не походить із сім'ї священника. Під час навчання серед студентів нерідко проводилися перевірки, так звані «перереєстрації неуспішних студентів», які насправді мали на меті виявити студентів з неправильним класовим походженням. Існувала і щорічна норма відрахування із університетів, яка сягала 20-30% від загальної кількості [4].

Щодо побутових умов тодішніх студентів варто підкреслити, що вони були часто нестерпними для життя. Так, за історичними довідками, на початку 1920-х років дійсно вкрай бракувало гуртожитків. Старі були переповнені, там не вистачало ліжок. Студенти часто спали на підлозі, вкривалися одягом, жили без світла і часто й без опалення. Саме у ті часи радянська влада проводила антирелігійну політику і часто храми та собори у великих містах, зокрема є свідчення про Михайлівський собор у Києві та Університетську церкву у Харкові, які віддали під студентський гуртожиток [4].

Підсумовуючи вище сказані історичні свідчення, можна зробити висновок, що майже 100 років тому якість освіти була низькою, більше всього за рахунок того, що студенти були невмотивовані на навчання. Вони прийшли навчатися, тому що радянська влада так сказала. Однак, є свідчення деяких істориків, що певний рівень освіти все ж таки вдавалося підтримувати за рахунок «старих» професорських кадрів, які не залишили свою професію у складні часи та організовували групи, в яких більш успішні студенти допомагали менш успішним.

Ще однією особливістю навчання студентів майже 100 років назад був так званий «потяг до колективного життя», який проявлявся у всьому та пропагувався радянською владою і насправді дуже шкодив якості освіти. Саме у ті часи мав місце бригадний принцип складання заліків, коли студентів ділили на бригади й отриману бригадиром оцінку ставили на всіх. Студенти ж нерідко прогулювали лекції і списували на іспитах. У ті часи сумлінне навчання вважалося «буржуазною» звичкою. Крім того радянська влада намагалася нівелювати значення дипломної роботи. Коли професори не приймали низькоякісні роботи і відправляли їх на доопрацювання, це означало, що студент залишається на другий рік, а відтак знижувався темп підготовки фахівців, а це було зовсім неприйнятним для радянської влади і тому чинився значний тиск на тогочасну професору [4].

Водночас варто підкреслити, що є одна схожість між студентами 100 років тому і сьогоднішніми – це соціальна активність та залученість до головних суспільних процесів свого часу, чи то Українська революція 1917-1921 років, чи Євромайдан 2013-2014 років, чи захист України від російської військової агресії.

Повертаючись до характеристики здобувачів вищої освіти, слід зупинитись на розгляді форм навчання, на їх правах та їх обов'язках. Відповідно до чинного законодавства України заклад вищої освіти може використовувати будь-які форми здобуття вищої освіти і поєднувати ці форми відповідно до положення про організацію освітнього процесу в закладі вищої освіти, а також встановлювати вимоги до поєднання форм здобуття вищої освіти. Однак сьогодні основними формами здобуття вищої освіти відповідно до закону України [8] є:

- **інституційна** (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева);
- **дуальна.**

Під *очною формою здобуття вищої освіти*, яка буває денною та вечірньою, слід розуміти таку організацію навчання здобувачів вищої освіти, що передбачає обов'язкове проведення навчальних занять та практичної підготовки не менше 30 тижнів упродовж навчального року [8].

На відміну від очної, *заочна форма здобуття вищої освіти* передбачає таку організацію навчання, при якій здобувачі вищої освіти поєднують навчальні заняття і контрольні заходи під час короткочасних сесій та самостійного оволодіння освітньою програмою в період між ними [8].

В останні роки, через пандемію COVID-19 та військову агресію з боку РФ широкого розповсюдження набула *дистанційна форма здобуття освіти*. На відміну від вище розглянутих форм, дистанційна форма є більш індивідуалізованим процесом здобуття освіти. Передбачається така організація навчання, при якій взаємодія віддалених один від одного учасників освітнього процесу відбувається в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [8].

Маловідомою для громадськості є *мережева форма здобуття вищої освіти*, хоча сама її сутність давно провадиться у практичній діяльності. Мережева форма передбачає таку організацію навчання, при якій оволодіння освітньою програмою здобувачами вищої освіти відбувається не тільки за участю

закладу вищої освіти, але й інших суб'єктів освітньої діяльності, що взаємодіють між собою на договірних засадах [8].

Дуальна форма здобуття вищої освіти – це спосіб здобуття освіти здобувачами денної форми, що передбачає навчання на робочому місці на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації обсягом від 25 відсотків до 60 відсотків загального обсягу освітньої програми на основі договору. Навчання на робочому місці передбачає виконання посадових обов'язків відповідно до трудового договору. Дуальна освіта здійснюється на підставі договору між закладом вищої освіти та роботодавцем (підприємством, установою, організацією тощо), що передбачає: порядок працевлаштування здобувача вищої освіти та оплати його праці; обсяг та очікувані результати навчання здобувача вищої освіти на робочому місці; зобов'язання закладу вищої освіти та роботодавця в частині виконання здобувачем вищої освіти індивідуального навчального плану на робочому місці; порядок оцінювання результатів навчання, здобутих на робочому місці [8].

Відповідно до закону України «Про вищу освіту» [8], зокрема у статті 62 йдеться про права осіб, які навчаються у закладах вищої освіти. Зупинимось на найважливіших правах. Усі студенти мають право обирати під час вступу до закладу вищої освіти форми навчання, а також брати участь у формуванні індивідуального навчального плану. А вже у ході навчання кожний студент має право обирати навчальні дисципліни у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та навчальним планом. За ОПП «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» бакалаврського рівня таке право реалізується вже починаючи з 2 року навчання, коли викладаються вибіркові навчальні дисципліни. Цікаво, що діючим законодавством дозволено навчання одночасно за декількома освітніми програмами, а також у декількох закладах вищої освіти, за умови отримання тільки однієї вищої освіти за кожним ступенем за кошти державного (місцевого) бюджету. І таким правом на практиці нерідко користуються наші здобувачі вищої освіти.

Також кожний студент має право на працю, але тільки у позанавчальний час. Також студенти, які поєднують роботу з навчанням, мають право на додаткову оплачувану відпустку у зв'язку з навчанням за основним місцем роботи, скорочений робочий час та інші пільги, передбачені законодавством. Але виключенням є здобувачі вищої освіти вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, яким присвоєно військове або спеціальне звання. Вони не мають права на трудову діяльність під час навчання [8].

Кожний студент, без виключення, під час навчання має право на безоплатне користування бібліотеками, музеями, інформаційними фондами, навчальною, науковою та спортивною базами закладу вищої освіти, у якому він навчається. Кожний студент має право брати участь у науково-дослідних, дослідно-конструкторських роботах, конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах, представлення своїх робіт для публікації, а також брати участь у заходах з освітньої, наукової, науково-дослідної, спортивної, мистецької, громадської діяльності. Крім того кожний має право брати участь у громадських

об'єднаннях, у діяльності органів громадського самоврядування та в обговоренні та вирішенні питань щодо удосконалення навчального процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, побуту, оздоровлення [8].

Для осіб з особливими освітніми потребами гарантоване відповідно до чинного законодавства право на безоплатне забезпечення інформацією для навчання у доступних форматах з використанням технологій, що враховують обмеження життєдіяльності, зумовлені станом здоров'я [8].

Кожний студент має право на забезпечення гуртожитком та цілодобовим доступом до нього на термін навчання, на отримання соціальної допомоги у випадках, встановлених законодавством, на академічну мобільність, у тому числі міжнародну [8].

Важливо пам'ятати, що Студенти мають право на академічну відпустку або перерву в навчанні із збереженням окремих прав здобувача вищої освіти, а також на поновлення навчання у порядку, встановленому Міністерством освіти і науки України [8].

Особливо приємним правом для здобувачів вищої освіти є моральне та/або матеріальне заохочення за успіхи у навчанні, науково-дослідній і громадській роботі, за мистецькі та спортивні досягнення тощо та право на канікулярну відпустку тривалістю не менш як вісім календарних тижнів на навчальний рік [8].

Також студенти мають право на отримання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. На жаль, про це право не у повній мірі проінформовані абітурієнти [8].

Особи, які навчаються у закладах вищої освіти за денною формою навчання за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, мають право на отримання академічних та соціальних стипендій у встановленому законодавством порядку. Академічні стипендії призначаються особам, які досягли значних успіхів у навчанні та/або науковій діяльності згідно з критеріями, встановленими Кабінетом Міністрів України [8].

Призначаються також соціальні стипендії. Студенти закладу вищої освіти з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також студенти закладу вищої освіти, які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишилися без батьків, мають гарантоване право на отримання соціальної стипендії, у тому числі у разі отримання академічної стипендії [8].

Однак варто зауважити, що студентам закладів вищої освіти, які мають право на отримання соціальної стипендії і набувають право на отримання академічної стипендії, надається один вид стипендії за їхнім вибором.

Здобувачі вищої освіти, які навчаються у закладах вищої освіти за денною формою навчання, мають право на пільговий проїзд у транспорті у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Студенти закладів вищої освіти також мають право на отримання студентського квитка [29].

Крім вище зазначених, студенти мають додаткові права та обов'язки, які передбачаються і конкретизуються статутом закладу вищої освіти та відповідними положеннями, які регламентують окремі напрямки діяльності студентів і аспірантів. Наприклад, здобувачі вищої освіти мають право мати своїх представників в органах колективного управління закладом вищої освіти, зокрема

у складі Вченої ради резервуються 10% місць для представників від студентів і аспірантів.

І навпаки, за порушення передбачених статутом закладу вищої освіти положень та правил внутрішнього розпорядку, до студентів у рамках чинного законодавства застосовуються дисциплінарні і матеріальні стягнення, можливе навіть відрахування із закладу вищої освіти. Важливо підкреслити, що відрахований студент не раніше ніж через рік може бути поновленим до студентів при наявності вільних місць на курсі. Особливо варто боятись відрахування на 1 курсі, адже студенти, відраховані з 1 курсу, можуть бути поновлені тільки понад місця державного замовлення у разі оплати за навчання [2].

Кожному студенту потрібно з самого початку навчання у закладі вищої освіти пам'ятати, що з усіх питань, пов'язаних з виконанням студентом навчального плану, побуту, відрахувань, пов'язаних з приватними, спортивними чи іншими причинами, студент повинен звертатися в деканат факультету безпосередньо або через працівників профілюючої кафедри чи куратора навчальної групи.

Варто також звернути увагу на те, що прав у сучасних студентів налічується понад 20 позицій у законі України «Про вищу освіту», а обов'язків – усього 3. Отже, особи, які навчаються у закладах вищої освіти, зобов'язані (ст. 63 ЗУ «Про вищу освіту»): по-перше, дотримуватися вимог законодавства, статуту та правил внутрішнього розпорядку закладу вищої освіти; по-друге, виконувати вимоги з охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки, передбачені відповідними правилами та інструкціями; по-третє, виконувати вимоги освітньої програми, дотримуючись академічної доброчесності, та досягати визначених для відповідного рівня вищої освіти результатів навчання [8].

ТЕМА 3

Академічна доброчесність при підготовці здобувачів вищої освіти

3.1. Історія виникнення поняття «академічна доброчесність» та її ключові фундаментальні цінності

Перед тим як розглядати поняття «академічна доброчесність» цікаво звернутись до історії виникнення цього поняття. Логічно, що якщо існує поняття «академічна доброчесність», то його виникнення пов'язане з існуванням академічної нечесності, що, очевидно, відбувалось синхронно із формуванням самої системи освіти й науки.

У навчальному посібнику «Академічна доброчесність» Т.В. Гребенюк [6] автором розглядається питання історії проявів академічної нечесності й формування системи каральних заходів за недоброчесну поведінку. За його словами, є історичні свідчення, що ще в стародавні часи у стародавньому Китаї під час іспитів, які складали кандидати на посади держслужбовців, поширеною була практика шахраювання, зокрема шпаргалки, купівля екзаменаційних творів і заготовок відповідей, підкуп персоналу та недозволене спілкування. За це суворо карали, наприклад, у 1858 році після скандалу з екзаменаційним шахрайством було страчено 5 службовців, які проводили іспити і вступили в змову з екзаменованими.

Т.В. Гребенюк [6] зазначає також, що не тільки на Сході, але й в інших країнах також періодично вибухали скандали з порушенням норм і правил доброчесності. Є історичні відомості про масові шахраювання більш ніж половини студентів у Єльському університеті ще у 1860-х роках.

Як вказує той же автор, проблема академічної нечесності не оминала й українських освітян і науковців. Наприклад, жертвою наукового плагіату став відомий український науковець Іван Пулюй, чиє відкриття радіоактивних променів присвоїв німецький фізик Вільгельм Конрад Рентген [6].

Продовжуючи вивчення історії проявів академічної нечесності, Т.В. Гребенюк [6] підкреслює, що з початком ХХ століття скандали з порушенням академічної доброчесності стали ще частішими. Так, автор Френк Спенсер наводить історію психолога Сіріла Берта, через три роки після смерті якого з'ясувалося, що частина матеріалу в опублікованій ним праці про інтелект близнюків, розлучених після народження й вихованих у різних умовах, була простою вигадкою дослідником. Крім того, неправдою виявилось й те, що йому допомагали в дослідженнях два асистенти.

У тому ж 1974 році дослідник Інституту Слоуна Кеттірінга Вільям Саммерлін спотворив результати свого дослідження спадковості забарвлення щурів, домалювавши піддослідним тваринам чорні плями фломастером. Цей випадок також став надбанням суспільства, привернувши увагу до процедурних аспектів доброчесності сам під час проведення наукових досліджень [6].

Всесвітньо відомою є також історія Роберта Фіддіса, який у 1990-ті роки керував багатьма клінічними випробуваннями, здійснюваними для фармацевтичних компаній [32]. Як стало відомо громадськості, він часто залучав

до досліджень пацієнтів, які зовсім не відповідали критеріям включення, при цьому нерідко були випадки тиску на пацієнтів, результати ЕКГ та вимірювань кров'яного тиску часто були сфабриковані, аналізи крові й сечі часто бралися у сторонніх людей (іноді їм за це платили гроші, що було доведено) тощо. У 1997 році Фіддіса було визнано винним у низці порушень закону й засуджено до 15 місяців ув'язнення [6].

Набув великого розголосу також скандал, пов'язаний з академічною нечесністю у шкільній американській системі освіти. Джеймс Ланг у своїй книзі «Уроки шахраювання» [32] описує реформу освіти, запроваджену в США у 2002, коли президент Джордж Буш підписав Акт конгресу під назвою «Жодної невстигаючої дитини». Цей акт надавав величезної ваги річним іспитам. За низькі результати учнівських іспитів з роботи звільняли вчителів і обслуговуючий персонал. Ця реформа призвела до суцільного шахраювання результатами іспитів з боку вчителів. Було зафіксовано також свідчення як в одній зі шкіл навіть проводилися так звані «вечірки-підчищення», на яких учителі збиралися і виправляли помилки в зданих учнями роботах. Врешті учасники порушень були покарані, а саме дехто був звільнений, а декого навіть ув'язнили.

В сучасній українській освіті порушення академічної доброчесності також мали місце. Наприклад, у 2017 році розголосу набула ситуація, коли перед зимовою сесією студентам одного з українських закладів вищої освіти на території гуртожитку продавали шпаргалки. Відео величезної черги за ними активно поширювалися у ЗМІ та соцмережах [25].

Отже, ми повністю погоджуємось з думкою Т.В. Гребенюк [6] щодо того, що з вище викладеного можна дійти висновку, що академічна недоброчесність у сфері освіти й науки має давню історію й широкий географічний контекст, і безперечно, заслуговує на увагу. А для того, щоб розібратися в суті явища, його причинах, наслідках і способах боротьби з ним, з'ясуємо спочатку наскільки усвідомленим є це явище серед здобувачів вищої освіти.

Авторка статті, присвяченій огляду наукових досліджень академічної нечесності, Сесилія Парнтер [33] дуже інформативною з цього питання вважає працю Чарльза Дрейка «Чому студенти шахраюють», написану ще у 1941 році. На думку Дрейка, студентську нечесність можна розцінювати як своєрідний протест, бунт проти надмірної складності завдань, проти напруженості навчання, а також як вияв незадоволення й байдужості. За даними дослідження Дрейка, 30 зі 126 студенток жіночого коледжу, як мінімум, один раз шахраювали у навчанні, обмінюючись відповідями на іспиті, проте відмінниці не вдавалися до такої поведінки. На думку Ч. Дрейка, шахраювання в освітніх практиках не можливо позбутися до тих пір, поки стосунки викладача й студента матимуть характер протистояння.

Сесилія Парнтер [33] важливою також вважає розвідку Вільяма Баурера «Академічна нечесність та її вплив у коледжі», опубліковану ще у 1964 році, оскільки в ній йде мова про історію виникнення саме шахраювання і розглядається схильності студентів до нього відповідно з обраною студентом спеціальністю. Дослідження Баурера охоплювало 99 навчальних закладів та 5000 студентів. Автором було виявлено, що більше половини опитаних (66%)

визнають, що періодично вдаються до нечесності, але вважають це нормою для свого покоління. Також Бауерс з'ясував, що до недоброчесної поведінки більше схильні студенти кар'єрно орієнтованих спеціальностей.

Цікавою є праця Девіда Барнетта і Джона Далтона «Чому студенти шахраюють», у якій автори акцентують увагу на відмінностях оцінки поняття нечесної поведінки студентами й викладачами. Посилаючись на результати власного дослідження автори виявили, що 45 % студентів та майже вдвічі більше, а саме 73 % викладачів вважають порушенням академічної доброчесності використання в роботі чужих речень без посилання на їх авторство. Або ж отримання відповідей на екзаменаційні завдання оцінюють як шахрайство 63 % студентів і 73 % викладачів [31].

Схоже дослідження проводилося й на теренах вітчизняної науки. Наприклад, Павло Артьомов та Інна Пак [1] наводять результати опитування Східноукраїнського фонду соціальних досліджень спільно з Харківським національним університетом імені В.Н.Каразіна у статті «Академічна нечесність як елемент академічної культури українського студентства: результати емпіричних досліджень» (2017 рік). За результатами опитувань, більш ніж третина студентів визнає, що шахрає на екзаменах; 60 % студентів вважають поширеною практику скачування курсових робіт з Інтернету. Серед професорсько-викладацького складу із цими твердженнями погодилося майже у 1,5 рази більше респондентів.

Отже, із проведеного аналізу літератури бачимо, що і в Україні, і за кордоном студенти порушують принципи академічної доброчесності. Автори [1; 6; 33] вважають, що проведення просвітницької діяльності викладачами щодо роз'яснення сутності, різновидів академічної нечесності й санкцій, є нагальною потребою сучасної освіти і науки.

Що ж означає поняття «академічна доброчесність»? Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» [10], яка присвячена академічній доброчесності: **«академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень»**.

Варто зауважити, що у різних освітніх та наукових інституціях існують окремі дрібні відмінності в обсязі поняття академічної доброчесності, але саме значення цього терміна є універсальним в освітній і науковій практиці. Так само універсальними є й фундаментальні цінності, які лежать в основі академічної доброчесності.

Т.В. Гребенюк [6] у своєму підручнику вказує, що загальноприйнятий декларативний перелік фундаментальних цінностей академічної доброчесності був розроблений Офісом внутрішніх відносин Октонського коледжу, Дес-Плейнс, у Іллінойсі для Центру академічної доброчесності (нині він перейменований на Міжнародний центр академічної доброчесності). До цього переліку належать такі якості [6]: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, сміливість.

Чесність – це уникнення шахрайства, обману, списування, привласнення чужої роботи, що має місце у сферах навчання, викладання, наукових досліджень, а також при наданні різного характеру послуг за дорученнями керівництва навчальних і наукових установ.

Довіра – це впевненість у собі та у чесності та добропорядності всіх учасників освітнього процесу, що сприяє підтриманню й заохоченню вільного обміну ідеями, які допомагають якнайповнішій реалізації наукових пошуків. Довіра сприяє також формуванню психологічного клімату, який уможливорює такий вільний обмін.

Справедливість – це неупереджені рішення, відсутність дискримінації у взаєминах студентів, викладачів та адміністрації освітніх закладів, що проявляється у встановленні академічними спільнотами прозорих і чітких очікувань, практик і стандартів щодо освітньої діяльності.

Повага – це уважне ставлення до різних точок зору, визнання авторства, що є невід’ємною складовою взаємин на основі взаємодії суб’єктів із незалежними думками й точками зору на процеси і явища довкілля.

Відповідальність – це розуміння наслідків власних та колективних дій, що сприяє підтриманню спільно сформованих стандартів і формуванню спільної політики реагування у випадку їх порушення.

Сміливість – це здатність своїми діями відстоювати цінності академічної доброчесності, що потрібно у ситуації відстоювання доброчесних цінностей у ситуації загрози [6].

Усі вище наведені цінності лежать в основі при укладанні кодексів академічної доброчесності у світовій та у вітчизняній практиці. Зокрема, наведені цінності втілено в «Положенні про академічну доброчесність Харківської державної академії фізичної культури» [18].

3.2. Законодавство у сфері академічної доброчесності та загальні принципи забезпечення академічної доброчесності

Законодавство у сфері академічної доброчесності ґрунтується на:

- ✓ Конституції України,
- ✓ спеціальних законах у сфері освіти і науки, зокрема: законах України «Про освіту» [10], «Про вищу освіту» [8], зокрема у статті 32 цього закону наголошується на необхідності дотримання академічної доброчесності у закладі вищої освіти, що зобов'язує, по-перше, вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності та, по-друге, мати внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, здійснювати перевірку фактів порушення академічної доброчесності, «Про наукову і науково-технічну діяльність»,
- ✓ інших законах України: «Про авторське право і суміжні права», «Про запобігання корупції»,
- ✓ проекті Закону України «Про академічну доброчесність» [21],

- ✓ постановах Кабінету Міністрів України: «Порядок присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради», «Порядок присвоєння вчених звань»,
- ✓ методичних рекомендаціях Міністерства освіти і науки України для закладів вищої освіти із підтримки принципів академічної доброчесності,
- ✓ рекомендаціях Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти,
- ✓ Етичному кодексі вченого України,
- ✓ Статуті закладу вищої освіти,
- ✓ Кодексах/положеннях про академічну доброчесність.

Варто зазначити, що як загальнодержавні, так і внутрішні документи мають опиратися на загальноприйняті принципи [10; 12; 21]:

- ✓ законності та верховенства права;
- ✓ свободи та поваги людської гідності;
- ✓ професіоналізму та компетентності;
- ✓ чесності і порядності;
- ✓ справедливості та толерантності;
- ✓ партнерства і взаємодопомоги;
- ✓ поваги та взаємної довіри;
- ✓ відкритості і прозорості;
- ✓ колегіальності та демократичності;
- ✓ самостійності виконання здобувачами усіх навчальних завдань;
- ✓ самовдосконалення і саморозвитку;
- ✓ персональної відповідальності та роботи за результат;
- ✓ нетерпимості щодо недотримання правил і норм академічної доброчесності.

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 р. №1/9-650 щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти [12] кризи академічної доброчесності в Україні спричинили багато чинників. По-перше, варто відмітити загальну кризу суспільства, що характеризується толерантністю до правового нігілізму, корупції, численних порушень законодавства і етичних норм. По-друге, очевидною є відірваність вищої освіти і науки від світової наукової та освітньої спільноти, потреб суспільства, економіки та ринку праці. На жаль, система вищої освіти орієнтована на кількісні показники, папери, дипломи тощо, а не на якість, конкурентоздатність, корисність для суспільства тощо.

Серед зазначених чинників варто підкреслити проблеми законодавства, що є також однією з причин. Насамперед, норма чинного Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [9] (стаття 1, пункт 22), за якою в Україні, починаючи з 1991 року і до сьогодні здійснюється оцінювання наукової діяльності науковців закладів вищої освіти та наукових установ за формальними кількісними показниками (кількість публікацій, кількість аркушів), а не за рівнем, якістю і впливом результатів досліджень [12].

Все частіше вдаються до порушення норм академічної доброчесності і здобувачі вищої освіти, і викладачі також через неузгодженість вимог до закладів

вищої освіти, науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти з фінансуванням та іншим ресурсним забезпеченням вищої освіти і науки. Зокрема, це йдеться про надмірні вимоги законодавства та внутрішніх нормативних документів щодо кількості публікацій, кадрового забезпечення, обсягів кваліфікаційних та інших навчальних робіт тощо [12].

Сприяє порушенням також відсутність усталених процедур оцінювання наукових та навчальних робіт та законодавчо встановлених вимог на предмет наявності академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень академічної доброчесності. В умовах низьких зарплат, відсутності необхідної для якісних досліджень матеріальної бази, якісного зовнішнього оцінювання та зовнішнього запиту на результати досліджень, військової агресії РФ та постійних відключень електроенергії також зростає внутрішня демотивація викладачів і студентів щодо дотримання принципів академічної доброчесності [12].

Не варто нівелювати також історичним чинником, адже за радянських часів була дуже поширеною практика імітації і фальсифікації наукових досліджень з окремих наук, яка набула поширення в останні десятиріччя через ігнорування загальноновизнаних стандартів якості досліджень та значне збільшення питомої ваги досліджень у відповідних напрямках. Сьогодні академічній нечесності сприяють також нові технології, використання штучного інтелекту, які значно полегшують копіювання чужих робіт, підміну результатів експериментальних та емпіричних досліджень комп'ютерним моделюванням та правдоподібними оцінками, редагування графічних, відео- та аудіоматеріалів тощо [12].

3.3. Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти

Що ж передбачає дотримання академічної доброчесності? Дотримання академічної доброчесності **науково-педагогічними працівниками** передбачає:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами вищої освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання [10].

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає [10]:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації;

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання [10].

3.4. Види порушень академічної доброчесності та відповідальність за порушення академічної доброчесності

А які ж порушення? Що відноситься до порушення академічної доброчесності? Стаття 42 Закону України «Про освіту» [10] говорить, що основними видами порушень академічної доброчесності є:

✓ **обман.** Під обманом слід розуміти надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої чи наукової діяльності. Формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування. Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 р. №1/9-650 щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти [12] крім зазначених вище формами обману також є неправдиве співавторство, тобто приписування співавторства особам, які не брали кваліфікованої участі у дослідженні та підготовці публікації, і навпаки, невключення до співавторів осіб, які брали активну кваліфіковану участь у дослідженні та підготовці публікації. Також ще однією розповсюдженою, на жаль, формою обману є свідоме викривлення посилань на джерела, свідоме викривлення інформації, що міститься у джерелах, на які зроблені посилання. Також студентам в рамках чинного законодавства щодо дотримання принципів академічної доброчесності заборонено продавати, поширювати або публікувати курси лекцій, або інші матеріали, які надавались викладачем, а також використовувати їх без письмового дозволу викладача для будь-яких комерційних цілей. До найбільш розповсюджених форм обману також відносяться [12]:

- підробка підписів в офіційних документах (зокрема в залікових книжках, актах, звітах, угодах тощо);
- отримання копії екзаменаційних білетів, питань чи завдань раніше, ніж буде дозволено викладачем;
- симуляція погіршення стану здоров'я, хвороби з метою уникнення контрольних заходів;
- повторне подання здобувачами освіти письмових робіт, які вже подавалися;
- неправдиві повідомлення здобувачів освіти про події, які вимагають припинення освітнього процесу чи перенесення контрольних заходів тощо (техногенні аварії, стихійні лиха, загроза вибуху тощо);
- інше [12].

✓ **академічний плагіат.** Під академічним плагіатом варто розуміти часткове або повне оприлюднення як результатів власного дослідження опублікованих текстів, наукових чи творчих результатів інших авторів без зазначення самого авторства [6]. У Стенфордському університеті академічним плагіатом називають «використання без надання обґрунтованого та належного цитування або визнання автором чи джерелом оригінальної роботи іншої людини незалежно від того, чи є ця робота кодом, формулою, ідеєю, мовою, дослідженням, стратегією, текстом тощо». Йельський університет розглядає академічний плагіат як «використання чужої роботи, слів або ідей без посилань».

Кембриджський університет називає академічним плагіатом «подання як власної праці незалежно від наявності наміру обманювати, роботи, яка частково чи цілком запозичена з чужої праці без належного посилання». Національний науковий фонд США називає академічним плагіатом «привласнення чужих ідей, методів, результатів або слів без оформлення належного цитування» [12]. Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 р. №1/9-650 щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти [12] вирізняють такі основні різновиди академічного плагіату: по-перше, це дослівне використання цілих текстових фрагментів без належного оформлення їх як цитат з відповідними правдивими посиланнями на джерело, але в деяких випадках за академічний плагіат вважають навіть використання одного слова без посилання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні; по-друге, це використання ідей, фактів, формул, рисунків, таблиць тощо без посилання на джерело; по-третє, академічним плагіатом вважається також перефразування тексту джерела або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело; по-четверте, академічний плагіат – це подання як власних робіт (дисертацій, монографій, навчальних посібників, статей, тез, звітів, контрольних, курсових, дипломних та магістерських робіт, есе, рефератів тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання [12];

✓ **самоплагіат.** Під самоплагіатом варто розуміти часткове або повне оприлюднення власних, але раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів [6];

✓ **фабрикація.** Під фабрикацією слід розуміти вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях [6];

✓ **фальсифікація.** Під фальсифікацією слід розуміти свідому зміну чи модифікацію вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень [6];

✓ **списування.** Під списуванням слід розуміти виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання [6]. Найбільш поширеною формою списування вважається використання друкованих і електронних джерел інформації при виконанні письмових робіт, зокрема, екзаменаційних та контрольних робіт, без дозволу викладача. Також до списування може бути зараховано: написання чужих варіантів завдань на контрольних заходах; здавання або репрезентацію різними особами робіт з однаковим змістом; несамотійне виконання завдань у випадках, коли не дозволяється отримання допомоги (наприклад, допомоги у написанні самотійних робіт від мами, сестри, знайомої тощо). Чому студенти вдаються до списування? Очевидно, що студенти, які списують, незацікавлені у вивченні навчальної дисципліни, а це може бути або через нездатність викладача зацікавити студентів, або ж через відсутність у студентів потреби у відповідних компетентностях тощо). Бувають випадки, коли при виконанні письмових робіт студенти мають неофіційний дозвіл викладача на використання певних джерел інформації. Варто

зазначити, що наявність дозволу, якщо всі здобувачі освіти виконують завдання в рівних умовах, знімає питання про порушення з боку здобувачів [12];

✓ **хабарництво.** Під хабарництвом слід розуміти надання чи отримання учасником освітнього процесу з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру [6]. До хабарництва також можуть бути зараховані не тільки одержання, але й провокування або ж навіть сама пропозиція неправомірної вигоди за отримання позитивної або вищої оцінки при виконання контрольних заходів, а також будь-яких інших переваг у навчальній, дослідницькій чи трудовій діяльності. Недоброчесно також є вимагання благодійних внесків та примусова праця здобувачів освіти або їх батьків; примусове надання освітніх послуг (примусове репетиторство); деякі випадки конфлікту інтересів та ін. У випадках, визначених законодавством, хабарництво може утворювати склад кримінального злочину «неправомірна вигода», передбаченого статтями 368, 368, 369 Кримінального кодексу України [12];

✓ **необ'єктивне оцінювання.** Під необ'єктивним оцінюванням варто розуміти «свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти». Це порушення стосується виключно викладачів та охоплює будь-які випадки свідомого завищення або заниження оцінок. Зокрема, це може бути через навмисне створення нерівних умов для здобувачів, або ж через використання різних підходів і критеріїв при оцінюванні однотипних робіт різних здобувачів освіти тощо. До необ'єктивного оцінювання також може бути зараховано використання незрозумілої здобувачам освіти системи оцінювання, або ж створення системи оцінювання, що не відповідає декларованим цілям та завданням теми, дисципліни, практики, освітньої програми тощо і також невчасне повідомлення здобувачів освіти про систему оцінювання результатів навчання. До необ'єктивного оцінювання також може бути зараховано надання або отримання будь-яких необґрунтованих переваг здобувачам освіти та співробітникам закладу вищої освіти, у тому числі через родинні та інші неформальні зв'язки, застосування тиску на осіб, що приймають відповідні рішення [12].

Дана стаття закону України «Про освіту» [10] була доповнена ще такими порушеннями як вмовляння чи вказівка чи вплив на викладача з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання, а також допомога з боку викладача під час складання іспитів.

Оскільки ми маємо перелік порушень, то відповідно та логічно ми маємо чітко визначену відповідальність за порушення академічної доброчесності.

Відповідно до закону України «Про освіту» [10] за порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне вивчення відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);
- позбавлення академічної стипендії;

- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

За порушення академічної доброчесності науково-педагогічні працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності (тут увага більше зосереджена на науковості) [10]:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади [10].

Може бути відповідальність в ракурсі позбавлення права займати відповідні посади в керівних структурах та колегіальних органах. Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності [6].

3.5. Академічна доброчесність у Харківській державній академії фізичної культури

Яка ж діяльність провадиться у Харківській державній академії фізичної культури (далі – ХДАФК), як закладу вищої освіти, щодо дотримання принципів академічної доброчесності?

Реалізація норм академічної доброчесності особливо актуальна при підготовці здобувачів вищої освіти. У процесі підготовки здобувачів вищої освіти переплітаються інтереси багатьох учасників, або зацікавлених осіб, які умовно можна об'єднати у 3 групи. Перша – це здобувачі вищої освіти (студенти та аспіранти), друга – це науково-педагогічні працівники: викладачі, наукові керівники, рецензенти, опоненти, члени разових спеціалізованих вчених рад та інші та третя група – це керівництво: ректор, проректори, декани, керівники структурних підрозділів тощо, які здійснюють управлінський вплив. І особливо важливо у цій системі мати зворотний зв'язок. Адже заклад вищої освіти має справедливо, послідовно, прозоро, а також вчасно реагувати на будь-які порушення академічної доброчесності, водночас у закладі вищої освіти має бути створена така система контролю якості освіти, яка б відстежувала будь-які моменти щодо виникнення та характеру порушення академічної доброчесності і дозволяла б вживати заходів щодо їх попередження.

У ХДАФК існує внутрішня політика, яка ґрунтується на законодавчих та підзаконних нормативно-правових документах у сфері академічної доброчесності, створено механізм, який забезпечує дотримання академічної доброчесності усіма учасниками освітнього процесу. Зокрема:

- прийнято та постійно вносяться зміни до Положення про академічну доброчесність, яке представлено на офіційному веб-сайті академії [18];
- інформування здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників про необхідність дотримання принципів академічної доброчесності, що здійснюється через розповсюдження наочних та методичних матеріалів (Кодекс честі викладача та Кодекс честі студента на 2 поверсі біля емблеми ХДАФК, на офіційному сайті розміщено серію університетських модулів «Доброчесність та етика», представлено презентації вебінарів);
- організація та проведення наукових семінарів для науково-педагогічних працівників та здобувачів, на яких окремими доповідями акцентується увага на академічній доброчесності;
- підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників за рахунок участі у міжнародних та всеукраїнських вебінарах, присвячених питанням дотримання академічної доброчесності;
- здійснюється перевірка академічних текстів науково-педагогічних працівників (монографій, підручників, посібників) та академічних текстів студентів (курсових та кваліфікаційних робіт), а також дисертацій, статей, які подаються до фахових видань ХДАФК за допомогою програми StrikePlagiarism;
- функціонування скриньки довіри на 2 поверсі Академії біля навчального відділу та електронної скриньки довіри на офіційному сайті;
- до робочих програм дисциплін включено теми, що розглядають питання дотримання академічної доброчесності;
- моніторинг кращих національних та міжнародних практик забезпечення академічної доброчесності у закладі вищої освіти.

Який же алгоритм перевірки робіт на наявність ознак академічного плагіату у ХДАФК?

1. Подання академічних робіт (навчальних, науково-методичних і наукових) в електронному та друкованому вигляді технічному адміністратору або координатору Системи StrikePlagiarism.
2. Контроль ідентичності друкованої та електронної версій роботи.
3. Формування звіту подібності у Системі StrikePlagiarism та його інтерпретація.
4. Формування протоколу перевірки за підписами автора (ів), особи, відповідальної за перевірку та експерта (за потреби) [18].

Якщо в результаті детальної перевірки роботи встановлено наявність незначних технічних помилок в оглядовій частині роботи, яка не описує безпосереднє авторське дослідження, виявлені текстові, ілюстративні запозичення та перефразування без належного посилання на першоджерело, така робота повертається автору на доопрацювання з можливістю надання на повторну перевірку. Після виправлення всіх зауважень відповідальний за перевірку (за необхідністю – із залученням експерта) проводить повторний детальний аналіз роботи та, у разі позитивного рішення, вона (залежно від типу роботи) допускається до захисту, рецензії або розгляду, рекомендується до друку [18].

Якщо в результаті детальної перевірки роботи відповідальним за перевірку встановлено факт наявності навмисних текстових та ілюстративних спотворень,

спроб укриття запозичень, наявності у роботах ідей та наукових результатів, які отримані іншими авторами або інші прояви академічного плагіату, то вона (залежно від типу роботи) не допускається до захисту, рецензування або розгляду, не рекомендується до друку, вважається такою, що не пройшла внутрішнє рецензування. В такому випадку автор (автори) роботи притягаються до академічної відповідальності. Причини недопущення роботи до захисту рецензування або розгляду (відсутність рекомендації до друку), а також вид академічної відповідальності зазначаються у протоколі перевірки. Залежно від запропонованого виду академічної відповідальності рішення приймається Комісією з питань академічної доброчесності [18].

Інтерпретація показників звіту подібності системи StrikePlagiarism:

✓ оригінальність – відсотковий показник, що визначає рівень оригінальності тексту за винятком запозичень, знайдених у певних джерелах (базах даних системи та Інтернеті);

✓ показник схожості – відсотковий показник, що визначає рівень текстових запозичень (кількість тестових запозичень становить більше 8 слів у фразі), знайдених у певних джерелах (базах даних системи та Інтернеті);

✓ джерела – кількість використаних джерел;

✓ кількість точних співпадінь слів (фрагментів) та їх відсоткове відношення, знайдених за URL [18].

Отже, підсумовуючи вище описане щодо академічної доброчесності, виникає логічне запитання: яка ж від неї користь та для чого вона необхідна?

1. Дозволяє взяти максимум від навчання, включаючи прозорість оцінювання.
2. Підвищує якість освіти, допомагає навчитися вчитися.
3. Допомагає засвоїти якомога більше знань.
4. Фокусує увагу на результаті навчання, а не на формальній оцінці.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Яка мета навчальної дисципліни «Введення до спеціальності»?
2. Яка мета стоїть перед освітньо-професійною програмою «Тренерська діяльність в обраному виді спорту»?
3. Які посади може обіймати випускник після закінчення навчання за освітньою програмою?
4. Охарактеризуйте державну політику у сфері вищої освіти в Україні.
5. Які існують типи закладів вищої освіти?
6. Яку структуру має заклад вищої освіти та які органи здійснюють управління його діяльністю?
7. Які є рівні, ступені та кваліфікації вищої освіти?
8. Дайте коротку характеристику формам здобуття освіти в закладах вищої освіти.
9. Які існують форми організації освітнього процесу та види навчальних занять?
10. Якими були студенти 100 років назад?
11. Розкрийте права та обов'язки здобувачів вищої освіти.
12. Що таке академічна доброчесність та які її ключові фундаментальні цінності?

- 13.Що передбачає дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти?
- 14.Як забезпечується дотримання академічної доброчесності у Харківській державній академії фізичної культури?
- 15.Дайте загальну характеристику чинникам, які спричинили кризу академічної доброчесності в Україні.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. *Офіційна назва освітньо-професійної програми, за якою Ви здобуваєте вищу освіту у ХДАФК:*

- ✓ А "Освіта";
- ✓ А7 «Фізична культура і спорт»;
- ✓ «Тренерська діяльність в обраному виді спорту»;
- ✓ "Середня освіта (фізична культура)";
- ✓ "Фітнес та рекреація";
- ✓ "Підприємництво";
- ✓ "Фізична терапія";
- ✓ "Психологія".

2. *Проставте відповідність щодо визначення основних понять:*

- | | |
|---|---|
| ✓ це спеціальність, професія чи спеціалізація | ✓ рід занять людини або вид її трудової діяльності, яка характеризується певними професійними навичками, набутими за допомогою отримання спеціальної освіти або в процесі роботи |
| ✓ це спеціальність, професія чи спеціалізація | ✓ деталізація фаху, набуття особою здатностей виконувати окремі завдання та обов'язки, які мають особливості, в межах спеціальності тощо. Це додаткові спеціальні знання та навички у будь-якій сфері |
| ✓ це спеціальність, професія чи спеціалізація | ✓ комплекс набутих людиною знань і практичних навичок, що дає їй можливість займатися певним родом занять у якійсь галузі діяльності |

3. *Скільки спеціальностей та галузей знань відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Україні?*

- ✓ 11 галузей знань та 110 спеціальностей;
- ✓ 121 галузей знань та 29 спеціальностей;
- ✓ 19 галузей знань та 101 спеціальностей;
- ✓ 25 галузей знань та 17 спеціальностей;
- ✓ 100 галузей знань та стільки ж спеціальностей.

4. *Проставте відповідність рівнів та ступенів вищої освіти:*

- | | |
|---|--|
| ✓ це молодший бакалавр чи бакалавр чи магістр | ✓ передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або |
|---|--|

- | | |
|---|---|
| ✓ чи доктор філософії | ✓ дослідницько-інноваційної діяльності |
| ✓ це молодший бакалавр чи бакалавр чи магістр чи доктор філософії | ✓ передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування типових спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності |
| ✓ це молодший бакалавр чи бакалавр чи магістр чи доктор філософії | ✓ передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування складних спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності |
| ✓ це молодший бакалавр чи бакалавр чи магістр чи доктор філософії | ✓ передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування задач дослідницького та/або інноваційного характеру у певній галузі професійної діяльності |

5. *Як називається постійно діючий колегіальний орган, який аналізує якість освітньої діяльності закладів вищої освіти, проводить акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти та ін.?*

- ✓ Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти;
- ✓ Кабінет Міністрів України;
- ✓ Міністерство освіти і науки України;
- ✓ Національна академія наук України та національні галузеві академії наук;
- ✓ засновники закладів вищої освіти.

6. *Академічний плагіат – це:*

- ✓ оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- ✓ оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- ✓ виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- ✓ надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- ✓ свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

7. *Хабарництво – це:*

- ✓ надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких

- інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- ✓ свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;
 - ✓ виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
 - ✓ вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
 - ✓ свідомі зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень.
8. *Для чого необхідна академічна доброчесність?*
- ✓ дозволяє взяти максимум від навчання, включаючи прозорість оцінювання;
 - ✓ підвищує якість освіти;
 - ✓ допомагає засвоїти якомога більше знань;
 - ✓ фокусує увагу на результаті навчання, а не на формальній оцінці;
 - ✓ для покращення комунікації між здобувачами вищої освіти.
9. *Базовий структурний підрозділ закладу вищої освіти державної (комунальної) форми власності, що провадить освітню, методичну та/або наукову діяльність за певною спеціальністю (спеціалізацією) чи міжгалузевою групою спеціальностей, до складу якого входить не менше п'яти науково-педагогічних працівників називається:*
- ✓ кафедрою;
 - ✓ факультетом;
 - ✓ бібліотекою;
 - ✓ філією;
 - ✓ інститутом.
10. *Основна форма навчального заняття у ЗВО, призначене для викладення та засвоєння теоретичного матеріалу називається:*
- ✓ лекцією;
 - ✓ семінарським заняттям;
 - ✓ практичним заняттям;
 - ✓ самостійною роботою;
 - ✓ індивідуальним завданням (реферат, курсова, кваліфікаційні роботи).
11. *Спосіб організації навчання здобувачів вищої освіти, завдяки якому оволодіння освітньою програмою відбувається за участю закладу вищої освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, що взаємодіють між собою на договірних засадах – це:*
- ✓ очна (денна, вечірня) форма здобуття вищої освіти;
 - ✓ заочна форма здобуття вищої освіти;
 - ✓ дистанційна форма здобуття освіти;
 - ✓ мережева форма здобуття вищої освіти;
 - ✓ дуальна форма здобуття вищої освіти.

12. *Особи, які навчаються у закладах вищої освіти, зобов'язані:*

- ✓ дотримуватися вимог законодавства, статуту та правил внутрішнього розпорядку закладу вищої освіти;
- ✓ виконувати вимоги з охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки, передбачені відповідними правилами та інструкціями;
- ✓ виконувати вимоги освітньої (наукової) програми (індивідуального навчального плану (за наявності), дотримуючись академічної доброчесності, та досягати визначених для відповідного рівня вищої освіти результатів навчання;
- ✓ обирати навчальні дисципліни у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та навчальним планом, в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для даного рівня вищої освіти;
- ✓ брати участь у науково-дослідних, дослідно-конструкторських роботах, конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах, представлення своїх робіт для публікації;
- ✓ брати участь у заходах з освітньої, наукової, науково-дослідної, спортивної, мистецької, громадської діяльності, що проводяться в Україні та за кордоном, у встановленому законодавством порядку;
- ✓ брати участь у діяльності органів громадського самоврядування закладу вищої освіти, інститутів, факультетів, відділень, вченої ради закладу вищої освіти, органів студентського самоврядування;
- ✓ брати участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення навчального процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, побуту, оздоровлення.

13. *Проставте відповідність щодо визначень наступних основних понять:*

- | | |
|---|--|
| ✓ це фізична культура чи спорт чи фізичне виховання | ✓ процес виховання особи, набуттям нею відповідних знань та умінь з використання рухової активності для всебічного розвитку, оздоровлення та забезпечення готовності до професійної діяльності та активної участі в суспільному житті |
| ✓ це фізична культура чи спорт чи фізичне виховання | ✓ діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя |
| ✓ це фізична культура чи спорт чи фізичне виховання | ✓ діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та інших підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них |

14. Оцінювання навчальних досягнень у закладі вищої освіти здійснюється за:
- ✓ 100-бальною шкалою;
 - ✓ 12-бальною шкалою;
 - ✓ 5-бальною шкалою.
15. Із запропонованих варіантів укажіть ті, які належать до закладів вищої освіти:
- ✓ училища, технікуми;
 - ✓ коледжі, інститути;
 - ✓ загальноосвітні школи;
 - ✓ академії, університети.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Артёмов П., Пак І. Академічна нечесність як елемент академічної культури українського студентства: результати емпіричних досліджень. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2017. №37. С. 234–240.
2. Валєєв Р. Г. Освітнє право України : навч. посіб. Луганськ : Луганська правова фундація, 2011. 287 с.
3. Вищі навчальні заклади державної власності: офіційний веб-сайт Міністерства культури України. URL: https://web.archive.org/web/20151222135043/http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244918625&cat_id=244908580
4. В'ячеслав Шрамович. Як жили студенти 100 років тому: офіційний веб-сайт BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-41238046>
5. Герцик М. С., Вацеба О. М. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт» : підручник. Харків : ОВС, 2005. С. 123–133.
6. Гребенюк Т. В. Академічна доброчесність : навчальний посібник для студентів 1-го курсу всіх спеціальностей медичних та фармацевтичних факультетів. Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. 108 с.
7. Довідка про Національну академію наук України: офіційний веб-сайт Національної академії наук України. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/About/Pages/default.aspx>
8. Закон України «Про вищу освіту»: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
9. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
10. Закон України «Про освіту»: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
11. Закон України «Про фізичну культуру і спорт»: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
12. Лист Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 р. №1/9-650 «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти»:

- офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>
- 13.Мар'яна Мигаль. В Україні скоротиться кількість закладів вищої освіти: офіційний веб-сайт Главком. URL: <https://glavcom.ua/country/science/v-ukrajini-skorotitsja-kilkist-zakladiv-vishchoji-osviti-detali-980460.html>
- 14.Ногас Н. Державна політика у галузі освіти України: сутність та зміст. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 1 (21). С. 87-95. DOI: 10.35774/app2020.01.087
- 15.Обласна програма розвитку освіти “Новий освітній простір Харківщини” на 2019 – 2023 роки: офіційний веб-сайт Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації. URL: <https://dniokh.gov.ua/?p=3145>
- 16.Освітня програма «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» першого бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт галузі знань 01 Освіта/Педагогіка: офіційний веб-сайт Харківської державної академії фізичної культури. URL: <https://khdafk.com.ua/wp-content/uploads/2024/02/op-tdvovs.pdf>
- 17.Основні освітні статистичні дані (2022/23 навчальний рік): офіційний веб-сайт Освіта.ua. URL: <https://osvita.ua/news/data/90287/>
- 18.Положення про академічну доброчесність: офіційний веб-сайт Харківської державної академії фізичної культури. URL: <https://khdafk.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/polozhennya-pro-ad.pdf>
- 19.Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>
- 20.Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
- 21.Проект Закону про академічну доброчесність: офіційний веб-сайт Рада Верховної ради України: законопроекти. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43481>
- 22.Проект нового переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти: офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/news/proekt-novogo-pereliku-galuzey-znan-i-spetsialnostey-za-yakimi-zdiysnyuetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-vishchoi-ta-fakhovoi-peredvishchoi-osviti>
- 23.Сергієнко Л. П. Практикум з теорії і методики фізичного виховання : навч. посібник. Харків :ОВС, 2007. С. 8–35.
- 24.Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 017 Фізична культура і спорт. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 567: офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/017-Fizkultura.sport-bakalavr.28.07.pdf>

25. Студенти КНЕУ зафіксували, як їм продають шпаргалки біля гуртожитка. ВІДЕО. Українська правда. 10 січня 2017. [Електронний ресурс] URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/01/10/222064/>
26. Філософія освіти: навчальний посібник / за заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.
27. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2006. 352 с.
28. Худолій О. М. Загальні основи теорії та методики фізичного виховання : навч. посібник. Харків : ОВС, 2007. С. 396–406.
29. Черненко С. О., Олійник О. М., Сорокін Ю. С. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт» : навчальний посібник. Краматорськ : ДДМА, 2019. 127 с.
30. Щокін Р. Г. Мета і цілі державної політики у галузі освіти: сучасний стан бачення проблеми. *Право*. 2017. № 3. С. 41–46.
31. Barnett D.C., Dalton, J. C. Why college students cheat. *Journal of College Student Personnel*. 1981. № 22(6). pp. 545–551.
32. Lang James M. *Cheating Lessons*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts; London, England, 2013. 272 p.
33. Parnter C. Academic misconduct in higher education: A comprehensive review. *Journal of Higher Education Policy And Leadership Studies*. 2020. № 1(1). pp. 25–45.

РОЗДІЛ 2

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ ТА СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ

ТЕМА 4

Фізична культура як суспільне явище

4.1. Історичні аспекти зародження та розвитку фізичної культури

Більше детально про виникнення і розвиток фізичної культури ви дізнаєтесь у ході вивчення дисципліни «Історія фізичної культури», а у цій темі ми коротко розглянемо теорії виникнення фізичної культури на першому етапі існування людства та зародження фізичної культури і спорту на теренах нашої неньки України. Слід також підкреслити, що історичні аспекти зародження та розвитку фізичної культури розглядали у своїх працях чимало вчених [13; 20; 25; 29; 31; 32].

Проведений аналіз літератури дає підстави стверджувати, що існує декілька позицій щодо самого виникнення фізичної культури. Перша позиція, або теорія «гри» щодо виникнення фізичної культури була висунута німецьким філософом Шиллером у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. У цієї теорії були прихильники – це філософи Спенсер (Англія), Бюхер і Гросс (Німеччина), Летурно (Франція). Чому саме теорія «гри»? Тому що згідно з цією теорією із гри виник сам процес праці, а людина завдяки праці розвивалася фізично і розумово. Отже, відповідно до теорії «гри» у житті суспільства гра є старшою, ніж праця, а сама праця є так би мовити дитям гри [32].

Друга позиція, або теорія «магії» була висунута англійським вченим Рейнаком. У цієї теорії були прихильники – К. Дим і В. Кербі (ФРН). А от француз Б.Жілет висунув більш сучаснішу теорію виникнення фізичної культури – «фізичні вправи та ігри мають культове і твариноподібне походження». Із релігійними обрядами пов'язувались елементи фізичних вправ і саме так з'явилися культові танці та ігри [13].

Третя позиція, або теорія «зайвої біологічної енергії» була висунута американським вченим Спенсером. Відповідно до його теорії фізична культура – це своєрідний інстинкт, але, на думку інших вчених, якщо це інстинкт, то суспільство не несе відповідальності за ті пороки, які воно породжує [32].

Четверта позиція є матеріалістичною, це марксистсько-ленінська теорія, викладена в роботах Г.В. Плеханова, М.І. Пономарьова. Згідно з цією теорією, виникнення фізичної культури пов'язане з двома чинниками – об'єктивним і суб'єктивним.

До об'єктивного чиннику відноситься те, що в процесі риболовлі, полювання, збиральництва люди постійно розвивали свої навички та удосконалювали свої фізичні якості, наприклад, силу, спритність, швидкість, витривалість.

До суб'єктивного чиннику відноситься свідомість людини, яка й видумала вправи саме для підготовки до праці, потім встановлювала зв'язок між попередньою підготовкою і результатами, наприклад, полювання, а також

організовувала передачу досвіду отриманих навичок, тобто сутність самого процесу виховання [32].

На думку більшості фахівців [20; 25; 29; 31], перші три теорії є помилковими, адже їх автори намагалися довести, що у тваринному світі вже були зачатки фізичного виховання, але відмінностей між інстинктивною поведінкою тварин і свідомою діяльністю людей вони не знаходили. Вчені, які намагалися довести, що фізична культура виникла з релігійних обрядів первісних людей, також помилялися, так як людина стала застосовувати фізичні вправи раніше, ніж з'явилася релігія. Науково доведено, що суспільно-історичною основою походження фізичної культури є праця. Саме про це і йде мова у четвертій теорії виникнення фізичних вправ.

Отже, фізична культура виникла з потреб первісних людей у підготовці до того чи іншого роду трудової діяльності. Але потрібно розуміти, що в самому ранньому періоді свого становлення людина повинна була довго плавати, бігати, переносити важкі туші вбитих тварин чи метати списа, наприклад, коли займалася полюванням і саме полювання було серйозним фізичним випробуванням. Та дії під час полювання ніяк не можна вважати фізичними вправами, адже ці дії застосовувалися з метою впливу на навколишній світ, на природу заради здобуття їжі, одягу та інших матеріальних благ. А от фізичними вправами ці дії стали лише тоді, коли людина почала свідомо використовувати їх з метою розвитку власних фізичних якостей, виокремивши їх у відносно самостійний вид діяльності. Наприклад, перед полюванням багаторазово повторювати найбільш важливі мисливські дії. Перетворення трудових дій у фізичні вправи дозволило ефективно впливати, з одного боку, на фізичне вдосконалення людини, а з іншого – на підвищення її працездатності [6; 32].

Професор І.В. Губарєв [13] зазначає, що географічне середовище і кліматичні умови, в яких жили первісні люди, мали важливе значення у виникненні різноманітних видів фізичних вправ та ігор. До прикладу, з давніх часів на півночі у праці і побуті застосовувались лижі; на берегах річок та озер широко практикували плавання, греблю, а в зимовий час пересування на кістяних ковзанах, виготовлених з довгих трубчатих кісток тварин; у степових районах кочові племена з ранніх років привчали дітей до верхової їзди.

4.2. Місце фізичної культури у загальній культурі людства

Складовою поняття «фізична культура» є поняття «культура», тобто фізична культура є частиною загальної культури людства, частиною загальної культури. Вона не дана людям від природи, а є наслідком суспільної та індивідуальної творчості. У широкому розумінні поняття «фізична культура» являє собою не що інше, як сукупність матеріальних і духовних цінностей суспільства упродовж усієї історії існування людства, які створені і використовуються з метою фізичного удосконалення. Зокрема під «матеріальними цінностями» ми розуміємо різноманітні спортивні споруди для занять, спеціальний інвентар й устаткування, фінансові засоби тощо, а під «духовними» слід розуміти спортивні, соціальні наукові і практичні досягнення,

що забезпечують наукову й організаційну спрямованість системи фізичного виховання [31].

Значення і цінність фізичної культури із розвитком цивілізації та стрімким науково-технічним прогресом постійно зростають через зменшення ролі фізичної праці у повсякденному житті людей. За своєю сутністю фізична культура є не тільки основним, а й чи не єдиним засобом на шляху до порятунку людства від гіподинамії та гіпокінезії. Адже недостатній обсяг рухової активності людини призводить до погіршення здоров'я, якості життя, зниження творчої активності тощо [6; 32].

На думку фахівців [18; 20; 28], фізична культура у сфері суспільних інтересів виконує такі основні функції. По-перше, це фізичне, розумове й естетичне виховання особистості, зокрема юного покоління. По-друге, це відтворення робочої сили і підготовка громадян до праці і творчої діяльності. По-третє, це формування у громадян через заняття фізичними вправами активної творчої життєвої позиції. По-четверте, це функція удосконалення природних (генетичних) і набутих якостей особи. По-п'яте, це міжнародне представництво та державне будівництво, що більшою мірою стосується сфери спортивної діяльності.

Функції фізичної культури проявляються також у постійному накопиченні й передачі досвіду, у створенні нових засобів, методів і методик удосконалення психофізичного стану людей. Цей досвід і покладено в основу теорії фізичного виховання і спорту, яка оформилася у самостійний науковий напрям, на думку С. М. Філя, О. М. Худолія та Г. В. Малки [31].

До основних завдань фізичної культури передусім відносять сприяння гармонійному розвитку особи, забезпечення рухової активності людей, підтримання здоров'я та рівня працездатності, а також формування позитивних рис характеру, нагромадження і використання знань про здоров'я та здоровий спосіб життя. Важливим завданням фізичної культури, зокрема для осіб з особливими потребами є соціальна адаптація.

З точки зору системного підходу фізичну культуру доцільно розглядати як специфічне багатофункціональне явище, у сфері якого вирішується широке коло завдань. Наприклад, особистих завдань, як забезпечення оптимальної рухової активності для зменшення ваги у жінок, чи формування м'язової статури у чоловіків, або ж державних і загальнолюдських завдань, як формування стійкої мотивації у населення до занять фізичними вправами та ведення здорового способу життя для відтворення населення, підвищення рівня працездатності населення та ін. [28].

Основними засобами фізичної культури є цілий арсенал різноманітних фізичних вправ. Окрім фізичних вправ до засобів фізичної культури відносять також оздоровчі сили природи (сонце, повітря та воду), різноманітні гігієнічні процедури, раціональний режим побуту, праці, відпочинку і харчування [18].

Значний вплив на характер, кількість й ефективність використання відповідних засобів має форма проведення занять, яка, до речі, визначається певними умовами, зокрема форма занять має обов'язково відповідати поставленій меті. До найпоширеніших форм занять фізичними вправами відносяться: урочна

форма у навчальних закладах усіх типів; спортивні тренування; самостійні заняття; заняття в групах професійної та військово-прикладної фізичної підготовки; реабілітаційно-оздоровчі заняття; рекреаційні форми занять та ін. [32].

Узагальнюючи функції, завдання, засоби та форми занять можна стверджувати, що є 3 сфери впровадження фізичної культури і спорту [28]:

- *навчально-виховна або сфера освіти.* У цій сфері першочергово вирішуються завдання гармонійного виховання особистості. Ця сфера охоплює дітей, підлітків та молоді, які навчаються у закладах освіти різного типу та форми власності, починаючи із дошкільних навчальних закладів, загальної середньої, спеціалізованої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Відповідно до статті 26 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10]: «у закладах освіти усіх типів уроки з фізичної культури є обов'язковими і проводяться не менше трьох разів на тиждень відповідно до навчальних програм, затверджених у встановленому порядку. Також у законі наголошується на тому, що усі заклади освіти самостійно визначають зміст, форми і засоби рухової активності, методи проведення занять з фізичної культури з урахуванням місцевих природних умов, інтересів учнів (студентів) та організовують позаурочну фізкультурно-спортивну роботу за участю громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості та закладів позашкільної освіти» [10];

- *виробнича сфера або фізкультурно-оздоровча діяльність за місцем роботи громадян.* Ця сфера охоплює людей працездатного віку та головним завданням фізичної культури є підвищення рівня фізичної активності, здоров'я та працезданості. Відповідно до статті 28 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10]: «працівникам повинні створюватися належні умови для фізкультурно-оздоровчої діяльності та занять масовим спортом. Власники підприємств, керівники установ та організацій сприяють об'єднанню працівників у спортивні клуби; надають у користування спортивні споруди працівникам та членам їх сімей, виділяють кошти на придбання спортивного інвентарю та обладнання, здійснюють оплату праці відповідних фахівців сфери фізичної культури і спорту; заохочують працівників, які займаються масовим спортом» [10].

- *соціально-побутова сфера або фізкультурно-оздоровча діяльність за місцем проживання та відпочинку громадян.* Ця сфера охоплює широкі верстви населення і головне завдання фізичної культури – це залучення до рухової активності якомога більшої кількості населення. Відповідно до статті 27 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10]: «у соціально-побутовій сфері відповідальність щодо забезпечення умов для фізкультурно-оздоровчої діяльності покладається на місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. За місцем проживання функціонують центри фізичного здоров'я населення, спортивні споруди, громадські об'єднання, комерційні організації фізкультурно-спортивної спрямованості, які надають фізкультурно-оздоровчі послуги населенню. За місцем відпочинку власники закладів також створюють

умови для здійснення фізкультурно-оздоровчої діяльності та фізкультурно-спортивної реабілітації» [10].

Відповідно до статті 7 закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10] виділяють вісім основних показників стану розвитку фізичної культури в державі, регіоні чи організації є:

- ✓ рівень фізичного здоров'я різних груп населення;
- ✓ рівень залучення громадян до занять масовим спортом;
- ✓ рівень залучення осіб з інвалідністю до занять фізкультурно-спортивною реабілітацією;
- ✓ рівень залучення дітей та молоді, у тому числі дітей та молоді з інвалідністю, до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах;
- ✓ рівень досягнень спортсменів України на міжнародних спортивних змаганнях, передусім Олімпійських, Паралімпійських і Дефлімпійських іграх, Глобальних іграх спортсменів з порушенням інтелекту, Всесвітніх іграх з неолімпійських видів спорту;
- ✓ рівень забезпеченості кадрами сфери фізичної культури і спорту;
- ✓ рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення сфери фізичної культури і спорту;
- ✓ створення умов для доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд [10].

У наступному розділі навчального посібника ми охарактеризуємо кожен із зазначених показників.

4.3. Спорт як органічна частина фізичної культури

На думку більшості вчених [8; 13; 20; 28; 31] та відповідно до закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10] органічною частиною фізичної культури є спорт. У широкому розумінні поняття «спорт» являє собою сукупність матеріальних і духовних цінностей, що створюються і використовуються суспільством для ігрової фізичної діяльності людей, спрямованої на інтенсивну спеціалізовану морфо-функціональну і психічну підготовку для наступного максимального прояву здібностей шляхом змагання в заздалегідь обумовлених рухових діях.

М. С. Солопчук [25] виділяє основні особливості спорту. Перша особливість спорту полягає у тому, що спортивна діяльність покликана задовольняти інтереси суспільства, реалізуючи виховну, підготовчу і комунікативну функції. Друга особливість полягає у тому, що спорт – це невиробнича діяльність, безпосередньо не пов'язана із виробництвом матеріальних благ, продуктів чи товарів, а пов'язана із наданням послуг. Третя особливість полягає у тому, що спорт вимагає інтенсивної спеціальної підготовки. Характер спортивної підготовки визначається видом спортивної спеціалізації, здійснюваної на базі загальної фізичної підготовки. Четверта особливість спорту пов'язана з тим, що людина готується до максимального прояву фізичних і духовних здібностей у вузько обмеженому і заздалегідь визначеному колі рухових дій. Проте, щоб запобігти неправильному тлумаченню максимуму для дитини, доцільно говорити про оптимум. П'ята особливість спорту – це змагальність, тобто максимальні прояви зіставляються

тільки у формі змагань відповідно до правил, спортивної класифікації, заохочення тощо [25].

Як уже зазначалось у темі 1, у законі України «Про фізичну культуру і спорт» [10] спорт має такі напрями: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів війни, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, спорт осіб з інвалідністю тощо. Розглянемо ці напрями детальніше.

Відповідно до статті 33 закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10]: «дитячий спорт – це напрям спорту, який забезпечує ознайомлення дітей з видами спорту та виявлення їх здібностей до подальших занять спортом. Розвиток дитячого спорту забезпечують органи державної влади та органи місцевого самоврядування шляхом забезпечення навчання дітей видам спорту у дитячо-юнацьких спортивних школах та закладах загальної середньої і спеціалізованої освіти з метою розвитку масового спорту та спорту вищих досягнень».

Відповідно до статті 34 закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10]: «дитячо-юнацький спорт – це напрям спорту, який забезпечує залучення дітей для занять певним видом спорту із дитячого спорту для здійснення їх спортивної спеціалізації та забезпечення умов для переходу до резервного спорту. Розвиток дитячо-юнацького спорту забезпечують дитячо-юнацькі спортивні школи та відповідні спортивні клуби».

Відповідно до статті 35 закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10]: «резервний спорт – це напрям спорту, що забезпечує здійснення відбору обдарованих дітей та молоді для занять певним видом спорту, створення умов для максимального розвитку їхніх індивідуальних здібностей з метою досягнення високих спортивних результатів, забезпечення умов для переходу до спорту вищих досягнень та поповнення основного складу національних збірних команд. Розвиток резервного спорту забезпечують спортивні клуби, заклади спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання (ліцеї та коледжі спортивного профілю), школи вищої спортивної майстерності, штатні спортивні команди резервного спорту областей, Міністерства молоді та спорту України, всеукраїнських фізкультурно-спортивних товариств, спортивних федерацій» та інші.

Відповідно до статті 36 закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10]: «спорт вищих досягнень – це напрям спорту, який забезпечує залучення спортсменів з резервного спорту шляхом подальшої спеціалізації та індивідуалізації їхнього навчально-тренувального процесу з певного виду спорту для підготовки та участі у спортивних змаганнях всеукраїнського та міжнародного рівнів. Розвиток спорту вищих досягнень забезпечують національні збірні команди та центри олімпійської підготовки, школи вищої спортивної майстерності, спортивні клуби, а також спортивні команди Збройних Сил України правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб, а також суб'єкти сфери фізичної культури і спорту, які здійснюють розвиток професійного спорту».

Відповідно до статті 38 закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10]: «професійний спорт – це комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний

з підготовкою та проведенням видовищних спортивних змагань та заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку. Діяльність у професійному спорті спортсменів та тренерів полягає у підготовці та участі у спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів і є основним джерелом їх доходів. Спортсмен набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту укладення контракту».

Відповідно до статті 36² закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10]: «спорт ветеранів війни – це напрям спорту, що забезпечує залучення ветеранів війни та членів їх сімей до занять спортом з метою їх психологічної та соціальної адаптації, участь і підготовку спортивних команд ветеранів війни у всеукраїнських та міжнародних спортивних змаганнях та заходах. Розвиток спорту ветеранів війни забезпечує Міністерство у справах ветеранів, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни та інші суб'єкти сфери фізичної культури і спорту, зокрема Національний комітет спорту інвалідів України, українські центри з фізичної культури і спорту «Інваспорт»».

Відповідно до закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10]: «олімпійський спорт – напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з олімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань». А Ви знали, що сьогодні в Україні відповідно до Єдиної спортивної класифікації України офіційно культивується 15 зимових та 40 літніх олімпійських видів спорту.

Відповідно до закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10]: «неолімпійський спорт – напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з неолімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань». Відповідно до Єдиної спортивної класифікації України сьогодні культивується 113 неолімпійських видів спорту.

Відповідно до закону України «Про фізичну культуру і спорт» [10]: «спорт осіб з інвалідністю – напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з видів спорту осіб з інвалідністю та підготовкою спортсменів до цих змагань». Відповідно до Єдиної спортивної класифікації України сьогодні культивується 30 видів спорту осіб з інвалідністю з ураженнями опорно-рухового апарату, 17 видів спорту осіб з інвалідністю з порушеннями зору, 29 видів спорту осіб з інвалідністю з порушеннями слуху та 3 види спорту осіб з інвалідністю з порушеннями розумового і фізичного розвитку.

4.4. Основні термінологічні поняття сфери фізичної культури і спорту

Автори М.С. Герцик, О.М. Вацеба [6] та С.О. Черненко, О.М. Олійник, Ю.С. Сорокін [32] у своїх навчальних посібниках стверджують, що сьогодні виділяють 4 етапи розвитку термінології спорту:

До першого етапу фахівці [6; 32] відносять період активного формування спорту як соціального явища. Цей період розпочався у кінці ХІХ століття в Європі, коли в Європі активно засновувалися спортивні федерації та формувались єдині правила змагань. Варто звернути увагу на те, що звичні для нас терміни, на кшталт *атлет, стадіон, біатлон, капітан, акробатика, реабілітація, олімпієць*,

гімнастика, диск, кваліфікація, ритміка та ін. зрозумілі усім без перекладу, мають грецьке чи латинське походження та набули міжнародного характеру. Також в основі багатьох спортивних термінів лежать переважно англійські, французькі та німецькі корені. До прикладу: *нокаут, медаль, рапіра, спорт, рекорд, крос, шпагат, матч, гол, бокс, футбол, волан, естафета, тир* тощо) [2].

До другого етапу фахівці [6; 32] відносять період 20–30-х років ХХ століття. Саме у цей час до української спортивної термінології запозичувалися слова й словосполучення з німецької, російської, угорської, польської мов. До прикладу такі терміни як *фізрук, кошиківка (баскетбол), копаний м'яч (футбол), карний мет (штрафний удар), хокей, штафета (естафета), фізкультура, гонщик, лижі, рекордсмен, гірськолижник, брамкар (воротар)* тощо. У цей час фахівці прагнули подолати розрив між термінологією науковою і термінологією, яка використовується у практичній діяльності спорту, а також до збільшення частки національних термінів та виробити єдині підходи до словотворення. Саме у цей період з'являються такі терміни: *скраклі (городки), плигун, пішоходець, травяний гокей, м'ясець, безбол, перебіг (забіг), веслування двопарне зі стерначем, серцевожильна система, ковзанева спілка, лижвяні станції, зарахувальні змагання, гонові судна, корегувальна гімнастика* [2] тощо. Цей період також називають часом «золотого десятиліття», адже саме у 20-ті–30-ті роки ХХ століття створюються перші підручники українською мовою, друкуються правила змагань, і навіть укладаються спеціалізовані словники. Отож, другий етап розвитку термінології розвитку спорту можна охарактеризувати появою великої кількості термінів свідчила про активні процеси українізації галузі та перетворення на україномовне середовище слів і понять зі сфери спорту.

До третього етапу фахівці [6; 32] відносять кінець 30-х – початок 40-х років. Відомо, що у 1939 році західні області України було включено до складу радянського союзу і як наслідок розвиток національного спорту в Україні в цілому було загальмовано через репресії спортивних діячів, ліквідацію українських спортивних організацій. Звісно, що в таких умовах загальмувався і процес творення української спортивної термінології. Цей етап можна охарактеризувати великою кількістю запозичень з російської мови, які дуже швидко прийшли в українську галузеву термінологію.

До четвертого етапу фахівці [6; 32] відносять період початку незалежності нашої держави і до сьогодні, тобто з 1991 року по теперішній час. Цей етап можна охарактеризувати періодом становлення української державної незалежності і новим розвитком галузевої термінології. У цей час з'являються нові види спорту, такі як *картінг, таеквондо, сьорфінг, стретчинг, бодібілдинг, армреслінг, снобордінг, кьорлінг, віндсерфінг, фрістайл, шортрек, боулінг* тощо [2].

Однак, автори С.О. Черненко, О.М. Олійник, Ю.С. Сорокін [32] вказують, що цей період характеризується загостренням проблем української спортивної термінології, не зважаючи на відновлення Україною державної незалежності. По-перше, до цього часу немає компетентної інституції, яка б фахово займалася вирішенням проблем саме спортивної української термінології. Хоча слід зазначити, що у Львові, Києві, Одесі та в інших містах України проводилися конференції, на яких порушувалися мовні проблеми спорту, але вирішенням цих

проблем так ніхто й не займається. Але ж світ спорту динамічно розвивається, зароджуються і набувають широкого визнання чимало нових видів спорту, наприклад: *кьорлінг, снобордінг, боулінг, армреслінг, сьорфінг, віндсерфінг, фрістайл, картінг, стретчінг, шортрек тощо* [2]. Знаходження їхніх відповідників в українській мові згідно з правилами українського словотворення і правопису, є нагальною необхідністю.

Яке ж значення термінології для сфери фізичної культури та спорту? Ті чи інші вправи і явища у сфері фізичної культури і спорту позначаються термінами, які нині сформовані у свою усталену систему термінів. Ми погоджуємося з думкою фахівців [2; 32], що без чіткого окреслення основних термінологічних понять можуть виникати труднощі у сприйманні теоретичного матеріалу та в практичній діяльності. Адже зрозуміла й доступна широким масам термінологія сприяє не лише полегшенню пояснення учням вправ, самостійному вивченню різних вправ, методик та програм тренування, а також поширенню фізичної культури в країні.

До термінів висуваються такі вимоги: точність, стислість, доступність, адже терміни повинні давати ясне уявлення про сутність вправи або поняття. Під принципом точності мається на увазі недвозначне, конкретне, чітке тлумачення фізичних вправ засобами термінології. Принцип стислості дозволяє найбільш зручно використовувати термінологію в практичній діяльності. Принцип доступності передбачає досить просту, однозначну і зрозумілу назву положення, руху або способу виконання, запропоновану тим, хто займається [2].

Автори, С.О. Черненко, О.М. Олійник, Ю.С. Сорокін [32] рекомендують такі поради для майбутніх тренерів:

По-перше, необхідно визначити заздалегідь перелік основних термінів, які будуть застосовуватися під час проведення тренувальних занять.

По-друге, доцільно виділити один урок для пояснення термінів і на наступних уроках закріпити ці поняття. Це буде ефективніше, ніж, не пояснивши попередньо значення того чи іншого терміна, на кожному уроці вимагати чіткого виконання команд.

По-третє, не можна називати однакові положення і рухи різними термінами, тому що це перешкоджає формуванню стійких понять у спортсменів.

По-четверте, доцільно поєднувати зразковий показ термінологічною розповіддю, адже це полегшує сприйняття інформації учнями.

По-п'яте, з метою активізації процесу запам'ятовування і осмислення термінів необхідно залучати спортсменів до словесного пояснення змісту техніки виконуваних вправ у чіткій відповідності до термінологічних правил [32].

Важливе значення для правильного розуміння вправ має їх короткий і точний запис. Фахівці [2] виділяють декілька форм запису: скорочену, узагальнену, графічну, конкретну, або поєднання усіх названих форм.

До правил запису відносять порядок запису, дотримання граматичного строю і знаків, які використовуються під час записування. Як приклад, під час записування загальнорозвивальних вправ потрібно вказувати вихідне положення, з якого починається рух, потім назву руху (випад, нахил, мах, поворот, присід,

тощо), потім напрям (вліво, вправо, назад тощо), аж потім кінцеве положення (якщо необхідно, або у вис, у стійку на коліннях, упор присів).

При записуванні кількох рухів, виконуваних одночасно, спочатку вказують основні, а потім другорядні рухи.

Наприклад: в.п. – стійка ноги нарізно, руки в боки. На рахунок 1–2 – нахил вперед прогнувшись, руки за голову. На рахунок 3–4 – випрямитися, руки на пояс.

Злите виконання двох послідовних рухів позначається за допомогою сполучника «і» (наприклад, присідання і переكات назад у стійку на лопатках). При описуванні вправ, що складаються з двох одночасно виконуваних рухів, застосовують прийменник «з», що підкреслює цілісність дії, поєднання в часі окремих рухів (наприклад, підйом махом вперед з поворотом). При записуванні кількох рухів, виконуваних різними частинами тіла, кожна назва відділяється одна від одної комою (наприклад, розгинаючи ліву ногу, поворот направо, руки вгору і поворот направо у випад правою вперед, руки в боки). При цьому запис проводиться в такій послідовності: рух ніг, тулуба, рук, голови. (Наприклад, ліву – в бік на носок, нахил вперед, руки в боки, поворот голови наліво) [32].

ТЕМА 5

МІЖНАРОДНИЙ СПОРТИВНИЙ РУХ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

5.1. Історія виникнення і сучасний стан міжнародного спортивного руху

У ході вивчення дисципліни «Введення до спеціальності», розглядаючи різні аспекти професійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту, важливу увагу необхідно приділити характеристиці міжнародного спортивного руху. Адже майбутні тренери повинні знати про те, які організації мають статус міжнародних спортивних об'єднань, які їх завдання та цілі діяльності. Перш ніж охарактеризувати міжнародний спортивний рух на сучасному етапі, доцільно розглянути історію його виникнення.

Початком зародження міжнародного спортивного руху вважається кінець XIX – початок XX століття. Звісно, існували певні передумови та причини його виникнення. Зокрема, зародженню міжнародного спортивного руху сприяв стрімкий розвиток спорту у багатьох країнах світу, а також активізація міжнародної співпраці щодо розвитку економіки, політичних взаємовідносин, культури, науки та ін. галузей [19].

Як відомо, у кінці XIX століття почали утворюватись перші міжнародні спортивні об'єднання, а саме у 1881 році була утворена федерація з гімнастики, у 1892 році – федерації з веслування та з ковзанярського спорту, у 1900 році – з велоспорту та ін. Але найвизначнішою подією у утворення міжнародної спортивної організації, яка об'єднала фізкультурно-спортивні рухи багатьох країн світу і це 1894 рік, адже саме тоді було засновано Міжнародний олімпійський комітет [6].

Міжнародний олімпійський комітет продовжує об'єднувати країни і сучасний міжнародний спортивний рух налічує більш ніж 300 організацій. Це свідчить про популярність фізичної культури та спорту в країнах світу, адже ні одна сфера людської діяльності не має такої кількості міжнародних організацій [7].

Однак, вчені О.М. Жданова та Л.Я. Чеховська [8] підкреслюють, що до сих пір з організаційно-управлінської точки зору у міжнародному спортивному русі відсутній єдиний, об'єднуючий та керівний центр, навіть при такій великій чисельності міжнародних організацій. Тобто, на їх думку, міжнародний спортивний рух не є системою, єдиним цілим, адже, наприклад, міжнародні федерації з видів спорту керується у своїй діяльності загальними цілями та завданнями, а інші міжнародні спортивні організації взагалі не пов'язані спільними статутними положеннями та правилами. Також зазначені автори у своєму навчальному посібнику звертають увагу на той факт, що усі міжнародні спортивні об'єднання відносяться до категорії неурядових, тобто громадських організацій.

Стосовно професійного спорту, то у зв'язку із допуском спортсменів-професіоналів до участі в Олімпійських іграх та зі створенням міжнародних спортивних організацій юридично та фактично професійний спорт став невід'ємною складовою частиною міжнародного спортивного руху [8].

Усі міжнародні спортивні об'єднання класифікують за географічною ознакою на всесвітні або регіональні. Наприклад, до всесвітніх організацій відносяться: *Міжнародний олімпійський комітет, Міжнародний паралімпійський комітет, Міжнародна рада фізичного виховання і спорту, Всесвітні (міжнародні) федерації з видів спорту, Всесвітні організації з фізичного виховання та ін.*, діяльність яких ми коротко охарактеризуємо далі більш детально. До регіональних організацій відносяться: *Вища рада спорту Африки; Спортивна організація Азіатських ігор; Рада Панамериканських ігор; Спортивна рада країн Океанії та ін.* [32].

Міжнародні спортивні об'єднання класифікують також за професійними інтересами, наприклад, Міжнародний спортивний союз залізничників чи Всесвітня організація телеграфних і телефонних працівників; за релігійними переконаннями, наприклад, Всесвітній альянс молодих християн чи Міжнародна католицька федерація фізичного виховання і спорту; за науковими інтересами, наприклад, Федерація спортивної медицини, Федерація фізіології спорту чи Асоціація соціологів спорту та за професійною приналежністю (організації професійного спорту), наприклад, у боксі це Всесвітня боксерська асоціація (WBA), Всесвітня боксерська рада (WBC), Міжнародна боксерська федерація (IBF) чи Всесвітня боксерська організація (WBO) [8].

Відповідно до класифікації міжнародних спортивних об'єднань окремо виділяють міжнародні спортивні об'єднання осіб з інвалідністю. До прикладу: Міжнародна федерація сліпих, Міжнародний спортивний комітет глухих чи Міжнародна шахова асоціація сліпих [19].

Окрім вище згаданих функціонують й інші міжнародні організації, які сприяють розвитку фізичної культури і спорту. Міжнародні спортивні організації можна класифікувати також за характером діяльності (загального характеру та спеціалізовані); за терміном діяльності (тимчасові або постійні); за характером членства (колективні, індивідуальні) [7].

Отже, можна зробити висновок про різноплановість та різнохарактерність міжнародних спортивних об'єднань, які вирішують соціальнозначущі завдання: проведення міжнародних змагань та заходів; розповсюдження фізичної культури та спорту в країнах-членах та потенційних членах організацій; проведення конгресів та інша видавнича діяльність; активізація міжнародної співпраці та підтримка зв'язків із національними організаціями, вивчення та поширення досвіду своєї діяльності.

5.2. Організаційна структура і діяльність міжнародних федерацій з видів спорту

Як відомо, міжнародна спортивна федерація — це позадержавний, громадський орган управління, який керує розвитком одного або декількох видів спорту на міжнародному рівні і до складу якого входять організації, які керують розвитком одного або декількох видів спорту на національних рівнях. Деякі міжнародні спортивні федерації, такі як Міжнародна федерація плавання та Міжнародний союз ковзанярів, можуть контролювати декілька видів спорту: наприклад, плавання, дайвінг, синхронне плавання та водне поло як окремі

дисципліни в рамках єдиного виду – водні види спорту. Організаційна структура міжнародних федерацій з видів спорту, кількість яких в даний час 131, має багато спільного, але усі вони відрізняються за кількістю ієрархічних ланок, типом структури та іншими ознаками [8].

Згідно з Олімпійською Хартією кожна міжнародна спортивна федерація є незалежною і самостійною та вирішує певні завдання в олімпійському русі, зокрема міжнародна спортивна федерація здійснює планування та організацію міжнародних змагань, підготовку та підвищення кваліфікації суддів, реєстрацію та затвердження рекордів. Окрім зазначених видів діяльності федерації з видів спорту в межах свого виду спорту має займатися сприянням реалізації мети Олімпійської Хартії, забезпеченням розвитку виду спорту, відповідальністю за керівництво змаганнями на Олімпійських Іграх, розробкою критеріїв допуску до Олімпійських Ігор та забезпеченням технічної допомоги в реалізації програми «олімпійська солідарність».

Міжнародні спортивні федерації є невід'ємною частиною олімпійського та паролімпійського рухів. Кожен олімпійський вид спорту представлений відповідною міжнародною спортивною федерацією. Щоб вид спорту став олімпійським, відповідна міжнародна спортивна федерація має бути визнана Міжнародним олімпійським комітетом. Сьогодні Міжнародний олімпійський комітет визнає 81 міжнародну спортивну федерацію, зокрема 28 які керують розвитком літніх і 7 зимових олімпійських видів спорту. Крім цього Міжнародний олімпійський комітет визнає ще 46 МСФ з метою стимулювання розвитку цих видів спорту [17].

Вперше у 1967 році була створена Асоціація міжнародних спортивних організацій, а через 9 років, у 1976 році було створено Генеральну Асоціацію міжнародних спортивних організацій. Крім Генеральної Асоціації існують ще об'єднання МСФ, а саме: Асоціація літніх Олімпійських міжнародних федерацій, Асоціація зимових Олімпійських міжнародних федерацій, Асоціація міжнародних спортивних федерацій, визнаних МОК, Всесвітнє об'єднання міжнародних спортивних федерацій. Крім цього Міжнародний паролімпійський комітет визнає 4 міжнародні організації спорту для осіб з інвалідністю, 15 міжнародних спортивних федерацій як єдиних представників певного паролімпійського виду спорту та 14 міжнародних спортивних федерацій, які здійснюють свій вклад у розвиток паролімпійського руху, але види спорту яких не входять програму Паралімпійських ігор, при цьому сам Міжнародний паролімпійський комітет виступає як міжнародна федерація з 10 паролімпійських видів спорту [26].

Названі утворення сприяють об'єднанню зусиль міжнародних спортивних федерацій для досягнення спільних цілей, збереження автономії по відношенню до різних неурядових і урядових організацій.

Вищим представницьким органом міжнародної спортивної федерації є Конгрес, як, наприклад, у Міжнародній федерації гандболу чи Міжнародній федерації каное тощо), або Генеральна асамблея, як, наприклад у Міжнародній федерації вітрильного спорту чи Міжнародній федерації кінного спорту, або ж Дворічні загальні збори, як, наприклад, у Міжнародній федерації настільного тенісу. До складу вищих представницьких органів входять делегати національних

федерацій з видів спорту для вирішення найбільш важливих питань діяльності міжнародних федерацій, зокрема щодо виборів їх керівництва.

Вищим керівним органом міжнародної федерації є *Рада*, як, наприклад, у Міжнародній федерації гандболу, Міжнародній федерації настільного тенісу, або *Дирекція*, як, наприклад, у Міжнародній федерації каное, або *Бюро*, як, наприклад, Міжнародна федерація кінного спорту, або *Постійний комітет*, як, наприклад, Міжнародна федерація вітрильного спорту. Зазначені керівні органи здійснюють управління діяльністю міжнародної федерації в періоди між засіданнями представницького органу [8; 26].

Вищий керівний орган очолює *Президент*. Крім президента до складу вищого керівного органу входять, як правило, близько 20 осіб, зокрема це віце-президенти, генеральний секретар, представники постійних комісій, представники континентів тощо. У міжнародних спортивних федераціях обираються віце-президенти, їх кількість та напрямки діяльності визначаються федерацією. Наприклад, у Міжнародній аматорській легкоатлетичній федерації обрано 4 віце-президенти, у міжнародних федераціях гандболу та вітрильного спорту – по 5 віце-президентів, у міжнародних федераціях кінного спорту і каное – по 2 віце-президенти, а у Міжнародній федерації настільного тенісу – 6 віце-президентів.

Для управління діяльністю міжнародних федерацій у період між засіданнями вищих керівних органів утворюються спеціальний робочий орган управління – *Виконком*. До складу виконкому найчастіше входять президент, віце-президенти, генеральний секретар та скарбник.

Робочими органами міжнародних спортивних федерацій є *комісії* (комітети), які очолюють окремі напрямки діяльності, враховуючи специфіку виду спорту. Комітети бувають постійні (загальні та спеціальні) і тимчасові, а також можуть ділитися на підкомісії. Середня кількість постійних комісій – 5–7. Одночасно є федерації, у яких кількість утворених комісій і підкомісій досягає 16, як, наприклад, у Міжнародній федерації кінного спорту. В апарат управління федерацій досить часто входить технічний орган – секретаріат, на чолі з генеральним секретарем [8; 26].

До основних джерел фінансування діяльності міжнародних спортивних федерацій належать: власна комерційна діяльність, внески національних федерацій, власна видавнича діяльність [10] та ін.

5.3. Міжнародні спортивні об'єднання

Мабуть, найвідомішою міжнародною спортивною організацією є **Міжнародний олімпійський комітет** (далі – **МОК**), який був утворений на підставі міжнародного права у 1894 році. МОК має юридичний статус та необмежений термін існування. До основних цілей діяльності МОК відносяться: розвиток олімпійського спорту, організація та проведення Олімпійських ігор, керуючись у своїх рішеннях Олімпійською хартією та інші. До складу МОК входять 205 національних олімпійських комітетів [17].

Штаб-квартира МОК знаходиться у Швейцарії, у місті Лозанна. Члени МОК є фізичними особами, повинні володіти французькою або англійською мовами та обираються за «принципом зворотного представництва», тобто вони є

представниками у своїх країнах, а не делегатами певної країни у складі МОК. Загальна кількість членів МОК не повина бути більшою ніж 115 осіб, як вказано у Олімпійській Хартії. Представниками МОК в Україні є Сергій Бубка та Валерій Борзов [19].

Щодо організаційної структури МОК, то вищим органом МОК є щорічна сесія, виконавчим органом є виконком МОК, очолює МОК президент, який має своїх заступників – віце-президентів. Поточну роботу в МОК здійснює апарат адміністрації МОК. Президент обирається таємним голосуванням з членів МОК на 8 років, однак, з можливістю один раз продовжити термін президентства на 4 роки. Зімбабвійська плавчиня, дворазова олімпійська чемпіонка та багаторазова призерка Олімпійських ігор Кірсті Ковентрі стала першою жінкою-президенткою МОК та першою представницею Африки. Вона здобула перемогу на 144-й сесії МОК у Греції і вступила на посаду 23 червня 2025 року, змінивши німця Томаса Баха [8].

Президентом визначаються у рамках МОК комісії з метою виконання функції за напрямками діяльності МОК. Станом на сьогодні в МОК функціонує більше 20 комісій. Наприклад, є 2 комісії з оцінки міст-кандидатів на проведення Олімпійських Ігор, зокрема одна з них оцінює міста-кандидати на проведення Ігор Олімпіади, а інша – міста-кандидати на проведення зимових Олімпійських Ігор. Також у МОК функціонують комісії з міжнародних зв'язків, з маркетингу, з етики, з преси, з олімпійської програми, зі спорту для всіх та інші.

До основних джерел фінансування МОК можна віднести щорічні внески, які здійснюють 205 НОКів, прибутки від власної видавничої діяльності та від роботи музею МОК та надходження від проведеної комерційної діяльності МОК [8; 17; 19].

Ще одним відомим у всьому світі спортивним об'єднанням є **Міжнародна олімпійська академія (далі – МОА)**. Це національна грецька організація, утворена у 1961 році за підтримки МОК. Мета МОА полягає в створенні міжнародного культурного центру для збереження та розповсюдження олімпійського духу, вивчення та реалізації суспільних та виховних принципів Ігор, наукової консолідації навколо олімпійської ідеї у відповідності до принципів, висунутих стародавніми греками і відродженням сучасного олімпійського руху за ініціативою барона де Кубертена [17].

Щодо організаційної структури МОА, то керівництво діяльністю МОА здійснює адміністративна рада, до складу якої входить президент, три віце-президенти та п'ять членів. Рада МОА обирається на 4 роки НОКом Греції. Діяльність МОА передбачає проведення Міжнародних сесій для молодих представників НОК, та спеціальних сесій для представників національних олімпійських академій, національних олімпійських комітетів, міжнародних спортивних федерацій тощо. МОА проводить також сесії для тренерів, суддів, спортивних журналістів, керівників та викладачів, студентів закладів освіти та ін.

Програма сесій містить організаційні, соціально-правові та історико-гуманістичні аспекти олімпійського руху, де основну увагу зосереджено на пропаганді ідеалів олімпізму, висвітленні проблеми чесної гри у спорті, розгляді

впливу мистецтва та гуманітарних наук на Ігри, внеску сучасного спорту в гармонійний розвиток людини, проблеми вживання допінгів у спорті [8].

До міжнародного олімпійського руху, окрім вище згаданих організацій, належать **Асоціації національних олімпійських комітетів**, сформовані на всесвітньому або континентальному рівні. У 1968 році була утворена Асоціація НОК (ANOC), яка об'єднує 205 національних олімпійських комітетів, визнаних МОК. Місія ANOC – представляти інтереси національних олімпійських комітетів. Головна функція ANOC – збирати національні олімпійські комітети на генеральних асамблеях, що проводяться один раз на два роки. Незмінний президент ANOC є Маріо Васкес Ранья (Мексика) [19].

Штаб-квартира ANOC розташовується в Парижі. До структури ANOC входить 5 континентальних асоціацій: Асоціація національних олімпійських комітетів Африки; Панамериканська спортивна організація; Олімпійське консульство Азії; Європейські олімпійські комітети; Національні олімпійські комітети Океанії. Сьогодні кожна асоціація проводить власні спортивні змагання. До прикладу: Азіатські ігри, Панамериканські ігри, Тихоокеанські ігри, Африканські ігри, Європейський юнацький олімпійський фестиваль [17].

Асоціація міжнародних спортивних федерацій, визнаних МОК (ARISF) об'єднує 34 міжнародні спортивні федерації з неолімпійських видів спорту, визнаних МОК. Відповідно до Олімпійської Хартії ARISF відстоює інтереси неолімпійських видів спорту через представництва у МОК [26].

Найбільш значущою організацією світового масштабу є **Міжнародний конвент «СпортАккорд» (SportAccord International Convention)**, яка об'єднує різні міжнародні федерації з олімпійських та неолімпійських видів спорту. Головний офіс управління знаходиться у Лозанні (Швейцарія). Це неурядова організація, яка об'єднує 92 міжнародних олімпійських та неолімпійських спортивних федерацій, 16 спортивних міжнародних об'єднань. Місія «СпортАккорд» – об'єднання, підтримка та надання можливостей різним міжнародним спортивним федераціям та організаціям.

Щодо організаційної структури «СпортАккорду», то вищим органом є Генеральна асамблея, внутрішню та зовнішню діяльність здійснюють відділи та рада виконавчого органу, яку очолює президент.

Місією SportAccord є об'єднання та підтримка своїх членів у координації і захисті спільних цілей та інтересів. Діяльність «СпортАккорд» зумовлюється виконанням низки загальних та спеціальних функцій за напрямками діяльності, зокрема це організація спортивних заходів як з олімпійських, так і з неолімпійських видів спорту, до прикладу: Всесвітні ігри з єдиноборств, Всесвітні інтелектуальні ігри, Всесвітні пляжні ігри та ін. [8].

До міжнародного олімпійського руху, окрім вище згаданих організацій, належить **Міжнародна асоціація всесвітніх ігор (IWGA)** – це також неурядова організація, утворена у Південній Кореї в Сеулі у 1981 році, але діяльність IWGA регламентується швейцарським законодавством. До складу IWGA входять міжнародні спортивні федерації, які займається організацією та проведенням Всесвітніх ігор, адже метою IWGA є популяризація неолімпійськими видів

спорту. З 1981 року IWGA є членом Генеральної асоціації міжнародних спортивних федерацій (GAISF) і представлена у Раді GAISF [26].

Відомим міжнародним об'єднанням, яке також входить до міжнародного спортивного руху, є **Всесвітнє антидопінгове агентство (WADA)**. Основним завданням агентства, створеного у 1999 році Міжнародним олімпійським комітетом та урядами провідних країн, є боротьба з допінгом. У 2003 році, за пропозицією WADA, спортивні організації, національні олімпійські комітети з усього світу одностайно прийняли антидопінговий кодекс, що є основним документом.

Штаб-квартира фонду до 2001 року була у Швейцарії, у місті Лозанні, а потім її було перенесено до Канади до міста Монреалю. Регіональні офіси діють у містах Токіо, Кейптауні та Монтевідео.

Щодо організаційної структури агентства, то найвищим керівним органом є Правління, яке очолює голова. Оперативне управління ВАДА здійснює Виконавчий комітет. Очолює WADA президент [4].

Щодо фінансування, то з моменту створення WADA фінансувалась від МОК, але зараз МОК фінансує WADA тільки на 50%. Решта фінансування ВАДА отримує від урядів країн світу. Спортивні керівники усіх країн прийняли зобов'язання всебічно співпрацювати з WADA, проводити антидопінгову політику всередині національних федерацій і на міжнародному рівні [8].

Важливим об'єднанням у структурі міжнародного спортивного руху є **Міжнародна федерація університетського спорту (ФІСУ-FISU)**. Ця організація очолює міжнародний спортивний студентський рух та проводить зимові та літні Універсіади (Всесвітні ігри Університетського спорту). ФІСУ була створена у 1949 році [19].

З Міжнародною федерацією студентського спорту співпрацює **Європейська асоціація студентського спорту (EUSA)**. Асоціація об'єднує 25 національних федерацій і була створена для поширення ідеалів студентського спорту по всій Європі. Асоціація знаходиться в Цюриху (Швейцарія), має офіс в Любліні (Словенія). Усі європейські національні асоціації студентського спорту та федерації можуть бути членами EUSA.

Щодо організаційної структури, то вищим керівним органом EUSA є Генеральна асамблея. Очолює асоціацію президент. У структурі Асоціації виконавчий комітет, комісії та аудитори [8].

Важливу роль у міжнародному спортивному русі відіграє **Спортивний арбітражний суд (англ. Court of Arbitration for Sport, CAS)**. Це міжнародна судова організація, яка була створеною у 1984 році Міжнародною радою спортивного арбітражу (IKAS). Мета її створення – це вирішення суперечок у сфері спорту шляхом арбітражу. Штаб-квартира розташована в Лозанні (Швейцарія), судові засідання відбуваються в Нью-Йорку, Сідней та Лозанні. Тимчасові суди створюють у поточному місті-господареві Олімпійських ігор.

CAS складається з двох палат: Палати звичайного арбітражу та Палати апеляційного арбітражу. У Спортивному арбітражному суді можуть розглядатися комерційні та дисциплінарні спортивні спори/конфлікти. Комерційні – стосуються організації спортивних подій, виконання контрактів, субсидування,

передачі гравців і відносин між гравцями або тренерами і клубами, а дисциплінарні – більшою мірою стосуються вживання допінгу, зловживання рефері, насильство тощо [7].

У міжнародному спортивному русі приділяється увага також освіті та науці. Так, у 1989 році було утворено міжнародну некомерційну асоціацію **Європейська мережа спортивної науки, освіти і зайнятості (ENSSEE)**. До складу цієї асоціації входять установи, які розвивають освіту, здійснюють професійну підготовку в спорті. Асоціація охоплює майже усі країни Європи та має у своєму складі 92 члени. ENSSEE стимулює співпрацю у напрямках наукових досліджень, освітньої діяльності тощо [8].

Суб'єктами міжнародного спортивного руху є також організації адаптивного спорту, зокрема до таких відносяться: Міжнародний паралімпійський комітет, Міжнародний дефлімпійський комітет, Міжнародна організація Спеціальних олімпіад [26].

Міжнародний паралімпійський комітет (англ. Intrnational Paralympic Committee; фр. Comité international paralympique) очолює паралімпійський рух та займається організацією й проведенням Паралімпійських ігор. Діяльність Міжнародного паралімпійського комітету регламентується, як і Міжнародного олімпійського комітету, Олімпійською хартією. Штаб-квартира Міжнародного паралімпійського комітету знаходиться у Бонні, ФРН. Мета та функції діяльності Міжнародного паралімпійського комітету схожі на діяльність Міжнародного олімпійського комітету [17].

Міжнародний паралімпійський комітет об'єднує у своєму складі: 177 національних паралімпійських комітетів, які є офіційними представниками параспортсменів з відповідних країн; 17 міжнародних спортивних федерацій; 4 міжнародні організації спорту для осіб з інвалідністю та 4 регіональні організації. Україну у Міжнародному паралімпійському комітеті представляє Національний паралімпійський комітет України [26].

Організаційна структура Міжнародного паралімпійського комітету подібна до структури Міжнародного олімпійського комітету. Вищим керівним органом є Генеральна асамблея. Повсякденною діяльністю Комітету керує Правління [8].

Міжнародний дефлімпійський комітет (International Committee of Sports for the Deaf- ICSD), який було засновано у 1924 році, очолює міжнародний спортивний рух глухих (дефлімпійський рух) та займається організацією й проведенням Дефлімпійських ігор (до 2001 року ці ігри мали назву Всесвітні ігри глухих). Міжнародний дефлімпійський комітет об'єднує національні асоціації та федерації спорту (асоціативні члени). Національні спортивні асоціації глухих об'єднані регіональними конфедераціями: Азійсько-Тихоокеанською, Європейською, Панамериканською, Африканською [26].

Щодо організаційної структури Міжнародного дефлімпійського комітету, то керівними органами є Конгрес та Виконавчий комітет [8].

Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад – це міжнародна організація, яка займається питаннями організації Спеціальних Олімпіад для осіб з розумовими відхиленнями кожні 4 роки. Перші міжнародні Спеціальні Олімпійські ігри було проведено у 1968 році в Чикаго відбулися. До 1989 року

ігри проводились виключно у США під назвою Міжнародні спеціальні Олімпійські ігри. Потім ігри почали приймати інші країни, і їх перейменували на Світові спеціальні Олімпійські ігри.

Рух Спеціальних Олімпіад вирішує ряд соціально значущих завдань, зокрема це сприяння участі людей з розумовою відсталістю у громадському житті та допомога стати повноправними членами суспільства, демонструючи свої навички та здібності в умовах спортивних змагань, а також інформувати громадськість про можливості та потреби цих людей.

Штаб-квартира Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад знаходиться у Вашингтоні (США). Керівним органом Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад є Рада директорів. У структурі Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад функціонує 8 відділів: суспільних зв'язків, всесвітніх ігор, маркетингу і розвитку, управління, виконавчий, міжнародних програм, спортивний, фінансів.

До структури Міжнародної організації Спеціальних Олімпіад належить 7 регіональних рад управління, у рамках яких реалізовується близько 220 акредитованих програм [8; 26].

Суб'єктами міжнародного спортивного руху є також організації, які сприяють розвитку фізичного виховання, зокрема це Міжнародна федерація фізичного виховання, Міжнародна рада фізичного виховання і спорту, Міжнародна рада здоров'я, фізичного виховання, рекреації і спортивних танців [7].

Міжнародна федерація фізичного виховання (FIEP) є однією з перших та найдавніших міжнародних організацій у міжнародному спортивному русі, адже вона була заснована у 1923 році. Сьогодні Міжнародна федерація фізичного виховання об'єднує організації, які розвивають фізичне виховання у більш ніж 90 країнах світу.

Міжнародна федерація фізичного виховання була створена для забезпечення співробітництва та партнерства між країнами у сфері фізичної культури та спорту щодо розвитку фізичного виховання як засобу виховання та активного відпочинку.

У 1969 році Міжнародна федерація фізичного виховання розробила «Всесвітній маніфест з фізичного виховання», який було спрямовано урядам багатьох країн.

Щодо організаційної структури, то керівними органами Міжнародної федерації фізичного виховання є Генеральна асамблея, виконавчий комітет, міжнародна рада та міжнародні секції (наукова, шкільна, праці та відпочинку). Серед завдань роботи секцій: організація і проведення курсів та семінарів; сприяння науковим дослідженням; вивчення проблем фізичного виховання; обмін інформацією та ін. [8].

Міжнародна рада фізичного виховання і спорту (CIEPS) об'єднує національні організації, науково-дослідні інститути, навчальні заклади та створена для співпраці між національними та міжнародними організаціями, для обміну науково-навчальною літературою, для ініціації наукових досліджень в області фізичного виховання і спорту. Міжнародна рада фізичного виховання і

спорту була утворена у 1956 році на Міжнародному конгресі під час Олімпійських ігор в Мельбурні.

Штаб-квартира CIEPS знаходиться в Парижі. Організаційна структура складається із Генеральної Асамблеї, виконкому, президента, віце-президентів, генеральний секретаря, адміністратора, скарбника і членів. У своїй діяльності Міжнародна рада фізичного виховання і спорту керується ідейно-теоретичною програмою «Маніфест про спорт» [8].

Міжнародна рада здоров'я, фізичного виховання, рекреації і спортивних танців (ICHPER-SD) створена з метою забезпечення якості здоров'я і фізичного виховання, активізації і оптимізації відпочинку через заняття спортом і танцями в різних країнах шляхом співпраці з олімпійським рухом та для інформування про здоров'я, фізичне виховання, фізичну рекреацію учнів шкіл, студентів закладів вищої освіти. Міжнародна рада здоров'я, фізичного виховання, рекреації і спортивних танців була заснована у 1958 році в Італії. Членами Міжнародної ради здоров'я, фізичного виховання, рекреації і спортивних танців є викладачі, дослідники, тренери та адміністратори із більш ніж 208 країн. Діяльність ICHPER-SD зосереджена на організації та проведенні світових конгресів та виставок. У 2006 році було проведено Перший регіональний конгрес Океанії у Веллінгтоні (Нова Зеландія). У в 2001-2004 рр. у співпраці з ЮНЕСКО Міжнародна рада здоров'я, фізичного виховання, рекреації і спортивних танців розробила Міжнародні стандарти для фізичного виховання і спорту школярів [8].

Суб'єктами міжнародного спортивного руху є також організації, які сприяють розвитку «спорту для всіх». «Спорт для всіх» – це назва міжнародного руху, яка виникла спочатку як слова девізу прийнятої у 1966 році довгострокової програми міжнародного розвитку спорту, фізичного виховання і рекреації на природі. Мета руху «спорт для всіх» – це залучення якомога більшої кількості населення різних країн до систематичних занять фізичними вправами для оздоровлення та активного відпочинку. До початку 80-х років «спорт для всіх» розвивався лише в Європі, але у 80-ті роки він стрімко почав розвиватися і набув всесвітнього масштабу, а також спорт для всіх було включено у сферу діяльності Міжнародного олімпійського комітету, зокрема у 1985 році була сформована комісія зі «Спорту для всіх» [8; 28].

Під патронатом МОК проводяться різноманітні заходи зі спорту для всіх. Щорічно МОК виділяє кошти на проведення трьох масових фізкультурно-оздоровчих заходів на кожному континенті, а НОКи різних країн подають заявки, а також свої проєкти на розгляд комісії МОК «Спорт для всіх». Головним критерієм відбору є доступність запропонованого проєкту для людей всіх вікових груп. Уже 37 років поспіль, починаючи з 1987 року за ініціативою МОК щорічно проводиться Всесвітній день бігу 23 червня, так званий Олімпійський день [17].

До прикладу наймасовіших заходів, які проводилися під патронатом МОК можна навести змагання з п'ятиборства, які походились в Угорщині та в яких брали участь 820 тисяч учасників чи Олімпійський день молоді в Голландії, в якому брали участь 16 тисяч учасників чи турнір з баскетболу серед селян Китаю, у яких брали участь аж 1000 команд та інші [8].

Сьогодні у світі існує більш ніж 20 міжнародних організацій, які розвивають «спорту для всіх», зокрема це Міжнародна федерація «Спорт для всіх» – FISPT; Європейський Союз «Спорт для всіх» – UESpT; Всесвітня асоціація дозвілля і рекреації- WLRA; Міжнародна Асоціація «Спорт для всіх» – TAFISA; Європейська академія «Спорт для всіх» – EASA; Міжнародний координаційний комітет організацій «Спорт для всіх» -ICCSAO та ін. [26].

Так, вже у 1982 році за підтримки Ради Європи у Стразбурзі (Франція) була заснована **Міжнародна федерація «Спорт для всіх» (FISpT)**. До її складу сьогодні належать країни Європи, Азії, Африки, Америки, Океанії. Членами федерації є національні, регіональні та місцеві (локальні) неурядові організації, які розвивають рух «спорт для всіх», а також офіційні урядові структури, які утворені для розвитку спорту для всіх у країнах, регіонах, муніципалітетах [8].

Міжнародна асоціація «Спорт для всіх» (TAFISA) була неофіційно утворена у 60-х роках XX століття й об'єднала представників 8 країн, які працювали в рамках руху «Спорт для всіх» під девізом «Фізична готовність та витривалість». Сьогодні у її складі більше ніж 300 членів з 170 країн усіх континентів, у т.ч. Всеукраїнський центр фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх». Один раз на 2 роки Асоціація проводить в різних країнах міжнародні конференції, що призводить до збільшення кількості учасників руху та поширення його ідеї. У 2009 році TAFISA офіційно змінила свою назву на «Асоціацію «Міжнародний спорт для всіх».

Щодо організаційної структури Асоціації, то керівним органом є рада директорів. Починаючи з 1992 року, кожні 4 роки TAFISA під патронатом МОК і ЮНЕСКО проводить Всесвітні ігри, на яких представники більш ніж 100 держав репрезентують традиційні народні ігри, національні та культурні програми, які є популярними в різних країнах світу [8].

Міжнародна асоціація IHSRA – це транснаціональна компанія, яка об'єднує близько 10 тис. приватних фітнес-клубів у 75 країнах світу. Штаб-квартира IHSRA знаходиться у США, членами якої є. IHSRA створена для того, щоб розвивати індустрію здоров'я та фітнесу в усьому світі, сприяти розвитку масового спорту через регулярні фізичні вправи і заохочення до оздоровчої діяльності [8].

5.4. Проблеми сучасного розвитку міжнародного спортивного руху

Сьогодні міжнародний спортивний рух охоплює практично усі країни світу і наймасштабнішим та найграндіознішим за всю історію людства. У сучасному суспільстві спорт як соціальне явище набув значення, якого він ще не мав за всю історію людства. Нині він виконує важливі соціальні функції: охорони здоров'я, активного відпочинку, спілкування людей, виховання соціальної активності [1]. Однак, не дивлячись на стрімкі темпи його розвитку, є певні загрози та проблеми, які не тільки гальмують цей розвиток, але й можуть стати причинами його застою чи занепаду. Про ці проблеми та загрозливі тенденції говорять як науковці, так і спортивні функціонери, які намагаються їх вирішити. Отже, сьогодні говорять про такі основні проблеми сучасного розвитку міжнародного спортивного руху як боротьба із застосуванням допінгу в спорті, комерціалізація спорту, надмірна

політизація спорту, Гігантизм Олімпійських ігор, раціональна побудова підготовки спортсменів, їх соціальний захист і охорона здоров'я та ін. [6; 7; 17; 19; 32].

Поширення допінгу перетворилося в одну з найгостріших проблем, відсунувши на другий план багато інших проблем. В останні роки пошук шляхів підвищення майстерності спортсменів і їх змагальної діяльності помітно активізувався, а разом з тим інтенсифікувався й пошук всіляких незаконних можливостей для досягнення переваги у змаганнях. Серед цих шляхів найефективнішим виявилось застосування різних стимулюючих препаратів. Це пов'язано зі зростанням конкуренції, підвищенням спортивних рекордів, постійно зростаючим політичним та економічним значенням спортивних перемог, надмірними тренувальними і змагальними навантаженнями сучасного спорту [17].

Слово «допінг» закріпилося у сфері спорту досить давно, починаючи з 1865 року, коли під час змагань з плавання в Амстердамі було виявлено спортсменів, які користувалися стимуляторами. У 1886 році уже було зафіксовано першу смерть від допінгу на змаганнях з велоспорту. Вже на початку ХХ ст. застосування різних стимулюючих препаратів на Олімпійських іграх одержало досить широке поширення, а вже у 50-60-х роках ХХ століття у спорт стали проникати анаболічні стероїди. Вище вказане спонукало МОК розпочати боротьбу з допінгом і створити медичну комісію. Однак ця боротьба є досить напруженою. На початку 80-х років ХХ століття медична комісія МОК зіткнулася з проблемою застосування спортсменами засобів, які сприяють виведенню слідів допінгових препаратів. Сьогодні медична комісія МОК включає до складу допінгових речовин близько 100 препаратів, поділених на 5 груп. До першої групи відносяться стимулятори, а саме: кофеїн, ефедрин, метил-ефедрин, амфетамін, кокаїн, фентермін та ін.). До другої групи відносяться наркотичні речовини, такі як морфін, героїн, кодеїн та ін. До третьої групи відносяться анаболічні стероїди, зокрема це метенолон, ретаболіл (нандролон), тестостерон та ін. До четвертої групи відносять бета-блокатори, наприклад, атенолол, пропранолол та ін. До п'ятої групи відносять діуретичні засоби, такі як фуросемід, гідрохлорид, дихлотіазид та ін. Сьогодні МОК передбачає дуже жорстокі покарання за порушення під час проведення Олімпійських ігор, а прийом вище вказаних препаратів спортсменами нерідко приводить до їх смерті [19].

Щодо **проблеми комерціалізації спорту** слід підкреслити, що МОК давно уже веде боротьбу проти комерціалізації спорту, яку можна загалом вважати безуспішною і цьому є цілий ряд підтверджень. По-перше, багато міжнародних спортивних об'єднань мають основним джерелом фінансування прибутки від власної комерційної діяльності. Наприклад, прибутки МОК, зокрема від реклами, є дуже значними. Сьогодні МОК співпрацює з наймогутнішими у світі компаніями. Все частіше у ЗМІ бачимо повідомлення про те, що спортивні організації приймають іноді доленосні рішення, керуючись не інтересами самих спортсменів, а з позиції комерційної вигоди. Під впливом комерціалізації відбувається процес трансформації ціннісних характеристик спорту, втрачається виховна функція спорту і Олімпійських ігор. Крім того, спеціалісти-медики

відзначають, що комерціалізація спорту і збільшення кількості змагань, які носять комерційний характер, ведуть до надмірних фізичних і психологічних навантажень. Однак ігнорувати сьогодні процесом комерціалізації спорту було б нерозумно, але його потрібно скеровувати і жорстко контролювати з боку МОК, МСФ і НОКів [6; 32].

Ще однією з найпомітніших проблем є **надмірна політизація спорту**. Ця проблема виникла через те, що існуючі в світі авторитарні режими маніпулюють успіхами олімпійського спорту з метою демонстрації своїх політичних успіхів усій міжнародній громадськості, представляючи спортивні успіхи своїх атлетів на Олімпійських іграх як аргумент авангардності держави та успіху їхньої влади. Вперше так вчинив Гітлер і, на жаль, так вчиняли радянські, німецькі, кубинські, китайські, північно-корейські, румунські та інші диктатори. Найбільший вплив політики на олімпійський спорт проявився в ідеологічному протиборстві перш за все між США і СРСР, між ФРН і НДР, між США і Кубою. Не можуть вважатися остаточно вирішеними питання, породжені використанням спорту як зброї в політичній боротьбі, проникненням в спорт расизму, націоналізму, апартеїду. Аналізуючи зв'язок політики із олімпійським спортом, слід виділити декілька напрямків його використання у політичних цілях. По-перше, це керівники правлячих партій із ціллю підвищення своєї популярності приділяють все більше уваги спорту, видатним спортсменам і тренерам. По-друге, це прагнення урядів різних країн одержати право на проведення престижних Олімпійських ігор з метою пропаганди успіхів своєї влади. По-третє, це широко розповсюджена практика бойкотів великих міжнародних змагань, у тому числі і Олімпійських ігор, з метою політичного тиску, дискредитації політики тих чи інших держав [7; 19].

Однією з найбільших загроз для олімпійського руху є також проблема **гігантизму Олімпійських ігор**. Постійне розширення олімпійської програми робить Олімпійські ігри занадто перевантаженими та подекуди важко керованими. Федерації з неолімпійських видів спорту вимагають включення їх у програму олімпійських змагань, а олімпійські федерації – розширення програми з видів спорту, які вони представляють. Разом з тим МОК постійно приймає в члени нових представників і цей процес ще триватиме доволі довго. З іншого боку консервація програм олімпіад та жорсткі обмеження можуть також призвести до утворення альтернативної організації щодо МОК. Поява альтернативних міжнародних змагань також може стати загрозою для олімпійського руху [1; 6; 32].

Особливою проблемою стає **раціональна побудова підготовки спортсменів, їх соціальний захист і охорона здоров'я**. Спортивний щоденник нинішнього кандидата в олімпійці не тільки б дуже здивував, але й напевно б обурих давніх греків, які у свій час прискіпливо слідкували за належною десятимісячною підготовкою майбутніх олімпіоніків перед змаганнями. Дійсно, величезні навантаження на організм спортсменів через постійне підвищення рівня результатів в олімпійському спорті, висока інтенсивність та занадто велика кількість змагань вимагають негайного перегляду багатьох положень. Адже за таких умов у спортсмена не вистачає змоги і часу для гармонійного розвитку

особи, для навчання, культурних занять тощо. При цьому варто враховувати й те, що спорт постійно «молодшає» [19].

Отже, можна зробити висновок, що міжнародний олімпійський рух сучасності продовжує інтенсивно розвивається і має більш ніж 100-літню історію. Але, щоб не сталося періоду застою чи занепаду, потрібно вирішувати вище окреслені проблеми. Цілком зрозуміло, що всі ці проблеми не можуть бути успішно вирішені без налагодженої ефективної співпраці МОК і всієї системи управління олімпійським спортом [1].

ТЕМА 6

ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНИЙ РУХ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

6.1. Передумови зародження і розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні

Щодо зародження фізичної культури і спорту на території України, то варто відмітити, що конкретних історичних відомостей з цього питання до наших днів майже не дійшло. Але ми можемо стверджувати, що разом з праукраїнською культурою розвивалися і елементи тілесної культури з притаманними їй ознаками змагальності. Адже багата трипільська культура чи культура скіфського царства, які розвивались на території сучасної України і цьому є безліч підтверджень у вигляді різноманітних знахідок, не могли існувати без певної системи фізичного виховання. Так було у давній Греції та Римі. Варто зауважити, що питання зародження і розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні цікавило багатьох авторів: О. М. Вацебу [3], І.О. Ковтун [12], Я. Л.Кулика, С.А. Костюк, М.І. Петренко [14], Є.Н. Приступу, В.С. Пилата [22] та інших.

До наших днів збереглися доказові свідчення того, що фізична культура розвивалась на території сучасної України, зокрема Північного Причорномор'я, за часів грецької колонізації, а, отже, можна стверджувати про її вплив. Ахеологічні знахідки свідчать, що повсюди на узбережжі Чорного моря у ті часи були спеціально споруджені арени для проведення змагань, подібних до Античних Олімпійських ігор [12].

Багато самобутніх традицій, пов'язаних із розвитком фізичної культури, сформувались за часів Київської Русі. У ті часи наші предки з дитинства прищеплювали вміння, навички і якості, потрібні для праці та для військової справи. В основу народної фізичної культури був покладений розподіл молоді на вікові категорії. Наприклад, 3-х річних хлопчиків саджали на коней і цей обряд мав назву «постриги»; а 7-річні хлопчики переходили від материнського виховання під нагляд чоловіків – старійшин роду і це був початок навчання їзді верхи, стрільбі із лука, володіння списом, арканом; 12-річні хлопчики вважались уже напівдорослими юнаками і для їх навчання уже застосовувались уже так звані «військові хитрощі»; 17-ти річні хлопці уже вважались дорослими і змужнілими [22].

У кожній із вище наведених вікових групах застосовувалась певна методика підготовки, яка завершувалась «ініціацією», тобто посвятою і наступну вікову групу [12]. Отже, наші предки ще з дитинства готували своїх дітей до військового життя, оскільки постійної армії у ті часи ще не було.

У навчальному посібнику авторів С.О. Черненко, О.М. Олійник, Ю.С. Сорокін [32] також знаходимо свідчення, що у Київській Русі уже на початку IX століття було створено «Дружину князя» (як прототип військової організації), яка складалась із 3 підрозділів: перший – це верхівка княжої влади, куди входили тільки найбільш досвідчені та знатні воїни; б) другий – це так звані «отроки», або молоді вояки; і третій підрозділ – це власне і була головна військова сила у ті часи

– хоробрі воїни. Автори окреслили також форми підготовки населення у Київській Русі, зокрема: фізичне виховання в сім'ї; військово-фізичне виховання в побуті; військово-фізичне виховання у княжому війську та військово-фізичне виховання у культових і навчальних закладах (церкви, монастирі, школи...). До найпоширеніших засобів цієї підготовки автори відносять: національні види боротьби; фізичні вправи змагального характеру (дужання, ристалища); полювання; народні рухливі ігри та забави; військові походи та народні танці. С.О. Черненко, О.М. Олійник, Ю.С. Сорокін також переконані, що спеціально організовані товариства стрільців із лука, фехтувальні школи також мали значний вплив на розвиток елементів фізичної культури, оскільки навчання в них сприяло формуванню військового мистецтва дружинників [32].

Стрімкого розвитку набула фізична культура і спорт на території сучасної України за часів Козаччини. Це зумовлено тим, що Запорізька Січ постійно вела боротьбу із загарбниками і козаки славилися своєю військовою майстерністю на весь світ. Зрозуміло, що без цілеспрямованого фізичного виховання досягти такого високого рівня фізичної підготовки було б неможливо. Відомо також, що за часів Козаччини побут українців був насичений різноманітними змагальними фізичними вправами та рухливими іграми, але у різних верствах населення побутували свої особливості фізичної культури. Специфічною була роль батька, який займався загартуванням своїх дітей та формував у них лицарську честь і гідність. Вінцем розвитку системи фізичного виховання козаків слід вважати відродження національного бойового мистецтва «Гопака» [21].

У навчальному посібнику авторів С.О. Черненко, О.М. Олійник, Ю.С. Сорокін [32] також знаходимо свідчення, що за часів Козаччини своєрідним військово-освітнянським навчально-виховним закладом були січові, старшинські і козацькі школи. Також відомо про реалізацію принципу гармонійного виховання, що особливо помітно у структурі січової школи, де багато уваги приділялось вдосконалення життєво важливих навичок у майстерному володінні різними видами зброї, у плаванні, їзді верхи, бігу та ін. Автори також підкреслюють, що основу системи фізичного виховання Запорізької Січі складали традиції та звичаї українського народу, а військова та фізична підготовка запоріжців виступала як педагогічна система. У її структуру входили такі компоненти: початковий відбір, де переважав рівень розвитку фізичних і моральних якостей; традиційно народний здоровий спосіб життя з чітко окресленими народними звичаями, використанням сил природи (водні процедури, загартування водою, сон на повітрі, поміркованість харчування, пости тощо); національні за своїм змістом специфічні засоби та методи військово-фізичної підготовки (герці, народні види боротьби, двобої навкулачки тощо) [32]. А Ви знали, що сьогодні українські національні єдиноборства спас, бойовий гопак, хрест переживають період відродження? Указ президента України «Про розвиток козацтва в Україні», підписаний у 2001 році, створює сприятливу атмосферу для активного поширення та розвитку національних видів спорту.

Слід зауважити, що більшість часу в українській історії розвиток фізичної культури значною мірою залежав від держав-метрополій, зокрема Польщі та Росії. Більша частина українських земель досить тривалий час входила до складу

царської Росії. Важливо згадати, що у ті часи, а саме у 1913 році, саме у Києві відбулася важлива – Перша Всеросійська олімпіада. Ці змагання були альтернативою Ігор перших Олімпіад сучасності. До речі, саме у Києві у той час було побудовано перший у Росії стадіон [14].

У деяких джерелах знаходимо [12; 14], що до початку Першої світової війни (1914-1918 рр.) тільки в Україні у спортивних колективах чи клубах, яких функціонувало більш ніж 200, займалося близько 8 тисяч активних любителів спорту.

Знаходимо також неофіційні дані, за якими після революції 1917 року уряд Української Народної Республіки за свій недовготривалий термін діяльності спробував налагодити співпрацю з МОКом щодо членства України. Проте більшовицька Росія знову спрямувала український фізкультурний рух у напрямку російської спортивної політики [9]. Хоча період «українізації» 20-30-тих років ХХ століття характеризується активізацією фізкультурно-спортивної роботи на території саме наддніпрянської України, зокрема тут періодично проводяться Всеукраїнські олімпіади (спартакіади), у яких беруть участь тисячі спортсменів, навіть з інших країн – Чехії, Німеччини. Також у цей період спостерігалось зростання спортивної майстерності українців. Доказом цього є зайняті перші місця саме українських гімнастів, волейболістів, баскетболістів, гандболістів, ватерполістів у 1928 році на Всесоюзній спартакіаді в Москві [6].

М.С. Герцик та О.М. Вацеба зазначали, що на початку 30-тих років активізується діяльність щодо розвитку фізкультурної освіти і науки, зокрема у 1931 році у Харкові було відкрито Державний інститут фізичної культури, а в українських містах Києві, Одесі, Дніпропетровську, Луганську, Артемівську відкриваються технікуми фізичної культури. У цей період також правила змагань з видів спорту друкуються українською мовою, з'являється спеціалізована спортивна преса. Ці часи ще іноді називають періодом «золотого десятиліття» [6].

У Західній Україні, а саме в Галичині, Буковині та Закарпатті, які на початку ХХ століття перебували під владою Австро-Угорщини, спостерігався початок організованого українського фізкультурно-спортивного руху. Яскравим свідченням активізації українського національнокультурного руху є створення січових, пластових, спортивних, гімнастично-пожежних, туристичних товариств [3]. Б.Є. Трофим'як [30] підкреслює, що особливістю багатьох спортивних товариств Галичини була їх очевидна мілітарна спрямованість і прагнення до незалежності рідного краю від іноземного панування. Відтак було створено Українське Січове Стрілецтво унаслідок діяльності численних спортивних, сокільських, січових, пластових товариств, членами якого були юнаки, які мали гарну фізичну підготовку у спортивних товариствах. Тому не дивно, що саме провідники спортивно-гімнастичного руху стали лідерами військових формувань й керували легендарною українською військовою формацією.

Оніщук Л.М. та Остапов А.В. [18] наголошують, що «діяльність українських спортивних товариств Галичини, Буковини, Закарпаття не можна розглядати у відриві від загального культурно-просвітницького руху... Довкола спортивних товариств об'єднувалися передові діячі мистецтва, шкільництва,

журналістики, церковні діячі... Тобто, спорт на західноукраїнських землях був частиною і одночасно формуючим чинником української культури..».

Однак, після приєднання західноукраїнських земель до радянського союзу у 1939 році було організаційно знищено і позбавлено національного підґрунтя самодіяльний народний спортивний рух, адже вся галицька наукова та культурна еліта була репресована чи знищена [3]. Відтоді український спортивний рух прославляв «переваги соціалізму», проте, український еміграційний спорт можна вважати природним продовженням довоєнного західноукраїнського спорту та спортивного руху періоду «золотого десятиліття» на Сході України [6]. Зокрема у 1924 році засновується спортивне товариство «Чорноморська Січ» в Нью-Йорку, а потім і в Джерсі-Сіті та Нью-Арку (США). До речі, це товариство функціонує й сьогодні.

Мало хто знає, але у перші повоєнні роки після Другої світової війни на територіях західних зон окупації Німеччини в таборах для «переміщення осіб» розвивався спортивний рух серед українців. Так, у 1946 році налічувалося більше 50-ти українських спортивних клубів на території Німеччини та Австрії. Координуючим органом усього українського еміграційного спортивного життя була Рада Фізичної Культури, створена у Німеччині у 1945-1948 роках. У 1947 році саме за її ідеєю та ініціативою було проведено міжнародні змагання біженців з України, Білорусії, Польщі, Прибалтики, Югославії – «Олімпіаду Ді-Пі» [6].

Разом з тим на американському континенті у 1955 році було створено Українську Спортивну Централь Америки і Канади (УСЦАК). Ця організація і сьогодні здійснює цілеспрямовану координуючу роботу серед більшої частини українських спортивних клубів Америки та Канади, а також тісно співпрацює з НОКом України, надаючи збірним командам України значну організаційну і матеріальну допомогу. Це не єдина організація, яка допомагає українському спорту у прийомі українських команд за кордоном, розміщенні, організації тренувань тощо. Подібним чином діють і інші організовані структури західної української діаспори та окремі громадяни українського походження [6].

6.2. Шлях до офіційного визнання України міжнародним спортивним співтовариством

Як вказують у своєму навчальному посібнику В.І. Гончаренко, І.В. Іваній, А.І. Кудренко [7], саме у часи недовготривалого періоду української державності 1917-1918 років було здійснено першу спробу самостійного виходу українських спортсменів на Олімпійські ігри. Наступна спроба була за участі галицьких спортивних діячів та українських культурних діячів Німеччини, які на передолімпійському конгресі у Берліні у 1936 році запропонували культурну програму від українців. У 1940 році у столиці тодішньої карпатської України, містечко Хуст, відбувся з'їзд спортсменів із Західної України з метою брати участь у наступній Олімпіаді, але через війну цим планам не вдалося здійснитися.

Після Другої світової війни, зрозуміло, що українські спортсмени навіть не мріяли про самостійний виступ на Олімпійських іграх і приносили славу державам-метрополіям, за які виступали. Але діячі української спортивної

еміграції активно проводили діяльність щодо захисту незалежного українського спорту, зокрема організовували та проводили прес-конференції, проводили демонстраційні акції на Іграх Олімпіадах (Мюнхен-72, Монреаль-76), встановлювали контакти з різними діячами Міжнародного і Національних олімпійських комітетів. Усі ці зусилля були марними, адже Ейвері Брендедж, який був президентом Міжнародного олімпійського комітету з 1952 по 1972 роки визнав можливість визнання НОК України, якщо такий буде створено. Це була незначна, але перемога і потім, у подальші роки уже в Україні продовжувалась боротьба за створення НОК [7].

За той довгий час перебування українських земель під радянською владою тільки у кінці 80-х років XX століття з'явилася можливість говорити про самостійне представлення України на міжнародних змаганнях та надання українському спорту державницького і національного статусу. У багатьох містах було організовано збір десятків тисяч підписів за створення незалежного НОК України. У пресі почалася ґрунтовна дискусія щодо участі України в Олімпійських іграх, а у Львові працювала ініціативна група над створенням Українського національного олімпійського комітету, який домагаючись свого визнання, активно намагався налагодити співпрацю з міжнародними спортивними організаціями, у тому числі й з МОК [6].

Разом з тим у 1990 році було розроблено перший проект Хартії Олімпійського Комітету України, який передбачав не самостійний виступ на міжнародних змаганнях, повну підлеглість НОК СРСР та підготовку спортивного резерву для збірних команд СРСР. Але цей проект не отримав своєї реалізації. Генеральній Асамблеї засновників НОК України на затвердження було представлено другий варіант Хартії, який дуже відрізнявся від першого. 22 грудня 1990 року Асамблеєю засновників НОК України було затверджено Хартію та обрано першого президента НОК України і його персональний склад. Тож першим президентом НОК України став дворазовий олімпійський чемпіон з легкої атлетики Валерій Борзов. Невдовзі після заснування НОК України, 8 березня 1991 року було створено Олімпійську Академію України [9; 11; 17]. Варто підкреслити, що ці події відбувалися ще до проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року.

Однак, на цьому не завершився процес офіційного олімпійського визнання України. Далі продовжувалась кропітка діяльність щодо входження національних спортивних федерацій України до складу міжнародних федерацій. Тільки через 2 роки, а саме 9 березня 1992 року НОК України отримав офіційне визнання, коли вже Україна офіційно стала незалежною державою. У 1994 році сталася подія, яка засвідчила не тільки завершення процесу офіційного олімпійського визнання України, але й авторитетність нашої держави у міжнародній спортивній спільноті. Ця подія – це обрання до членів МОК Валерія Борзова, який на той час був одночасно і президентом НОК України і міністром Мінмолодьспорту. А у 2000 році членом Міжнародного Олімпійського Комітету став ще один видатний український олімпієць — легкоатлет Сергій Бубка [17].

6.3. Внесок українців в олімпійський рух

Вивчаючи це цікаве питання, хочеться, щоб кожний студент чи студентка запам'ятали якомога більше інформації та фактів, адже це історія слави та перемог нашого незламного народу, яку саме ТОБІ, мій любий здобувач(ка) вищої освіти, і продовжувати!

У підручнику В.І. Гончаренко, І.В. Іваній та А.І. Кудренко [7] знаходимо, що славетна історія виступу спортсменів-українців на Іграх Олімпіад сягає ще 1894 та 1896 років. По-перше Олексій Бутовський як представник царської Росії, але українець за національністю, брав активну участь у першому міжнародному конгресі 1894 року і вважається одним із засновників МОК та сучасного Олімпійського руху.

По-друге, відомо, що до заявки на участь у кількох видах спорту на перших Олімпійських іграх сучасності у 1896 році було включено тільки киянина Миколу Ріттера. Адже уряд відмовив спортсменам у фінансовій підтримці і тільки деякі окремі сміливці з Києва та Одеси відважилися на подорож до Афін за власні кошти, проте, цих коштів вистачило лише до Константинополя [6; 7].

Микола Ріттер заявився на участь у змаганнях з декількох видів спорту, зокрема з греко-римської боротьби, стрільби з карабіна та фехтування на рапірах, але фактично брав тільки у попередньому випробуванні зі стрільби по рухомій мішені і став першим. На жаль, у подальших змаганнях Ріттер участі не брав, тому офіційно Ріттер не брав участі у Олімпійських іграх 1896 року [7].

У підручнику М.С. Герцика, О.М. Вацеби [6] вказується, що ряд фахівців взагалі заперечують важливу роль України у міжнародному спорті, посилаючись на те, що впродовж майже всієї 100-літньої історії олімпійського руху Україна як окрема держава з'явилась тільки у 1992 році, коли відбулось офіційне визнання НОК України МОКом. Ще ряд фахівців визнають значний внесок українців у олімпійські здобутки інших держав, під владою яких перебували.

Ми погоджуємось із думкою поважних авторів М.С. Герцика, О.М. Вацеби [6], щодо того, що українці не мали власної самостійної держави, але ж вони принесли чимало нагород і слави своїм державам-метрополіям, виступаючи за їхні збірні команди з різних видів спорту. Уже сьогодні є факти, що українські спортсмени у різні часи входили до складу збірних країн та виступали міжнародних змаганнях, у тому числі й на Олімпійських іграх, за такі держави: Росія, Австро-Угорщина, Польща, Румунія, Чехословаччина, США, Канада, Латвія, Австралія, Аргентина та інші. Також не слід забувати про внесок у розвиток світового спорту та зокрема олімпізму не тільки українських спортсменів, але й українських тренерів, суддів, науковців та організаторів.

У підручнику авторів [7] знаходимо, що у 1908 році на IV Олімпійських іграх, які проходили у Лондоні, українців серед збірної команди царської Росії, яка вперше офіційно брала в них участь, не було. А от на V Олімпійських іграх у Стокгольмі (Швеція) був присутнім у складі збірної від Російської імперії українець Микола Сокур – це борець, але через травму руки напередодні змагань він так і не зміг виступити на Іграх.

Польща, у складі якої перебувала Галичина, вперше брала участь в VIII Олімпійських іграх, які проводились у Парижі у 1924 році, і мала у своїй збірній

команді 8 українців, які виступали у змаганнях з легкої атлетики, велоспорту, кінного триборства, а львів'янин Адам Круликевич навіть здобув бронзову медаль у скарбничку збірної команди Польщі. Достеменно відомо також, що в VIII Олімпійських іграх брали участь українці у складі збірних команд не тільки Польщі, а й також США та Чехословаччини [7]. У цьому ж 1924 році на I зимових Олімпійських іграх в Шамоні виступав за збірну команду США етнічний українець Валентин Білас (ковзани — 5000 м) [6].

На наступних Олімпійських іграх у 1928 році, які проходили в Амстердамі (Нідерланди) першим українцем, який здобув золоту нагороду став плавець Юрко Коцай, виступаючи за американську збірну команду. Ще одну медаль для США, але срібну, здобув боксер українського походження Стефан Галайко. А от для Польщі бронзову медаль здобув фехтувальник зі Львову Тадей Фрідріх [6; 7].

Цікаво, що найбільше спортсменів українського походження, які виступали за різні команди Європи та США, було на XI Олімпійських іграх, які проходили 1936 року у Берліні (Німеччина). Наприклад, бронзову медаль для збірної Латвії у спортивній ходьбі на 50 км здобув Адальбергс Бабенко. За збірну команду Польщі виступало 2 львів'янина-легкоатлета та ще 3 футболістів українського походження, завдяки яким збірна Польщі по футболу дійшла до півфіналу олімпійського турніру. У збірній команді США українці виступали у змаганнях з плавання та легкої атлетики [7].

Аналізуючи виступи українських спортсменів за інші країни, не складно прийти до висновку, що найбільш результативним для українських спортсменів був саме радянський період. Як відомо, СРСР вперше взяв участь в XV Олімпійських іграх, які проводились у Гельсінках (Фінляндія) у 1952 році. У складі збірної команди радянського союзу було 295 спортсменів, з яких 25 атлетів були з українських міст. Заслужують на увагу та особливу пошану імена українців – гімнастів Віктора Чукаріна, Марії Горохівської та Івана Дерюгіна, Лариси Латиніної, Бориса Шахліна та Юрія Титова, борця Якова Пункіна, важкоатлета Ігора Рибака, стендового стрільця Віталія Романенка, легкоатлетки Віри Крепкіної та Людмили Лисенко, борців вільного стилю Олександра Іваницького та Бориса Гуревича та багато інших відомих імен [6].

Достеменно також відомо, що загалом у складі радянських збірних команд на 18 різних Олімпіадах, участь в яких брав СРСР, було аж 639 спортсменів з України, які за весь цей час загалом здобули аж 444 медалі, із них 196 золотих, 129 срібних і 119 бронзових [6]. Згодом фахівці виявили, що у середньому 25% українців складали чисельність радянської збірної. Дійсно, це є вражаючі цифри!

Але українці виступали і прославляли не тільки СРСР. Так, гімнастка українського походження Надя Каманечі (Камінечна), яка виступала за команду Румунії, принесла аж 8 олімпійських медалей, у тому числі 5 золотих. Ще 8 золотих олімпійських медалей приніс румунській збірній команді українець за походженням Іван Пацяхін (Пацайкін) [6].

Ми не ставимо за мету переховувати очки і медалі всіх країн, за які доводилося виступати вихідцям з України, але переконані, що студенти мають знати, що і українці принесли чимало нагород і слави своїм державам-метрополіям, виступаючи за їхні збірні команди з різних видів спорту.

Після здобуття нашою країною незалежності команда України змогла виступити на Олімпійських іграх самостійною командою. Прикро, але у 1992 році на XVI зимових Олімпійських іграх в Альбервіллі та на XXIV Олімпійських іграх в Барселоні українські спортсмени були позбавлені можливості виступати окремими командами. Провідні українські атлети виступали у складі «Об'єднаної команди країн СНД та Грузії». Загалом на XVI зимових Олімпійських іграх в Альбервіллі чемпіонами стали українці – фігурист Віктор Петренко та хокеїст Олексій Житник. На Іграх XXIV Олімпіади в Барселоні (1992 р.) українські спортсмени здобули аж 40 медалей, з яких 17 золотих, 14 срібних та 9 бронзових. Так, серед олімпійських чемпіонів 1992 року були українці: Тетяна Гуцу, Тетяна Лисенко, Ігор Коробчинський, Рустам Шаріпов, Григорій Місютін (спортивна гімнастика); Ольга Бризгіна і Людмила Джигалова (легка атлетика); Олена Жирко і Марина Ткаченко (баскетбол) та інші [6].

І нарешті вперше як незалежна самостійна команда під українським прапором виступала наша збірна у 1994 році на XVII зимових Олімпійських іграх, які проводились у Ліллегаммері (Норвегія). Саме на цих іграх фігуристкою **Оксаною Баюл** була завойована перша золота медаль для України, а також бронзова медаль, завойована біатлоністкою Валентиною Цербе [11].

У 1996 році на літніх XXVI Олімпійських іграх в Атланті (США) українська збірна команда здобула загалом 34 медалі, з яких 10 золотих, 5 срібних та 19 бронзових. Першим олімпійським чемпіоном незалежної України став **В'ячеслав Олійник** (боротьба). На цих Іграх медалі здобули також художня гімнастка Катерина Серебрянська, боксер Володимир Кличко, легкоатлетка Інеса Кравець, важкоатлет Тимур Таймазов, спортивні гімнасти Рустам Шаріпов і Лілія Подкопаєва [6; 7].

У 1998 році на XVIII зимових Олімпійських іграх в Нагано (Японія) було здобуто срібну медаль біатлоністкою Оленою Петровою [6; 7].

У 2000 році на літніх XXVII Олімпійських іграх в у Сіднеї (Австралія) українська збірна здобула 35 олімпійських медалей, з яких 3 золотих, 20 срібних та 12 бронзових [6; 7].

У 2002 році на XIX зимових Олімпійських іграх у Солт Лейк Сіті (США) українською збіркою не було здобуто олімпійських медалей [7].

У 2004 році на літніх XXVIII Олімпійських іграх в Афінах (Греція) українські спортсмени завоювали 22 медалі, з яких 8 золотих, 5 срібних та 9 бронзових. Серед олімпійських чемпіонів та призерів відомі імена плавчині Яни Ключкової (плавання), спортивна гімнастка Валерія Гончарова, борців Ельбруса Тадеєва та Іріни Мерлені та інших [7].

У 2006 році на XX зимових Олімпійських іграх у Турині (Італія) українська збірна завоювала 2 бронзові медалі з біатлону (Лілія Єфремова) та з фігурного катання (Олена Грушина і Руслан Гончаров) [7].

У 2008 році на XXIX літніх Олімпійських іграх у Пекіні (Китай) наша збірна завоювала 27 нагород: 7 золотих, 4 срібних та 13 бронзових медалей. Це були найвдаліші Олімпійські ігри для нашої збірної, яка у підсумковій таблиці посіла 11 місце. Чемпіонами на цих Олімпійських іграх стали лучник Віктор Рубан, фехтувальниці Ольга Харлан, Галина Пундик, Ольга Жовнір та Олена

Хромова, стрілець Олександр Петрів, веслувальниця на байдарках та каное Інна Радомська, легкоатлетка Наталія Добринська та боксер Василь Ломаченко [7].

У 2010 році на зимових ХХІ Олімпійських іграх у Ванкувері (Канада) Україна не завоювала медалей [7].

У 2012 році на ХХХ літніх Олімпійських іграх в Лондоні (Англія) Україна здобула 20 медалей, з яких 6 золотих, 4 срібних та 10 бронзових. Олімпійськими чемпіонами на цих Іграх стали: шпажистка Яна Шемякіна; веслувальниці Яна Дементьєва, Катерина Тарасенко, Наталія Довгодько і Анастасія Коженкова; веслувальник Юрій Чебан та боксер Василь Ломаченко [7].

У 2014 році на ХХІІ зимових Олімпійських іграх в місті Сочі (Росія) частина української делегації відмовилась від участі в Олімпіаді на знак протесту проти кровопролиття в Україні. Проте, наша збірна здобула 2 медалі: 1 золоту і 1 бронзову. Золото українській збірній принесли біатлоністки Олена Підгрушна, Валя Семеренко, Юлія Джима та Віта Семеренко [17].

У 2016 році на ХХХІ літніх Олімпійських іграх в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) Україна виборола 11 медалей, з яких 2 золотих, 5 срібних і 4 бронзових. Олімпійськими чемпіонами на цих Іграх стали гімнаст Олег Верняєв та веслувальник Юрій Чебан [17].

У 2018 році на ХХІІІ зимових Олімпійських іграх у Пхьончхан (Південна Корея) Україна здобула лише одну золоту медаль (фрейсталіст Олександр Абраменко) [17].

У 2020 році на ХХХІІ літніх Олімпійських іграх в Токіо (Японія), які через COVID-19 було перенесено на 2021 рік, українська збірна здобула 19 медалей, з яких 1 золоту, 6 срібних та 12 бронзових. Єдиним олімпійським чемпіоном став борець греко-римського стилю Жан Беленюк. В загальному заліку Україна посіла 44 місце [17].

У 2022 році на ХХІV зимових Олімпійських іграх в Пекіні (Китай) українська збірна здобула тільки 1 срібну нагороду (фрийсталіст Олександр Абраменко). У медальному заліку Україна посіла 25 місце [17].

У 2024 році на ХХХІІІ літніх Олімпійських іграх у Парижі (Франція) українська збірна здобула 12 медалей, з яких 3 – золотих, 5 – срібних та 4 – бронзових. В медальному заліку Україна посіла 22 місце.

6.4. Сучасні досягнення та проблеми українського спорту

У будь-якій країні світу, у тому числі й в Україні, розвиток фізичної культури і спорту прямопропорційно залежить від рівня соціально-економічного розвитку країни, від стану та розвитку освіти, науки, культури, від традицій та потреб суспільства у цілому. З уже викладеного історичного аспекту зрозуміло, що в Україні розвиток фізичної культури і спорту відбувався у тісній залежності від радянської командно-адміністративної системи фізичного виховання і спорту та традицій українського народу.

У посібнику С. О. Черненко, О. М. Олійник, Ю. С. Сорокін [32] знаходимо, що після 1991 року, коли відбулося проголошення незалежності України, перше десятиріччя розвитку фізичної культури і спорту в Україні характеризувалося значними проблемами, пов'язаними з тогочасними умовами існування

суспільства. Загалом цей час можна охарактеризувати періодом глибокої економічної кризи, суттєвим зниженням державного фінансування сфери фізичної культури і спорту, переходом з державної форми власності на приватну, значним занепадом виробництва у промисловості та аграрному секторі, суттєвим зниженням рівня життя населення та як наслідок – різким погіршенням фізичного розвитку, погіршення рівня здоров'я, стрімке скорочення тривалості життя.

Така ситуація негативно вплинула на кадрове забезпечення сфери фізичної культури і спорту та на кількість підприємств, організацій та установ, які проводили фізкультурно-оздоровчу роботу [8]. Тільки з 1991 по 1998 роки їх загальна кількість у цілому по Україні зменшилася на 15,5 тисяч одиниць, а кількість фахівців зменшилась на 56%. Лише 13% трудових колективів мали фахівців з фізкультурно-оздоровчої роботи. Це призвело до значного підвищення захворюваності населення на серцево-судинні, онкологічні, психічні та інші хвороби. Але найгірше, що цей період майже повного занепаду розвитку сфери фізичної культури і спорту негативно позначився на стані здоров'я дітей та підлітків. За деякими даними [5], майже 90% дітей та молоді мали відхилення у стані свого здоров'я, а 50% із них – мали незадовільну фізичну підготовку. Відтак збільшилась кількість злочинів за участю підлітків та молоді та збільшилась кількість неповнолітніх, що вживали наркотики.

У Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року [24] (далі – Стратегія), затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. за № 1089 вказується, що «за результатами статистичної звітності за 2019 рік кількість осіб, які охоплені фізкультурно-оздоровчою та спортивною діяльністю становила 14,7% від загальної чисельності населення країни». Для порівняння у 2018 році цей показник становив 14,3%, а у 2017 році – 13,7%, що свідчить про незначне, але збільшення кількості осіб, які займаються фізкультурно-оздоровчою та спортивною діяльністю.

У Стратегії також вказується, що «за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, в 2019 році за рівнем здоров'я українці перебували на 93 місці із 169 країн світу. В Україні щороку від серцево-судинних захворювань помирають тисячі українців. Регулярні заняття фізичною культурою допомагають знизити рівень захворюваності на хвороби серцево-судинної системи до 36 відсотків, зменшити негативний вплив на організм людини шкідливих звичок, підвищити рівень стресостійкості та уникнути проявів асоціальної поведінки, сприяти розвитку всіх сфер суспільства» [24].

У Стратегії також охарактеризовано ряд проблем та причини їх виникнення у відповідності до напрямів державної політики у сфері фізичної культури і спорту. Зокрема головними проблемами, що потребують розв'язання у сфері фізичної культури і спорту, у Стратегії визначено: по-перше, недосконалу систему взаємовідносин між державою та іншими суб'єктами сфери, що перешкоджає популяризації фізичної культури і спорту; по-друге, відсутність належних умов для розвитку спорту вищих досягнень; по-третє, відсутність привабливої і доступної інфраструктури для регулярних занять населення фізичною активністю і спортом та застаріла матеріально-технічна база; по-четверте, невідповідність стану цифровізації сфери вітчизняного спорту і фізичної

культури сучасним тенденціям розвитку спорту у світі та неможливість виконання актуальних завдань існуючими методами без використання інформаційних технологій; по-п'яте, відсутність умов для визначення потреб, ведення обліку, стандартизованих вимог до професій, підготовки та професійного зростання фахівців з фізичної культури і спорту [24] .

Як наслідок зазначених проблем, Україна посідає одне із найвищих місць у світі із вживання допінгу, практично вся спортивна інфраструктура недоступна для осіб з інвалідністю, значна частина населення України веде нездоровий та пасивний спосіб життя та сфера фізичної культури і спорту не дає значних економічних та соціально-гуманітарних преференцій територіальним громадам і державі [24].

6.5. Організаційна структура фізкультурного руху в Україні

Система фізичної культури і спорту в Україні має у своєму складі велику кількість підсистем – організацій фізкультурно-спортивної спрямованості. В цілому, всі складові системи можна розділити на три групи: державні органи управління, громадські організації та комерційні організації фізкультурно-спортивної спрямованості (рис. 6.1).

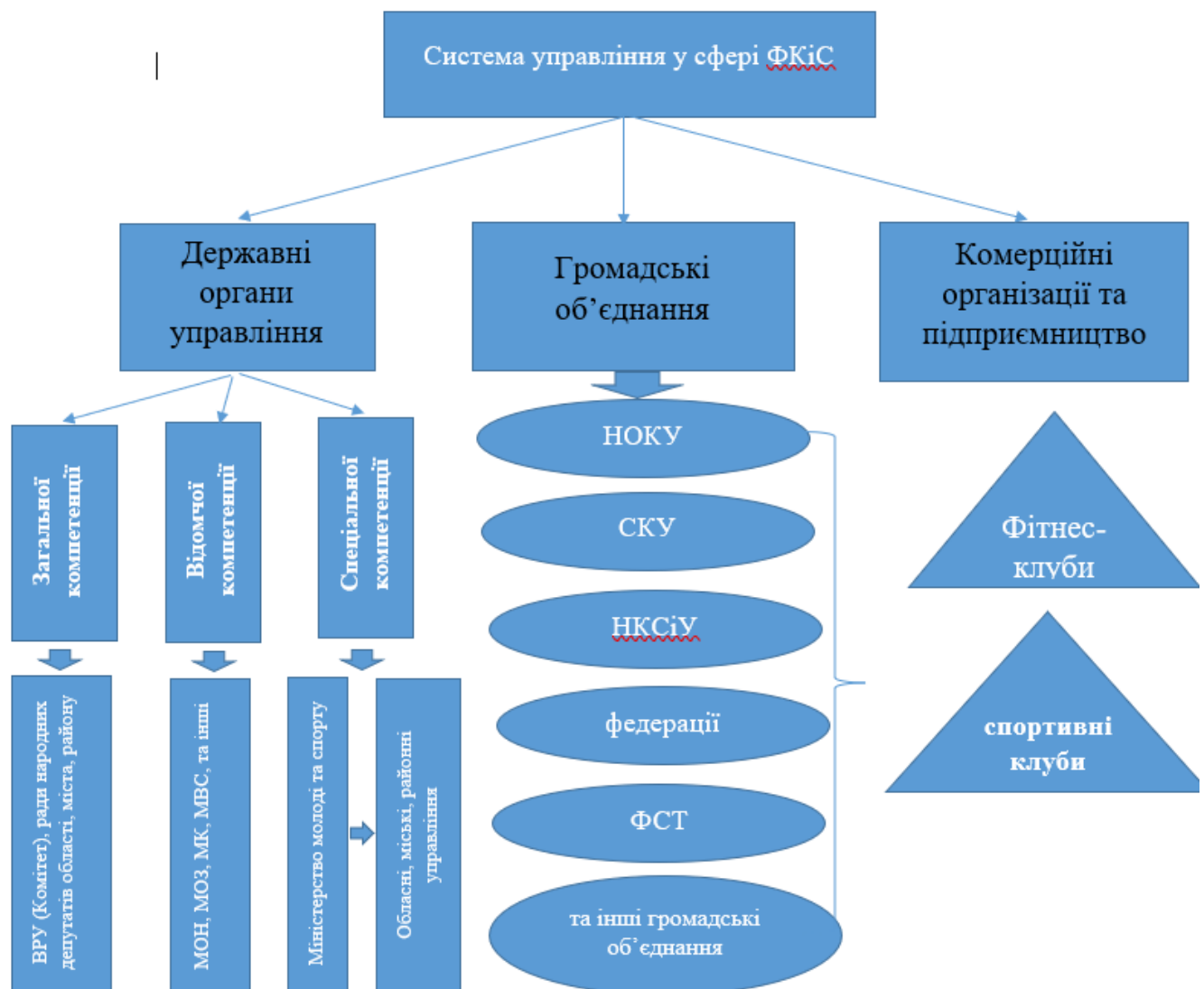


Рис. 6.1. Система управління у сфері фізичної культури і спорту України

Державні органи управління забезпечують реалізацію державної політики у сфері фізичної культури і спорту і фінансуються з бюджетних джерел фінансування (державного та місцевих бюджетів).

Державні органи управління, до компетенції яких входить і керівництво масовою фізичною культурою, умовно можна розділити на три групи: органи загальної, відомчої та спеціальної компетенції [8; 28].

Органи загальної компетенції. До першої з названих груп належать органи управління, які у своїй діяльності вирішують питання різних сфер, у тому числі і сфери фізичної культури і спорту. Найголовнішим представником органів управління загальної компетенції є Верховна Рада України. Це вищий орган законодавчої влади, який приймає законодавчі акти. У складі Верховної Ради України функціонує Комітет з питань молоді, спорту і туризму. Він бере участь у розробці рішень Ради, організовує роботу з їх виконання, здійснює контроль. Аналогічні функції виконують ради народних депутатів обласного, міського та районного рівнів.

Органи відомчої компетенції. До їх складу входить ряд міністерств і відомств та їх органи на місцях, зокрема Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство культури та інформаційної політики та ін. Для керівництва розвитком фізичної культури і спорту в рамках міністерств утворені відповідні управлінські структури. Наприклад, у складі Міністерства освіти і науки України функціонує Комітет з фізичного виховання та спорту МОН України, головним завданням якого є участь у реалізації державної політики з фізичного виховання і спорту в закладах освіти. У свою чергу структура Комітету представлена 24 обласними та Київським міським відділенням, 20 спортивними спорудами та Центральною школою вищої спортивної майстерності.

Органи спеціальної компетенції. До групи цих органів відносяться центральний і регіональні органи управління. Центральним органом виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту є Міністерство молоді та спорту України [8; 28].

Основними функціями Міністерства молоді та спорту України є [23]:

- реалізація державної політики з розвитку фізичної культури і спорту в Україні;
- розробка, затвердження та забезпечення дотримання положень Єдиної спортивної класифікації України;
- встановлення та реєстрація статусу національних федерацій з видів спорту та спортивних шкіл;
- забезпечення підготовки штатних збірних команд України та їх участь у спортивних змаганнях;
- розробка плану-календаря спортивно-масових заходів України і спортивних зборів;
- затвердження спортивних рекордів і присвоєння почесних звань;
- координація науково-дослідної та науково-методичної роботи у сфері фізичної культури і спорту;

- забезпечення підготовки, розподілу та підвищення кваліфікації кадрів в галузі фізичної культури і спорту;
- координаційна робота з міжнародних спортивних зв'язків;
- контроль за діяльністю підлеглих міністерству організацій, у використанні державних фінансових та інших матеріальних засобів;
- взаємозв'язок з іншими міністерствами та відомствами.

У всіх областях України створено обласні, міські та районні управління з питань фізичної культури та спорту (регіональні органи управління), які забезпечують реалізацію державної політики у сфері фізичної культури і спорту, в тому числі і розвиток масової фізичної культури. Регіональні органи управління у сфері фізичної культури і спорту створюються при обласних державних адміністраціях, міських та районних радах. Так, наприклад, у Харківській області розвиток сфери фізичної культури і спорту координує Управління у справах фізичної культури та спорту Департаменту молоді та спорту Харківської обласної державної (військової) адміністрації, а також районні управління з питань фізичної культури і спорту (створені в районних центрах області). Харківська область поділена на 7 районів: Богодухівський, Ізюмський, Красноградський, Куп'янський, Лозівський, Харківський і Чугуївський [28].

У м. Харкові за створення сприятливих умов для функціонування закладів, установ, організацій і підприємств сфери фізичної культури і спорту, а також забезпечення права жителів міста на заняття фізичною культурою і спортом відповідає Управління з питань фізичної культури та спорту Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради, а також 9 районних управлінь (створені в районах міста: Холодногірський район, Шевченківський район, Київський район, Салтівський район, Немишлянський район, Індустріальний район, Слобідський район, Основ'янський район, Новобаварський район). Також міські управління з питань фізичної культури та спорту функціонують у містах області. До складу Харківської області входить 17 міст.

Розвиток масової фізичної культури також забезпечують такі державні організації як спортивні школи, спортивні споруди, заклади вищої освіти і т.д., які організовують масові фізкультурно-спортивні заходи для залучення різних груп населення до занять [28].

Громадські організації в системі управління. Громадські організації доповнюють державні в забезпеченні розвитку сфери фізичної культури і спорту. Громадські органи управління фізичною культурою і спортом – Національний олімпійський комітет України (НОКУ), Спортивний комітет України (СКУ), Національний комітет спорту інвалідів України, національні федерації з видів спорту, федерації з видів спорту, фізкультурно-спортивні товариства (ФСТ), колективи фізичної культури, спортивні та фізкультурно-оздоровчі клуби і т.д. [28].

Фінансуються громадські органи управління фізичною культурою і спортом з різних джерел – частково з держбюджету, профспілкових організацій, доходів від виробничої, господарської, видавничої, комерційної діяльності, спонсорів, меценатів, організованих виставок, спортивних заходів, членських внесків,

соціального страхування, частково з місцевих бюджетів, від надання платних послуг [8].

Національний Олімпійський Комітет України (далі – НОКУ) створений в 1990 році Української асамблеєю засновників і визнаний Міжнародним Олімпійським Комітетом у 1992 році. Як самостійна громадська організація НОКУ функціонує відповідно до типового статуту НОК Олімпійської Хартії. Очолює НОКУ президент і три віце-президента. Члени НОКУ обираються на чотири роки. В їх складі: представники від областей (це голови управлінь з фізичної культури і спорту облдержадміністрацій), представники національних федерацій з видів спорту, представники громадських організацій та окремі громадяни України, які сприяють розвитку олімпійського руху – це почесні, заслужені спортсмени, тренери, працівники фізичної культури і спорту, спонсори [16].

Спортивний комітет України (далі – СКУ) – громадське об'єднання фізкультурно-спортивної спрямованості, основним завданням якого є забезпечення розвитку в Україні неолімпійського спорту. Спортивний комітет України діє на підставі статуту. До основних завдань СКУ відносяться: організація та проведення всеукраїнських та міжнародних змагань та заходів з неолімпійських видів спорту спільно з відповідними спортивними федераціями; надання всеукраїнським спортивним федераціям з неолімпійських видів спорту статусу національної спортивної федерації з відповідного неолімпійського виду спорту; представництво України у відповідних міжнародних спортивних організаціях, на Всесвітніх та Європейських іграх з неолімпійських видів спорту та ін. СКУ має свою символіку, здійснює її використання та забезпечує захист відповідно до закону. Організаційно-управлінська структура СКУ представлена вищим органом управління СКУ – генеральною асамблеєю, вищим керівним органом у період між сесіями генеральної асамблеї – виконавчим комітетом, а також постійно діючим керівним органом СКУ – президією та президентом. Для виконання поточних завдань СКУ, а також для вирішення питань матеріально-технічного та інформаційного забезпечення створено виконавчу дирекцію СКУ [27].

Національний комітет спорту інвалідів України. Формування спортивного руху осіб з інвалідністю в Україні бере свій початок з 1989 року. Саме в цей час почались створюватись фізкультурно-спортивні та оздоровчі клуби для осіб з інвалідністю. Згодом ці громадські об'єднання стали основою для створення національних федерацій спорту інвалідів з різними видами нозологій та вадами: опорно-рухового апарату, зору, слуху та інтелекту. У 1992 році ці чотири федерації об'єдналися в Національний комітет спорту інвалідів України, який представляє Україну в міжнародному паралімпійському й дефлімпійському русі та виконує функції Національного паралімпійського комітету. До складу Комітету входять: Українська федерація спорту осіб з інвалідністю з ураженнями опорно-рухового апарату, Спортивна федерація глухих України, Спортивна федерація незрячих України, Українська спортивна федерація осіб з інвалідністю з порушеннями розумового і фізичного розвитку [15].

У 1993 році за рішенням Уряду України були створені Український центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» та 27 регіональних центрів «Інваспорт». В Україні діють, окрім 27 регіональних центрів 109 їх відділень в обласних, міських центрах, 174 фізкультурно-спортивні та оздоровчі клуби інвалідів, 27 дитячо-юнацьких спортивних шкіл інвалідів. Проводяться змагання серед осіб з інвалідністю з ураженням зору, слуху, опорно-рухового апарату та інтелекту [28].

Значне місце серед громадських організацій займають *Національні федерації і федерації з видів спорту*. Національна федерація спрямовує діяльність федерацій областей і міст з відповідних видів спорту. Вищим органом національної федерації є Конференція, яка проводиться один раз в чотири роки. Конференція формує та обирає президію, яка керує діяльністю федерації в період між конференціями і збирається на свої засідання один раз на рік. Виконавчо-розпорядчим органом федерації є Виконком, який проводить засідання один раз в два місяці [8].

Федерації – це самостійні громадські організації, які функціонують на підставі чинних законодавчих актів, з урахуванням Статуту та правил міжнародних федерацій з видів спорту. Основними завданнями федерацій є:

- популяризація та розвиток виду спорту;
- представництво свого виду спорту на міжнародних змаганнях;
- підвищення майстерності спортсменів;
- сприяння підвищенню професійного рівня тренерів та суддів;
- розробка правил проведення змагань з виду спорту;
- розгляд випадків порушення правил, конфліктних ситуацій;
- регулювання суперечок між спортсменами, командами, тренерами, суддями і т.д.;
- координація діяльності регіональних федерацій і робота по створенню нових;
- рішення проблем, пов'язаних з розвитком виду спорту [10].

Федерацію з виду спорту очолює президент, який має заступників (віце-президентів). Засоби національних федерацій складаються з асигнувань Міністерства молоді та спорту України; коштів збірних команд України; прибутку від проведення змагань; членських внесків; відрахувань від контрактів, що укладаються між спортсменами, тренерами з іноземними спортивними організаціями; прибуток від власної господарської діяльності; добровільних пожертвувань, спонсорських внесків. Федерації є юридичними особами [8; 28].

Фізкультурно-спортивні товариства (далі ФСТ) є добровільними самостійними організаціями, що об'єднують людей на умовах індивідуального і колективного членства. Серед основних завдань діяльності ФСТ – організація фізкультурно-оздоровчої діяльності на підприємствах, в організаціях, у навчальних закладах, військових формуваннях, у місцях відпочинку та за місцем проживання. ФСТ можуть мати всеукраїнський або місцевий статус. В даний час функціонують: ФСТ «Україна», ФСТ «Колос», ФСТ «Динамо» та громадський спортивний клуб «Локомотив» [8; 28].

Фізкультурно-спортивне товариство профспілок "Україна" є масовою, добровільною, самостійною громадською організацією, яка на умовах індивідуального й колективного членства об'єднує громадян, громадські організації, трудові колективи промислових підприємств, колективи навчальних закладів з метою розвитку фізичної культури, створення належних умов для зміцнення здоров'я народу України. Головними завданнями Товариства є широкий розвиток масового фізкультурного руху в профспілкових виробничих організаціях України, використання фізичної культури як засобу духовного впливу, національного відродження і зміцнення здоров'я працівників та членів їх сімей. Основою Товариства є первинні фізкультурно-спортивні організації: колективи фізкультури, фізкультурно-оздоровчі та спортивні клуби, які утворюються за місцем роботи, навчання або проживання членів товариства [8; 28].

Для задоволення фізкультурних потреб працівників залізничного транспорту та членів їх сімей працюють *спортивні клуби "Локомотив"*. Вони входять до складу ФСТП "Україна". Кожна з існуючих в Україні залізниць має спортивний клуб, який знаходиться в підпорядкуванні управління залізниці. Названому клубу підпорядковуються клуби відділків залізниці, державних підприємств з перевезення вантажів та пасажирів, культурно-спортивні комплекси, дитячо-юнацькі спортивні школи [8; 28].

Кооперативно-профспілкове фізкультурно-спортивне товариство "Колос" агропромислового комплексу (АПК) України є масовою, добровільною, самостійною громадською організацією, яка об'єднує на умовах індивідуального й колективного членства громадян України, підприємства й організації АПК, підприємства й організації інших галузей народного господарства, розташовані в сільській місцевості. Товариство побудоване за територіально-галузевим принципом. Його основа – первинні фізкультурні організації (осередки) [8; 28].

Українське фізкультурно-спортивне товариство "Динамо" є громадською організацією працівників та військовослужбовців органів внутрішніх справ та державної безпеки України, робітників та службовців установ та підприємств МВС та СБУ, а також членів їх сімей. Товариство побудоване за територіально-відомчим принципом. Для забезпечення його роботи утворюються асоціації, акціонерні товариства, фізкультурно-спортивні клуби, центри, команди. ФСТ "Динамо" здійснює будівництво й експлуатацію спортивних споруд, організує та проводить масові спортивні змагання, мають у своєму підпорядкуванні спортивні школи.

Усі товариства мають свій прапор, емблему, членський квиток, нагрудний знак і спортивну форму. Вони є юридичними особами [8; 28].

Для залучення учнів та студентів до фізкультурно-оздоровчої роботи у позанавчальний час у загальноосвітніх, середніх спеціальних і закладах вищої освіти створюються *громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості* (колективи фізичної культури, фізкультурно-оздоровчі та спортивні клуби) [28].

Громадські об'єднання фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів сприяють організації і проведенню спортивних змагань серед учнів та студентів спільно із всеукраїнськими спортивними федераціями, а також

вдосконаленню проведення обов'язкових занять з фізичної культури у закладах загальної середньої, спеціалізованої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти. Громадські об'єднання фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів діють на підставі статутів відповідно до закону [10].

Спортивна студентська спілка України – це громадське об'єднання фізкультурно-спортивної спрямованості студентів, яке має всеукраїнський статус відповідно до закону та визнане Міжнародною федерацією університетського спорту [10].

Українська федерація учнівського спорту – це громадське об'єднання фізкультурно-спортивної спрямованості учнів, яке має всеукраїнський статус відповідно до закону та визнане Міжнародною федерацією учнівського спорту [10].

Громадські об'єднання фізкультурно-спортивної спрямованості ветеранів фізичної культури і спорту забезпечують розвиток спорту ветеранів та сприяють соціальному захисту ветеранів фізичної культури і спорту, а також залучають ветеранів спорту до фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, організовують і проводять спортивні змагання серед ветеранів фізичної культури і спорту та забезпечують участь ветеранів фізичної культури і спорту у відповідних міжнародних спортивних змаганнях [10].

Комерційні організації доповнюють державні і громадські організації у забезпеченні розвитку масової фізичної культури в нашій країні. На відміну від державних і громадських, комерційні організації в якості основної мети своєї діяльності мають вилучення прибутку від надання фізкультурно-оздоровчих послуг населенню.

Комерційні організації утворені в різних організаційно-правових формах, до основних з них у сфері фізичної культури і спорту належать: спортивно-оздоровчі центри, спортивно-розважальні клуби, фітнес-центри, спортивні комплекси, басейни, спортивні споруди [28].

Під комерційною організацією мається на увазі юридична особа, яка має на меті отримання прибутку як основного сенсу своєї діяльності. Такий юридичний статус мають багато спортивних клубів, підприємств спортивної промисловості та інших організацій. У галузі фізичної культури і спорту комерційні організації можуть бути створені в організаційно-правових формах:

- підприємець без створення юридичної особи;
- товариство з обмеженою відповідальністю;
- закрите акціонерне товариство;
- відкрите акціонерне товариство;
- повне товариство або товариство на вірі;
- виробничий кооператив [28].

Комерційні організації в галузі спорту реалізують власну продукцію за ринковими цінами та орієнтуються на максимізацію прибутку. Прибуток пов'язаний з одержанням доходу від надання товарів та послуг спортивного призначення; від реалізації основних засобів, їх іншого вибуття, реалізації іншого майна; від позареалізаційних операцій. Прибуток (збиток) від реалізації товарів і

послуг спортивного призначення є фінансовим результатом, отриманим від основної діяльності комерційної організації, зафіксованої в її статуті. Прибуток (збиток) від реалізації основних засобів, їх іншого вибуття, реалізації іншого майна організації є фінансовим результатом, не пов'язаним з основними видами діяльності комерційної організації. Це може бути прибуток (збиток) від продажу різних видів майна, що перебуває на балансі організації галузі фізичної культури і спорту. Фінансові результати від поза реалізаційних операцій – це прибуток (збиток) від операцій різного характеру, що не мають стосунку до основної діяльності організації та не пов'язані з реалізацією товарів і послуг спортивного призначення, основних засобів, іншого майна, виконанням робіт тощо. Перелік позареалізаційних операцій досить широкий: прибуток від здавання спортивних споруд в оренду; прибуток від продажу символіки; прибуток від прав на організацію спортивного заходу (турніру, змагання тощо) або частини прав, наданих українськими або міжнародними спортивними організаціями, від депозитів на банківських рахунках тощо.

У комерційних організаціях розподілу підлягає чистий прибуток, тобто прибуток, що залишився в розпорядженні організації після сплати податків та інших обов'язкових платежів. Розподіл чистого прибутку характеризує процес формування фондів і резервів організації галузі фізичної культури і спорту для реалізації потреб виробництва й розвитку соціальної сфери. У цілому ж прибуток, що залишається в розпорядженні комерційної організації, можна розподілити на дві частини: перша сприяє зростанню майна організації галузі фізичної культури і спорту та бере участь у процесі накопичення; друга характеризує частку прибутку, що спрямовується на споживання.

Комерційні організації в галузі фізичної культури і спорту для ведення своєї діяльності повинні мати певне майно. Внеском у майно такої організації можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові права чи інші права, що мають грошову оцінку. Первісне формування майна комерційної організації відбувається в момент її заснування, коли утворюється статутний капітал. Джерелами формування майна діючої комерційної організації в сфері спорту є: прибуток від основного й іншого видів діяльності; амортизаційні відрахування; різні цільові надходження та інші джерела [28].

Таким чином, під підприємництвом в галузі фізичної культури і спорту слід розуміти діяльність, що відбувається на комерційній основі із застосуванням різних організаційно-правових форм та пов'язаної з реалізацією нових можливостей для розробки конкурентоздатних фізкультурно-спортивних товарів та послуг, спрямованих на задоволення громадянами своїх культурних потреб через сприйняття й (або) участь у демонстрації гармонійного розвитку, фізичних можливостей людини.

Підприємницька діяльність – це ефективний засіб господарювання в умовах ринкової економіки. Розвиток підприємницької діяльності у сфері фізичної культури і спорту забезпечує високу ефективність її функціонування. Ефективне підприємництво у сфері фізичної культури та спорту можливе лише за наявності певної ситуації – підприємницького середовища, тобто ринкової системи

відносин, а також свободи підприємця, яка дозволяє приймати найбільш ефективні рішення [28].

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Назвіть та коротко охарактеризуйте основні завдання, форми і засоби фізичної культури.
2. Назвіть особливості формування та розвитку української спортивної термінології.
3. Що таке МОК? Коли він утворений і у чому полягає його діяльність?
4. Назвіть і охарактеризуйте найвпливовіші міжнародні спортивні організації.
5. Назвіть основні проблеми розвитку олімпійського руху сучасності.
6. Розкажіть про передумови зародження і розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні.
7. Який внесок зробили українці у розвиток сучасного олімпізму?
8. Дайте характеристику шляху українського спорту до олімпійського визнання.
9. Коли утворено НОК України і які його основні завдання?
10. Які проблеми розвитку фізичної культури в Україні Вам відомі?
11. Проаналізуйте систему державних органів управління фізичною культурою та спортом в Україні.
12. Охарактеризуйте відмінності державних і громадських органів управління фізичною культурою і спортом.
13. Охарактеризуйте організаційну структуру фізкультурного руху в Україні.
14. Назвіть основні функції Міністерства молоді та спорту України.
15. Назвіть організаційно-правові форми комерційних організацій фізкультурно-спортивної спрямованості.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. *Проставте відповідність між напрямками фізичної культури та спорту:*

✓ Фізичне виховання різних груп населення	✓ Фізична культура чи Спорт
✓ Масовий спорт (спорт для всіх)	✓ Фізична культура чи Спорт
✓ Фізкультурно-спортивна реабілітація	✓ Фізична культура чи Спорт
✓ Неолімпійський спорт	✓ Фізична культура чи Спорт
✓ Спорт осіб з інвалідністю	✓ Фізична культура чи Спорт
✓ Професійний спорт	✓ Фізична культура чи Спорт
2. *Основними засобами фізичної культури є:*
 - ✓ тренувальні заняття;
 - ✓ фізичні вправи;

- ✓ оздоровчі сили природи;
 - ✓ різноманітні гігієнічні процедури;
 - ✓ раціональні режими побуту, праці, відпочинку і харчування.
3. *Сферами впровадження фізичної культури і спорту є:*
- ✓ навчально-виховна;
 - ✓ виробнича;
 - ✓ соціально-побутова;
 - ✓ змагальна;
 - ✓ фізкультурно-виховна.
4. *Основними показниками стану розвитку фізичної культури в державі, регіоні чи організації є:*
- ✓ фізичне здоров'я різних груп населення;
 - ✓ залучення громадян до занять масовим спортом;
 - ✓ залучення осіб з інвалідністю до занять фізкультурно-спортивною реабілітацією;
 - ✓ залучення дітей та молоді, у тому числі дітей та молоді з інвалідністю, до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах;
 - ✓ рівень досягнень спортсменів України на міжнародних спортивних змаганнях;
 - ✓ рівень забезпеченості кадрами сфери фізичної культури і спорту;
 - ✓ рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення сфери фізичної культури і спорту;
 - ✓ створення умов для доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд.
5. *Першою олімпійською чемпіонкою в історії виступів України окремою країною стала:*
- ✓ фігуристка Оксана Баюл;
 - ✓ спортивна гімнастка Лілія Підкопаєва;
 - ✓ плавчиня Яна Клочкова;
 - ✓ художня гімнастка Катерина Серебрянська;
 - ✓ легкоатлетка Наталія Добринська.
6. *Державний центральний орган управління фізичної культури та спорту – це:*
- ✓ Національний олімпійський комітет України;
 - ✓ Міністерство молоді та спорту України;
 - ✓ Спортивний комітет України;
 - ✓ Міністерство освіти та науки України.
7. *До системи державних органів управління фізичної культури та спорту належать:*
- ✓ Національний олімпійський комітет України;
 - ✓ обласні управління з питань фізичної культури та спорту;
 - ✓ міські управління з питань фізичної культури та спорту;
 - ✓ районні управління з питань фізичної культури та спорту;
 - ✓ федерації з видів спорту.
8. *Юридична особа, яка має на меті отримання прибутку як основного сенсу своєї діяльності – це:*

- ✓ комерційна організація;
 - ✓ державний орган управління;
 - ✓ громадська організація.
9. Основним джерелом фінансування державних органів управління фізичної культури та спорту є:
- ✓ спонсорство;
 - ✓ прибутки від надання платних послуг;
 - ✓ бюджет;
 - ✓ членські внески;
 - ✓ благодійні внески.
10. Як називається національна грецька організація, утворена у 1961 році за підтримки Міжнародного олімпійського комітету, мета якої полягає в створенні міжнародного культурного центру для збереження та розповсюдження олімпійського духу?
- ✓ Міжнародна олімпійська академія;
 - ✓ Міжнародна асоціація всесвітніх ігор;
 - ✓ Всесвітнє антидопінгове агентство;
 - ✓ Міжнародний паролімпійський комітет;
 - ✓ Міжнародна федерація університетського спорту;
 - ✓ Міжнародна федерація фізичного виховання;
 - ✓ Міжнародна рада фізичного виховання і спорту;
 - ✓ Міжнародна асоціація «Спорт для всіх».
11. Однією з перших та найдавніших міжнародних організацій у міжнародному спортивному русі є:
- ✓ Міжнародна федерація фізичного виховання;
 - ✓ Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад;
 - ✓ Всесвітнє антидопінгове агентство;
 - ✓ Міжнародна асоціація всесвітніх ігор;
 - ✓ Міжнародний конвент «СпортАккорд»;
 - ✓ Міжнародна олімпійська академія;
 - ✓ Міжнародний олімпійський комітет.
12. На яких Олімпійських іграх вперше збірна України виступала як незалежна команда?
- ✓ на XVI зимових Олімпійських іграх в Альбервіллі;
 - ✓ на Іграх XXIV Олімпіади в Барселоні;
 - ✓ на XVII зимових Олімпійських іграх в Ліллегаммері;
 - ✓ на Іграх XXVI Олімпіади в Атланті.
13. Хто очолює Національний олімпійський комітет України?
- ✓ Валерій Борзов;
 - ✓ Вадим Гутцайт;
 - ✓ Сергій Бубка;
 - ✓ Оксен Лісовий.
14. Укажіть, що символізують олімпійські кільця:
- ✓ об'єднання в олімпійському русі п'яти континентів і зустріч атлетів усього світу на Олімпійських іграх;

- ✓ об'єднання країн-засновниць Олімпійських ігор;
- ✓ об'єднання найсильніших країн світу;
- ✓ об'єднання національних олімпійських комітетів країн – лідерів олімпійського руху.

15. Найвдаліші Олімпійські ігри для збірної незалежної України, яка у підсумковій таблиці посіла 11 місце – це:

- ✓ XXIX літні Олімпійські ігри у Пекіні (Китай);
- ✓ XXX літні Олімпійські ігри в Лондоні (Англія);
- ✓ XXXIII літні Олімпійські ігри у Парижі (Франція);
- ✓ літні XXVII Олімпійські ігри у Сіднеї (Австралія);
- ✓ XIX зимові Олімпійські ігри у Солт Лейк Сіті (США);
- ✓ літні XXVIII Олімпійські ігри в Афінах (Греція);
- ✓ XX зимові Олімпійські ігри у Турині (Італія).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бірюк О. В. Проблеми, прогнози, гіпотези в спорті. Київ: Здоров'я, 1983. 72 с.
2. Боровська О. В. Короткий тлумачний словник термінології галузі фізичної культури та спорту. Л., 2003. 54 с.
3. Вацеба О.М. Нариси з історії західно-українського спортивного руху. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. 232 с.
4. Всесвітнє антидопінгове агентство: офіційний веб-сайт Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%94_%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B5_%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE
5. Гасюк І.Л. Державне управління фізичною культурою та спортом: стан та перспективи розвитку: монографія. Харків, 2011. 432 с.
6. Герцик М. С., Вацеба О. М. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт»: підручник. Харків: ОВС, 2005. С. 10–21.
7. Гончаренко В. І., Іваній І. В., Кудренко А. І. Олімпійський спорт: навчальний посібник. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 364 с.
8. Жданова О. М., Чеховська Л. Я. Основи управління сферою фізичної культури і спорту: навч. посіб. Львів: ЛДУФК. 2017. 244 с.
9. Зайдовий Ю. Історико-політичні та організаційні аспекти формування і розвитку Національних олімпійських структур в Україні та країнах Європи. Львів: Українські технології, 2004. 176 с.
10. Закон України «Про фізичну культуру і спорт»: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
11. Золоті сторінки олімпійського спорту України / За ред. І. Федоренка. К.: Олімпійська література, 2000. 192 с.

12. Ковтун І. О. Зародження, становлення і розвиток фізичної культури і спорту в Україні: національна всевітня платформа Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/zarodzenna-stanovlenna-i-rozvitok-fizicnoi-kulturi-i-sportu-v-ukraini-56987.html>
13. Конспект лекцій з дисципліни «Історія фізичної культури» для здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Фізична культура і спорт» першого (бакалаврського) рівня спеціальності: 017 «Фізична культура і спорт» очної форми навчання / Укладач: к.т.н., професор Губарєв І.В. Кам'янське, ДДТУ, 2022. 174 с.
14. Кулик Я. Л., Костюк С. А., Петренко М. І. Історія виникнення й розвитку фізичної культури та спорту на Україні. Вінниця: Логос, 1997. 133 с.
15. Національний комітет спорту інвалідів України: офіційний веб-сайт. URL: <https://paralympic.org.ua/ua>
16. Національний Олімпійський Комітет України: офіційний веб-сайт. URL: <https://noc-ukr.org/>
17. Олімпійський спорт, професійний спорт, загальна теорія підготовки спортсменів, теорія та методика обраного виду спорту: у запитаннях та відповідях: довідник / Таран Л.М., Мішин М.В., Тарасевич О.А., Окунь Д.О. Харків: ХДАФК, 2024. 279 с.
18. Оніщук Л. М., Остапов А. В. Вступ до спеціальності. Фізична культура і спорт: конспект лекцій для студентів денної форми навчання спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» освітнього рівня бакалавр. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2020. 146 с.
19. Особливості розвитку міжнародного спортивного руху сучасності: лекція. URL: <https://org2.knuba.edu.ua/mod/resource/view.php?id=56006>
20. Пангелова Н. Є. Історія фізичної культури: навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2007. 288 с.
21. Приступа Є. Н. Народна фізична культура українців. Львів, 1995. 254 с.
22. Приступа Є. Н., Пилат В. С. Традиції української національної фізичної культури. Львів: Троян, 1991. 104 с.
23. Про затвердження Положення про Міністерство молоді та спорту України: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-%D0%BF#Text>
24. Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>
25. Солопчук М. С. Історія фізичної культури і спорту: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2001. С. 140–152.
26. Список міжнародних спортивних організацій: Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%81%D0%BF%D0%BE

https://scu.org.ua/%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9

27. Спортивний комітет України: офіційний веб-сайт. URL: <https://scu.org.ua/>
28. Стадник С. О., Петренко І. В. Організація та методика масової фізичної культури: навчальний посібник. Харків, 2018. 118 с.
29. Степанюк С. І., Гречанюк О. О., Маляренко І. В. Методичний посібник для вивчення дисципліни «Історія фізичної культури» за блочно-модульною системою: для студентів денної та заочної формою навчання факультету фізичного виховання та спорту. Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. 236 с.
30. Трофим'як Б. Є. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-х років XIX ст. до 1939 року): навчальний посібник. К.: ІЗІМН, 1997. 419 с.
31. Філь С. М., Худолій О. М., Малка Г. В. Історія фізичної культури: навчальний посібник / за ред. проф. С. М. Філя. Харків: ОВС, 2003. 160 с.
32. Черненко С. О., Олійник О. М., Сорокін Ю. С. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт»: навчальний посібник. Краматорськ: ДДМА, 2019. 127 с.

РОЗДІЛ 3

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

ТЕМА 7

Програмно-нормативні засади розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні

7.1. Основні нормативно-правові документи сфери фізичної культури і спорту

Фізична культура і спорт відіграє важливу роль у формуванні здорового, молодого покоління, зміцненні і збереженні його здоров'я нації, а також у підготовці до майбутньої професійної діяльності та захисту Батьківщини.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства зберігається актуальність всебічної підтримки сфери фізичної культури і спорту з боку держави. Це унормовано чинним законодавством. Зокрема кожний громадянин України має право займатися фізичною культурою і спортом незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової і національної належності, статі, освіти, віросповідання, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин. У статті 49 Конституції України [10] вказується, що «державою дбає про розвиток фізичної культури і спорту», та заняття спортом – це одне з конституційних прав людини. Державою гарантується допомога та пільги окремим категоріям громадян, в тому числі особам з інвалідністю, для реалізації ними своїх прав у сфері фізичної культури і спорту.

Державою забезпечується в межах, визначених Кабінетом Міністрів України, надання безкоштовних та пільгових фізкультурно-оздоровчих послуг дітям дошкільного віку, учням загальноосвітніх та професійних навчально-виховних закладів, ветеранам війни і особам, прирівняним до них, а також встановлюються пільги при наданні таких послуг іншим категоріям громадян.

Державою створюються умови для правового захисту інтересів громадян у сфері фізичної культури і спорту, розвивається фізкультурно-спортивна індустрія та інфраструктура, заохочується прагнення громадян зміцнювати своє здоров'я, вести здоровий спосіб життя.

Пріоритети державної політики закріплено у відповідних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах. Підзаконні акти не можуть перечити положенням закону, а закони не повинні суперечити один одному. На кожен сферу діяльності діє вся сукупність законів України, але кожна конкретна сфера регулюється певними законами [18].

Зокрема діяльність у сфері фізичної культури і спорту в Україні, так як і в кожній із сфер життєдіяльності в рамках держави, регулюється законами і розробленими на їх основі підзаконними актами:

- постановами і розпорядженнями (Кабінет Міністрів України),
- указами (Президент України),
- наказами Міністерства молоді та спорту України,
- рішеннями, програмами, інструкціями, положеннями, статутами тощо [57].

Звісно, що основним нормативно-правовим документом для сфери фізичної культури і спорту є Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [7]. Крім цього Закону, для сфери фізичної культури і спорту важливими є постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України. До прикладу: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 січня 2002 р. № 80 «Про заснування стипендій Кабінету Міністрів України для видатних спортсменів, тренерів та діячів фізичної культури і спорту» [24]; Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 № 993 «Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу» [34]; Постанова Кабінету Міністрів України від 29.02.2012 № 152 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку фізичної культури, спорту вищих досягнень та резервного спорту» [40].

Крім постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, для сфери фізичної культури і спорту важливими є Укази Президента України. До прикладу, укази: «Про день фізкультури і спорту» (N 340/94 від 29 червня 1994 року) [22]; «Про додаткові заходи щодо державної підтримки розвитку фізичної культури і спорту в Україні» (№998/2002) [23]; «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту»; (№1148/2004) [51]; «Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні» (№ 503/2014 (503/2014) від 06.06.2014) [52]; «Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня фізичної культури і спорту» (№387/2020) [20] та інші.

Крім указів Президента України, для сфери фізичної культури і спорту важливими є накази Міністерства молоді та спорту України. До прикладу, наказ Міністерства молоді та спорту України від 01.02.2021 № 300 «Про присвоєння спортивного звання "Майстер спорту України» [19]; наказ Міністерства молоді та спорту України від 14.07.2021 № 2470 «Про участь офіційної делегації національної збірної команди України в Іграх XXXII Олімпіади Токіо-2020 в м. Токіо (Японія)» [55]; наказ Міністерства молоді та спорту України від 22.12.2023 № 7651 «Про затвердження Складу національних збірних команд України з літніх олімпійських видів спорту на 2024 рік» [44] та інші.

Крім наказів Міністерства молоді та спорту України, діяльність у сфері фізичної культури і спорту, зокрема щодо фізичного виховання у закладах освіти, впливають накази Міністерства освіти і науки України. До прикладу: наказ Міністерства освіти і науки України «Про модельні навчальні програми «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти» від 17 серпня 2022 року № 752 [50]; наказ МОН «Про затвердження Календарного плану фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України на 2024 рік» № 1566 від 26.12.2023 року [28] та інші.

Так, на вирішення конкретних питань фізкультурно-спортивної діяльності впливають законодавчі акти економіки, освіти, медицини та інших галузей. Але основними або базовими нормативно-правовими документами для сфери фізичної культури і спорту є:

- ✓ Конституція України, прийнята 28.06.1996 року за редакцією від 01.01.2020 року [10];

- ✓ Закон України «Про фізичну культуру і спорт», прийнятий 24.12.1993 року за редакцією від 06.10.2024 року [7];
- ✓ Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2025 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115 за редакцією від 20.06.2025 року [27];
- ✓ Стратегія розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089 за редакцією від 20.06.2025 року [45];
- ✓ Стратегія розвитку Харківської області на 2021 – 2027 роки, схвалена рішенням Харківської обласної ради від 27.02.2020 року № 1196-VII [58];
- ✓ Міська комплексна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури та спорту м. Харкова на 2017-2025 роки, схвалена рішенням Харківської міської ради Харківської області від 19.08.2020 року № 2270/20 [32];
- ✓ типові положення і статuti та інші.

Зупинимося детальніше на аналізі окремих нормативно-правових документів.

7.2. Основні положення закону України «Про фізичну культуру і спорт»

У грудні 1993 року в незалежній Україні був прийнятий Закон України «Про фізичну культуру і спорт», який складався з 6 розділів і 41 статті.

17 листопада 2009 був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» та інших законодавчих актів» (далі Закон), який введено в дію з 1 січня 2011 року.

У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» визначаються «загальні правові, соціальні, економічні та організаційні засади розвитку фізичної культури і спорту, наголошується участь державних органів, громадських організацій, навчальних закладів, підприємств, установ у зміцненні здоров'я громадян засобами фізичної культури» [7].

Структура Закону представлена 7 розділами і 54 статтями (табл. 7.1).

Таблиця 7.1

Структура Закону України «Про фізичну культуру та спорт»

№ розділу	Назва розділу	Кількість статей
I	Загальні положення	статті 1 – 8
II	Суб'єкти сфери фізичної культури та спорту	статті 9 – 25
III	Фізична культура	статті 26 – 32
IV	Спорт	статті 33 – 44
V	Організаційне, кадрове, фінансове та інше забезпечення діяльності у сфері фізичної культури і спорту	статті 45 – 52

VI	Міжнародне співробітництво у сфері фізичної культури і спорту	стаття 53
VII	Відповідальність за порушення законодавства у сфері фізичної культури та спорту	стаття 54

У розділі I «Загальні положення» у статті 1 визначаються основні терміни: «вид спорту», «громадська організація фізкультурно-спортивної спрямованості», «Єдиний календарний план фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів Україна», «заклад фізичної культури і спорту», «масовий спорт», «навчально-тренувальні збори», «неолімпійський спорт», «олімпійський спорт», «організатор фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів», «спорт», «спорт інвалідів», «спортивна діяльність», «спортивні заходи», «спортивне змагання», «спортивна споруда», «спортсмен», «суб'єкти сфери фізичної культури і спорту», «фізкультурно-оздоровча діяльність», «фізкультурно-оздоровчі заходи», «фізкультурно-спортивні послуги», «фізична культура», «фізичне виховання різних груп населення», «фізична підготовка», «фізкультурно-спортивна реабілітація» [7].

У статті 3 Закону визначено права громадян у сфері фізичної культури і спорту: «всі громадяни мають право займатися фізичною культурою і спортом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, соціального статусу, місця проживання, мовних або інших ознак» [7].

Стаття 5 Закону визначає державне управління фізичною культурою і спортом, яке здійснюється центральним органом виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту за сприяння відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

У статті 6 визначені повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту та інших центральних органів виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту.

У статті 7 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» представлений перелік показників стану розвитку фізичної культури і спорту. До них відносяться:

- 1) рівень фізичного здоров'я різних груп населення;
- 2) рівень залучення громадян до занять масовим спортом;
- 3) рівень залучення інвалідів до занять фізкультурно-спортивної реабілітацією;
- 4) рівень залучення дітей та молоді, в тому числі дітей та молоді з інвалідністю, до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах;
- 5) досягнення спортсменів України на міжнародних спортивних змаганнях, перш за все на Олімпійських, Паралімпійських і Дефлімпійських іграх, Глобальних іграх спортсменів з порушенням інтелекту, Всесвітніх іграх з неолімпійських видів спорту;
- 6) рівень забезпеченості кадрами сфери фізичної культури і спорту;

7) рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення сфери фізичної культури і спорту;

8) створення умов для доступу інвалідів до спортивних споруд [7].

У розділі II Закону України «Про фізичну культуру і спорт» в статтях 9 – 25 визначені суб'єкти сфери фізичної культури і спорту. До них відносяться:

- ✓ спортивні клуби (ст. 9);
- ✓ дитячо-юнацькі спортивні школи (ст. 10);
- ✓ спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю (ст. 11);
- ✓ школи вищої спортивної майстерності (ст. 12);
- ✓ центри олімпійської підготовки (ст. 13);
- ✓ центри студентського спорту вищих навчальних закладів (ст. 14);
- ✓ фізкультурно-оздоровчі заклади (ст. 15);
- ✓ центри фізичного здоров'я населення (ст. 16);
- ✓ центри фізичної культури і спорту інвалідів (ст. 17);
- ✓ колективи фізичної культури (ст. 18);
- ✓ фізкультурно-спортивні товариства (ст. 19);
- ✓ спортивні федерації (ст. 20);
- ✓ громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів (ст. 21);
- ✓ громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості ветеранів фізичної культури і спорту (ст. 22);
- ✓ Національний олімпійський комітет України (ст. 23);
- ✓ суб'єкти паралімпійського і дефлімпійського руху в Україні (ст. 24);
- ✓ Спортивний комітет України (ст. 25) [7].

У розділі III Закону визначається організація та завдання фізичної культури в сфері освіти (ст. 26), за місцем проживання та відпочинку (ст. 27), за місцем роботи громадян (ст. 28), серед сільського населення (ст. 29), фізичної підготовки у Збройних Силах України та інших військових формуваннях (ст. 30), фізкультурно-спортивної реабілітації серед інвалідів (ст. 31), а також зміст фізкультурно-оздоровчої діяльності в місцях попереднього ув'язнення (ст. 32) [7].

Розділ IV Закону «Спорт» містить 12 статей. У ст. 33 – 36 розкривається організація основних напрямків спорту – дитячого, дитячо-юнацького, резервного та спорту вищих досягнень [7].

Розділ V визначає організаційне, кадрове, фінансове та інше забезпечення у сфері фізичної культури і спорту в ст. 45 – 51 [7].

У VI розділі, стаття 53, представлено міжнародне співробітництво у сфері фізичної культури і спорту [7].

В VII розділі, стаття 54, визначена відповідальність за порушення законодавства у сфері фізичної культури і спорту: цивільно-правова, дисциплінарна, адміністративна і кримінальна [7].

7.3. Основні положення Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2025 року

Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2025 року (далі – Програма), затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115 за редакцією від 20.06.2025 року [27] складається з наступних розділів: мета, шляхи і способи розв’язання проблеми, завдання і заходи, очікувані результати, ефективність Програми; обсяги та джерела фінансування та 5 додатків.

1) Мета Програми – це «визначення провідної ролі фізичної культури і спорту як важливого фактору здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві» [27].

2) Шляхи і способи розв’язання проблеми. У цьому розділі йдеться про варіанти розвитку фізичної культури і спорту, зокрема описано 3 варіанти. У першому варіанті йдеться про «збереження традиційної системи розвитку фізичної культури і спорту» і відразу ж цей варіант відкидається як такий, що «не дасть позитивного результату і не сприятиме загостренню кризової ситуації в Україні». У другому варіанті передбачається «створення автономної системи управління сферою фізичної культури і спорту». За реалізації цього варіанту керівництво розвитком сфери фізичної культури і спорту здійснюється не державою, а «органами, відповідальними за забезпечення розвитку олімпійського руху, із залученням фінансових ресурсів приватного сектору». І третій варіант, який вказується як оптимальний передбачає «поєднання зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства» [27].

3) Завдання і заходи. Реалізація Програми передбачає виконання 10 завдань [27]:

1) Внесення змін до законодавства в частині реформування відносин між органами державної влади і громадськими об’єднаннями фізкультурно-спортивної спрямованості відповідно до європейських стандартів;

2) Створення умов для забезпечення оптимальної рухової активності різних груп населення для зміцнення здоров’я з урахуванням інтересів, здібностей та індивідуальних особливостей кожного;

3) Створення умов для підвищення ефективності фізичної підготовки у Збройних Силах, інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів, та правоохоронних органах;

4) Популяризація здорового способу життя та подолання суспільної байдужості до здоров’я населення;

5) Забезпечення функціонування та удосконалення мережі закладів фізичної культури і спорту;

6) Забезпечення відбору осіб, які мають високий рівень підготовленості та здатні під час проведення фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань витримувати значні фізичні та психологічні навантаження, для подальшого залучення їх до резервного спорту;

7) Створення умов для розвитку спорту ветеранів війни, сприяння їх психологічній та соціальній адаптації засобами фізичної культури і спорту;

8) Підтримка та розвиток олімпійського, неолімпійського, паралімпійського та дефлімпійського руху;

9) Розбудова спортивної інфраструктури, у тому числі шляхом будівництва та модернізації спортивних споруд із залученням коштів інвесторів;

10) Надання якісних послуг у сфері фізичної культури і спорту.

Слід підкреслити, що кожне завдання має показники його виконання та значення показника за 2021-2025 роки, а також містить заходи, спрямовані на виконання завдання, вказано головного розпорядника бюджетних коштів, джерела фінансування (державний, місцевий бюджет, інші) та прогнозований обсяг фінансових ресурсів для виконання завдань за роками (2021-2025 рр.) [27].

4) Очікувані результати, ефективність Програми. На момент прийняття та затвердження Програми (2017 рік) передбачалось, що у результаті виконання запланованих завдань та заходів щороку буде збільшуватись на 1-2% рівень охоплення населення руховою активністю, а також буде залучено до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах 13 % дітей та молоді віком від 6 до 18 років, підвищиться рівень поінформованості та обізнаності різних груп населення щодо формування здорового способу життя і профілактики негативних явищ серед дітей та молоді та інші [27].

Слід підкреслити, що очікувані результати виконання Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2025 року – це додаток 5 до Програми у вигляді таблиці, тобто кожне із 10 завдань має найменування показників виконання завдання, одиниці виміру та значення показника за роками (2021-2025 рр.) [27].

5) Обсяги та джерела фінансування. Зазначається, що виконання Програми здійснюються за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та інших джерел, але щороку обсяг видатків на Програму визначається з урахуванням можливостей державного та місцевих бюджетів під час формування їх показників. Орієнтовний обсяг фінансування Програми становить 107025746,5 тис. гривень, у тому числі 44741161,9 тис. гривень – за рахунок коштів державного бюджету, 59143340,9 тис. гривень – за рахунок місцевих бюджетів, 3141243,7 тис. гривень – за рахунок інших джерел [27].

6) Додаток 1. Паспорт Програми. У Паспорті Програми зазначається державний замовник – Мінмолодьспорт, Керівник Програми – Міністр молоді та спорту та виконавців заходів Програми – «Мінмолодьспорт, МОН, МВС, Міноборони, обласні та Київська міська держадміністрації, громадські об'єднання фізкультурно-спортивної спрямованості», терміни виконання, прогнозні обсяги та джерела фінансування.

7) Додаток 2. Завдання і заходи з виконання Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020

року. У цьому додатку у вигляді таблиці зазначено завдання і заходи, які ми розглядали вище. Слід зауважити, що Додаток 2 до Програми було затверджено у редакції постанови Кабінету Міністрів України № 1371 від 23 грудня 2020 р.

8) **Додаток 3. Очікувані результати виконання Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року.** У цьому додатку у вигляді таблиці зазначено найменування завдання, показників виконання завдання, одиниці виміру та значення показника за роками з 2017 по 2020 роки. Слід зауважити, що Додаток 3 до Програми було затверджено у редакції постанови Кабінету Міністрів України № 1371 від 23 грудня 2020 р.

9) **Додаток 4. Завдання і заходи з виконання Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2025 року.** У цьому додатку у вигляді таблиці зазначено завдання і заходи, які ми розглядали вище. Слід зауважити, що Додаток 4 до Програми було затверджено у редакції постанови Кабінету Міністрів України № 80 від 24 січня 2025 р.

10) **Додаток 5. Очікувані результати виконання Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2025 року.** У цьому додатку у вигляді таблиці зазначено найменування завдання, показників виконання завдання, одиниці виміру та значення показника за роками з 2021 по 2054 роки. Слід зауважити, що Додаток 5 до Програми було затверджено у редакції постанови Кабінету Міністрів України № 80 від 24 січня 2025 р.

7.4. Основні положення Стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року

Стратегія розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року (далі – Стратегія) [45], затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089 за редакцією від 20.06.2025 року, складається з наступних розділів: загальна частина; мета реалізації Стратегії; основні цілі та завдання Стратегії; очікувані результати; нормативно-правове, організаційне та фінансове забезпечення реалізації Стратегії; здійснення моніторингу, оцінювання та звітування за результатами реалізації Стратегії. Особливістю Стратегії є те, що вона розроблялась за участю представників спортивних інституцій, народних депутатів України, спортсменів, тренерів, функціонерів сфери фізичної культури і спорту, громадськості, напрацьовано пропозиції щодо створення платформи для забезпечення ефективної взаємодії суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, з використанням новітніх ІТ-технологій, сучасного менеджменту для забезпечення якісних змін, спрямованих на популяризацію рухової активності, здорового способу життя та просування спортивного іміджу України в світі.

Стратегія підготовлена на виконання Указу Президента України №837/2019 від 8 листопада 2019 року "Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави" відповідно до засад Олімпійської Хартії Міжнародного олімпійського комітету, Міжнародної хартії фізичного виховання, фізичної активності та спорту ЮНЕСКО, Європейської Спортивної Хартії, Національної стратегії "Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація" [45].

1) Загальна частина. У цьому підрозділі визначено пріоритети державної політики, що передбачені Законом України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», пов'язані зі створенням умов для занять фізичною культурою і спортом усіх верств населення. У цьому підрозділі визначено також ряд проблем та причини їх виникнення за напрямками державної політики у сфері фізичної культури і спорту, які передбачається розв'язувати в межах цієї Стратегії. Відповідно до Стратегії [45] проблемами, що потребують розв'язання у сфері фізичної культури і спорту, є, по-перше, це недосконала система взаємовідносин між державою та іншими суб'єктами сфери, що перешкоджає популяризації фізичної культури і спорту, по-друге, це відсутність належних умов для розвитку спорту вищих досягнень, по-третє, це відсутність привабливої і доступної інфраструктури для регулярних занять населення фізичною активністю і спортом, застаріла матеріально-технічна база комунальних та державних інфраструктурних об'єктів, по-четверте, це невідповідність стану цифровізації сфери вітчизняного спорту і фізичної культури сучасним тенденціям розвитку спорту у світі та неможливість виконання актуальних завдань існуючими методами без використання інформаційних технологій, по-п'яте, це відсутність умов для визначення потреб, ведення обліку, стандартизованих вимог до професій, підготовки та професійного зростання фахівців, які здійснюють заходи з фізичної культури і спорту.

Зазначено також наслідки наявності зазначених проблем: по-перше, значна частина населення України веде нездоровий та пасивний спосіб життя, по-друге, практично вся спортивна інфраструктура недоступна для осіб з інвалідністю по-третє, Україна посідає одне із найвищих місць у світі із вживання допінгу, по-четверте, механізми саморозвитку спорту не функціонують належним чином, по-п'яте, сфера фізичної культури і спорту не дає значних економічних та соціально-гуманітарних преференцій територіальним громадам і державі [45].

У Загальних положеннях також вказуються 3 етапи реалізації Програми. На першому етапі, який тривав 2 роки з 2021 по 2022 роки, було затверджено відповідний план дій, визначено можливі ризики, затверджено системи показників, проведення моніторингу та оцінювання. На другому етапі, який ще триває з 2023 року по 2024 роки продовжено виконання відповідного плану дій та впровадження інновацій у сфері фізичної культури і спорту, а також проводиться проміжне оцінювання реалізації Стратегії. На третьому етапі, з 2025 по 2028 роки, планується підвищення конкурентоспроможності сфери фізичної культури і спорту України у світі, а також проведення завершального оцінювання реалізації Стратегії [45].

2) Мета реалізації Програми – це «формування у населення культури здорового способу життя, створення умов для розвитку сучасної і доступної спортивно-оздоровчої інфраструктури, збільшення кількості населення, яке регулярно займається руховою активністю, забезпечення підготовки, участі національної збірної команди в іміджевих змаганнях, сприяння входженню України до числа кращих спортивних держав світу». Вказуються також напрямками державної політики у сфері фізичної культури і спорту, за якими реалізовується Стратегія [45]: фізично активна нація; спорт вищих досягнень;

спортивна інфраструктура; цифрова трансформація сфери фізичної культури і спорту; кадрове забезпечення сфери фізичної культури і спорту. В результаті реалізації цієї Стратегії планується досягнути стратегічні цілі реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту [45]: по-перше, українці регулярно та свідомо займаються фізичною культурою і спортом; по-друге, Україна – спортивна держава, що входить до країн-лідерів, де створено умови та можливості для ефективної підготовки спортсменів світового рівня, визначено важливість орієнтації на олімпійські, неолімпійські види спорту та види спорту осіб з інвалідністю; по-третє, доступність для кожної людини, зокрема осіб з інвалідністю, розгалуженої мережі спортивної інфраструктури світового рівня; по-четверте, можливість подолання наявних викликів у сфері фізичної культури і спорту шляхом запровадження інформаційних технологій; по-п'яте, наявність ефективної системи забезпечення сфери фізичної культури і спорту фахівцями відповідної кваліфікації з мотивацією до результативної роботи.

3) Основні цілі та завдання Стратегії. У цьому підрозділі за кожним із зазначених напрямів державної політики у сфері фізичної культури і спорту зазначено стратегічні цілі та завдання. До прикладу, за напрямом «Спорт вищих досягнень» визначено стратегічну ціль, зокрема, що «Україна – це спортивна держава, яка належить до групи передових країн». Для досягнення зазначеної цілі передбачається реалізувати 6 завдань, за кожним із яких планується виконувати ще ряд завдань меншого рангу. До прикладу, у рамках завдання «створення умов для ефективної підготовки спортсменів...» планується реалізувати ще 6 завдань меншого рангу: по-перше, це «визначення пріоритетних видів спорту»; по-друге, це «забезпечення відповідних умов для належної підготовки»; по-третє, це «забезпечення діяльності закладів дитячо-юнацького та резервного спорту, спорту вищих досягнень»; по-четверте, це «забезпечення функціонування системи мотивацій тренерів і спортсменів до високих спортивних досягнень»; по-п'яте, це «забезпечення ефективної діяльності Національної платформи із запобігання маніпулюванням спортивними змаганнями та боротьби з договірними матчами»; по-шосте, це «розроблення механізму арбітражу та медіації з метою вирішення спорів у сфері спорту...» [45].

4) Очікувані результати. Очікуваними результатами реалізації Стратегії є [45]: не менше 30% населення замається фізичною культурою або спортом; олімпійські досягнення, зокрема не нижче 21-го загальнокомандного місця на Іграх XXXIV Олімпіади 2028 року, не нижче 20-го загальнокомандного місця на зимових Олімпійських іграх, не нижче 10-го загальнокомандного місця за результатами участі у XXV літніх та XXI зимових Дефлімпійських іграх, XVIII літніх та XIV зимових Паралімпійських іграх та інші [45].

5) Нормативно-правове, організаційне та фінансове забезпечення реалізації Стратегії. Як правило, у стратегічних програмах зазначається, що «фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також за рахунок коштів, не заборонених законодавством» і ця Стратегія не є виключенням.

6) Здійснення моніторингу, оцінювання та звітування за результатами реалізації Стратегії. У цьому підрозділі зазначається, що «метою

здійснення моніторингу є своєчасне виявлення та розв'язання проблем, що перешкоджають досягненню кінцевої мети Стратегії», а також зазначено яким чином і як часто він здійснюється. Зокрема кожні 2 роки проводиться збір даних щодо досягнення показників кінцевої мети та операційних цілей Стратегії та ін. [45].

7.5. Єдина спортивна класифікація України: основні положення

Єдина спортивна класифікація України (далі – ЄСКУ) [4] визначає порядок, умови та вимоги, необхідні для присвоєння спортсменам і тренерам спортивних звань та спортивних розрядів з видів спорту, визнаних в Україні. Єдина спортивна класифікація України затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, відповідно до затвердженого ним Положення про Єдину спортивну класифікацію України [36] з урахуванням пропозицій всеукраїнських спортивних федерацій.

Мета ЄСКУ – сприяння розвитку видів спорту в Україні.

Основними завданнями ЄСКУ є:

- визначення рівня кваліфікації спортсменів та тренерів;
- підвищення спортивної майстерності спортсменів та кваліфікаційного рівня тренерів;
- забезпечення єдиного підходу до присвоєння спортивних звань і спортивних розрядів спортсменам та спортивного звання тренерам;
- нормативно-правове забезпечення розвитку спорту [36].

Відповідно до Єдиної спортивної класифікації України **спортсмени мають право:** брати участь у змаганнях згідно з правилами змагань та затвердженим положенням про змагання; на присвоєння їм відповідних спортивних звань та спортивних розрядів за умови виконання кваліфікаційних норм та вимог ЄСКУ; отримувати документи, що засвідчують присвоєння або виконання спортивних звань і спортивних розрядів [36].

Відповідно до Єдиної спортивної класифікації України **спортсмени зобов'язані:** дотримуватись вимог чинного законодавства, Олімпійської, Паралімпійської Хартій, Правил та Положень міжнародного Дефлімпійського Комітету та правил і регламенту змагань міжнародних федерацій та всеукраїнських громадських об'єднань з видів спорту, загальних положень спортивної етики у стосунках із суддями, обслуговуючим персоналом, іншими учасниками змагань, глядачами; вести і пропагувати особистим прикладом здоровий спосіб життя; дотримуватись антидопінгових правил [36].

В Україні присвоюються такі спортивні звання (вказуються у порядку зростання):

- майстер спорту України;
- майстер спорту України міжнародного класу (гросмейстер України – для шахів, шашок);
- заслужений майстер спорту України;
- заслужений тренер України [36].

Спортсмени, яким присвоєні спортивні звання, є спортсменами вищої категорії. Спортсменам, які виконали кваліфікаційні норми та вимоги Єдиної

спортивної класифікації України, Міністерство молоді та спорту України видає посвідчення про присвоєння відповідного спортивного звання [36].

Для усіх визнаних в Україні видів спорту відповідними наказами Міністерства молоді та спорту України затверджено кваліфікаційні норми та вимоги, зокрема:

- наказ Міністерства молоді та спорту України за № 1258 від 17.04.2014, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 8 травня 2014 р. за № 488/25265 у редакції від 19.05.2025 року [29] затверджує кваліфікаційні норми та вимоги із 40 літніх та 15 зимових олімпійських видів спорту;
- наказ Міністерства молоді та спорту України за № 4755 від 10.08.2023 року, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 28 серпня 2023 р. за № 1501/40557 у редакції від 22.05.2024 року [30] затверджує кваліфікаційні норми та вимоги із 115 неолімпійських видів спорту;
- наказ Міністерства молоді та спорту України за 1505 від 11 травня 2021 року, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 28 травня 2021 р. за № 706/36328 у редакції від 07.05.2025 року [31] затверджує кваліфікаційні норми та вимоги із 29 видів спорту осіб з інвалідністю з ураженнями опорно-рухового апарату; із 16 видів спорту осіб з інвалідністю з порушеннями зору; із 28 видів спорту осіб з інвалідністю з порушеннями слуху та 3 види спорту осіб з інвалідністю з порушеннями розумового і фізичного розвитку.

Відповідно до Положення про Єдину спортивну класифікацію України [36] та згідно з наказом Міністерства молоді та спорту України за № 5122 від 11.12.2017 року «Про внесення змін до наказу Міністерства молоді та спорту України від 11 жовтня 2013 року № 582», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 26 лютого 2018 року за № 230/31682 у редакції від 11.12.2017 року [21] спортивне звання «Заслужений тренер України» присвоюється тренерам, громадянам України, за високі особливі заслуги в підготовці висококваліфікованих спортсменів відповідно до кваліфікаційних норм та вимог в олімпійських, неолімпійських, спортивно-технічних, прикладних видах спорту та у видах спорту для осіб з інвалідністю, повинні мати вищу освіту відповідного професійного спрямування за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра, спеціаліста чи магістра, а також досвід роботи зі спортсменом (командою) не менше 3-х років.



Рис. 7.1. Нагрудний значок «Заслужений тренер України» [21]

Нагрудний значок «Заслужений тренер України» розміром 25 мм виготовляється зі сплавів міді і має форму кола золотистого кольору, по центру якого розміщено малий Державний Герб України а по колу значок прикрашений лавровими гілками [21].

Звання «Заслужений тренер України» введено у 1993 році. Особам, яким присвоєно почесне спортивне звання «Заслужений тренер України» видається нагрудний знак і номерне посвідчення. У посвідченні є фотографія та вказуються прізвище, ім'я та по батькові, вид спорту, номер наказу та відповідні дати. У цьому посвідченні має бути особистий підпис заслуженого тренера України [21].

Спортивне звання «Заслужений майстер спорту України» присвоюється спортсменам, громадянам України в індивідуальних або командних видах програми з метою відзначення їх особистих заслуг відповідно до умов в олімпійських, неолімпійських, спортивно-технічних, прикладних видах спорту та у видах спорту для осіб з інвалідністю [21].



Рис. 7.2. Нагрудний значок «Заслужений майстер спорту України» [21]

Нагрудний значок «Заслужений майстер спорту України», діаметром 25 мм, виготовляється також зі сплавів міді і має форму кола сріблястого кольору з бортиком. По центру значка розміщено малий Державний Герб України, обрамлений написом по колу «Заслужений майстер спорту» та прикрашений лавровими гілками золотистого кольору, оповитими стрічкою з написом Україна. Першим це звання отримав у 1993 році легкоатлет Сергій Бубка. До 2009 року ним нагороджували виключно громадян України. Особам, яким присвоєно почесне спортивне звання «Заслужений майстер спорту України» також видається нагрудний знак і номерне посвідчення.



Рис. 7.3. Нагрудний значок «Майстер спорту України міжнародного класу» [21]

Нагрудний значок «Майстер спорту України міжнародного класу» виготовляється зі сплавів міді розміром 20*30 мм і має форму вертикально повернутого прямокутника сріблястого кольору із заокругленими кутами. По центру значка поверх стилізованої Земної кулі, обрамленої лавровими гілками золотистого кольору, перевитими синьо-жовтою стрічкою, розміщено малий Державний Герб України. У верхній частині значка у три рядки розміщено напис «Майстер спорту міжнародного класу»; у нижній частині – напис «Україна» [21].

Особам, яким присвоєно почесне спортивне звання «Майстер спорту України міжнародного класу» також видається нагрудний знак і номерне посвідчення.



Рис. 7.4. Нагрудний значок «Майстер спорту України» [21]

В Україні присвоюються такі спортивні розряди (вказуються у порядку зростання):

- третій юнацький розряд;
- другий юнацький розряд;
- перший юнацький розряд;
- третій розряд;
- другий розряд;
- перший розряд;
- кандидат у майстри спорту України [36].

Нагрудний значок «Майстер спорту України» виготовляється зі сплавів міді розміром 20*30 мм і має форму вертикально повернутого прямокутника сріблястого кольору із заокругленими кутами. По центру значка поверх лаврових гілок, перевитих синьо-жовтою стрічкою, розміщено малий Державний Герб України. верхній частині значка у два рядки розміщено напис «Майстер спорту»; у нижній частині – напис «Україна» [21]. Особам, яким присвоєно почесне спортивне звання «Майстер спорту України» також видається нагрудний знак і номерне посвідчення.



Рис. 7.5. Нагрудний значок «ІІІ юнацький розряд» [21]

Нагрудний значок «ІІІ юнацький розряд» діаметром 25 мм виготовляється зі сплавів міді і має форму кола, яке обрамлене з лівого боку синьою та жовтою смужками. У центральній частині значка на фоні променів розміщено фігуру атлета, що біжить, а у нижній частині значка – зображення лаврової гілки. Значок бронзового кольору [21].



Рис. 7.5. Нагрудний значок «II юнацький розряд» [21]

Нагрудний значок «II юнацький розряд» діаметром 25 мм виготовляється зі сплавів міді і має форму кола, яке обрамлене з лівого боку синьою та жовтою смужками. У центральній частині значка на фоні променів розміщено фігуру атлета, що біжить. У нижній частині значка – зображення лаврової гілки. Значок сріблястого кольору [21].



Рис. 7.6. Нагрудний значок «I юнацький розряд» [21]

Нагрудний значок «I юнацький розряд» діаметром 25 мм виготовляється зі сплавів міді і має форму кола, яке обрамлене з лівого боку синьою та жовтою смужками. У центральній частині значка на фоні променів розміщено фігуру атлета, що біжить. У нижній частині значка – зображення лаврової гілки. Значок золотистого кольору [21].



Рис. 7.7. Нагрудні значки «I спортивний розряд», «II спортивний розряд», «III спортивний розряд» [21]

Нагрудні значки розміром 22*23 мм виготовляються зі сплавів міді і мають форму квадраті, обрамлених бортиками із заокругленими кутами. У центральній частині значків на фоні жовтої і синьої смужок та піктограм видів спорту розміщено фігуру атлета, що біжить. Зображення атлета, напис, обрамлення смужок та бортик значків – золотистого кольору, а піктограми видів спорту –

сріблястого кольору. Відрізняються значки тільки нижньою частиною, де є відповідно напис у два рядки «І розряд», або «ІІ розряд», або «ІІІ розряд» [21].



Рис. 7.8. Нагрудний значок «Кандидат у майстри спорту» [21]

Нагрудний значок «Кандидат у майстри спорту» діаметром 25 мм виготовляється зі сплавів міді і має форму просіченого кола з обідком сріблястого кольору, на якому розміщено з лівого боку лаврову гілку золотистого кольору. По центру значка розташовано просічений малий Державний Герб України золотистого кольору [21].

Спортивні звання та спортивні розряди присвоюються спортсменам, які є громадянами України, після виконання ними кваліфікаційних норм та вимог, які затверджуються для визнаних в Україні видів спорту наказом Міністерством молоді та спорту України. Якщо ж відповідні кваліфікаційні норми та вимоги виконали особи, які не є громадянами України, то рішення щодо присвоєння спортивного звання розглядається в кожному випадку окремо спеціальною комісією, створеною Міністерством молоді та спорту України та затвердженою відповідним наказом [36].

Дещо інакше у спортивних іграх, зокрема кваліфікаційні норми та вимоги вважаються виконаними, якщо учасник команди зіграв не менше, ніж 50 % ігор за календарем змагань і був включений до заявочного листа, стартового протоколу змагань і брав участь у змагальній діяльності.

Важливо! Спортивні звання присвоюються спортсменам та тренерам довічно, а от спортивні розряди в індивідуальних видах спорту мають термін дії 2 роки, а в ігрових/командних видах спорту – 4 роки.

Спортивне звання МСУ присвоюється за умови наявності у складі суддівської колегії трьох суддів національної або міжнародної категорії. Спортивний розряд КМСУ присвоюється за умови наявності у складі суддівської колегії 3 суддів не нижче I категорії, а I, II спортивні розряди – за умови наявності у складі суддівської колегії трьох суддів II категорії, інші спортивні розряди – за умови наявності у складі суддівської колегії трьох суддів не нижче III категорії.

Вручення посвідчень та відповідних нагрудних значків «Заслужений тренер України», «Заслужений майстер спорту України», «Майстер спорту України міжнародного класу», «Майстер спорту України» та «Гросмейстер України» здійснюється Міністерством молоді та спорту України. Порядок вручення нагрудних значків та посвідчень про спортивні розряди визначається організаціями, які їх присвоюють. Нагрудні значки носять на грудях з лівого боку.

Особи, яким присвоєні спортивні звання та спортивні розряди, зобов'язані дбайливо ставитись до збереження нагрудних значків і посвідчень. У разі їх втрати відповідний орган виконавчої влади та місцевого самоврядування, інші

уповноважені заклади з фізичної культури і спорту розглядають клопотання спортсменів, тренерів і приймають рішення щодо видачі дубліката посвідчення або довідки [21].

Щодо порядку присвоєння спортивних звань та спортивних розрядів, то слід зазначити, що спортивні звання, як уже зазначалося, присвоює Міністерство молоді та спорту України, відповідним наказом за поданням керівників структурних підрозділів з фізичної культури і спорту обласних та Київської міської державної адміністрації. Спортивні розряди «КМСУ» та I розряд присвоюють відповідним наказом керівники структурних підрозділів з фізичної культури і спорту обласних та Київської міської державної адміністрації. У разі потреби дані спортивні розряди можуть присвоювати керівники органів місцевого самоврядування. II та III спортивні розряди присвоюють керівники структурних підрозділів з фізичної культури і спорту місцевих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування відповідним наказом. I, II, III юнацькі спортивні розряди присвоюють спортивні клуби, спортивні школи усіх типів, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, незалежно від підпорядкування та форми власності, інші організації фізкультурно-спортивної спрямованості [36].

Для присвоєння спортивного звання спортсменам необхідно підготувати наступні документи: по-перше, витяг з протоколу відповідних офіційних змагань, по-друге, подання від керівника структурного підрозділу з фізичної культури і спорту обласних / Київської міської державної адміністрації, а також фотокартки та копія паспорта.

Для присвоєння спортивного звання тренерам необхідно підготувати наступні документи: по-перше, подання від керівника структурного підрозділу з фізичної культури і спорту обласних / Київської міської державної адміністрації; по-друге, клопотання від всеукраїнських громадських об'єднань з видів спорту, а також клопотання від керівника структурного підрозділу Міністерства молоді і спорту України, до компетенції якого належить вид спорту; по-третє, витяг з протоколів відповідних офіційних змагань; по-четверте довідка, що підтверджує стаж роботи тренера зі спортсменом або виписка із журналу обліку роботи тренера-викладача; а також особиста картка тренера, копії паспорта та завірена копія диплому про вищу освіту та ін.

Перелік документів, необхідних для присвоєння спортивних розрядів, затверджується організаціями, які їх присвоюють. Документи на присвоєння спортивного звання подаються не пізніше 3-х місяців, а на присвоєння спортивного розряду – не пізніше 2-х місяців з моменту виконання спортсменами встановлених кваліфікаційних норм та вимог [36].

Документи про присвоєння спортивного звання протягом 30 календарних днів розглядаються структурним підрозділом Міністерства молоді та спорту України, до компетенції якого належить вид спорту. За результатами розгляду цей структурний підрозділ подає свої висновки та пропозиції до структурного підрозділу з нагородної діяльності Міністерства молоді та спорту України, який впродовж 15 календарних днів готує проект наказу про присвоєння спортивних

звань та подає його на розгляд керівництва Міністерства молоді та спорту України.

Якщо подані документи щодо присвоєння спортивного звання не відповідають вимогам Положення [36], структурний підрозділ Міністерства молоді та спорту України, до компетенції якого належить вид спорту, приймає рішення про відмову у присвоєнні звання, яке надсилається до організації, яка подавала клопотання. Підставою для відмови у присвоєнні спортивного звання є: невиконання кваліфікаційних норм та вимог до видів спорту, вимог Положення, а також у разі виявлення недостовірної інформації в документах, які подано на присвоєння спортивного звання або ж довічна спортивна дискваліфікація спортсмена, у тому числі за порушення антидопінгових правил.

Крім вище зазначених підстав, спортсмен або тренер також позбавляється спортивного звання у разі набрання законної сили обвинувального вироку суду стосовно спортсмена або тренера за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України [36].

Хто може порушувати питання щодо позбавлення спортивного звання? По-перше, це питання розглядається спеціальною Комісією на підставі клопотання або структурного підрозділу Мінмолодьспорту, до повноважень якого віднесено координацію розвитку виду спорту, або структурного підрозділу з фізичної культури та спорту обласних, всеукраїнської спортивної федерації з відповідного виду спорту (спортивної федерації осіб з інвалідністю). По-друге, саме рішення про позбавлення спортивного звання оформляється відповідним наказом Мінмолодьспорту.

У 5 розділі Єдиної спортивної класифікації України [4] зазначено ранги змагань, що важливо знати майбутнім тренерам. Отож, Ігри Олімпіад, зимові Олімпійські Ігри, Паралімпійські Ігри, Дефлімпійські Ігри та Всесвітні Ігри відносяться до змагань **I рангу**. Це найвищий ранг і відповідно найпрестижніші змагання. Чемпіонати світу, чемпіонати Європи серед спортсменів усіх вікових категорій, розиграші Кубків світу та Європи, Гран-Прі, Всесвітні шахові Олімпіади, Всесвітні Універсіади, інші міжнародні змагання, що включені до календарних планів міжнародних федерацій та федерацій інвалідів з відповідних нозологій, відносяться до змагань **II рангу**. До **III рангу** відносяться Всеукраїнські змагання, але окрім молодших вікових груп, зокрема чемпіонати України, розиграші Кубків України, інші офіційні всеукраїнські змагання, але тільки ті, які включені до календарного плану спортивних змагань України. Відповідно чемпіонати України та інші, тільки офіційні, всеукраїнські змагання серед спортсменів молодших вікових груп відносяться до **IV рангу**. До **V рангу** відносяться обласні змагання, але крім молодших вікових груп, зокрема чемпіонати областей, міст Києва, ФСТ і відомств, зональні змагання, тільки якщо вони включені до календарного плану спортивних змагань. І відповідно, **VI ранг** – це чемпіонати областей, ФСТ і відомств серед спортсменів молодших вікових груп, а також чемпіонати міст, районів, спортивних клубів, спортивних шкіл усіх типів, спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю та ін. [4, 21, 36].

ТЕМА 8

Кадрове забезпечення сфери фізичної культури і спорту

8.1. Підготовка фахівців для сфери фізичної культури і спорту в Україні

Якість і результати функціонування будь-якої соціальної системи, у тому числі і сфери фізичної культури і спорту, без сумнівів, залежать у більшій мірі від її кадрового забезпечення. Зрозуміло, що кадрове забезпечення сфери фізичної культури і спорту України повинно відповідати тим завданням, які сформовані суспільством на сучасному етапі. Це, передусім, поліпшення стану здоров'я населення та зниження захворюваності, а визнання України як самостійної держави міжнародними спортивними організаціями робить необхідним адаптацію системи підготовки фізкультурних кадрів до міжнародних вимог.

Відповідно до статті 49 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [7] держава забезпечує підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів у сфері фізичної культури і спорту. Особливу увагу звертаємо на те, що **«право проводити фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність, фізкультурно-спортивну реабілітацію надається фахівцям, які мають спеціальну освіту та відповідний освітньо-кваліфікаційний рівень» [7]!** Також у законі зазначається, що тренери та спортивні судді проходять обов'язкову атестацію. Порядок проходження атестації визначається Міністерством молоді та спорту України. Атестація фахівців з фізкультурно-спортивної реабілітації, які беруть участь у фізкультурно-оздоровчих, фізкультурно-реабілітаційних та спортивних заходах для осіб з інвалідністю, а також тренерів та спортивних суддів, проводиться Українським центром з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, у порядку, визначеному також Міністерством молоді та спорту України [7].

Також держава гарантує забезпечення прав тренерів та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту, зокрема на підвищення кваліфікації 1 раз на 5 років, на створення належних умов для праці, відпочинку, медичного обслуговування, на компенсації, встановлені законодавством про працю, на правовий та соціальний захист, на призначення і виплату пенсій відповідно до закону та на встановлення надбавок за спортивні звання в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [7]. Зокрема працюючі тренери та інші фахівці сфери фізичної культури та спорту, які мають звання «Майстер спорту України» отримують надбавки до заробітної плати у розмірі 10%, звання «Майстер спорту України міжнародного класу» – у розмірі 15% до заробітної плати та «Заслужений майстер спорту України» – у розмірі 20% до заробітної плати.

У порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, Міністерство молоді та спорту України бере участь у ліцензуванні освітньої діяльності та акредитації освітніх програм закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців сфери фізичної культури і спорту.

Підготовка фахівців для сфери фізичної культури і спорту в Україні проводиться згідно з переліком галузей знань і спеціальностей, затверджених

Міністерством освіти і науки України, про який йшла мова у Темі 2 цього навчального посібника.

Провадження освітньої діяльності у ЗВО повинно здійснюватися відповідно до ліцензій Міністерства освіти і науки України. Під час ліцензування встановлюється спроможність закладу освіти провадити освітню діяльність відповідно до встановлених вимог на певному рівні вищої освіти за певного спеціальністю. Так, ЗВО фізичної культури і спорту можуть готувати з таких галузей знань і спеціальностей (освітніх програм):

- галузь знань А «Освіта» за спеціальностями: А7 – Фізична культура і спорт та А4 – Середня освіта (за предметними спеціальностями);
- галузь знань І «Охорона здоров'я» за спеціальністю І7 – Терапія та реабілітація (за спеціалізаціями);
- галузь знань J «Транспорт та послуги» за спеціальністю J3 – Туризм та рекреація.

Кожний ЗВО має право пропонувати згідно з напрямом підготовки (за спеціальністю) свою спеціалізацію або освітню програму на усіх кваліфікаційних рівнях.

Фахівців з вищою освітою для сфери фізичної культури і спорту готують більше ніж 100 навчальних закладів України, серед них такі:

1. Заклади вищої освіти фізкультурно-спортивного профілю:

- ✓ Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ).
- ✓ Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського.
- ✓ Харківська державна академія фізичної культури.
- ✓ ННІ Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту.

2. Факультети фізичної культури (або фізичного виховання) в класичних університетах:

- ✓ Ізмаїльський державний гуманітарний університет;
- ✓ Волинський національний університет імені Лесі Українки;
- ✓ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
- ✓ Запорізький національний університет;
- ✓ Кам'янець-Подільський національний університет;
- ✓ Миколаївський державний університет ім. В. О. Сухомлинського,
- ✓ Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького;
- ✓ Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича;
- ✓ Житомирський державний університет імені Івана Франка;
- ✓ Херсонський державний університет та інші.

3. Факультети (або кафедри) фізичної культури (або фізичного виховання) педагогічних університетів або інститутів:

- ✓ Глухівський державний педагогічний університет;
- ✓ Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди;
- ✓ Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка;

- ✓ Кропивницький державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка;
- ✓ Київський міський педагогічний пінерситет імені Б. Д. Грінченка;
- ✓ Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут ім. Тараса Шевченка;
- ✓ Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова;
- ✓ Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського;
- ✓ Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка;
- ✓ Донбаський державний педагогічний університет;
- ✓ Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка;
- ✓ Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка;
- ✓ Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;
- ✓ Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди;
- ✓ Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка;
- ✓ Бердянський державний педагогічний університет;
- ✓ Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

4. Факультети фізичної культури (або фізичного виховання) технічних ЗВО:

- ✓ Запорізький національний технічний університет;
- ✓ Кременчуцький державний політехнічний університет імені Михайла Остроградського,
- ✓ Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»;
- ✓ Миколаївський політехнічний інститут;
- ✓ Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая;
- ✓ Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»;
- ✓ Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондартюка.

5. Спортивні коледжі:

- ✓ Олімпійський фаховий коледж (м. Київ),
- ✓ Київський обласний спортивний фаховий коледж,
- ✓ Дніпропетровський фаховий коледж спорту,
- ✓ «Харківський фаховий коледж спортивного профілю» Харківської обласної ради,
- ✓ Харківський фаховий коледж спорту,
- ✓ Львівський фаховий коледж спорту,
- ✓ Миколаївський фаховий коледж фізичної культури,

- ✓ Херсонський фаховий спортивний коледж,
- ✓ Донецький обласний фаховий коледж спорту.

Підготовка наукових кадрів (здобувачів вищої освіти ступеню доктора філософії або доктора наук) для сфери фізичної культури і спорту, здійснюється трьома шляхами: по-перше, шляхом навчання в аспірантурі, по-друге, шляхом навчання в докторантурі, по-третє, шляхом пошукування (здобуття наукового ступеня), тобто підготовкою дисертації поза аспірантурою або докторантурою.

Вступ до аспірантури та докторантури здійснюється на конкурсній основі та згідно з правилами прийому до відповідного закладу вищої освіти (наукової установи).

Підготовка осіб в аспірантурі та докторантурі може здійснюватися за рахунок коштів державного бюджету, тобто за державним замовленням, або ж за рахунок коштів юридичних чи фізичних осіб через укладання контракту, або ж за кошти грантів, які отримав заклад вищої освіти (наукова установа) на проведення наукових досліджень, за якими передбачається підготовка здобувачів вищої освіти ступеню доктора філософії або доктора наук [18].

Аспірантури функціонують у всіх вище зазначених ЗВО фізкультурного профілю: Національному університеті фізичного виховання і спорту (м.Київ), Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського, Харківській державній академії фізичної культури, ННІ Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту. Термін підготовки доктора філософії в аспірантурі становить чотири роки.

Для провадження освітньої діяльності на третьому освітньо-науковому рівні вищої освіти ЗВО зобов'язані отримати відповідну ліцензію. Умови прийому на навчання і Правила прийому, якими регулюється і оприлюднюються на офіційному веб-сайті ЗВО.

До аспірантури ЗВО приймають громадян України, які мають вищу освіту і кваліфікацію магістра, володіють державною мовою та англійською. Громадяни інших держав можуть бути зараховані до аспірантури на підставі угод, укладених із ЗВО або відповідно до міждержавних і урядових угод.

Упродовж періоду навчання в аспірантурі аспірант зобов'язаний виконати усі вимоги освітньо-наукової програми, зокрема здобути теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіти методологією наукової та педагогічної діяльності, а також провести власне наукове дослідження та захистити дисертацію у разовій спеціалізованій вченій раді.

Підготовка здобувачів ступеня доктора наук здійснюється у докторантурі, відкритій при ЗВО, але, на відміну від аспірантури, без отримання ліцензії [59].

До докторантури приймаються особи, які мають ступінь доктора філософії (кандидата наук), наукові здобутки та опубліковані праці з обраної спеціальності (зокрема публікації в міжнародних реферованих журналах, індексованих у наукометричних базах) і які мають наукові результати, що потребують завершення або оформлення у вигляді дисертації, монографії чи наукової доповіді за сукупністю статей.

Термін підготовки доктора наук у докторантурі – два роки.

Підготовка здобувачів ступеня доктора наук здійснюється за очною (денною) формою навчання або шляхом самостійної підготовки наукових досягнень до захисту.

Упродовж терміну перебування в докторантурі докторант зобов'язаний захистити результати своїх наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії.

У чому особливість підготовки докторів наук? Здобувач ступеня доктора наук у дисертації повинен представити узагальнення самостійних досліджень стосовно актуальної наукової проблеми або групи проблем у межах однієї або кількох галузей знань, результати яких забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення, є достовірними та пройшли широку апробацію.

На думку фахівців [2, 18, 59], важливою є проблема раціонального використання кадрових ресурсів, особливо за умови діяльності значної кількості ЗВО, які поповнюють ринок праці щорічно значною кількістю випускників. Ефективне використання дипломованих фахівців повинно передбачати надання робочих місць; використання фахівців відповідно до їх рівня освіти; дотримання кваліфікаційних характеристик фізкультурних працівників; регламентування праці за тривалістю та обсягом; управління процесами сумісної праці; забезпечення трудової дисципліни; дотримання необхідних умов праці; регулювання заробітної праці; підвищення кваліфікації фахівців тощо.

8.2. Аналіз кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту за річною статистичною звітністю

Відповідно до державної статистичної звітності, поданої на офіційному сайті Міністерства молоді та спорту за формою № 2-ФК (річна) [9] та відповідно до щорічного інформаційного довідника Міністерства молоді та спорту України «Україна спортивна-2024» [60] усього в Україні кількість працівників фізичної культури і спорту, які провадять спортивну діяльність, у звітному 2024 році дорівнювала **25 460 осіб**, з яких:

- ✓ **11 718 штатних тренерів-викладачів з видів спорту**, зокрема 9 558 осіб – з олімпійських видів спорту, 1 848 – з неолімпійських та національних видів спорту та 312 тренерів з видів спорту осіб з інвалідністю з ураженням опорно-рухового апарату, порушеннями зору, слуху та розумового і фізичного розвитку;
- ✓ **2 839 штатних тренерів-викладачів з видів спорту**, які проводять заняття у спортивних клубах, зокрема 1 652 осіб – з олімпійських видів спорту, 1 181 – з неолімпійських та національних видів спорту та 6 тренерів з видів спорту осіб з інвалідністю з ураженням опорно-рухового апарату, порушеннями зору, слуху та розумового і фізичного розвитку;
- ✓ **320 тренерів-викладачів з видів спорту**, які проводять заняття у спортивних клубах закладів фахової передвищої освіти, зокрема 129

осіб – з олімпійських видів спорту, 191 – з неолімпійських та національних видів спорту;

- ✓ **617 тренерів-викладачів з видів спорту**, які проводять заняття у спортивних клубах закладів вищої освіти, зокрема 289 осіб – з олімпійських видів спорту, 328 – з неолімпійських та національних видів спорту та інші працівники [9].

Цікаво, що за статистичними даними 14 944 мають спеціальну вищу освіту з фізичної культури і спорту, тобто 58,7%, а решта працівників сфери не мають спеціальної освіти за фахом, що, звісно, є певним порушення чинного законодавства, зокрема Закону України «Про фізичну культуру і спорт». У гендерному аспекті 5 386 осіб, або 21,2% із зазначеної кількості штатних працівників складають жінки, тобто менше половини (Додаток А).

До працівників сфери фізичної культури і спорту, які провадять фізкультурно-оздоровчу діяльність, також відносяться:

- ✓ інструктори з фізичної культури 11 591 закладів дошкільної освіти;
- ✓ вчителі фізичної культури 12 109 закладів загальної середньої освіти;
- ✓ працівники сфери фізичної культури і спорту (інструктори, викладачі та ін.) 472 закладів професійної (професійно-технічної) освіти;
- ✓ працівники сфери фізичної культури і спорту 465 закладів фахової передвищої освіти;
- ✓ працівники сфери фізичної культури і спорту 238 закладів вищої освіти;
- ✓ працівники сфери фізичної культури і спорту 638 закладів позашкільної освіти;
- ✓ працівники 140 центрів фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх";
- ✓ працівники 30 центрів з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю "Інваспорт";
- ✓ працівники сфери фізичної культури і спорту 5 663 інших підприємств, установ, організацій, у тому числі 1 661 осередків фізкультурно-спортивних товариств (Додаток А) [9].

Відповідно до щорічного інформаційного довідника Міністерства молоді та спорту України «Україна спортивна-2024» [60] найбільша кількість працівників фізичної культури і спорту, які проводять заняття, спостерігалась у звітному 2024 році у м. Києві – 2 513 осіб (9,9% від загальної кількості працівників по Україні), Київській області – 2 453 особи (9,7% від загальної кількості працівників по Україні), Львівській області – 2 328 осіб (9,2% від загальної кількості працівників по Україні) та Дніпропетровській області – 2 004 особи (7,9% від загальної кількості працівників по Україні) областях. Найменша кількість працівників фізичної культури і спорту, які проводять заняття, спостерігалась у звітному 2024 році у Луганській області – 63 особи, у Херсонській – 254 особи, а також у Закарпатській – 459 осіб, у Чернівецькій – 531 особа та ін.

У Харківській області кількість працівників фізичної культури і спорту, які проводять заняття, у 2024 році становила загалом **1350 осіб**, з яких:

- ✓ 946 – штатних тренерів-викладачів з видів спорту;

- ✓ 83 – штатних тренерів-викладачів з видів спорту, які проводять заняття у спортивних клубах;
- ✓ 21 – тренерів-викладачів з видів спорту, які проводять заняття у спортивних клубах закладів фахової передвищої освіти;
- ✓ 62 – тренери-викладачі з видів спорту, які проводять заняття у спортивних клубах закладів вищої освіти та інші працівники [60].

За статистичними даними 868 працівників фізичної культури і спорту у Харківській області мають спеціальну вищу освіту з фізичної культури і спорту, тобто 64,3%, а решта працівників сфери не мають спеціальної освіти за фахом, що, звісно, є певним порушення чинного законодавства, зокрема Закону України «Про фізичну культуру і спорт». У гендерному аспекті 303 особи, або 22,4% із зазначеної кількості штатних працівників складають жінки, тобто менше половини.

Із загальної кількості працівників фізичної культури і спорту у Харківській області найбільша кількість – 1 004 проводять заняття з олімпійських видів спорту, 320 – з неолімпійських та національних видів спорту та 26 – з видів спорту осіб з інвалідністю з ураженням опорно-рухового апарату, порушеннями зору, слуху та розумового і фізичного розвитку [60].

У Харківській області до працівників сфери фізичної культури і спорту, які провадять фізкультурно-оздоровчу діяльність, також відносяться:

- ✓ інструктори з фізичної культури 488 закладів дошкільної освіти;
- ✓ вчителі фізичної культури 512 закладів загальної середньої освіти;
- ✓ працівники сфери фізичної культури і спорту (інструктори, викладачі та ін.) 20 закладів професійної (професійно-технічної) освіти;
- ✓ працівники сфери фізичної культури і спорту 28 закладів фахової передвищої освіти;
- ✓ працівники сфери фізичної культури і спорту 31 закладів вищої освіти;
- ✓ працівники сфери фізичної культури і спорту 21 закладів позашкільної освіти;
- ✓ працівники 10 центрів фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх";
- ✓ працівники 1 центру з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю "Інваспорт";
- ✓ працівники сфери фізичної культури і спорту 279 інших підприємств, установ, організацій [60].

8.3. Професійна діяльність тренера: особа тренера в сучасному спорті

У спортивній науці з давніх-давен ведеться дискусія щодо того, хто ж є центральною фігурою у спорті. Як відомо, спорт є сферою уніфікованого порівняння досягнень у певних видах фізичних вправ, є спортсмен, однак, поряд із спортсменом є тренер як педагог, радник, наставник, товариш, або іншими словами тренер. Як відомо, «тренерство» спершу мало непрофесійний характер. До прикладу, у стародавній Греції коли були засновані спеціальні заклади, з'явилися і вчителі «фізичних вправ», при цьому давньогрецькі тренери поділялися на три категорії: «гімнастис» – програміст, «педотрібіс» – виконавець

програми і «аліптіс» – помічник-масажист [2]. Чим же займалися вони і яка між ними відмінність?

Програмісти, або тренери-гімнастикони відповідали за розробку методик вивчення техніки вправ, а педотрібіси – за розвиток фізичних якостей. Як відомо, давні греки вже тоді чітко розподіляли процес підготовки атлетів на цикли, продумано застосовували психологічну підготовку, дієтологію, знали також цілісний та розчленований методи навчання.

Наприкінці ХІХ століття, коли організаційно сформувались види спорту, система та правила міжнародних змагань, суттєво змінилася і роль тренера. Сьогодні можна із впевненістю стверджувати, що тренер – це одна з ключових фігур в спорті, без якої неможливо не тільки уявити сучасну спортивну діяльність, але й досягнення спортсмена на рівні міжнародних результатів [2].

Однак варто підкреслити, що у сучасних реаліях тренерська праця є найменш регламентованою за умовами праці у порівнянні з іншими професіями. Разом з тим, праця тренера є найбільш залежною від кінцевого або етапного результату. Саме з цієї причини тренерську працю обирають і цінують переважно особи незалежні, впевнені в своїх силах, такі, що не бояться ризику та відповідальності.

Сьогодні професія тренера є однією із найбільш затребуваних, адже сфера фізичної культури і спорту покликана вирішувати цілий комплекс соціально значущих завдань, про що детально йшлося у першому розділі цього посібника. Тому не дивно, що перелік організацій, у яких може працювати тренер, досить різноманітний, зокрема це наступні фізкультурно-спортивні організації:

- дитячо-юнацька спортивна школа;
- школа вищої спортивно майстерності;
- спортивний клуб (спеціалізований, вузівський, військовий тощо);
- спортивна секція при будь-якій установі чи організації;
- спортивна федерація (національна, обласна, відомча);
- галузеві органи управління (Міністерство, регіональні органи управління);
- професійна, комерційна організація;
- будь-яка інша організація, у штатному розписі якої є посада тренера.

Праця тренера має, як правило, індивідуальний та творчий характер і спланована в багаторічному або на етапному відрізку часу. Залежно від місця праці й обставин (ДЮСШ, збірна команда, ігрова команда майстрів тощо) перед тренером ставиться конкретне завдання, зафіксоване в трудовій угоді/контракті. В угоді має бути зазначене погодинне місячне навантаження, заплановані результати чи досягнення, оплата праці, винагороди, умови побуту, кількість навчальних груп тощо.

Варто також особливо підкреслити, що у нашій країні функціональні обов'язки тренера відрізняються своєю різноманітністю та складністю, адже передбачають виконання цілого комплексу не тільки педагогічних та виховних завдань, але й організаційно-управлінських та адміністративно-господарських тощо. У будь-якій фізкультурно-спортивній організації, вище зазначеній, до обов'язків тренера, як правило, відносять не тільки організацію тренувального

процесу, підготовку та участь у змаганнях, комплектацію навчальних груп, але й виховання та матеріально-технічне забезпечення.

Першим і надзвичайно відповідальним етапом у роботі тренера є комплектація навчальних груп (команд), що передбачає набір, відбір і підбір. Набір здійснюється на початковому етапі тренувань і передуює тренувальному процесу. Потім здійснюється відбір, застосовуючи тестування із врахуванням антропометричних даних, рівня розвитку фізичних якостей і здібностей, віку тощо. Після набору й відбору процес комплектації формально закінчується, хоча корективи до персонального складу груп вносяться майже на всіх етапах підготовки [2].

В ігрових видах спорту формою комплектації команд є персональний підбір, який здійснюється постійно, або етапно. Говорячи про набір, відбір та підбір, варто також згадати про таке природне і закономірне явище як відсів. Відсів найчастіше спостерігається у групах початкової підготовки та на етапі базової підготовки через відсутність часу на тренування, травму, втрату інтересу, захворювання або переїзд, відсутність перспектив тощо.

Наступним етапом у роботі тренера після завершення комплектації групи чи команди є створення сприятливого морально-психологічного клімату з метою формування дружнього колективу спортсменів-одномудців. Як відомо, саме спільна праця, тобто коли тренер разом зі своїми спортсменами йде у туристичний похід, чи на лижну прогулянку, чи грає у футбол, чи робить пробіжку, відвідує заходи і т.д., найкраще згуртовує колектив і викликає симпатію до тренера. Також тренеру варто пам'ятати про однаково уважне ставлення тренера до здібних і не дуже здібних учнів, особливо на початковому етапі підготовки [2].

Провідне місце в діяльності тренера займає організація тренувального процесу, яка має вже більш специфічний характер, аніж комплектація груп та формування сприятливого морально-психологічного клімату. Під час підготовки до тренувальних занять тренер вирішує організаційно-адміністративні питання, пов'язані з підготовкою місця занять, забезпеченням необхідним інвентарем та обладнанням, а також навчально-методичні питання, пов'язані зі спрямованістю завдань, змістом занять, відновленням тощо. Під час тренувальних занять тренер вирішує спортивні, освітні, виховні завдання, спрямовані на фізичну, технічну, тактичну, психологічну та морально-вольову підготовку спортсмена. Щодо методичної роботи тренера, то зміст занять фіксується у поурочних планах і робочих журналах [2].

Мабуть, найвідповідальнішим етапом у роботі тренера є підготовка до змагань і на цьому етапі головне завдання є доведення спортсмена до відповідного рівня спортивної форми. В ігрових видах спорту складнішим завданням для тренера є доведення команди до належної готовності брати участь у змаганнях. Варто пам'ятати, що найвища майстерність тренера проявляється не тоді, коли команда готова до одного матчу, а коли в ході серії матчів вона демонструє високу спортивну майстерність [2].

Не менш важливим завданням для тренера у ході підготовки до змагань є регулювання психічного стану спортсмена чи спортсменів, особливо перед

основними, фінальними змаганнями. Про формування стану психологічної готовності спортсмена тренеру необхідно подбати заздалегідь, а не перед самими змаганнями. Тренер повинен обговорювати зі своїми спортсменами умови змагань, їх можливості, передбачити рівень підготовленості суперників, намагатись прогнозувати хід майбутньої спортивної боротьби та багато іншого. Саме ці дії з боку тренера і створюють певний стан психологічної готовності у спортсмена.

Ще одним важливим завданням тренера у ході підготовки до змагань є вирішення організаційно-адміністративних питань, зокрема підготовка заявки, придбання проїзних документів, збір необхідних особистих документів спортсменів, замовлення місць для проживання та інші питання.

Зрозуміло, що для будь-якого тренера найбільшу цінність має праця, вкладена у виховання і спортивну підготовку своїх вихованців, тому найголовнішою функцією тренера є виховання спортсмена, що здійснюється специфічними засобами спорту. Звісно, що виховний процес має вирішальний вплив на спортивний результат, адже правильні дібрані виховні засоби дозволяють розкрити потенціал спортсмена. З іншого боку, спорт, і це науково доведений факт, є невичерпним джерелом наснаги, навіть якщо спортивна діяльність не привела до спортивного п'єдесталу. Доцільно зважити також на те, що останнім часом спостерігається таке явище як омолодження спорту і це, звісно, ускладнює виховний процес [2].

На жаль, нерідко тренеру доводиться вирішувати питання матеріального забезпечення спортсменів, умови навчання, побуту, а подекуди й сімейні справи, хоча це не є безпосереднім обов'язком тренера. Адже тренер є найбільш зацікавленою і усвідомленою фігурою навчально-тренувального процесу та є найбільш приближеною до спортсмена особою.

Вище зазначені завдання та обов'язки вимагають від тренера терпеливості, уважності й постійної доброзичливості.

Відповідно до чинного законодавства, про що уже йшла мова у попередньому розділі цього посібника, сьогодні тренери поділяються на відповідні категорії, враховуючи рівень освіти, досвід роботи, виконувані функції і конкретні досягнення. Варто також запам'ятати, що рівень заробітної платні тренерів також залежить від певної категорії.

Відповідно до Порядку проведення атестації тренерів (тренерів-викладачів), затвердженого наказом Міністерства молоді та спорту України від 13.01.2014 року № 45 у редакції від 27.06.2025 року [42] «атестація тренерів (тренерів-викладачів) – це система заходів, спрямованих на всебічне комплексне оцінювання ефективності їх діяльності, за якою визначаються рівень їх кваліфікації, відповідність займаній посаді у штатній команді національних збірних команд України з видів спорту та присвоюється кваліфікаційна категорія тренерам (тренерам-викладачам) закладів фізичної культури і спорту...».

Які ж це категорії? Тренерам (тренерам-викладачам), які працюють в закладах фізичної культури і спорту та пройшли атестацію, присвоюються наступні кваліфікаційні категорії з виду спорту:

✓ вища категорія;

- ✓ перша категорія;
- ✓ друга категорія [42].

Який же механізм і порядок присвоєння категорій тренерам?

По-перше, категорія встановлюється Педагогічними Радами спортивних організацій, в яких працюють тренери і затверджуються відповідними органами державного управління спортом [42].

По-друге, обов'язковій атестації підлягають тренери штатної команди національних збірних команд України і тренери (тренери-викладачі), які працюють в закладах фізичної культури і спорту незалежно від підпорядкування та форми власності. Але з очевидних причин тренери (тренери-викладачі), стаж роботи яких на посаді тренера-викладача становить менше ніж 2 роки атестації не підлягають. Також атестації не підлягають тренери штатної команди національних збірних команд з видів спорту, які працюють на зазначених посадах на підставі укладених з ними контрактів менше ніж 2 роки поспіль. У випадках загрози поширення епідемії, пандемії та/або на час воєнного стану, загрози військового, техногенного, природного чи іншого характеру тощо атестація не може бути проведена тренерам (тренерам-викладачам), які мають відповідну кваліфікаційну категорію з певного виду спорту, зберігається присвоєна раніше кваліфікаційна категорія на весь період таких випадків, але не більше ніж на 6 місяців після їх офіційного завершення [42].

По-третє, атестація проводиться **1 раз на 4 роки** за результативними показниками роботи тренерів (тренерів-викладачів) за останні 4 роки. Але у випадку коли тренер досяг результативні показники раніше, він має право на проходження позачергової атестації для присвоєння відповідної кваліфікаційної категорії до закінчення строку дії наявної категорії [42].

Варто особливо підкреслити, що наявність вищої освіти за спеціальністю «Фізична культура і спорт» та освітнім ступенем «бакалавр» чи «магістр» є загальною вимогою до атестації тренерів штатної команди національних збірних команд України на визначення знань і професійних навиків відповідно до займаної посади.

Якими ж є результативні показники роботи тренерів (тренерів-викладачів), як враховуються при присвоєнні кваліфікаційних категорій?

Наприклад, щоб отримати вищу категорію тренеру потрібно підготувати:

- мінімум 1 спортсмена, який брав участь в Олімпійських іграх, або
- мінімум 1 спортсмена, який зайняв з 1 по 6 місце у Чемпіонатах світу з олімпійських видів спорту, Всесвітніх іграх з неолімпійських видів спорту, Всесвітніх шахових олімпіадах чи мінімум 2 спортсмена, які зайняли 7-10 місця у цих же змаганнях, або
- мінімум 1 спортсмена, який брав участь у фінальних змаганнях Чемпіонатів світу з олімпійських ігрових видів спорту, або
- мінімум 1 спортсмена, який зайняв 1-16 місце у Кубку Девіса, змаганнях Великого шолому, Кубку Федерації з тенісу, або
- мінімум 1 спортсмена, який зайняв 1-3 місце у Кубку світу з олімпійських видів спорту (загальний залік), Всесвітніх іграх з єдиноборств, чемпіонатах

- світу з неолімпійських видів спорту чи мінімум 2 спортсменів, які зайняли 4-6 місця у цих же змаганнях, або
- мінімум 1 спортсмена, який зайняв 1-2 місце у Юнацьких Олімпійських іграх, або
 - мінімум 1 спортсмена, який зайняв 1-3 місце у Чемпіонаті світу з олімпійських видів спорту серед молоді, юніорів чи мінімум 2 спортсменів, які зайняли 4-6 місця у цих же змаганнях, або
 - мінімум 1 спортсмена, який зайняв 1 місце у Чемпіонаті світу з олімпійських видів спорту серед кадетів, юнаків чи мінімум 2 спортсменів, які зайняли 2-3 місця у цих же змаганнях, або
 - мінімум 2 спортсменів, які зайняли 1-3 місця у Чемпіонаті світу серед молоді, юніорів з неолімпійських видів спорту, або
 - мінімум 1 спортсмена, який брав участь у Кубку світу з неолімпійських видів спорту (загальний залік), або
 - мінімум 1 спортсмена, який зайняв 1-3 місце у Чемпіонаті Європи, Всесвітній універсіаді чи мінімум 2 спортсменів, які зайняли 4-6 місця у цих же змаганнях, або
 - мінімум 1 спортсмена, який зайняв 1 місце у Чемпіонаті Європи серед молоді, юніорів чи мінімум 2 спортсменів, які зайняли 2-3 місця у цих же змаганнях, або
 - мінімум 1 чи 2 спортсменів, які брали участь у Чемпіонаті Європи серед кадетів, юнаків тощо [42].

Повний перелік результативних показників роботи тренерів (тренерів-викладачів), як враховуються при присвоєнні кваліфікаційних категорій, можна подивитись у Додатку 1 до Порядку проведення атестації тренерів (тренерів-викладачів), затвердженого наказом Міністерства молоді та спорту України від 13.01.2014 року № 45 у редакції від 27.06.2025 року [42] чи у Додатку Б цього посібника.

Кожний здобувач вищої освіти також повинен запам'ятати, що після закінчення навчання в Академії при прийомі вперше на посаду тренера-викладача присвоюється друга кваліфікаційна категорія, але не більше ніж на 4 роки. Адже відповідно до чинного законодавства, випускникам акредитованих закладів вищої освіти з фізичної культури і спорту, факультетів фізичного виховання і спорту інших закладів вищої освіти, які здобули вищу освіту за спеціальністю А7«Фізична культура і спорт» та освітнім ступенем «бакалавр» чи «магістр», за наявності диплома при прийомі вперше на посаду тренера-викладача присвоюється друга кваліфікаційна категорія, але не більше ніж на 4 роки.

А що ж буде тренерам у разі невиконання результативних показників на відповідну категорію? Відповідно до чинного законодавства тренерам (тренерам-викладачам), які мають звання «Заслужений працівник фізичної культури і спорту» та/або спортивне звання «Заслужений тренер», може бути присвоєно першу або вищу кваліфікаційну категорію з виду спорту на 2 роки за умови виконання результативних показників на один рівень нижче, але не більше ніж 1 раз [42].

Хто чи який орган/організація ж здійснює атестацію тренерів? Атестацію здійснює постійно діюча атестаційна комісія, що утворюється:

✓ Мінмолодьспортом України – для атестації тренерів штатної команди національних збірних команд України та тренерів-викладачів Державної школи вищої спортивної майстерності;

✓ Міністерством освіти і науки України, відповідним структурним підрозділом молоді та спорту обласних, Київської міських державних адміністрацій – для атестації тренерів (тренерів-викладачів) закладів фізичної культури і спорту незалежно від підпорядкування та форми власності, які розташовані у відповідній адміністративно-територіальній одиниці [42].

Чи існує документ, який підтверджує атестацію? Тренеру (тренеру-викладачу) закладу фізичної культури і спорту, який пройшов атестацію, видається довідка про атестацію тренера (тренера-викладача).

У курсі лекцій Кошевої Л. В. [14] для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 017 Фізична культура і спорт зазначено, що «..професійна майстерність тренера є синтезом його постійно зростаючих професійних знань та умінь, організаційних здібностей і особистих якостей. А проявляється тренерська майстерність у неодноразовому досягненні спортивної мети найраціональнішим чином, гарантованому знаннями й інтуїцією...».

Авторкою також розглядаються основні складові тренерської майстерності, зокрема це професійні знання і навички, які включають загальнотеоретичну базову підготовку і спеціальну теоретичну підготовку. До загальнотеоретичної підготовки авторка відноситься комплекс дисциплін, які формують світоглядний рівень фахівця, включаючи знання з історичних, філософсько-правових, соціальних, медико-біологічних, спортивно-педагогічних галузей. Спеціальну теоретичну підготовленість забезпечують знання з історії, теорії, методики, організації і педагогіки спорту, глибокі знання підготовки спортсменів і умов реалізації спортивного результату [14].

На нашу думку, тренер повинен упродовж усієї своєї професійної діяльності постійно поповнювати свої знання.

На думку провідних фахівців у сфері фізичної культури і спорту [2, 12, 16] рівень підготовленості тренера описують не тільки знання техніки і тактики обраного виду спорту, методів і засобів розвитку фізичних якостей, а й також навички з організації. Адже на будь-якому рівні спортивної підготовки організаційні здібності тренера є надзвичайно необхідними.

Результативності праці тренера сприяють або ж заважають особисті якості. У літературі [2, 14, 16] можна знайти, що доброта, справедливість, чесність, працьовитість, комунікабельність відносять до позитивних якостей тренера. У житті особисті якості тренера зрідка проявляються в ізольованому, «стерильному» вигляді. Частіше – в сукупності й протиріччі з іншими проявами темпераменту, поведінки. При цьому, суттєве значення мають не лише позитивні, але й негативні якості і риси характеру. Наприклад, така риса як честолюбство, яка переважно трактується негативно, у поєднанні з професіоналізмом є неабияким важливим професійним стимулом діяльності тренера.

Шкала цінностей тренерської праці в розумінні самих спортсменів постійно змінюється. Коли на початковому етапі тренувань молоді спортсмени найбільше цінують позитивне ставлення до себе, приємні манери, дотепність наставника, то з часом більшу ціну в очах спортсменів набувають професійні якості тренера, його організаційні здібності, інтелект тощо.

Автори М.С. Герцик та О.М. Вацеба [2] до загальних ознак професіоналізму тренера відносять володіння спеціальними знаннями про мету, зміст, об'єкт і засоби діяльності, спеціальними вміннями здійснювати діяльність на всіх етапах підготовки спортсмена та спеціальні властивості особи і риси характеру, що дозволяють здійснювати діяльність і домагатися заданого результату.

Ефективність праці тренера залежить від цілого комплексу чинників, а основними критеріями ефективності роботи тренера є склад та стан навчальних груп, а також рівень спортивних досягнень його вихованців. Одним із показників ефективності тренерської праці є також суспільне визнання [2].

8.4. Особистість тренера та стилі керівництва

Особистість тренера є потужним чинником, який мотивує активність спортсмена. У цьому питанні доречно говорити про такі якості як постійна незадоволеність, втомленість, дратівливість, які негативно впливають на мотивацію спортсменів та спортивну діяльність загалом. І навпаки, оптимізм, впевненість тренера відіграє позитивну роль у будь-яких ситуаціях тренувальної і змагальної діяльності. Загальноприйнятою є думка, що тренер повинен мати такі якості як комунікативність, емоційна стійкість, високий рівень інтелекту, новаторство тощо.

Важливою якістю тренера є вміння бути гнучким та доброзичливим у спілкуванні зі спортсменами, бути вчителем і порадником, але й одночасно вимогливим, адже результат спортсмена залежить від майстерності тренера, і навпаки професійний успіх тренера залежить від результату спортсмена.

Важливим питанням є визначення межі у спілкуванні тренера та спортсмена, не можна дозволити панібратства, що призводить до некерованості. Доведено, що щира і глибока віра тренера в успіх свого спортсмена передається й самому спортсменів, включаючи при цьому потужну мотивацію до досягнення успіху. Тренер не повинен показувати відкрито своїм вихованцям надмірну прихильність чи навпаки зневагу, також не можна пред'являти різні вимоги до своїх спортсменів, адже такий підхід тренера може не лише створити несприятливий психо-емоційний фон, але й повністю може зруйнувати систему мотивації, особливо в періоди високих навантажень.

Вітчизняні та зарубіжні фахівці, психологи, соціологи та інші фахівці завжди цікавились особистістю та діяльністю тренера. У літературі можна знайти інформацію щодо класифікації тренерів за методами, за рівнем результатів їх вихованців, стилями керівництва групою і т.д. Інші фахівці наголошують на тому, що особистість тренера не можна відокремлювати від стилю керівництва спортсменами чи командами. У зв'язку з тим, що тренер виступає в ролі керівника, суб'єкта управління у тренувальному процесі, то доцільно говорити й про стилі керівництва тренера, яких сьогодні науковці виділяють шість:

автократичний, авторитарний, демократичний, ліберальний, маніпулятивний та непослідовний. Розглянемо детально кожний із них [14].

Автократичний стиль. Автократичного тренера можна охарактеризувати у першу чергу як категоричного, непривітного, незадоволеного та претензійного. Такий тренер не терпить відмінної думки від його єдиноправильної, не терпить заперечень, тому керівництво групою здійснює тільки одноосібно і, звісно, усі рішення приймає без врахування інтересів та думок самих спортсменів, будь які ініціативи спортсменів зазвичай не приймаються до уваги. У автократичного тренера характер спілкування зі своїми спортсменами виключно професійний. На жаль такий стиль керівництва тренера створює, як правило, напружений, недружелюбний психологічний клімат в команді, тому досить часто мають місце конфлікти як між тренером та спортсменами, так і між самими спортсменами.

Авторитарний стиль. Цей стиль керівництва є подібним до автократичного, однак, відрізняється тим, що думки та інтереси спортсменів враховуються та приймаються до уваги при вирішенні проблемних питань. Тому авторитарний стиль керівництва навіть доцільно використовувати в командах, у яких є частими конфліктні ситуації та спори і необхідно «навести лад», а також в екстремальних ситуаціях, коли чітке одноосібне керівництво є просто нагальною необхідністю, або ж за умови, що тренер ще недостатньо знає команду і у ній необхідно налагодити дисципліну.

Демократичний стиль. Цей стиль керівництва відрізняється від попередньо описаних тим, що спортсмени для демократичного тренера є активними учасниками та ініціаторами ідей у вирішенні нагальних питань тренувальної діяльності. Демократичний керівник-тренер не витрачає свого часу на так званий «дрібний» контроль, а чітко формулює мету, основні завдання, альтернативні варіанти їх вирішення, при цьому самі спортсмени мають можливість проявити власну ініціативу, враховується інтереси та бажання спортсменів, їх думки та особливості характерів. З одного боку, демократичний стиль вимагає певних особистих та професійних якостей тренера, використання ним принципів управління, а, з іншого боку, цей стиль керівництва вимагає і від самих спортсменів певної соціальної зрілості та відповідальності.

Ліберальний стиль. Цей стиль управління характеризується тим, що тренер взагалі майже не втручається в тренувальний процес, а зазвичай знаходиться у сфері впливу своїх же вихованців. Цей стиль керівництва є виправданим за умови застосування його зі спортсменами чи командами, які мають достатньо високий рівень підготовленості та відповідальності. Однак іноді застосування саме цього стилю керівництва пояснюється неспроможністю тренера здійснювати керівництво з певних причин.

Маніпулятивний стиль. Цей стиль керівництва характеризується виключно суб'єктивною позицією тренера щодо вирішення проблемних питань, невизначеністю статусу та ролей спортсменів в команді тощо. Такий маніпулятор-прагне створити в команді стан залежності спортсменів, що, звісно, призводить до психічної напруженості та частих міжособистих конфліктів тощо.

Непослідовний стиль. Тренер діє залежно від свого емоційного стану.

Однак, потрібно зауважити, що у так званому «чистому вигляді» стилі керівництва у практичній діяльності майже не зустрічаються і тому найоптимальнішим стилем керівництва вважається комбінований, який поєднує у собі усі інші стилі керівництва.

ТЕМА 9

Спортивні споруди та матеріально-технічне забезпечення сфери фізичної культури і спорту

9.1. Загальні поняття та сутність матеріально-технічного забезпечення сфери фізичної культури і спорту

У законі України «Про фізичну культуру і спорт» [7], зокрема у статті 48, дається визначення сутності поняття «матеріально-технічне забезпечення сфери фізичної культури і спорту», а саме: «матеріально-технічне забезпечення сфери фізичної культури і спорту здійснюється шляхом будівництва та використання спортивних споруд, створення, придбання та використання фізкультурно-спортивного спорядження та обладнання, іншого майна, призначеного для занять фізичною культурою і спортом...». Нормативи матеріально-технічного забезпечення сфери фізичної культури і спорту в Україні визначає Міністерство молоді та спорту України, що є центральним органом виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту, який забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту в Україні.

Отже, до матеріально-технічного забезпечення відповідно до чинного законодавства відносять спортивні споруди, фізкультурно-спортивне спорядження та обладнання і будь-який інвентар, майно, призначене для занять фізичною культурою і спортом.

Спортивні споруди – це окремі будівлі і комплекси споруд, призначені для занять фізичною культурою і спортом, а також для змагань з різних видів спорту. Спортивні споруди є досить різноманітні і мають своє пряме і специфічне призначення. До прикладу, стадіони використовують як місце для гри в футбол, змагань з легкої атлетики, а також для організації та проведення видовищних заходів і т.д. Спортивні споруди також відрізняються за своїми розмірами, а відповідно і вартістю. Кожна спортивна споруда має своє специфічне обладнання, що є необхідним засобом для заняття певним видом спорту (стійки, сітки, тренажери, гімнастичне обладнання і т.д.). Вимоги до спортивних споруд щодо будівельних норм і правил, санітарних норм, інших норм у сфері охорони здоров'я та дотримання безпеки їх відвідувачів встановлюються відповідно до закону [7].

Відповідно до чинного законодавства контроль за ефективністю використання спортивних споруд здійснюють Міністерство молоді та спорту України, а також обласні, міські та районні управління з питань фізичної культури і спорту у межах своїх повноважень. У законі України «Про фізичну культуру і спорт» [7] вказується, що «земельні ділянки, на яких розташовані спортивні споруди, належать до земель рекреаційного призначення...».

Відповідно до закону здійснюється приватизація спортивних споруд і не допускається зміна їх цільового призначення. Не допускається також обмеження доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд і проектування, будівництво нових і реконструкція діючих закладів дошкільної, загальної середньої, спеціалізованої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти без передбачених нормативами вимог до спортивних споруд та функціональних приміщень [7].

Відповідно до закону фізкультурно-спортивним організаціям, які мають на своєму балансі спортивні споруди можуть надаватись пільги на комунальні послуги, або ж може надаватись фінансова підтримка з державного, обласних, міських бюджетів чи бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Фізкультурно-спортивні організації, які мають на своєму балансі спортивні споруди, повинні мати сертифікат відповідності спортивної споруди та журнал обліку використання спортивної споруди. Сертифікат відповідності видається відповідно до закону у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Порядок ведення журналу обліку використання спортивної споруди визначається Міністерством молоді та спорту України [7].

Спортивні споруди мають дуже давню історію. Ще в стародавньому світі популярними були заняття фізичною культурою і спортом, а відповідно вже на той час було спеціальне спортивне обладнання і спеціальні спортивні споруди. Такі відомості підтверджуються археологічними розкопками на території Індії, Єгипту, Середньої Азії та ін. З історії людської цивілізації відомі давньогрецькі олімпійські ігри, які проводились кожні чотири роки. Для проведення цих ігор давніми греками було побудовано багато стадіонів, залишки яких знайдені в Олімпії, Дельфах, Піреї.

Стадіони цього періоду характеризуються великими розмірами та високими архітектурними якостями. До прикладу, стадіон Панатінаїкос, який було збудовано у 349 р до н.е. мав трибуни з мармуру аж на 80 тисяч місць і до сих пір є єдиною у світі спортивною спорудою з білого мармуру. Колізей мав 50 тис. місць, видовищний амфітеатр та велику кількість входів і виходів. Особливо великою спортивною спорудою був «Ціркус Максимус» – це арена розмірами 500х100 м з кількістю глядацьких місць 250 тисяч. З розвитком християнства, яке заперечувало культ людського тіла, його гармонійний розвиток, занепало і будівництво спортивних об'єктів.

Найбільшого розвитку набули спортивні споруди нового часу XIX-XX ст. і це пов'язано з розвитком Олімпійського руху. У всіх Олімпіадах реконструювалась і будувалась велика кількість спортивних об'єктів, що пов'язано з включенням нових видів спорту, які були визнані олімпійськими. Різноманітність спортивних споруд особливо розширилась з розвитком зимових Олімпійських ігор, адже специфіка зимових видів спорту потребує будівництва спортивних споруд різного плану (лижні траси, спуски, трампліни, лижні стадіони, льодові поля жолоби для санного спорту і т.д.).

В Україні футбольні поля, ігрові майданчики з'явилися понад 100 років тому у Львові, згодом у Києві та Харкові. Так, у 1929 році було збудовано відомий сучасникам київський стадіон «Динамо» [2].

У законі України «Про фізичну культуру і спорт» [7], зокрема у статті 48, дається визначення сутності поняття *«фізкультурно-спортивне спорядження та обладнання – спортивна форма (спеціальний одяг та взуття), спортивні снаряди (апарати), інвентар і апаратура для обладнання спортивних споруд та обслуговування спортивних заходів, що виготовляються з дотриманням вимог (правил, норм) міжнародних спортивних федерацій»*.

Відповідно до закону [7] підприємствам, які здійснюють виробництво фізкультурно-спортивного спорядження та обладнання, може надаватися пільговий режим кредитування і оподаткування.

Щодо спортивних суден, спортивних автомобілів, спортивних мотоциклів, спортивних літальних апаратів, то правила реєстрації, обліку, експлуатації і нагляду за їх використанням та технічним станом визначаються виключно Кабінетом Міністрів України [7].

Щодо спортивної зброї, то її облік та сертифікація здійснюються також в установленому законодавством порядку. Відповідно до закону [7] «придбання, зберігання, перевезення і використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ та стендів здійснюються відповідно до законодавства суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, що розвивають види спорту, визнані в Україні, правила змагань яких передбачають використання спортсменами вогнепальної (крім бойової) чи пневматичної, стрілецької, вихолощеної (охолощеної) та холодної зброї...».

Відповідно до закону [7] «організатори фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів, власники спортивних споруд, фізкультурно-спортивного спорядження та обладнання зобов'язані проводити згідно з правилами, встановленими Кабінетом Міністрів України, відповідні заходи з охорони та безпеки, а також забезпечувати безпечні умови життя і здоров'я відвідувачів та користувачів спортивних споруд та фізкультурно-спортивного спорядження і обладнання, а також не завдавати шкоди довкіллю.

9.2. Класифікація спортивних споруд

Загалом, спортивні споруди є важливим елементом інфраструктури, що забезпечує розвиток сфери фізичної культури та спорту. Спортивні споруди можна класифікувати за різними критеріями, зокрема за призначенням, об'ємно-планувальними рішеннями та масштабом. Усі спортивні споруди з точки зору їх призначення поділяються на окремі (спеціалізовані) і комплексні. Окремі або спеціалізовані споруди призначені для конкретного виду спорту, а комплексні споруди включають кілька спортивних об'єктів, розташованих на одній території. Усі вони в свою чергу поділяються на відкриті і криті. Криті споруди забезпечують проведення занять та змагань у приміщеннях, а відкриті споруди розташовані на відкритому повітрі [17].

Зокрема до *окремих відкритих спортивних споруд* відносяться: майданчики за видами спорту; поля для футболу, регбі, хокею з м'ячем, кінного спорту, стрільби з лука тощо; легкоатлетичні доріжки; ковзанярські доріжки; кросові дистанції; лижні бази; гірськолижні бази; санні траси; лижні трампліни; стадіони; тенісні корти; стрілкові тири; стрілково-мисливські стенди; басейни штучні та на водоймах тощо.

До *окремих критих спортивних споруд* відносяться: спортивні зали, басейни, манежі, велодроми, басейни для греблі, стрілкові тири, шахматношашкові клуби, кінні манежі тощо.

До *комплексних відкритих спортивних споруд* відносяться: спортивні ядра, комплексні майданчики, комплексні басейни, спортивні бази для сучасного

п'ятиборства, стрільбища, лижні стадіони, канали для веслування, яхт-клуби, кінноспортивні бази тощо.

До *комплексних критих спортивних споруд* відносяться: палаци спорту, спортивні корпуси з багатьма залами; комплексні басейни; універсальні спортивні зали; стрільбища з критими і напівкритими тирами.

Кожна спортивна споруда складається з [17]:

- ✓ *головної частини* — це місце, де безпосередньо відбувається процес занять фізичною культурою і спортом, зокрема це майданчики для різних видів спорту, поля, місця для занять легкою атлетикою, траси, ванна басейну, трампліни і вишки, велотреки, ковзанярські доріжки, водні дистанції, басейн для греблі, лижний трамплін, легкоатлетичні, футбольні, кінні манежі, спортивний зал, кросові дистанції, спортивне ядро, універсальний майданчик, спортивна арена та ін.;
- ✓ *допоміжної частини* — це приміщення для обслуговування тих, що займаються (роздягальні, душові, туалети, гардероби, медичні кабінети, фойє, методичні кабінети, буфети, лазні), приміщення і споруди інженерно-технічних служб (приміщення для водо-тепло-електро-постачання, радіо-сповіщення і зв'язку, інформаційних та реєструючих засобів, водоочистки, холодильних установок, механізації, підйомників, ліфтів тощо), приміщення господарські і підсобні (інвентарні кімнати, склади, гаражі, майстерні тощо), приміщення адміністративні (кабінети для дирекції, тренерів, інженерно-технічного персоналу, кінолекторій, пресцентри тощо), приміщення лікарсько-медичні (медпункти, медичні кабінети, лікарські центри, реабілітаційні);
- ✓ *глядацької частини* — це фойє, гардероби, трибуни, глядацькі місця, кафе, бари.

У залежності від структури всі спортивні споруди поділяються на *навчальні-тренувальні* і *змагальні*. *Змагальні* — це спортивні споруди, які мають велику глядацьку частину на відміну від навчально-тренувальних.

За масштабом спортивні споруди поділяються на:

- ✓ *мікрорайонні*, тобто ті, які призначені для використання населенням певного мікрорайону;
- ✓ *районні* — призначені для використання жителями цілого району;
- ✓ *міжрайонні* — призначені для використання жителями декількох районів;
- ✓ *загальноміські* — призначені для використання всіма жителями міста;
- ✓ *загальнодержавні та міжнародні* — призначені для проведення змагань високого рівня.

У сферу спортивних споруд входять і *спортивно-розважальні*: скейтдроми, боулінги, біліардні, сквош-зали.

Усі спортивні споруди поділяються на категорії. Категорійність встановлюється відповідним показниками спортивних споруд. Існує 6 категорій спортивних споруд. Для визначення категорійності враховують такі якості спортивних споруд. Наприклад, для стадіонів категорії визначаються за кількістю глядацьких місць, зокрема 40 тисяч глядацьких місць і більше — це 1 категорія, 30

тисяч – 2 категорія, 20 тисяч – 3 категорія, 10 тисяч місць – 4 категорія, 5 тисяч місць – 5 категорія і 1,5 тисячі глядацьких місць – це 6 категорія. За значимістю проведення змагань категорія визначаються наступним чином: 1 категорія – це міжнародні змагання, 2 категорія – змагання державного рівня, і з 3 по 5 категорії – це обласні змагання.

9.3. Мережа спортивних споруд сфери фізичної культури і спорту в Україні за річною статистичною звітністю

Існуюча мережа державних і комунальних закладів фізичної культури і спорту не може бути скорочена без згоди центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту [7].

Згідно зі звітом із фізичної культури і спорту за формою №2-ФК станом 01 січня 2025 року (Додаток А) **загальна кількість спортивних споруд в Україні 74 550**, з яких 29 517 – комплексні та 45 033 окремі спортивні споруди. За формою власності 64 952 (87% від загальної кількості спортивних споруд в Україні) спортивних споруд комунальної форми власності, 6 232 (8,5%) – приватної та 3 366 (4,5%) – державної форми власності [9].

Найбільша кількість спортивних споруд 50 174 знаходяться у підпорядкуванні закладів освіти; 1 004 – фізкультурно-спортивних товариств; 883 – відомчих фізкультурно-спортивних організацій; 2 593 – ДЮСШ; 25 – ШВСМ; 78 – центрам олімпійської підготовки; 90 – закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання; 7 206 – підприємствам; 5 919 – установам та 6 578 – іншим організаціям [9].

Однак тільки 44,4% від загальної кількості спортивних споруд в Україні пристосовані для занять осіб з інвалідністю, маломобільних груп населення та ветеранів війни та лише 23,9% спортивних споруд мають укріплення.

За станом від загальної кількості спортивних споруд в Україні тільки 82,5% є діючими, 4,5% є частково діючими та 8% спортивних споруд є не діючими. У 2024 році було збудовано та прийнято в експлуатацію 43 спортивні споруди, 103 спортивні споруди мали капітальний ремонт, 211 були реконструйовані та 1 963 спортивних споруд мали поточний ремонт [9].

До комплексних спортивних споруд відносяться:

- ✓ стадіони з трибунами на 1500 місць і більше – 363;
- ✓ стадіони з трибунами від 3000 місць і більше – 56;
- ✓ легкоатлетичні ядра (арени), що не входять до складу стадіонів – 61;
- ✓ площинні спортивні споруди – 17 851, з яких:
 - ✓ спортивні майданчики з тренажерами – 3 426,
 - ✓ тенісні корти – 633,
 - ✓ футбольні поля – 3 454,
 - ✓ мультимайданчики – 1 406,
 - ✓ спортивні зали площею не менше 162 м² – 5 316,
 - ✓ плавальні басейни – 365,
 - ✓ стрілецькі тири криті і напіввідкриті – 1 213,
 - ✓ стрілецькі стенди (круглі, траншейні) – 2,

- ✓ біатлонні стрільбища – 3,
- ✓ стрільбища для стрільби з лука – 10,
- ✓ велотреки – 4,
- ✓ споруди зі штучним льодом – 17,
- ✓ лижні бази – 16 та ін. [9].

До окремих спортивних споруд відносяться:

- ✓ стадіони з трибунами на 1500 місць і більше – 345;
- ✓ стадіони з трибунами від 3000 місць і більше – 25;
- ✓ легкоатлетичні ядра (арени), що не входять до складу стадіонів – 83;
- ✓ площинні спортивні споруди – 29 940, з яких:
 - ✓ спортивні майданчики з тренажерами – 5 405,
 - ✓ тенісні корти – 370,
 - ✓ футбольні поля – 6 167,
 - ✓ мультимайданчики – 1 325,
 - ✓ спортивні зали площею не менше 162 м² – 6 602,
 - ✓ плавальні басейни – 219,
 - ✓ стрілецькі тири криті і напіввідкриті – 1 312,
 - ✓ стрілецькі стенди (круглі, траншейні) – 10,
 - ✓ біатлонні стрільбища – 7,
 - ✓ стрільбища для стрільби з лука – 3,
 - ✓ велотреки – 1,
 - ✓ споруди зі штучним льодом – 33,
 - ✓ лижні бази – 31 та ін. [9].

Якщо проаналізувати кількість спортивних споруд за областями, то найбільша їх кількість 7 995 розташовані у Дніпропетровській області, 5 862 спортивних споруд – у Львівській області, 4 621 – у м. Київ [60].

У Харківській області розташовано 4 279 спортивних споруд, із яких більшість (58%) у 2024 році були не діючими та 8,9% – частково діючими. Тільки 41 спортивна споруда має укриття, а лише четверта частина від загальної кількості спортивних споруд в області (25,8%) пристосовані для занять осіб з інвалідністю, маломобільних груп населення та ветеранів війни [60].

Найбільша кількість спортивних споруд Харківської області 2 431 знаходяться у підпорядкуванні закладів освіти; 158 – фізкультурно-спортивних товариств; 42 – відомчих фізкультурно-спортивних організацій; 143 – ДЮСШ; 2 – ШВСМ; 8 – закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання; 840 – підприємствам; 479 – установам та 176 – іншим організаціям [60].

Якщо проаналізувати кількість спортивних споруд у розрізі їх розташування в областях, то:

- ✓ стадіонів з трибунами на 1500-3000 місць (комплексні спортивні споруди) найбільше у Дніпропетровській області – 48 та в Одеській області – 38;
- ✓ стадіонів з трибунами від 3000 місць і більше (комплексні спортивні споруди) найбільше у Дніпропетровській області – 8 та в Закарпатській і Київській областях – 6;

- ✓ площинних спортивних споруд (комплексні спортивні споруди) найбільше у Дніпропетровській області – 2 587, Житомирській – 2 113 та в Харківській областях – 2 016;
- ✓ спортивних майданчиків з тренажерним обладнанням (комплексні спортивні споруди) найбільше у Харківській області – 689, Житомирській – 511 та у Дніпропетровській областях – 406;
- ✓ тенісних кортів (комплексні спортивні споруди) найбільше у м. Київ – 178, в Одеській – 88 та у Харківській області – 52;
- ✓ футбольних полів (комплексні спортивні споруди) найбільше у Вінницькій області – 394, Рівненській – 381, Дніпропетровській області – 361;
- ✓ мультимайданчиків (комплексні спортивні споруди) найбільше у Дніпропетровській – 435, Вінницькій – 205;
- ✓ спортивних майданчиків (комплексні спортивні споруди) найбільше у Дніпропетровській області – 1 336, у Житомирській області – 1 257;
- ✓ спортивних залів площею не менше 162 м² найбільше у Дніпропетровській області – 881, в Одеській – 591, у Житомирській – 526;
- ✓ плавальних басейнів (комплексні спортивні споруди) найбільше у м. Київ – 81, Дніпропетровській – 51, Одеській – 46;
- ✓ стадіонів з трибунами на 1500-3000 місць (окремні спортивні споруди) найбільше у Львівській області – 46 та в Івано-Франківській області – 41;
- ✓ стадіонів з трибунами від 3000 місць і більше (окремні спортивні споруди) найбільше у Вінницькій – 5 та у Закарпатській областях – 5;
- ✓ площинних спортивних споруд (окремні спортивні споруди) найбільше у Львівській області – 4 121, у Дніпропетровській – 2 412, Івано-Франківській – 2 264;
- ✓ спортивних майданчиків з тренажерним обладнанням (окремні спортивні споруди) найбільше у Львівській області – 1 579, Тернопільській – 516 та у Дніпропетровській областях – 462;
- ✓ тенісних кортів (комплексні спортивні споруди) найбільше у Дніпропетровській області – 84, у Львівській – 40 та в Івано-Франківській області – 38;
- ✓ футбольних полів (окремні спортивні споруди) найбільше у Львівській області – 852, Чернігівській – 738, Волинській області – 512;
- ✓ мультимайданчиків (окремні спортивні споруди) найбільше у Хмельницькій – 304, Дніпропетровській – 141;
- ✓ спортивних майданчиків (окремні спортивні споруди) найбільше у Дніпропетровській області – 1 624, у Львівській області – 1 590; в Івано-Франківській – 1 465;
- ✓ спортивних залів площею не менше 162 м² найбільше у Полтавській області – 568, у Київській – 549, у Хмельницькій – 508;
- ✓ плавальних басейнів (окремні спортивні споруди) найбільше у Львівській – 32, Івано-Франківській – 25, Київській – 25 [60].

Відповідно до Державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту, затвердженого наказом Міністерства молоді та спорту України від 28.03.2013 за № 1, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 5 квітня

2013 р. за № 559/23091 [26] нормативи забезпечення населення басейнами з розрахунку 450 м² дзеркала води на 10 тис. населення, спортивними залами з розрахунку 800 м² на 10 тис. населення, площинними спортивними спорудами з розрахунку 5000 м² на 10 тис. населення. Загальна площа басейнів, спортивних залів та площинних спортивних споруд розраховується прямо пропорційно до кількості населення однієї адміністративно-територіальної одиниці.

ТЕМА 10

Організаційне, інформаційне, фінансове та інше ресурсне забезпечення сфери фізичної культури і спорту

10.1. Джерела фінансування сфери фізичної культури і спорту: бюджетні та позабюджетні

З економічної точки зору сфера фізичної культури і спорту як галузь народного господарства відноситься до невиробничої сфери, а діяльність фізкультурно-спортивних організацій і кожного працівника безпосередньо не спрямована на створення суспільного матеріального продукту і національного доходу. Мета діяльності фізкультурно-спортивних організацій полягає у створенні фізкультурно-спортивних послуг, які сприяють задоволенню потреби населення у фізичному розвитку і вдосконаленню, за допомогою чого розширюються можливості для розвитку матеріального виробництва.

Ю.П. Мічудою [15] була наведена класифікація фізкультурно-спортивних послуг, які надаються населенню (табл. 9.1).

Таблиця 9.1

Характеристика фізкультурно-спортивних послуг за Ю.П. Мічудою [15]

Вид послуги	Потреби, які задовольняє послуга	Виробник фізкультурно-спортивної послуги	Споживачі фізкультурно-спортивної послуги
Фізкультурно-виховна	• Фізичний розвиток • Здоровий спосіб життя	Навчально-виховні заклади (дитячі дошкільні заклади, загальноосвітні школи, вищі навчальні заклади)	Учні, студенти, слухачі
Фізкультурно-оздоровча	• Зміцнення здоров'я • Здоровий спосіб життя • Спілкування	Фізкультурно-оздоровчі організації (спортивні клуби за місцем проживання та в місцях масового відпочинку, табори, спортивні споруди)	Відвідувачі фізкультурно-спортивних організацій
Спортивно-оздоровча	• Зміцнення здоров'я • Здоровий спосіб життя • Спілкування • Спортивна діяльність	Спортивні організації (спортивні клуби за місцем проживання, спортивні споруди, спортивно-оздоровчі дитячі табори)	Спортсмени-аматори
Спортивно-видовищна	• Видовище • Естетична потреба • Спілкування	Спортивні організації, спортивні споруди	Глядачі

Спортивно-тренувальна	• Досягнення високих спортивних результатів • Підтримка спортивної форми	Спортивні організації (ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ, професійні спортивні клуби, училища фізичної культури)	Спортсмени
Фізкультурно-реабілітаційна	▪ Профілактика захворювань ▪ Зміцнення здоров'я	Лікарні, реабілітаційні центри (заняття з ЛФК)	Різні верстви населення

Фінансування розвитку фізичної культури і спорту здійснюється відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [7] (стаття 47) та інших нормативно-правових актів за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, а також з інших джерел, не заборонених законодавством.

Зокрема, у звітному 2023 році відповідно до державної статистичної звітності [9] фінансування сфери фізичної культури та спорту складало **12 763 939,59 тис. грн.**, у тому числі з державного бюджету – 3 847 357,43 тис. грн., із місцевих бюджетів – 8 574 324,60 тис. грн. Щодо місцевих бюджетів, то до таких відносяться:

- обласні бюджети (2 683 475,11 тис. грн),
- міські бюджети (710 205,07 тис. грн),
- районні бюджети (3 659,20 тис. грн),
- бюджети сільських, селищних, міських територіальних громад (5 176 985,22 тис. грн).

Для розвитку сфери фізичної культури і спорту у звітному 2023 році використовувалися також позабюджетні джерела фінансування – 342 257, 56 тис. грн., із них 38 148,13 тис. грн. від громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості [9]. Якщо говорити про структуру фінансування сфери фізичної культури і спорту у відсотковому співвідношенні, то вона виглядала у 2023 році наступним чином (рис. 10.1.).

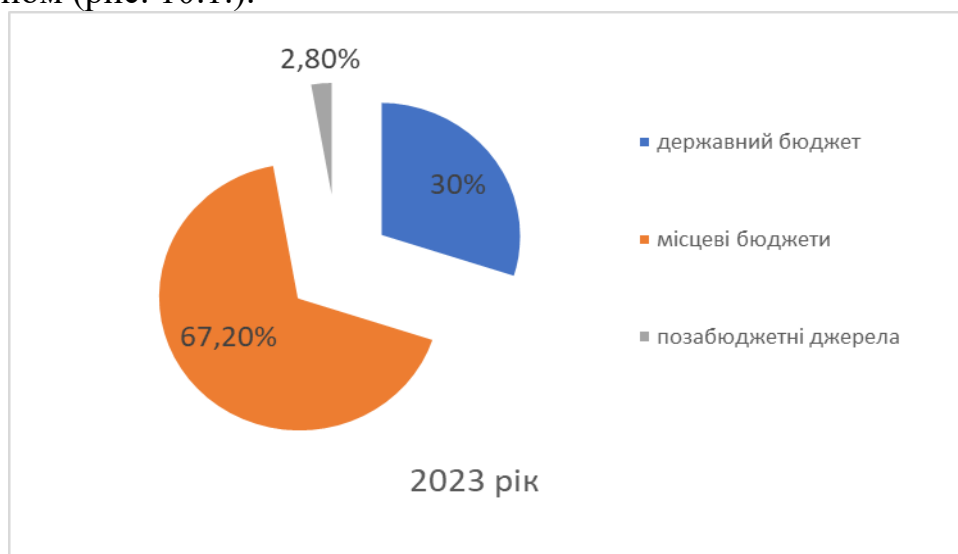


Рис. 10.1. Структура фінансування сфери фізичної культури і спорту у відсотковому співвідношенні у 2023 році відповідно до державної статистичної звітності [9]

Як бачимо із рисунку 10.1, найбільшу частку у фінансуванні сфери фізичної культури і спорту займають місцеві бюджети (67,2%), потім державний бюджет (30%) і лише 2,8% – це позабюджетні надходження. Звісно, що в умовах воєнного стану така структура фінансування не сприятиме розвитку сфери фізичної культури і спорту і тому керівникам фізкультурно-спортивних організацій необхідно активізувати роботу щодо залучення позабюджетних джерел. Детальніше розглянемо, які ж джерела відносяться до позабюджетних.

Відповідно до закону України «Про фізичну культуру і спорт» [7] до позабюджетних джерел відносяться:

- ✓ кошти, отримані у результаті провадження фізкультурно-спортивними організаціями фінансово-господарської діяльності (надання платних послуг). Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України №796 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватись навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» від 27 серпня 2010 року у редакції від 10.07.2025 [33] у сфері фізичної культури та спорту це може бути проведення занять, використовуючи матеріально-технічну базу закладів освіти, але це стосується тільки тих занять, проведення яких не передбачено навчальними планами, або ж це може бути надання у тимчасове користування спортивного інвентарю та обладнання, або ж це може бути організація, проведення спортивних, фізкультурно-оздоровчих заходів з використанням відповідної матеріально-технічної бази навчальних закладів, якщо це не передбачено навчальними планами та не належить до діяльності, що фінансується за рахунок коштів загального фонду державного та місцевих бюджетів тощо [33];

- ✓ кошти окремих підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян, окремих особистостей, отримані фізкультурно-спортивними організаціями як благодійні внески або як меценатська підтримка. У статті 47 закону України «Про фізичну культуру і спорт» [7] також зазначається, що на розвиток фізичної культури і спорту підприємства, установи та організації спрямовують кошти у порядку, визначеному законодавством, до того ж держава може надавати податкові пільги для юридичних та фізичних осіб (резидентів та нерезидентів України), що здійснюють благодійну діяльність у сфері фізичної культури і спорту в порядку, визначеному законодавством;

- ✓ кошти, отримані фізкультурно-спортивними організаціями від користування правами інтелектуальної власності, наприклад, за організацію та проведення фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів;

- ✓ проведення державної спортивної лотереї;

- ✓ інвестиції у сферу фізичної культури і спорту, зокрема у статті 47 закону України «Про фізичну культуру і спорт» [7] підкреслюється, що держава сприяє діяльності суб'єктів господарювання, що здійснюють інвестиційну діяльність у сфері фізичної культури і спорту в Україні.

Розглядаючи фінансування сфери фізичної культури і спорту, особливу увагу варто звернути на статті 51-1 та 51-2, якими було лише декілька років назад доповнено чинний закон України «Про фізичну культуру і спорт» [7], у яких йдеться про меценатську діяльність, яка здійснюється з метою розвитку та

популяризації фізичної культури і спорту. До напрямів меценатської діяльності відповідно до закону відносяться:

- ✓ створення матеріально-технічних умов для розвитку фізичної культури і спорту, тобто допомога щодо забезпечення спортивними спорудами, фізкультурно-спортивного спорядження, обладнання та інвентарю;
- ✓ участь у реалізації проєктів і програм з будівництва, реконструкції, ремонту та модернізації спортивних споруд в Україні;
- ✓ допомога, у тому числі грошова українським спортсменам і фахівцям сфери фізичної культури і спорту (наприклад, щодо участі спортсменів у змаганнях чи підвищенні кваліфікації тренерів);
- ✓ фінансова чи інша матеріальна підтримка проведення спортивних змагань та заходів;
- ✓ підготовка до участі та участь в Олімпійських, Паралімпійських і Дефлімпійських іграх, Глобальних іграх спортсменів з порушенням інтелекту, Всесвітніх іграх з неолімпійських видів спорту [7].

У статті 51-1 закону України «Про фізичну культуру і спорт» [7] зазначається, що «меценат фізичної культури і спорту – дієздатна фізична особа або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка здійснює меценатську діяльність у сфері фізичної культури і спорту за одним або кількома напрямками». Видами меценатської діяльності відповідно до закону є:

- ✓ пожертвування коштів або передача у власність на безоплатній основі споруд чи будівель, чи приміщень, чи земельних ділянок, чи транспортних засобів;
- ✓ закупівля і передача у власність набувача меценатської діяльності фізкультурно-спортивного спорядження, зокрема інвентарю, екіпірування, обладнання тощо;
- ✓ передача майнових прав та доходів від майна;
- ✓ надання послуг на безоплатній основі і виконання робіт меценатом спорту на користь набувача меценатської діяльності [7].

У статті 51-2 закону України «Про фізичну культуру і спорт» [7] наголошується про гарантії держави щодо свободи вибору меценатом видів і напрямів меценатської діяльності, а також про можливість вільно здійснювати меценатську діяльність у сфері фізичної культури і спорту. У цій же статті йдеться про державну підтримку діяльності меценатів у сфері фізичної культури і спорту, що, звісно, сприятиме розвитку фізичної культури і спорту у цілому. Зокрема, і про це вже йшла мова у цьому розділі, держава надає пільги меценатам, сприяє увічненню імені мецената, здійснює організаційні та інформаційні заходи щодо популяризації меценатської діяльності, а також відзначає меценатів фізичної культури і спорту державними нагородами, почесними відомчими відзнаками тощо [7].

Відповідно до державної статистичної звітності [9] вище зазначені кошти витрачались на поточні видатки, а саме:

- ☐ на оплату праці – 6 909 550,99 тис. грн.,
- ☐ оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 874 735,47 тис.грн. ,
- ☐ соціальне забезпечення (стипендії, грошові винагороди спортсменам, тренерам) – 339 108,08 тис. грн.,

□ придбання спортивного обладнання та інвентарю – 32726,05 тис. грн.,
□ на спортивні заходи, фізкультурно-оздоровча та навчально-тренувальна робота – 2 534 407,13 тис. грн. тощо.

А також на капітальні видатки:

□ капітальний ремонт та реконструкція спортивних споруд – 584 461,08 тис.грн.;

□ придбання спортивного обладнання та інвентарю дострокового користування;

□ будівництво нових спортивних споруд – 154 930,72 тис.грн.

Якщо говорити про структуру видатків (витрат) сфери фізичної культури і спорту у відсотковому співвідношенні, то вона виглядала у 2023 році наступним чином (рис. 10.2.).



Рис. 10.2. Структура видатків (витрат) сфери фізичної культури і спорту у відсотковому співвідношенні у 2023 році відповідно до державної статистичної звітності [9]

Як бачимо із рисунку 10.2, найбільшу частку у структурі витрат сфери фізичної культури і спорту займає оплата праці (54%), потім організація та проведення спортивних заходів, фізкультурно-оздоровча та навчально-тренувальна робота (19,9%), оплата комунальних послуг та енергоносіїв аж 7% і лише 4% – це соціальне забезпечення спортсменів і тренерів, лише 2,7% – придбання обладнання та інвентарю, лише 1,2% – будівництво нових споруд (Додаток В).

10.2. Організаційне та інформаційне забезпечення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів

Відповідно до статті 45 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» за назвою «Організаційне забезпечення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів» [7] «організація підготовки та проведення фізкультурно-оздоровчого заходу або спортивного змагання здійснюється відповідно до положення (регламенту) про такий фізкультурно-оздоровчий захід або таке спортивне

змагання, що затверджується відповідно організаторами фізкультурно-оздоровчих заходів або спортивних змагань».

Також варто запам'ятати, що тільки офіційні спортивні змагання можуть мати статус та назву чемпіонату і Кубка! Які ж фізкультурно-оздоровчі заходи та спортивні змагання і заходи вважаються офіційними? Відповідно до чинного законодавства офіційними вважаються спортивні змагання і заходи, які прописані у Єдиному календарному плані фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань України, або ж у календарних планах фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань областей, міста Києва, чи календарних планів фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань районів, міст, селищ та сіл. Такі календарні плани розробляються на рік у кінці кожного календарного року на наступний рік, наприклад Єдиний календарний план фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань України на 2025 рік було затверджено наказом Міністерства молоді та спорту України у грудні 2024 року і так відповідно за таким же принципом розробляються та затверджуються календарних планах фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань областей, районів, міст, селищ та сіл. Структура календарних планів схожа і до неї відповідно входять:

- ✓ назва фізкультурно-оздоровчого заходу чи спортивного змагання чи спортивного заходу;
- ✓ орієнтовні терміни початку/закінчення;
- ✓ орієнтовна тривалість;
- ✓ орієнтовне місце проведення, організації-учасники та організації, відповідальні за проведення;
- ✓ орієнтовна кількість учасників (спортсменів, тренерів, суддів, інших, усього);
- ✓ вид змагань;
- ✓ код КПКВ (код програмної класифікації видатків та кредитування) – це семизначний номер, який використовується для ідентифікації бюджетних програм у місцевих бюджетах;
- ✓ всього людино-днів;
- ✓ планована вартість (у грн) (Додаток Г).

Порядок складання календарних планів, а також вимоги до змісту положення (регламенту) про офіційні фізкультурно-оздоровчі заходи або спортивні змагання затверджується Міністерством молоді та спорту України, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту. До прикладу: наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Порядку складання календарних планів фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань» від 05.05.2015 за № 1341 у редакції від 10.02.2023 [43], а також наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження Вимог до змісту положення (регламенту) про офіційні фізкультурно-оздоровчі, спортивні заходи або спортивні змагання» від 06.08.2010 за № 2659 у редакції від 10.02.2023 [25].

Відповідно до чинного законодавства є певні особливості щодо організації міжнародних спортивних змагань. По-перше, організатори міжнародних

спортивних заходів на території України визначаються рішенням Міністерства молоді та спорту України, враховуючи пропозиції відповідної національної спортивної федерації та відповідних місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, на території яких планується проведення цих змагань. По-друге, Міністерство молоді та спорту України обов'язково має включати міжнародні спортивні змагання до Єдиного календарного плану фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів України, без чого спортивні змагання не визнаються як міжнародні, у тому числі в рекламі та інформаційних повідомленнях [7].

Згідно із законом України «Про фізичну культуру і спорт» деякі права мають організатори фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів:

- ✓ використання назви заходів та спортивних змагань, а також їх символіки відповідно до закону;
- ✓ здійснювати рекламу в місцях проведення фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів відповідно до закону;
- ✓ визначати виробників, товари яких (спортивний одяг, взуття, спортивне обладнання та інвентар) обов'язково використовуються суб'єктами фізичної культури і спорту під час проведення відповідних заходів;
- ✓ висвітлення фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів шляхом трансляції зображення та/або звуку заходу будь-якими засобами та/або за допомогою будь-яких технологій, а також шляхом здійснення запису зазначеної трансляції та/або фотографування заходу відповідно до закону;
- ✓ на добровільних засадах передавати організаторам змагань права шляхом укладення договору на умовах, погоджених між організатором спортивних заходів та організатором змагань [7].

Також відповідно до закону не допускаються будь-які обмеження вище вказаних прав організаторів спортивних заходів [7].

Організація фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів вимагає завчасного створення оргкомітету. До нього можуть входити працівники управлінь та відомств фізичної культури і спорту, викладачі, тренери, представники культури і тих організацій, які задіяні у підготовці, проведенні та забезпеченні заходу [57].

Для впорядкування роботи організаційного комітету складається план підготовки заходу, який передбачає конкретизацію змісту роботи, терміну виконання, визначення відповідальних осіб та відомості про організації, учасників, суддів, задіяних у заході.

У плані бажано передбачити наступні питання:

1. Розробка положення (регламенту) про проведення фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів.
2. Розробка сценарію (спортивних свят, туристських походів і екскурсій, церемоній відкриття та закриття змагань, процедури нагородження переможців).
3. Залучення організаторів, суддів, спонсорів, батьків та ін.

4. Підготовка місць для змагань, їх оформлення засобами наочної агітації та пропаганди.

5. Підготовка обладнання, інвентарю, спорядження, придбання призів, грамот, оформлення протоколів.

6. Виготовлення необхідного обладнання, бланків протоколів, афіш, оголошень і т.п.

7. Організація медичного забезпечення. Придбання медичних препаратів, обладнання медичного пункту.

8. Організація транспортного і побутового обслуговування.

9. Оренда спортивних споруд, прокат спортивного інвентарю [57].

Положення (регламент) – головний управлінський документ, на підставі якого здійснюється підготовка й безпосереднє проведення заходу. Положення (регламент) визначає сутність, зміст і порядок змагальної діяльності, регламентує відносини між організаторами, суддями й учасниками [25].

У зв'язку із цим положення необхідно скласти гранично чітко, щоб повністю виключити різне тлумачення тих або інших його пунктів. У ньому потрібно передбачити конкретні найбільш важливі ситуації, які можуть виникнути під час проведення змагань. Положення повинне бути по можливості коротким, ясно сформульованим. Його не слід перевантажувати вказівками, передбаченими загальноприйнятими типовими правилами змагань з певних видів спорту. Воно розробляється на основі:

1. Календарного плану.

2. Правил змагань з даного виду спорту.

3. Вимог Єдиної спортивної класифікації України.

Положення затверджується вищим керівним органом організації, яка проводить змагання. Всі зміни в положення може вносити та організація, яка затверджувала це Положення.

На основі Положення здійснюється безпосередня підготовка і проведення змагань. У Положенні чітко, лаконічно і виразно сформульовані конкретні вказівки з усіх ситуацій, які можуть виникати в ході проведення змагання. Головний суддя повинен провести змагання у відповідності з Положенням і діючими правилами [57].

Положення складається з наступних основних розділів:

1. *Повна і чітка назва заходу.*

У цьому розділі повинні відображатися: характер заходу/змагань (командні, особисті, особисто-командні); вид заходу/змагань (кубок, чемпіонат); масштаби заходу/змагання тощо.

2. *Мета і завдання заходу.*

У короткій формі викладаються мета і завдання, які ставляться перед відповідним заходом. Вони можуть бути спрямовані на популяризацію виду спорту, оцінку спортивно-технічної підготовки, встановлення рекордів, виконання розрядних вимог, обмін досвідом і т.д.

3. *Місце і час проведення.*

Визначити базу, на якій буде проводитись захід, терміни і місце стартів, час проведення церемоній відкриття та закриття, нагородження переможців. Якщо в

заході беруть участь команди або спортсмени з інших міст, то в цьому ж розділі необхідно вказати дату від'їзду та приїзду. Дата, зазначена в Положенні, повинна відповідати даті календарного плану. Змагання, що охоплюють кілька видів спорту або один вид з участю чоловіків, жінок, юнаків та дівчат, які змагаються в різних місцях і в різний час, повинні бути докладно описані.

4. Умови прийому команд.

Вказати умови перебування команд і тренерів, за чий рахунок забезпечується проїзд, харчування, розміщення учасників і тренерів.

5. Керівництво та організація заходу.

Вказати, що оперативне керівництво заходом/змаганням здійснює конкретна організація. У даному розділі визначаються відповідальні за підготовку та організацію заходу, вказується місце, куди можуть звернутися учасники за інформацією. Дається обґрунтування правових можливостей керівництва заходом. Для безпосереднього проведення змагання створюється суддівська колегія. При проведенні районних, міських, обласних змагань рекомендується вказувати П.І.Б. головного судді і головного секретаря змагань [57].

6. Учасники заходу.

Складання даного розділу вимагає великої уваги. У цьому розділі вказується перелік вимог, які пред'являються до учасників (стать, вік, спортивна кваліфікація, медичний огляд і так далі). У кількісному складі визначається і число представників команд, обслуговуючого персоналу тощо. У особливих випадках вказуються вимоги до форми учасників і команд.

7. Програма та порядок проведення заходу/змагання.

У комплексних видах спорту (легка атлетика, плавання, лижний спорт та ін..) слід розписати програму по видах (дистанцій) з обов'язковим зазначенням дати і часу стартів на кожну дистанцію. В інших видах спорту складається календар. У ньому по днях і годинах визначається послідовність проведення зустрічей між командами (в групах, фіналі), вказується час, відведений на розминку або тренування команд. Обов'язково в цьому розділі вказати, за якими правилами проводиться змагання (круговий, з вибуванням). Програма спортивних змагань, вік їх учасників повинні строго відповідати чинним правилам змагань з видів спорту та доступним нормам навантаження.

8. Система заліку та порядок визначення переможців.

У цьому розділі описуються система і правила заліку, показники, за якими визначаються переможці особистого і командної першості, кількість залікових учасників. Тут повинен зазначатися спосіб проведення змагання (по підгрупах, круговий, змішаний, по турах, з вибуванням після певного числа поразок), чітко вказується за якими принципами учасники розподіляються по підгрупах і число турів. Якщо проводиться жеребкування, то вказується його порядок. При визначенні переможця особистої першості враховується результат кожного учасника. При визначенні переможців командної першості результат враховується за сумою місць, зайнятих в особистій першості або за сумою очок по зайнятих місцях, або по сумі всіх залікових особистих результатів учасників команди. При визначенні першості по зайнятих місцях використовуються наступні методики: за найменшою сумою місць і за найбільшою сумою очок. У разі рівності перевага

має команда, яка виграла зустріч між тими, які сперечаються. У випадку і цієї рівності перемогла команда, яка має кращу різницю виграних і програних партій [57].

9. Нагородження переможців.

Визначається порядок нагородження учасників змагання, які посіли призові місця як в особистому, так і в командному заліку. Вказується характер особистих і загальнокомандних нагород (медалі, грамоти, дипломи, призи, цінні подарунки).

10. Медичне забезпечення змагання.

Тут вказується хто здійснює медичний контроль.

11. Умови прийому учасників / Фінансування.

У цьому розділі вказується, хто несе витрати за проїзд, розміщення, харчування, також підготовка інвентарю, оренда спортивних споруд і т.д.

12. Заявки.

У цьому розділі зазначаються відомості про час подачі заявок, про необхідні документи для участі, додається форма заявки і вказується час проведення засідань суддівської колегії.

Заявка – це форма запису відомостей про кожного учасника (П.І.Б., рік народження, розряд, віза лікаря, вид програми). Завершується підписом представника команди і лікаря та печаткою. У комплексних видах спорту в заявці повинен вказуватися вид програми. У змаганнях обласного рівня і вище – в заявці повинна бути графа із зазначенням приналежності спортсмена до організації, навчального закладу, міста, області та ін..

Для змагання, де використовується особистий інвентар додатково розділ «Умови матеріально-технічного забезпечення учасника» [57].

При проведенні змагань, передбачених планами спортивних заходів, складаються окремі кошториси. Усі розрахунки при складанні кошторису здійснюються за встановленими нормами і положеннями. Основними статтями витрат є витрати на оренду, обслуговування спортивних споруд, оплату вартості проїзду, проживання, виплата добових учасникам і суддям (якщо з відривом від роботи), витрати на афіші, оплату місць змагання, призи тощо. Кошторис затверджується керівником організації, яка проводить змагання.

Відповідно до статті 46 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» «Інформаційне забезпечення у сфері фізичної культури і спорту» [7] пропаганда щодо розвитку фізичної культури і спорту проводиться за сприяння органів державної влади та органів місцевого самоврядування з метою зміцнення здоров'я, формування здорового способу життя, фізичного загартування та духовного зростання людини та передбачає два аспекти. По-перше, це популяризація та пропагування розвитку фізичної культури і спорту серед населення, а, по-друге, це забезпечення моніторингу та збору статистичної інформації про функціонування сфери фізичної культури і спорту загалом в Україні та по регіонах, аналіз її та подальше використанні при розробці стратегій та планування розвитку сфери фізичної культури і спорту.

Також у законі вказується, що засоби масової інформації, зокрема наголошується на державних, повинні здійснювати популяризацію оздоровчого значення фізичної культури, напрямів спорту, досягнень спортсменів України на міжнародних спортивних змаганнях тощо.

За збір адміністративних даних і проведення статистичних спостережень безпосередньо відповідає на державному рівні Міністерство молоді та спорту України відповідно до закону.

До головних завдань моніторингу у сфері фізичної культури і спорту належать відповідно до закону [7]:

- ✓ збір, розробка, узагальнення та аналіз адміністративних даних щодо подій у сфері фізичної культури і спорту;
- ✓ розробка і впровадження методології, що пов'язана із збиранням та аналізом адміністративних даних і базується на результатах наукових досліджень, міжнародних стандартах та рекомендаціях;
- ✓ забезпечення достовірності, об'єктивності, оперативності, стабільності та цілісності адміністративних даних;
- ✓ забезпечення доступності, гласності та відкритості зведених адміністративних даних у межах законодавства.

Порядок подання та перелік показників адміністративних даних у сфері фізичної культури і спорту встановлюються наказом Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Порядку подання та Переліку показників адміністративних даних у сфері фізичної культури і спорту» від 27.12.2022 за № 5160, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 22 лютого 2023 р. за № 328/39384 [41], за погодженням з Держстатом.

Дані, що складаються та подаються до Держстату: квартальні піврічні та річні. Квартальні дані складаються з: Єдиного електронного всеукраїнського реєстру спортивних споруд (наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 22 квітня 2009 року № 1319 «Про затвердження Положення про Єдиний електронний всеукраїнський реєстр спортивних споруд», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 25 листопада 2009 року за № 1142/17158) [35] та Реєстру спортивних рекордів з визнаних в Україні видів спорту (наказ Міністерства молоді та спорту України від 18 грудня 2013 року № 1276 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру спортивних рекордів з визнаних в Україні видів спорту», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 10 січня 2014 року за № 13/24790) [38].

Піврічні дані складаються з Реєстру визнаних видів спорту в Україні (наказ Міністерства молоді та спорту України від 27 січня 2014 року № 149 «Про затвердження Порядку визнання видів спорту, включення їх до Реєстру визнаних видів спорту в Україні, порядок його ведення», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 12 лютого 2014 року за № 281/25058) [39].

Річні дані складаються з:

1) **форми звітності № 8-ФК (річна)** «Звіт школи вищої спортивної майстерності», затвердженої наказом Міністерства молоді та спорту України від 12 січня 2016 року № 58, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 02 березня 2016 року за № 329/28459 [49];

2) форми Звіту про результати проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України, затвердженої наказом Міністерства молоді та спорту України від 04 жовтня 2018 року № 4607, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 24 жовтня 2018 року за № 1207/32659 [46];

3) **форми звітності № 2-ФК (річна)** «Звіт із фізичної культури і спорту», затвердженої наказом Міністерства молоді та спорту України від 27 вересня 2021 року № 3589, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 18 жовтня 2021 року за № 1346/36968 [48];

4) **форми звітності № 5-ФК (зведена) (річна)** «Зведений звіт про діяльність дитячо-юнацьких спортивних шкіл (спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву)», затвердженої наказом Міністерства молоді та спорту України від 23 жовтня 2021 року № 4055, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 09 листопада 2021 року за № 1475/37097 [47].

Наведемо так узагальнимо деякі статистичні дані щодо розвитку сфери фізичної культури і спорту, які подано та відображено на сайті Мінмолодьспорту України у формі звітності № 2-ФК за 2024 рік [9] (додаток А):

- усього в Україні у 2024 році спортивною діяльністю займалось 676 018 осіб, з яких найбільше 50,6% – займаються у ДЮСШ, 41% – у спортивних клубах, 6,5% – у громадських об'єднаннях фізкультурно-спортивної спрямованості, 0,8% – у закладах спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання, а також у ШВСМ, ЦОП, регіональних центрах «Інваспорт»;
- усього в Україні у 2024 році культивувалось 58 олімпійських та 120 неолімпійських та національних видів спорту, а також 46 видів спорту осіб з інвалідністю з ураженням опорно-рухового апарату, порушеннями зору, слуху та розумового і фізичного розвитку;
- усього в Україні у 2024 році олімпійськими видами спорту займалось 487 253 осіб (72% від загальної кількості спортсменів загалом в Україні у 2024 році), неолімпійськими – 180 279 осіб (26,7% від загальної кількості спортсменів загалом в Україні у 2024 році), видами спорту осіб з інвалідністю з ураженням опорно-рухового апарату, порушеннями зору, слуху та розумового і фізичного розвитку – 8 486 осіб;
- серед олімпійських видів спорту найбільша кількість осіб, які займаються спортом 151 758 у футболі, 48 973 – у волейболі, 35 395 – у плаванні та ін.;
- серед неолімпійських видів спорту найбільша кількість осіб, які займаються спортом 10 979 у шахах, 7 204 – у пауерліфтинзі, 5 884 – у карате та ін.;
- 6 730 156 осіб було охоплено фізкультурно-оздоровчою діяльністю загалом в Україні у 2024 році, із них 60,8% – це особи у віці 6-18 років; 20,5% – це особи у віці 19 – 35 років, 9,6% – це особи у віці 36 років і старше, 9% – це особи у віці до 6 років;
- 2 319 595 осіб займаються фізкультурно-оздоровчою діяльністю у закладах загальної середньої освіти, а це 34,5% від загальної кількості осіб, охоплених фізкультурно-оздоровчою діяльністю загалом в Україні у 2024 році; 123 971 осіб займаються фізкультурно-оздоровчою діяльністю у закладах позашкільної освіти; майже однакова кількість – 87 586 та 87 411 у закладах фахової передвищої

освіти та у закладах професійної (професійно-технічної) освіти відповідно; 67 357 осіб – у закладах вищої освіти та 42 795 осіб – у закладах дошкільної освіти;

- мережа центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» представлена 140 закладами, у яких фізкультурно-оздоровчою діяльністю було охоплено 2 517 101 осіб, а це 37,4% від загальної кількості осіб, охоплених фізкультурно-оздоровчою діяльністю загалом в Україні у 2024 році;
- мережа центрів з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю "Інваспорт" представлена 30 закладами, у яких фізкультурно-оздоровчою діяльністю було охоплено 33 649 осіб, а це лише 0,5% від загальної кількості осіб, охоплених фізкультурно-оздоровчою діяльністю загалом в Україні у 2024 році [9].

10.3. Наукове та медичне забезпечення сфери фізичної культури і спорту

Відповідно до статті 50 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» «Наукове забезпечення у сфері фізичної культури і спорту» [7] здійснюється з двоякою метою, зокрема, по-перше, для організації та проведення наукових досліджень, а також впровадження отриманих результатів у практичну діяльність фізкультурно-спортивних організацій, і, по-друге, для підготовки наукових кадрів та науково-педагогічних працівників.

Які ж організації здійснюють наукову і науково-методичну діяльність у сфері фізичної культури і спорту? Відповідно до чинного законодавства це наукові установи та заклади вищої освіти.

Наукова діяльність у будь-якій сфері передбачає використання специфічного понятійного апарату. Кожний здобувач вищої освіти має знати ключові наукові категорії і теоретико-методичні поняття. Основним з цих понять є наука. **Наука характеризується діяльністю, спрямованою на здобуття нового знання.**

Наукове дослідження характеризують новизна та обґрунтованість положень і висновків. Розрізняють фундаментальні і прикладні дослідження.

Фундаментальні дослідження є важливим самостійним напрямом наукової роботи й відіграють важливу роль у розвитку самої науки та подальшому її використанні в науково-технічному прогресі.

До **прикладних** належать дослідження, які проводяться з метою розробки нових технологій педагогічного або якого-небудь іншого процесу.

Наукова діяльність – інтелектуальна творча праця, спрямована на здобуття і використання нових знань. У практиці застосовують різні види наукової діяльності:

- науково-дослідницьку,
- науково-організаційну,
- науково-інформаційну,
- науково-педагогічну.

Саме матеріальні об'єкти природи визначають існування багатьох галузей знань, об'єднаних у три великі групи наук, які розрізняються за предметами та методами дослідження:

1. Природничі.
2. Суспільні.
3. Технічні.

Звісно, що спортивна наука відноситься до суспільних наук.

Міністерство освіти і науки України затвердило Національну класифікацію наук, у якій спортивна наука відноситься до А1 «Освіта».

Щодо організації наукової діяльності в Україні, то інституціями у сфері наукової та науково-технічної діяльності відповідно до Конституції України та законів України є [6]:

✓ *Президент України*, до повноважень якого у сфері наукової та науково-технічної діяльності відноситься нагородження державними нагородами, а також встановлення президентських відзнак та стипендій для студентів та науковців) [6];

✓ *Верховна Рада України* як основний законодавчий орган, здійснює державне регулювання у сфері наукової і науково-технічної діяльності, зокрема затверджує основні засади і пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та загальнодержавні програми науково-технічного розвитку України [6];

✓ *Кабінет Міністрів України* як вищий орган у системі органів виконавчої влади забезпечує реалізацію державної науково-технічної політики, розвиток і зміцнення науково-технічного потенціалу України, а також забезпечує розробку і виконання державних цільових наукових і науково-технічних програм; затверджує відповідно до своєї компетенції державні цільові наукові і науково-технічні програми, засновує гранти та премії [6];

✓ При Кабінетові Міністрів України утворено постійно діючий консультативно-дорадчий орган – *Національну раду України з питань розвитку науки і технологій*, головним завданням якої є ефективна взаємодія представників наукової громадськості, органів виконавчої влади та реального сектору економіки у формуванні та реалізації єдиної державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності [6];

✓ *Міністерство освіти і науки України* є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності. Відповідно до Положення про Міністерство освіти і науки України [37] до його повноважень відноситься розвиток, зокрема наукового, інноваційного потенціалу України У структурі Міністерства освіти і науки України зі сферою науки працює *Директорат науки та інновацій*, який є самостійним структурним підрозділом апарату Міністерства освіти і науки України, який утворено для виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням формування та реалізації державної політики у сферах науки, наукової, науково-технічної діяльності, інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій;

✓ *місцеві органи виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері наукової та науково-технічної діяльності відповідно до Конституції України та законів України забезпечують виконання державних цільових наукових та науково-технічних програм, розробляють регіональні (територіальні) програми науково-технічного розвитку, створюють умови для розвитку інфраструктури наукової та науково-технічної діяльності регіону;*

✓ *ради молодих вчених при органах виконавчої влади є колегіальним виборним дорадчим органом, які утворюються при обласних державних (військових) адміністраціях з метою сприяння реалізації прав молодих вчених щодо їх участі у формуванні та реалізації державної політики у відповідній сфері, забезпечення їх активної участі у проведенні наукових досліджень та захисту їх прав та інтересів.*

Якщо узагальнити та систематизувати усі ви ще зазначені інституції, то можна зробити висновок, що організація наукової діяльності в цілому в державі включає чотири основних сектори:

- 1) *академічний* – спрямований на забезпечення фундаментальних досліджень, тобто на одержання нових знань, ідей та теорій;
- 2) *вузівський* – забезпечення фундаментальних і прикладних досліджень, які дають нові знання та розробки, які впроваджуються у практичну діяльність;
- 3) *галузевий* – спрямований на проведення прикладних досліджень та здійснення розробок і нововведень;
- 4) *виробничий* – запровадження науково-технічних розробок, удосконалення технологій, завдяки чому здійснюються винаходи й новітня продукція.

Управління науковою діяльністю будується за територіально-галузевим принципом. Сьогодні науково-дослідну роботу здійснюють:

- науково-дослідні та проектні установи й центри Академії наук України (НАН);
- науково-виробничі, науково-дослідні, проектні установи, системи галузевих академії;
- науково-дослідні, проектні установи і центри міністерств і відомств;
- науково-дослідні установи і кафедри вищих навчальних закладів;
- науково-виробничі, проектні установи і центри при промислових підприємствах, об'єднаннях.

Національна академія наук України є вищою науковою самоврядною організацією України. Національна академія наук України заснована на державній власності і є державною організацією, створеною як неприбуткова державна бюджетна установа. Кадровий склад Національної академії наук України включає дійсних членів (академіків), кількість яких не може перевищувати 200 осіб, членів-кореспондентів, кількість яких не може перевищувати 400 осіб, іноземних членів та працівників наукових установ (організацій, підприємств), що перебувають у її віданні. Національна академія наук України організує і здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук. При Національній академії наук України створена міжвідомча рада з координації фундаментальних досліджень. До складу НАН входять наукові інститути з відповідних галузей, є

територіальні відділення (Західне, Південне та ін.) і територіальні філіали. Відділення НАН об'єднують науково-дослідні інститути (НДІ), які очолюють розвиток науки у певній галузі знань. У них зосереджені провідні наукові сили [1].

Крім академічних закладів, науковою діяльністю займаються *Національні галузеві академії наук* – *Національна академія аграрних наук України, Національна академія медичних наук України, Національна академія педагогічних наук України, Національна академія правових наук України, Національна академія мистецтв України* – це самоврядні наукові організації, засновані на державній власності, що є державними організаціями, створеними як неприбуткові державні бюджетні установи та заклади вищої освіти.

Заклади вищої освіти в частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності підлягають державній атестації в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Тобто наука поділяється на академічну, галузеву та науку, що розвивається у вищих навчальних закладах (ЗВО).

В інститутах Академії наук виконуються фундаментальні дослідження, які розв'язують головні проблеми природничих, технічних і суспільних наук, а також ведуться прикладні дослідження. На відміну від академічних, галузеві науково-дослідні інститути займаються здебільшого прикладними дослідженнями, метою яких є розробка нових технологій, вдосконалення і створення нових зразків техніки для відповідних галузей виробництва. Заклади вищої освіти є осередками як фундаментальних, так і прикладних досліджень. Прикладні дослідження і технічні розробки ведуться також у лабораторіях і підрозділах окремих підприємств, у галузевих дослідно-конструкторських та проектних організаціях [1].

Громадські наукові організації (громадські академії наук, наукові товариства, наукові асоціації, спілки, об'єднання тощо) – це об'єднання вчених для цілеспрямованого розвитку відповідних напрямів науки, захисту фахових інтересів, координації науково-дослідної роботи, обміну досвідом.

Держава створює умови для залучення учнівської молоді до наукової і науково-технічної діяльності через систему спеціалізованих загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів, зокрема, наукових ліцеїв і наукових ліцеїв-інтернатів, Малу академію наук України або інші подібні установи позашкільної освіти. Основними формами підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації є аспірантура, ад'юнктура та докторантура. Підготовка науково-педагогічних і наукових кадрів здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про вищу освіту» [5].

Вчені мають право на здобуття відповідно до законодавства наукових ступенів доктора філософії і доктора наук та присвоєння вчених звань старшого дослідника, доцента і професора [6].

Наукова діяльність в Україні законодавчо закріплена у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [6], Законі України «Про фізичну культуру і спорт» [7], Законі України «Про вищу освіту» [5].

Основними цілями державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності є:

1) забезпечення наукового обґрунтування визначення стратегічних завдань розвитку економіки та суспільства;

2) досягнення високого рівня розвитку науки і техніки, примноження національного багатства;

4) створення умов для досягнення високого рівня життя кожного громадянина, його фізичного, духовного та інтелектуального розвитку шляхом використання сучасних досягнень науки і техніки;

5) зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень;

6) забезпечення вільного розвитку наукової та науково-технічної творчості;

8) сприяння розвитку наукової і науково-технічної діяльності у підприємницькому секторі;

9) інтеграція вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір [6].

Фінансове забезпечення наукової і науково-технічної діяльності в Україні здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів установ, організацій та підприємств, вітчизняних та іноземних замовників робіт, грантів, інших джерел, не заборонених законом. Держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту України. Частина фінансування, що за рішенням Національної ради України з питань розвитку науки і технологій спрямовується на конкурсне фінансування проектів через Національний фонд досліджень України. Центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, Національна академія наук України, національні галузеві академії наук, Національний фонд досліджень України розміщують інформацію про проведення конкурсу наукових і науково-технічних робіт та умови його проведення на своїх офіційних веб-сайтах.

Важливою частиною системи охорони здоров'я є **медичне забезпечення сфери фізичної культури і спорту, або спортивна медицина**. Головною її метою є моніторинг за станом здоров'я, фізичним розвитком та функціональним станом осіб, що займаються спортом та фізичною культурою. Це включає в себе наступні завдання спортивної медицини:

✓ медичний огляд та допуск з метою визначення придатності осіб, які займаються фізичною культурою та спортом до навантажень та запобігання травмам;

✓ профілактика, зокрема впровадження заходів, спрямованих на попередження травм та захворювань, пов'язаних зі спортом;

✓ діагностика та лікування захворювань та ушкоджень, що виникають у спортсменів та осіб, які займаються фізичною культурою;

✓ реабілітація, тобто відновлення та повернення спортсменів до тренувань та змагань після травм та захворювань;

✓ вивчення впливу фізичних вправ на здоров'я, фізичний розвиток та функціональний стан організму.

Служба спортивної медицини, згідно з законодавством, має створюватися та функціонувати у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, а її фінансування здійснюється відповідно до закону, зокрема у законі України «Про

фізичну культуру і спорт» є окрема 51 стаття, присвячена медичному забезпеченню сфери фізичної культури і спорту [7].

У законі наголошується, що систематичному диспансерному огляду службою спортивної медицини підлягають особи, які займаються фізичною культурою, та спортсмени дитячо-юнацького, резервного спорту та спорту вищих досягнень, ветерани спорту. Також важливо завжди пам'ятати, що допуск осіб до занять фізичною культурою і спортом здійснює лікар зі спортивної медицини, а заняття фізичною культурою і спортом повинні проводитись із дотриманням медичних норм, встановлених Міністерством охорони здоров'я України.

Відповідно до статей 8, 32, 33 Основ законодавства України про охорону здоров'я та з метою удосконалення надання медичної допомоги особам, які займаються фізичною культурою і спортом, Міністерством охорони здоров'я України було видано наказ від 17.06.2014 № 401, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 7 липня 2014 р. за № 746/25523 «Про систему надання лікарсько-фізкультурної допомоги в Україні» [53].

Система лікарсько-фізкультурної допомоги функціонує під організаційно-методичним, науковим та адміністративним керівництвом Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства молоді та спорту України.

Завданнями системи лікарсько-фізкультурної допомоги відповідно до Положення [53] є: по-перше, медична допомога, зокрема медичний огляд, моніторинг за станом здоров'я особам, які займаються фізичною культурою і спортом; по-друге, це медичний супровід при проведенні спортивних заходів, тренувальних чи оздоровчих занять; по-третє, це визначення стану здоров'я, фізичного розвитку та функціонального стану організму спортсменів, а також діагностика та лікування захворювань та травм; по-четверте, це використання лікувальної фізичної культури на усіх етапах лікування та реабілітації як спортсменів, так і пацієнтів у закладах охорони здоров'я державної та комунальної форм власності на всіх рівнях надання медичної допомоги і це є надзвичайно важливо, адже щороку в Україні майже 200-250 тисяч пацієнтів потребують медичної реабілітації у зв'язку з військовими діями, багато пацієнтів потребують реабілітації через травми та поранення.

Система лікарсько-фізкультурної допомоги в Україні складається із 3 рівнів. Так, на первинному рівні медична допомога надається кабінетами спортивної медицини та лікувальної фізкультури закладів охорони здоров'я; на вторинному – республіканським, обласними (міськими) лікарсько-фізкультурними диспансерами, а також центрами спортивної медицини, відділеннями спортивної медицини та лікувальної фізкультури закладів охорони здоров'я; на третинному рівні – ДУ «Український медичний центр спортивної медицини Міністерства охорони здоров'я України» [53].

Також відповідно до чинного законодавства [53] лікар з лікувальної фізичної культури може бути залучений до роботи з медичного забезпечення фізичного виховання в закладах освіти та в інших закладах фізичної культури і спорту.

ТЕМА 11

ХДАФК у сфері фізичної культури і спорту: історія створення, розвиток, роль та значення, внесок, структура, напрями діяльності

11.1. ХДАФК у сфері фізичної культури і спорту: історія створення, розвиток, роль та значення, внесок, структура, напрями діяльності

Харківська державна академія фізичної культури (далі ХДАФК або Академія) – це єдиний заклад вищої освіти на Слобожанщині, який став потужним центром передової спортивної науки. Випускників Академії знають не тільки в Україні, а й у багатьох зарубіжних країнах, адже це не тільки відомі спортсмени та заслужені тренери, а й провідні науковці, вчені, дослідники, які здобули світове визнання завдяки своїм науковим розробкам.

Серед випускників і студентів Академії – олімпійські та світові переможці Р. Шаріпов, Л. Джигалова, К. Серебрянська, О. Вітриченко, В. Гончаров, К. Сердюк, Е. Тедеев, В. Рубан, Б. Бондаренко, Н. Погребняк, В. Грико та ін., а також паралімпійські та дефлімпійські чемпіони – Д. Кузьмін, А. Зургалідзе, В. Лук'яненко, М. Веракса, Л. Аджаметова, Л. Павленко, Л. Ляшенко [8].

Академія має офіційний сайт (<https://khdafk.com.ua/>), офіційні сторінки у соціальних мережах Facebook та Instagram, а також канал на YouTube. На сторінці ХДАФК у «Facebook» (<https://www.facebook.com/HGAFK>) є 1,4 тисячі підписників, 1,1 тисяч відміток «Подобається». Пости публікуються із частотою 2 – 3 рази на день. На сторінці ХДАФК в «Instagram» (<https://www.instagram.com/khdafk/>) є 997 публікацій, 1 992 підписників та 673 підписок. Канал на «YouTube» ХДАФК було створено 25 черв. 2018 року. Канал містить відеоролики про кафедри, спортивно-розважальні заходи, які проводились, дні відкритих дверей та різноманітні проморолики, яких налічується 97. ХДАФК має свій логотип (рис. 11.1).



Рис. 11.1. Логотип Харківської державної академії фізичної культури

Історія Харківської державної академії фізичної культури та в цілому вищої спортивної освіти на Слобожанщині бере свій початок від 20 травня 1930 року, коли тодішньою владою було прийнято рішення про створення в Харкові Інституту фізичної культури і це був перший в Україні та той час спортивний вуз. Метою діяльності Інституту фізичної культури, звісно, була підготовка викладачів і організаторів-методистів фізичної культури. Першим директором Державного інституту фізичної культури України був Костянтин Павелл. Освітній процес

розпочали усього 27 науково-педагогічних працівників, а на навчання було набрано лише 124 першокурсники. Така статистика пояснюється складними умовами, у яких розпочинав свою діяльність Державний інститут фізичної культури. Так, навчальний корпус було розміщено у два невеликих приміщеннях церкви святого Антонія, яка входила до комплексу будівель тодішнього Харківського державного університету імені Горького, правонаступником якого став нинішній Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (рис. 11.2). Ці приміщення використовувались вдень як аудиторії для занять, а вночі – як гуртожиток. Є історичні свідчення, що упродовж 30-х років цей інститут став стрижневою навчально-спортивно-науковою структурою Слобожанщини і всієї України [8].

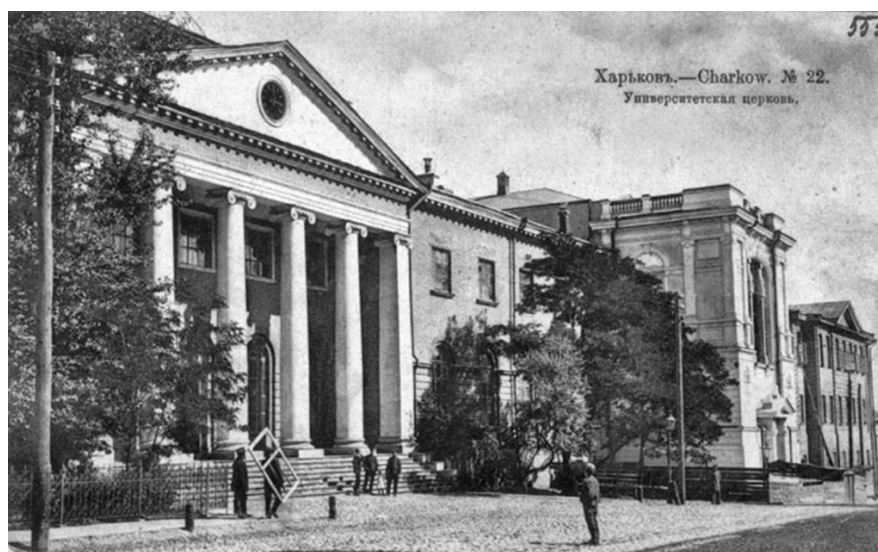


Рис. 11.2. Будівля, у якій було створено Державний інститут фізичної культури України 20 травня 1930 року

Із перших днів Великої Вітчизняної війни більшість викладачів та студентів ДІФКУ пішли добровольцями та багато з них віддали життя у боях. У 1943 році, після звільнення Харкова від фашистів, Державний інститут фізичної культури України відновив свою діяльність, але вже 1944 року його було переведено з Харкова до Києва. Цікавим є і той факт, що одночасно, тим же нормативно-правовим актом обумовлювалось переведення Київського техніку фізичної культури до Харкова – у приміщення, які до цього часу належали інституту фізичної культури.

У повоєнний період питання відновлення вищої спортивної освіти на Слобожанщині відійшло на другий план у зв'язку з катастрофічним зменшенням кількості населення, потребою відбудовувати зруйновані міста і села. Масштаби кадрової проблеми підтверджують такі цифри: серед вчителів фізичної культури в 1947-1948 роках всього 2,2% мали вищу освіту і 12% середню; усі інші пройшли лише короткострокову курсову підготовку [8].

Однак зростаючі потреби Слобожанщини в підготовці висококваліфікованих фахівців-тренерів, викладачів, організаторів у кінці 70-х років привели до ситуації, коли створення спортивного закладу вищої освіти в м. Харкові стало нагальною потребою. Так, **13 березня 1979 року** було організовано

спортивний факультет Київського державного інституту фізичної культури у м. Харкові з планом прийому на навчальний рік у 200 осіб. Навчально-педагогічний процес на спортивному факультеті розпочало лише 18 викладачів, серед яких С.М. Філь, Н.М. Сак, В.П. Пешков, М.В. Блещунов, О.А. Єфімов, В.П. Пелипак та інші. Наукові напрацювання та здобутки саме цих людей сформували фундамент розвитку сучасної спортивної наукової школи Слобожанщини, завдяки чому вже **13 травня 1989 року** на базі факультету було відкрито Харківський державний інститут фізичної культури. Освітній процес розпочали уже 134 викладача на 14 новостворених кафедрах, серед яких зокрема 4 доктори і професори, 37 кандидатів наук і доцентів, 5 заслужених тренерів. Результатом їх відданої плідної наукової, викладацької та тренерської праці стало Розпорядження Кабінету Міністрів України від **26 вересня 2001 року**, відповідно до якого було утворено Харківську державну академію фізичної культури [8].

Сьогодні наш ЗВО виріс у всіх відношеннях та перетворився на провідний спортивний заклад вищої освіти Слобожанщини. У структуру Академії сьогодні входить: 4 факультети, 20 кафедр, аспірантура, докторантура, навчальний відділ, відділ психологічного супроводу освітнього процесу, навчально-науковий реабілітаційний центр, експлуатаційно-технічний відділ, спортивний клуб, редакційно-видавничий відділ, 3 науково-дослідні лабораторії, міжрегіональний навчальний центр масажних технологій [8].

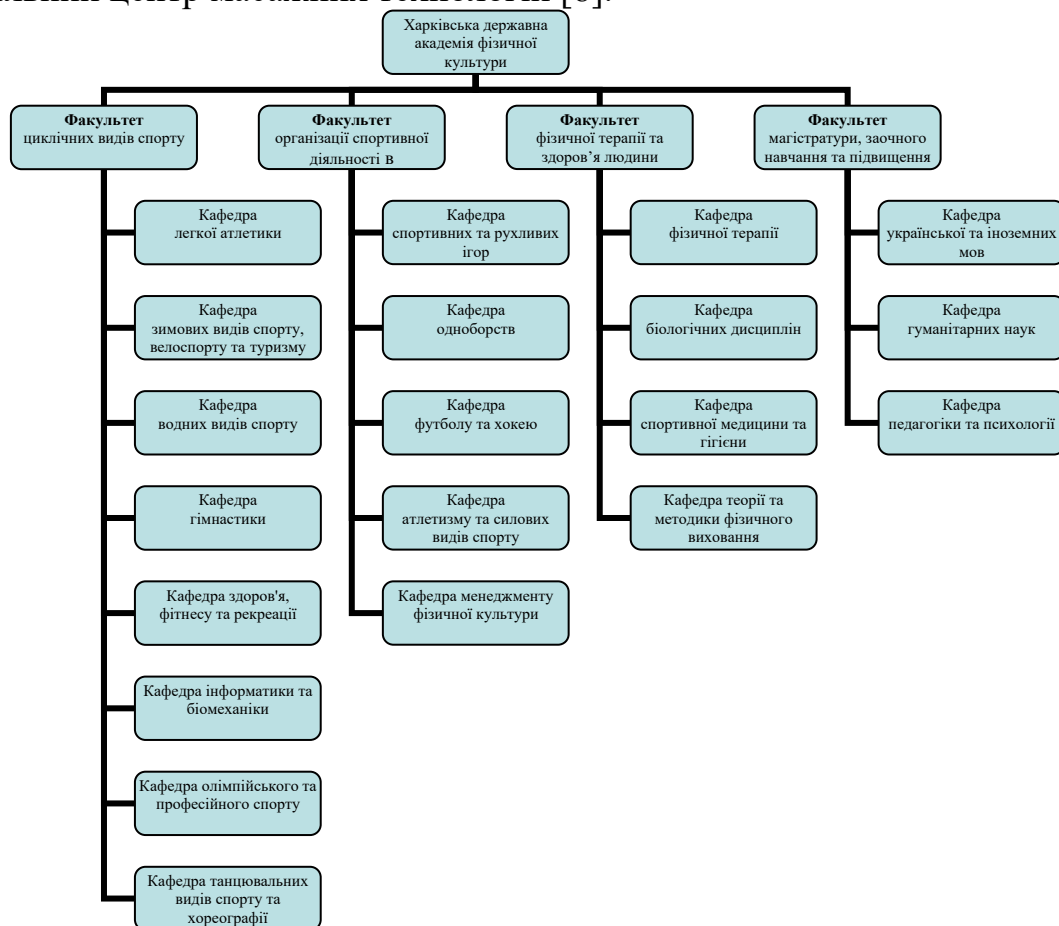


Рис. 11.3. Організаційна структура факультетів Харківської державної академії фізичної культури станом на сьогодні

За останні роки було значно розширено перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в Академії. Відтак сьогодні ХДАФК має ліцензію на здійснення освітньої діяльності за наступними освітньо-професійними програмами [8]:

- ✓ бакалаврський рівень:
- ✓ С4 Психологія;
- ✓ А7 Тренерська діяльність в обраному виді спорту;
- ✓ А7 Організаційна, промоутерська та агенська діяльність у сфері фізичної культури і спорту;
- ✓ А7 Оздоровчий та спортивний фітнес;
- ✓ А4 Середня освіта (фізична культура);
- ✓ І7 Терапія та реабілітація;
- ✓ магістерський рівень:
- ✓ І7 Фізична терапія-магістр;
- ✓ А7 Фізичне виховання та спорт у закладах вищої освіти;
- ✓ А7 Фітнес та здоров'яформування;
- ✓ А7 Фізкультурно-оздоровча діяльність;
- ✓ А7 Тренувально-дослідницька діяльність в обраному виді спорту;
- ✓ А7 Організаційно-управлінська діяльність у сфері фізичної культури та спорту;
- ✓ С4 Реабілітаційна та кризова психологія.

Як результат таких позитивних змін, у здійснюється набір за такими популярними серед сучасної молоді спеціалізаціями як кіберспорт, практичний психолог, організатор-промоутер, що, звісно, призвело до збільшення контингенту.

Так, контингент здобувачів вищої освіти Академії у 2024 році складав 1844 особи, зокрема, за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти – 1482 особи, за другим (магістерським) рівнем вищої освіти – 318 осіб, за третім освітньо-науковим /освітньо-творчим рівнем – 44 особи [8].

Загальна кількість штатних працівників науково-педагогічного складу становить наразі 159 осіб, які працюють на 20 кафедрах. З них 123 особи мають науковий ступінь та вчене звання, з них 20 осіб (12,5%) мають ступінь доктора наук (у 2022 році їх було 15 осіб (9,1%)), 103 особи мають науковий ступінь кандидата наук (доктор філософії) (64,7%). 22 особи мають вчене звання професора, 76 осіб мають вчене звання доцента. Відсоток осіб, що мають науковий ступінь та вчене звання відносно загальної кількості науково-педагогічних працівників Академії складає 77,3% [8].

З урахуванням специфіки освітнього процесу, серед штатних працівників професорсько-викладацького складу Академії – 5 Заслужених працівників фізичної культури та спорту України, 3 Почесних працівники фізичної культури та спорту України, 6 Заслужених тренерів, 9 Заслужених майстрів спорту і майстрів спорту міжнародного класу, 22 майстри спорту, чемпіони світу, Європи та України серед ветеранів [8].

Важливим стратегічним напрямом діяльності Академії є виховна робота. Вона включає в себе національно-патріотичне, громадянське, естетичне виховання, розвиток студентського самоврядування та інше.

Серед важливих заходів у 2023 році є створення в Академії віртуального меморіалу пам'яті загиблим викладачам та студентам у збройній агресії РФ проти України, участь у благодійних акціях з перерахуванням коштів для потреб ЗСУ, волонтерська діяльність.

Академія підтримує зв'язки з університетами Республіки Молдова, Польщі, Великобританії. Академія є членом Міжнародної асоціації університетів фізичної культури і спорту.

У 2024 році особливо активно здійснювалася співпраця з університетом Південного Уельсу і польськими партнерами. Результатом такої співпраці стали 3 проєктних гранти, завдяки яким вдалося створити і обладнати для потреб освітнього процесу сучасне укриття.

Важливим напрямом діяльності керівництва Академії є співпраця з профспілками і студентським самоврядуванням. Представники профспілки і студентського самоврядування є членами Вченої ради Академії, вони також беруть участь у роботі ректоратів [8].

Студентський спорт – один із пріоритетів розвитку Академії. Харківська державна академія фізичної культури постійно представлена в студентських збірних командах України з видів спорту на Всесвітніх Універсіадах. За всі роки існування маємо такі здобутки: на Всесвітніх літніх та зимових Універсіадах взяли участь 259 здобувачів вищої освіти й випускників Академії та здобули 125 медалей різного ґатунку, з яких 23 золотих, 59 срібних, 44 бронзових [8].

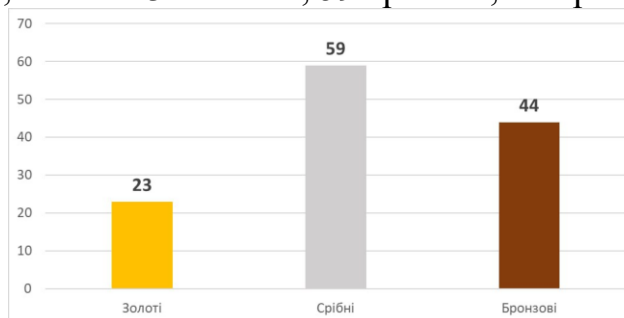


Рис. 11.4. Наші здобутки на Всесвітніх літніх та зимових Універсіадах

На Олімпійських, Паралімпійських, Дефлімпійських, Юнацьких Олімпійських іграх та Шахових Олімпіадах здобуто 169 медалей, з яких: 61 – золота, 46 – срібних та 62 – бронзова [8].

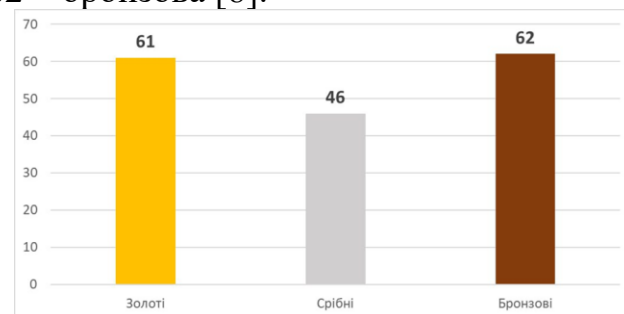


Рис. 11.5. Наші здобутки на Олімпійських, Паралімпійських, Дефлімпійських, Юнацьких Олімпійських іграх та Шахових Олімпіадах

Ці здобутки – результат наполегливої праці наших спортсменів, їх тренерів та професорсько-викладацького складу Академії-фахівців найвищої кваліфікації. Ніколи не зупиняйтесь на досягнутому та позитивно дивитись у майбутнє! Саме з цією думкою у надскладних умовах, де існує загроза для здоров'я і життя, наші здобувачі вищої освіти продовжують тренуватися в обраному виді спорту та підкорювати спортивні вершини. Зокрема за роки війни було здобуто 997 медалей різного гатунку: 463 золотих, 234 срібних та 300 бронзових медалей.

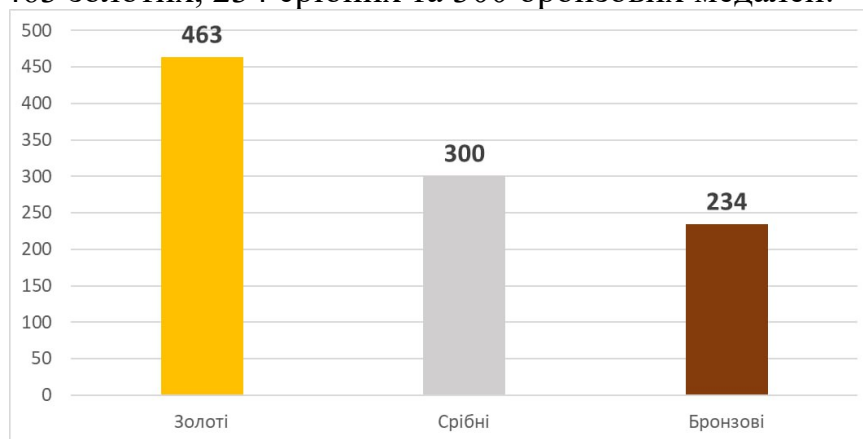


Рис. 11.6. Наші здобутки за роки війни

Зокрема у 2022 році завойовано 260 нагород, з яких:

- Паралімпійські ігри – 4 золоті та 3 срібних медалі;
- Дефлімпійські ігри – 5 золотих, 4 срібних та 6 бронзових медалей;
- на чемпіонатах, Кубках та етапах світу та Європи – 50 золотих, 36 срібних та 25 бронзових медалей;
- на міжнародних змаганнях – 7 золотих, 13 срібних та 13 бронзових медалей;
- Європейські університетські ігри – 1 срібна (команда) та 2 бронзові медалі;
- на чемпіонатах та Кубках України – 55 золотих, 22 срібні та 14 бронзових медалей.

Усього у 2023 році завойовано 394 нагород різного гатунку, серед них:

- XVI зимовий Європейський Юнацький Олімпійський Фестиваль – золота та бронзова медалі;
- XXXI Всесвітня зимова Універсіада – бронзова медаль;
- III Європейські ігри – 2 срібних медалі;
- чемпіонати, Кубки та етапи світу – 25 золотих, 27 срібних та 20 бронзових медалей;
- чемпіонати, Кубки та етапи Європи – 26 золотих, 9 срібних та 14 бронзових медалей;
- встановлено 3 рекорди Європи з важкої атлетики;
- міжнародні змагання – 27 золотих, 17 срібних та 19 бронзових медалей;
- чемпіонати, Кубки України та літня Універсіада України серед ЗВО – 113 золотих, 57 срібні та 34 бронзових медалей [8].

У 2024 році здобувачами вищої освіти Академії здобуто 344 нагороди, з яких: 150 золотих, 109 срібних та 85 бронзових медалей.

За свої спортивні здобутки здобувачі вищої освіти нагородженні державними нагородами, Почесними грамотами Кабінету Міністрів України, подяками та грамотами Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України, Харківської обласної державної адміністрації, Харківської міської ради.

Академія є центром науково-дослідної роботи Слобожанщини. На базі Академії щорічно проводиться міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт і здоров'я», всеукраїнські та кафедральні науково-практичні конференції з актуальних питань підготовки спортсменів з різних видів спорту та проблем фізичної реабілітації і спортивної медицини, проводяться курси підвищення кваліфікації для тренерів та суддів, створюється обласний центр функціональної діагностики. Також науковими колективами Академії у 2024 році виконувалось 22 комплексні ініціативні науково-дослідні роботи, які зареєстровано в УкрІНТЕІ [8].

Наукові дослідження в Академії виконуються на науково-дослідній базі, що складається з 2 лабораторій (функціональної діагностики спортсменів; фізичної реабілітації, фізичної терапії та ерготерапії). Для науково-педагогічних працівників кафедр Академії і здобувачів вищої освіти надаються можливості та створені належні умови для проведення у науковій лабораторії досліджень з використанням засобів та приладів за напрямками:

- функціональна діагностика: вимірювання складу тіла, антропометрія, фазограф, SpiroCom, оцінка сенсомоторних реакцій;
- біомеханічні дослідження: Optojump Next;
- визначення та оцінка фізичної працездатності: кардіолаб, велоергометр, бігова доріжка [8].

Варто особливо виділити діяльність Академії щодо організації та участі у наукових заходах студентів та молодих вчених. Зокрема це стосується діяльності Ради молодих вчених Академії та Студентського наукового товариства. Щороку в Академії проводиться наукова конференція «Сучасні погляди молоді на фізичну культуру, спорт та здоров'я людини», яка набула всеукраїнського рівня. Конференція присвячена Дню науки в Україні.

За результатами участі ХДАФК у Всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт, зокрема у 2024 році роботи 5 здобувачів вищої освіти брали участь у V Всеукраїнському творчому конкурсі для студентської молоді «Здорові дитина – здорова нація», із них 1 роботу нагороджено дипломом II ступеня, 2 роботи – грамотами. У 2024 році також 1 робота здобувача вищої освіти Академії нагороджена дипломом III ступеня за підсумками II Всеукраїнського конкурсу наукових робіт серед молоді імені Олександра Яременка «Актуальні проблеми молодіжної та сімейної політики» [8].

Студенти беруть активну участь у кафедральних, академічних, всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, всеукраїнських та регіональних конкурсах студентських наукових робіт та конкурсах молодих учених. Зокрема, результативною показала себе спільна наукова робота викладачів зі здобувачами освіти та залучення останніх до виступів на наукових заходах у якості співдоповідачів. При чому, йдеться про всі

наукові заходи, а не лише студентські чи такі, які орієнтовані на молодих науковців. Крім того, здобувачі освіти постійно залучаються безпосередньо до організації наукових заходів та підготовки матеріалів їх роботи.

Таким чином, фахова підготовка у Харківській державній академії фізичної культури тісно пов'язана зі спортивно-масовою, науково-дослідною, виховною та практичною підготовкою здобувачів вищої освіти.

Все вище зазначене яскраво засвідчує, що Академія має велику плеяду здобувачів вищої освіти та випускників – видатних спортсменів, які змагаються на найбільших спортивних аренах, здобувають перемоги та прославляють Україну на весь світ. Вони не лише вражають своїми досягненнями, але й виступають як взірці мужності, наполегливості та професіоналізму.

11.2. Програма реалізації розвитку ХДАФК

Перспективні напрями розвитку Академії визначені відповідно до «Стратегії розвитку вищої освіти України на 2022-2032 роки» [54], «Програми підвищення стратегічних показників розвитку Харківської державної академії фізичної культури на 2024-2026 роки» [56], «Концепції розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності Харківської державної академії фізичної культури та 2021 – 2026 рр.» [11], а також нормативних документів МОН України в сфері вищої освіти. Ці напрями повинні сприяти зростанню конкурентоспроможності Академії на вітчизняному та світовому рівні, покращенню фахової підготовки здобувачів вищої освіти Академії.

Місія Академії – бути лідером у розбудові освітнього середовища для якісного навчання та викладання, міждисциплінарності, дослідження та інновацій, поширення знань і просвітницької роботи, інституційного врегулювання та управління [11].

Ключовими напрямами подальшого розвитку Академії є [11]:

1. Участь здобувачів вищої освіти Академії, її викладачів у програмах міжнародної мобільності, грантових програмах, інших формах міжнародної співпраці.

2. Обмін досвідом із закордонними партнерами Академії з підготовки фахівців, організації тренувального процесу і реабілітації осіб, які постраждали під час війни.

3. Активізування участі науково-педагогічних працівників у наукових дослідженнях, особливо держдоговірної та держбюджетної тематики.

4. Вдосконалення та розвиток матеріальної бази науково-дослідних лабораторій, осучаснення проблематики наукових досліджень в галузі фізичної і психологічної реабілітації, ерготерапії, функціональної діагностики спортсменів.

5. Збільшення фінансової складової науки в бюджеті Академії завдяки впровадженню результатів наукових досліджень, їх оприлюднення у журналах наукометричних баз Scopus і Web of Science, інших фахових виданнях, отримання активів впровадження і авторських свідоцтв.

6. Підготовка наукового обґрунтування навчально-методичної бази, організації дуальної освіти в Академії з урахуванням потреб роботодавців.

7. Впровадження сучасних методик організації навчально-виховного процесу. Подальший розвиток дистанційної освіти з використанням платформ Moodle, Meet, Zoom та інших.

8. Здійснення постійного моніторингу освітнього процесу відповідно до нормативних документів МОН України. Подальше вдосконалення освітньої діяльності на підставі результатів її моніторингу.

9. Розвиток співпраці з міжнародними навчальними закладами вищої освіти. Збільшення кількості навчальних курсів, які викладаються іноземними мовами.

10. Організація роботи бібліотеки з урахуванням сучасних вимог освітнього процесу, в тому числі і дистанційного навчання. Збільшення кількості наукової і методичної літератури державною мовою. Створення сучасної методики користування електронними ресурсами бібліотеки.

11. Розробка та пропаганда сучасних методик тренувань, розширення співпраці з тренерами Харківського регіону та інших областей України. Здійснення підвищення кваліфікації тренерів, зокрема, й вищої кваліфікації.

12. Розвиток матеріально-технічної бази Академії, відповідно до «Стратегії розвитку Харківської державної академії фізичної культури на 2022-2026 роки». Створення лекційної зали з мультимедійним обладнанням.

13. Постійний контроль за вирішенням соціальних питань здобувачів вищої освіти і співробітників Академії.

14. Всебічне сприяння діяльності студентського самоврядування. Створення сприятливих умов для розвитку студентського спорту, підготовки та участі здобувачів в універсиадах та інших змаганнях різного рівня [11].

Відповідно до Програми підвищення стратегічних показників розвитку Харківської державної академії фізичної культури на 2024-2026 роки [56], яка розроблена з метою покращення кількісних і якісних рейтингових показників Академії, уточнення Стратегії розвитку Академії на 2022-2026 роки, відповідно до сучасних умов розвитку України за напрямом «Освітня діяльність» передбачається [56]:

- ✓ формування контингенту, що передбачає активізацію профорієнтаційної роботи з метою залучення абітурієнтів на навчання до Академії, збільшення кількості іноземних здобувачів вищої освіти через організацію їхнього навчання англійською мовою;
- ✓ ліцензування та акредитація, що передбачає акредитацію існуючих освітньо-професійних програм, а також розробку освітньо-професійної програми з управління у галузі спорту, з фізкультурно-спортивної реабілітації;
- ✓ якість освіти, що передбачає проведення моніторингу організації освітнього процесу, контролю якості засвоєння навчального матеріалу здобувачами, контролю якості змісту й методичного забезпечення навчального матеріалу, контролю якості викладання навчальних дисциплін тощо;
- ✓ підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників;
- ✓ взаємодія зі стейкхолдерами, розподіл випускників, що передбачає підготовку для випускників Академії станом на грудень і квітень

пропозиції про потреби у кадрах, створення спільно зі Студентським парламентом центру працевлаштування здобувачів Академії та ін.;

- ✓ практична підготовка здобувачів, що передбачає залучення науково-педагогічних працівників Академії працювати за сумісництвом у школах, ДЮСШ, центрах олімпійської підготовки, спортивних клубах, постійне вдосконалення змісту практик відповідно до реалій сьогодення і пропозицій роботодавців, організацію та підготовку матеріально-методичної бази дуальної освіти, залучення здобувачів Академії до неформальної освіти;
- ✓ співпраця з органами освіти, фізичної культури і спорту, закладами освіти спортивного профілю та медичними установами у сфері реабілітації;
- ✓ співпраця із закордонними партнерами;
- ✓ матеріально-технічна база:
- ✓ розширити коло платних послуг за проведення курсів підвищення кваліфікації, надання психологічної допомоги та підтримки, надання послуг із фізичної терапії та реабілітації;
- ✓ обладнати аудиторію мультимедійними засобами навчання;
- ✓ залучати кошти спонсорів на розвиток Академії;
- ✓ здійснювати ремонтно-будівельні роботи згідно з планом на 2024-2026 роки і фінансових можливостей Академії, за рахунок власних і залучених коштів;
- ✓ науково-дослідна діяльність:
- ✓ постійний контроль за виконанням кафедральних тем з отриманням реальних результатів досліджень;
- ✓ підвищення ефективності діяльності аспірантури;
- ✓ збільшення кількості публікацій у фахових виданнях, особливо у наукометричних базах Web of Science та Scopus;
- ✓ підвищення активності участі викладачів у наукових конференціях;
- ✓ організацію практичної роботи лабораторії функціональної діагностики, психологічної підтримки та фізичної реабілітації;
- ✓ збільшення кількості актів впроваджень або свідоцтв за результатами наукових досліджень;
- ✓ активізація участі викладачів у наукових розробках за госпдоговірною та держбюджетною тематиками;
- ✓ збільшення кількості викладачів з науковим ступенем та вченим званням;
- ✓ збільшення кількості конференцій за найбільш актуальними науковими й практичним напрямками;
- ✓ активізація діяльності студентських наукових гуртків, підвищення ефективності участі здобувачів у конференціях і олімпіадах, ширше залучення їх до наукової діяльності та бази лабораторій Академії;
- ✓ спортивна робота:

- ✓ приділяти особливу увагу і створити необхідні умови для підготовки й участі здобувачів Академії у Всеукраїнських і Всесвітніх універсіадах;
- ✓ посилити спільну роботу кафедр і спортклубу з організації необхідних умов для занять спортом і навчанням здобувачів Академії;
- ✓ за можливості організовувати спортивні змагання серед здобувачів Академії, викладачів, співробітників та членів їх сімей;
- ✓ виховна робота:
- ✓ активізувати роботу кураторів, посилити контроль і відповідальність з цього питання кафедр і факультетів;
- ✓ посилити співпрацю зі Студентським парламентом;
- ✓ створити можливості для розширення участі здобувачів ХДАФК (наразі on-line) у заходах Академії;
- ✓ здійснювати роботу щодо волонтерської діяльності викладачів і здобувачів вищої освіти Академії [56].

Отже, очікуваними результатами реалізації вище вказаних положень є [11]:

- ✓ у напрямку організаційно-управлінської діяльності – розбудова ефективної системи управління Академії;
- ✓ у напрямку освітньої діяльності – особистісне та професійне зростання здобувачів вищої освіти Академії;
- ✓ у напрямку наукової діяльності – утвердження Академії як провідного та конкурентоспроможного сучасного національного науково-освітнього центру європейського рівня;
- ✓ у кадровій політиці – підвищення кваліфікаційного рівня науково-педагогічних працівників Академії;
- ✓ у напрямку інформаційного забезпечення та впровадження інноваційних технологій – впровадження у всі сфери діяльності Академії новітніх інформаційних технологій та програмного забезпечення, інтеграцію бібліотеки у вітчизняний та світовий інформаційний простір;
- ✓ у напрямку виховної роботи – формування готовності студентської молоді до навчання упродовж усього життя, активної громадянської позиції, соціальної відповідальності, мобільності, національної ідентичності, інноваційної культури;
- ✓ у напрямку студентського самоврядування – розвиток студентського самоврядування як важливого чинника розвитку й модернізації суспільства через підготовку лідерів;
- ✓ у напрямку міжнародної діяльності та інтеграції в європейський та світовий освітній простір – підвищення міжнародного авторитету Академії, забезпечення відповідності освітніх послуг міжнародним стандартам якості, зростання академічної мобільності науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти;
- ✓ у напрямку матеріально-технічного та фінансового забезпечення – зміцнення матеріально-технічної бази Академії, забезпечення її фінансової стабільності та інвестиційної привабливості;

✓ у напрямку соціального забезпечення працівників і здобувачів вищої освіти – поліпшення умов праці та навчання учасників освітнього процесу [11].

11.3. Олімпійські чемпіони ХДАФК в обраному виді спорту

Харківська державна академія фізичної культури (ХДАФК) має велику кількість випускників, які ставали олімпійськими чемпіонами, чемпіонами світу та Європи, а також призерами Всесвітніх Універсіад. Серед них є дворазові олімпійські чемпіони, такі як Л. Джигалова (легка атлетика), Р. Шаріпов (спортивна гімнастика) та О. Світличний (спортивна гімнастика). Також серед випускників є олімпійські чемпіони та призери, наприклад, К. Серебрянська та О. Вітриченко (художня гімнастика). Крім того, ХДАФК виховав 54 заслужених тренера України [8].

Серед відомих випускників ХДАФК, які досягли успіхів на Олімпійських іграх, можна назвати:

Дворазові олімпійські чемпіони:

- Л. Джигалова (легка атлетика).
- Р. Шаріпов (спортивна гімнастика).
- О. Світличний (спортивна гімнастика).

Олімпійські чемпіони та призери:

- К. Серебрянська (художня гімнастика).
- О. Вітриченко (художня гімнастика).
- В. Гончаров (спортивна гімнастика).
- В. Рубан (стрільба із лука).
- Б. Бондаренко (легка атлетика).
- В. Грико (спортивна гімнастика).
- **Паралімпійські та дефлімпійські чемпіони:**
- Д. Кузьмін (плавання).
- А. Зургалідзе (плавання).
- М. Веракса (плавання).
- Л. Аджаметова (легка атлетика).
- Л. Павленко (лижні перегони).
- Л. Ляшенко (лижні перегони).

Крім того, академія пишається своїми випускниками, які стали чемпіонами світу та Європи, а також переможцями Всесвітніх Універсіад. ХДАФК має асоціацію випускників, яка сприяє підтримці зв'язків між випускниками різних років, розвитку професійної взаємодії, обміну досвідом та збереженню традицій.

ДВОРАЗОВІ ОЛІМПІЙСЬКІ ЧЕМПІОНИ:



Джигалова Людмила Станіславівна

Діяльність: легкоатлетка.

Дата народження: 22 січня 1962 року.

Спортивне звання: Майстер спорту міжнародного класу, Заслужений майстер спорту СРСР.

Державні нагороди: Орден княгині Ольги.

У 1996 році закінчила Харківський інститут фізичної культури. Чемпіонка 25-х Олімпійських ігор (Барселона, 1992 р.) в естафеті 4×400 м. Чемпіонка світу (Токіо, 1991 р.); срібна призерка Кубка (Берлін, 1989 р.) та чемпіонату Європи (Париж, 1991 р.), бронзова призерка Кубків світу (Барселона, 1989 р.; Югославія, 1999 р.), переможниця Ігор доброї волі (Москва, 1996 р.), срібна (Загреб, 1987) та бронзова призерка (м. Дуйсбург, Німеччина, 1989 р.) в естафеті 4 × 400 м Всесвітньої універсиади. 12-разова чемпіонка СРСР та багаторазова чемпіонка України. Виступала у складі команди спортивного товариства «Спартак» (1983–99 рр.). Тренери — В. Леонов, П. Іванов [3].



Рустам Халімджанович Шаріпов – український гімнаст, Заслужений майстер спорту, дворазовий олімпійський чемпіон, нагороджений орденом «за мужність». Він народився 2 червня 1971 року в Душанбе, але спортивну кар'єру пов'язав з Україною, зокрема з Харковом та Харківською державною академією фізичної культури.

Основні етапи спортивного шляху Рустама Шаріпова:

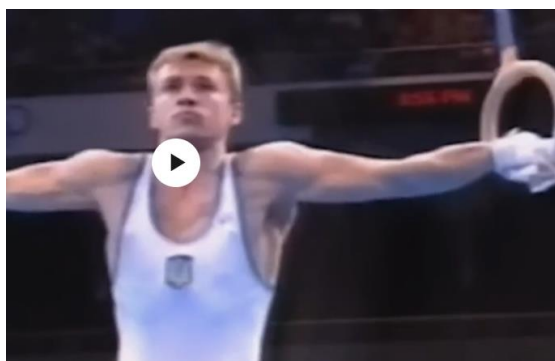
Олімпійські ігри:

- 1992 рік (Барселона): золота медаль у командній першості у складі Об'єднаної команди;
- 1996 рік (Атланта): золота медаль на паралельних брусах та бронзова медаль у командній першості.

Чемпіонати світу:

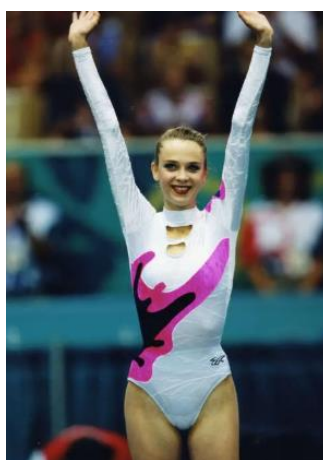
- 1994 рік: срібна медаль на паралельних брусах.
- 1996 рік: золота медаль на паралельних брусах.

Рустам Шаріпов відомий своїми виступами на паралельних брусах, де він демонстрував високу техніку та складність елементів. Його досягнення зробили значний внесок у розвиток спортивної гімнастики в Україні та в світі [3].



Олексáндр Світлічний (нар. 23 серпня 1972, Харків) — український гімнаст, срібний призер Олімпійських ігор, Заслужений майстер спорту, Майстер спорту міжнародного класу, Майстер спорту СРСР. Тренувався в спортивному товаристві «Динамо». На Олімпіаді 1996 р. в Атланті здобув бронзову медаль у складі збірної України. На Олімпіаді 2000 р. в Сіднеї здобув срібну медаль у складі збірної України. Після завершення спортивної кар'єри був старшим тренером збірної команди України зі спортивної гімнастики, але останні 8 роки проживає в США, де працює тренером зі спортивної гімнастики [3].

ОЛІМПІЙСЬКІ ЧЕМПІОНИ ТА ПРИЗЕРИ:



Катерина Серебрянська — видатна українська спортсменка з художньої гімнастики. Вона є олімпійською чемпіонкою 1996 року в Атланті, а також багаторазовою чемпіонкою світу та Європи. Має звання кандидата наук з фізичного виховання та спорту (2004). Багаторазова призерка чемпіонатів світу та

Європи (8 золотих, 4 срібних, 3 бронзових медалей на чемпіонатах світу та 9 золотих, 3 срібних, 4 бронзових на чемпіонатах Європи). Володарка Кубка Європи та триразова володарка Кубка "Гран-Прі". Абсолютна чемпіонка світу 1995 року та Європи 1996 року. Олімпійська чемпіонка 1996 року в Атланті. Заслужений тренер України. Крім спортивної кар'єри, Катерина Серебрянська займається громадською діяльністю та працює над розвитком спорту в Україні [3].



Олена Ігорівна Вітричénко (нар. 25 листопада 1976, Одеса, УРСР) — українська гімнастка-художниця, бронзова призерка Олімпійських ігор. Гімнастикою почала займатися з 1980 року. У 1988 уже стала чемпіонкою УРСР. У 1993 році успішно виступає на чемпіонаті світу в Аліканте (Іспанія), за що їй присвоюють звання Заслуженого майстра спорту України. У 1996 році – бронзовий призер Олімпіади в американській Атланті. У 1997 році – абсолютна чемпіонка Європи в багатоборстві, виграє Універсіаду і вперше стає абсолютною чемпіонкою світу. У 2004 році на Олімпіаді в Сіднеї – 4-те місце. Нагороджена Почесною відзнакою Президента України (1996) та орденом «За заслуги» II ст. (1997). На даний час проживає в Іспанії, є президентом «Clab Vitry Gymnastic ritmica» і президентом ISCA [3].



Валерій Володимирович Гончаров (19 вересня 1977, Харків) – український гімнаст, олімпійський чемпіон, заслужений майстер спорту. Багаторазовий призер чемпіонатів світу та Європи. Спортom займатися почав з 6 років. На Олімпіаді 2000 р. в Сіднеї здобув срібну медаль у складі збірної України. На Олімпіаді 2004 р. в Афінах здобув золоту медаль у вправах на паралельних брусах. 2003 рік – здобув медалі Всесвітньої Універсіади: срібну (у командній першості) та бронзову (у вправах на поперечині). 2004 рік – на Чемпіонаті Європи отримав срібну

нагороду у вправах на брусах. 2005 рік – на Чемпіонаті Європи став бронзовим призером у вправах на поперечині, а на Чемпіонаті світу отримав бронзову медаль у вправах на перекладині. Єдиний український гімнаст, який виборов тричі поспіль нагороди Фіналу Кубка світу – золоту у вправах на поперечині (2004) та бронзові у вправах на брусах (2006, 2008) [3].



Віктор Рубан – український стрілець із лука, олімпійський чемпіон 2008 року в Пекіні. Він також є Заслуженим майстром спорту України. Крім олімпійського золота, Віктор Рубан має й інші досягнення у стрільбі з лука: бронзовий призер Олімпіади 2004 р. в команді, чемпіон світу 2009 р. в міксі та бронзовий призер в індивідуальних змаганнях, чемпіон Європи 2006 р., чемпіон Універсіади 2009 р. в індивідуальних змаганнях та срібний призер у міксі, неодноразовий переможець чемпіонату та Кубка України. 26 березня 2011 року Віктор Рубан став бронзовим призером чемпіонату Європи зі стрільби з лука [3].



Богдан Вікторович Бондаренко – це український легкоатлет, стрибун у висоту. Він народився 30 серпня 1989 року в Харкові. Серед його досягнень: чемпіон світу 2013 року, чемпіон Європи 2014 року та бронзовий призер Олімпійських ігор 2016 року. У 2013 році він був визнаний найкращим легкоатлетом Європи. Того ж року він встановив національний рекорд, стрибнувши на 2,41 м [3].



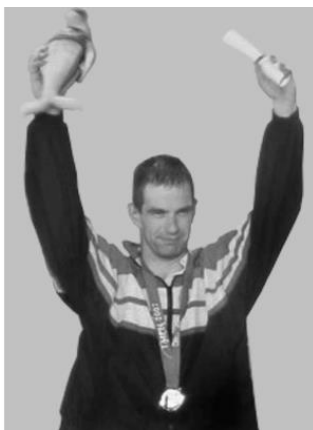
Владислав Володимирович Грико – український гімнаст. Учасник Олімпійських ігор 2016. Чемпіон Європи в командній першості, призер Всесвітньої Універсіади та Юнацьких Олімпійських ігор. Заслужений майстер спорту України. На літніх юнацьких Олімпійських іграх 2014 у Нанкіні, Китай, у фіналі багатоборства посів шосте місце, а у фіналі вправи на коні здобув срібну нагороду та у вправі на кільцях – бронзову. На Олімпійських іграх 2016 в Ріо-де-Жанейро, Бразилія, в командних змаганнях разом з Олегом Верняєвим, Ігорем Радівіловим, Максимом Семянківим та Андрієм Сенічкіним посіли восьме місце. На літній Універсіаді 2017 в Тайбеї разом з Олегом Верняєвим, Ігорем Радівіловим, Петром Пахнюком та Владиславом Грико здобув срібну нагороду в командній першості. На чемпіонаті світу в Досі, Катар, разом з Ігорем Радівіловим, Петром Пахнюком, Олегом Верняєвим та Максимом Василенко в командних змаганнях посіли дев'яте місце, що забезпечило команді право позмагатися за олімпійську ліцензію в команді на наступному чемпіонаті світу [3].

ПАРАЛІМПІЙСЬКІ ТА ДЕФЛІМПІЙСЬКІ ЧЕМПІОНИ:



Дмитро Валерійович Кузьмін (нар. 2 березня 1986, Полтава) – український спортсмен, який займається плаванням та гірськолижним спортом. Він є майстром спорту міжнародного класу з плавання. У плаванні він досяг значних успіхів, зокрема, став чемпіоном у естафеті 4х100 м вільним стилем на 12-х Паралімпійських іграх в Афінах (2004). Також він є багаторазовим чемпіоном України з плавання. У 2011 році почав займатися гірськолижним спортом, де також досяг певних успіхів, зокрема, здобув бронзу на Кубку Європи у 2011 році.

2012 року на Кубках світу отримав «бронзу» у слаломі. 2013 року на Чемпіонаті світу в Ла Моліна (Іспанія) зайняв 7-е місце (слалом) та 13-е місце (слалом-гігант). Того ж року він став бронзовим призером Кубку світу. У 2014 році взяв участь у міжнародному турнірі, де виборов срібну медаль. Він став першим українцем, який буде змагатися у нозології слабо зрячих спортсменів у гірськолижному спорті [3].



Зургалідзе Андрій Юрійович – український спортсмен (плавання). Майстер спорту міжнародного класу, Заслужений майстер спорту України. Орден «За мужність» 3-го (2005), 2-го (2009) ступеню. Призер 19-х (Рим, 2001, 3-і м. в естафетах 4 × 100 м вільним стилем, 4 × 200 м комплекс. плаванням та вільним стилем), 20-х (м. Мельбурн, Австралія, 2005, 2-і м. на дистанціях 50, 100 та 200 м брасом, 200 м комплекс. плаванням; двічі 3-є м.), 21-х (м. Тайбей, Китай, 2009, 2-і м. на дистанціях 100 та 200 м брасом, в естафеті 4 × 100 м комплекс. плаванням; 3-і м. на дистанціях 50 м брасом, 200 м комплекс. плаванням) Дефлімпійських ігор. Срібний призер чемпіонату світу (2007). Чемпіон (на дистанціях 50, 100, 200 м брасом) та срібний призер (на дистанції 400 м та в естафеті 4 × 100 м комплекс. плаванням) першості Європи (м. Дортмунд, Німеччина, 2010). Виступає за команду Харківського обласного центру «Інваспорт» (від 2001). Тренер — О. Панкратов [3].



Веракса Максим Олександрович (нар. 14 серпня 1984) — український плавець, Заслужений майстер спорту України, 8-ми-разовий паралімпійський чемпіон, дворазовий срібний та шестиразовий бронзовий призер (Літні Паралімпійські ігри: Пекін 2008, Лондон 2012, Ріо-де-Жанейро 2016, Токіо 2020, Париж 2024). Дванадцятиразовий чемпіон світу (ПАР 2006, Нідерланди 2010, Канада 2013,

Шотландія 2015, Велика Британія 2019, Велика Британія 2023), чотириразовий срібний призер чемпіонатів світу (Нідерланди 2010, Канада 2013, Велика Британія 2019) та триразовий бронзовий призер чемпіонатів світу (Португалія 2022, Велика Британія 2023). Дванадцятиразовий чемпіон Європи, шеститиразовий срібний та триразовий бронзовий призер чемпіонатів Європи (Ісландія 2009, Німеччина 2011, Нідерланди 2014, Португалія 2016, Ірландія 2018, Португалія 2021, Португалія 2024). З 2006 року член Паралімпійської збірної команди України. Займається у секції плавання Харківського обласного центру «Інваспорт» [3].



Лейля Ільясівна Аджаметова (9 березня 1994, Узбекистан) – українська атлетка. Чемпіонка та призерка Літніх Паралімпійських ігор. Чемпіонка України. Кандидат у майстри спорту України. Дворазова чемпіонка (100 м — із встановленням рекорду світу, 400 м), срібна призерка (200 м — із встановлення рекорду Європи) міжнародного турніру 2016 року. На Чемпіонаті світу з легкої атлетики, що відбувався 2019 року з 7 по 15 листопада у Дубаї (Об'єднані Арабські Емірати) завоювала 3 нагороди. Нагороджена орденом «За заслуги» III ст. (4 жовтня 2016) [3].



Людмила Володимирівна Павленко (16 вересня 1981, с. Дмитрівка Золотоніського району Черкаської області) — українська лижниця, біатлоністка. Заслужений майстер спорту України з лижних перегонів (2005). Багаторазова чемпіонка та призерка чемпіонатів і кубків світу з лижних перегонів та біатлону 2003–2005 років. Одна із лідерок паралімпійської збірної команди зразка 2006 року. Чемпіонка і срібна призерка з біатлону та бронзова призерка з лижних перегонів кубку світу 2009 року м. Сьюсьоен (Норвегія); срібна і бронзова

призерка з біатлону та дворазова бронзова призерка з лижних перегонів чемпіонату світу 2009 року з лижних перегонів та біатлону у м. Вуокатті (Фінляндія). На Паралімпійських іграх 2014 в Сочі організатори намагалися не дати Людмилі Павленко, яка здобула три медалі на цих Іграх (золото, срібло і бронзу) та була призначена прапорonosцем на церемонію закриття, вийти на церемонію із закликами до миру. Вона одягла вінок, прикрашений стрічками з написами, «мир» (англ. Peace), однак організатори їх зірвали. Хотіли також зірвати цей напис з кофтини, однак Людмила заявила, що тоді вона не вийде з прапором. Відстояти свою позицію Людмилі допомогли спортсмени з інших країн, які доводили організаторам церемонії, що у слові «мир» нічого поганого немає, і що вони теж всі ми – за мир. Тільки тоді представники організаторів церемонії відійшли. Нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня (2006 рік) [3].



Ляшенко Людмила Олександрівна (нар. 17 травня 1993, м. Запоріжжя) — українська лижниця, біатлоністка. Майстер спорту міжнародного класу. Учасниця зимових Паралімпійських ігор 2014 у Сочі, Росія. Чемпіонка зимових Паралімпійських ігор 2018 у Пхьончхані, Південна Корея, де також стала тричі бронзовою призеркою. На зимових Паралімпійських іграх 2022 (Пекін, Китай) завоювала золоту, срібну та бронзову медалі у біатлоні. Дебют на міжнародній арені відбувся 2012 року у м. Вуокатті (Фінляндія). На етапах Кубка світу протягом зими 2013–2014 років вона двічі посідала 4 місце в біатлоні (на 10 км і 6 км), двічі займала 5 місце в індивідуальних лижних перегонах (класикою 5 км і вільним стилем 5 км). Людмила була фіналісткою Чемпіонату світу 2013 року у м. Солефтео (Швеція) у біатлоні (середня дистанція). У 2014 році за результатами виступу на Кубках світу виборола «бронзу» [3].

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Назвіть основні нормативно-правові документи, які регулюють діяльність у сфері фізичної культури і спорту в Україні.
2. Надайте загальну характеристику Закону України «Про фізичну культуру і спорт».
3. Назвіть суб'єкти сфери фізичної культури та спорту (згідно з Законом України «Про фізичну культуру та спорт»).
4. Охарактеризуйте основні положення Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року.
5. Розкрийте основні положення Стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року.
6. Охарактеризуйте основні положення Єдиної спортивної класифікації України.
7. Назвіть у порядку зростання спортивні звання та спортивні розряди в Україні.
8. Назвіть види ресурсного забезпечення сфери фізичної культури та спорту.
9. Назвіть ЗВО, які здійснюють підготовку фізкультурних кадрів в Україні.
10. Проаналізуйте кадрове забезпечення сфери фізичної культури і спорту за річною статистичною звітністю.
11. Охарактеризуйте особистість тренера та стилі керівництва тренера.
12. Які складові матеріально-технічного забезпечення сфери фізичної культури і спорту Ви знаєте?
13. Назвіть види спортивних споруд в Україні та вимоги до них.
14. Розкрийте класифікацію спортивних споруд і їх категорійність.
15. Охарактеризуйте мережу спортивних споруд сфери фізичної культури і спорту в Україні за річною статистичною звітністю.
16. Як здійснюється фінансування розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні?
17. Назвіть та дайте характеристику джерелам фінансування та витратам у галузі фізичної культури та спорту.
18. Охарактеризуйте фізкультурно-спортивні послуги.
19. Охарактеризуйте організаційне забезпечення сфери фізичної культури і спорту в Україні.
20. Охарактеризуйте інформаційне забезпечення сфери фізичної культури і спорту в Україні.
21. Які існують форми звітності у сфері фізичної культури та спорту, що подаються до Держкомстату України?
22. Назвіть деякі статистичні дані щодо розвитку сфери фізичної культури і спорту за 2024 рік.
23. Розкрийте зміст наукового забезпечення сфери фізичної культури та спорту.
24. Охарактеризуйте медичне забезпечення сфери фізичної культури і спорту в Україні.
25. Коли було засновано ХДАФК? Розкрийте її структуру та охарактеризуйте напрями діяльності.
26. Назвіть олімпійських чемпіонів ХДАФК в обраному виді спорту.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Структура Закону України «Про фізичну культуру і спорт» представлена:
 - ✓ 7 розділами і 54 статтями;
 - ✓ 6 розділами і 43 статтями;
 - ✓ 5 розділами і 36 статтями;
 - ✓ 4 розділами і 23 статтями.
2. Документ, який визначає порядок, умови та вимоги, необхідні для присвоєння спортсменам і тренерам спортивних звань та спортивних розрядів з видів спорту, визнаних в Україні, називається:
 - ✓ Єдина спортивна класифікація України;
 - ✓ Закон України "Про фізичну культуру і спорт";
 - ✓ Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року;
 - ✓ Стратегія розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року;
 - ✓ Державний соціальний стандарт у сфері фізичної культури і спорту.
3. Проставте відповідність:

✓ кандидат у майстри спорту України	✓ спортивний розряд чи спортивне звання
✓ “Майстер спорту України”	✓ спортивний розряд чи спортивне звання
✓ “Майстер спорту України міжнародного класу”	✓ спортивний розряд чи спортивне звання
4. Скільки видів спорту відповідно до Єдиної спортивної класифікації культивується в Україні:
 - ✓ літніх олімпійських видів спорту?
 - ✓ зимових олімпійських видів спорту?
 - ✓ неолімпійських та національних видів спорту?
 - ✓ видів спорту осіб з інвалідністю з ураженнями опорно-рухового апарату?
 - ✓ видів спорту осіб з інвалідністю з порушеннями зору?
 - ✓ видів спорту осіб з інвалідністю з порушеннями слуху?
 - ✓ видів спорту осіб з інвалідністю з порушеннями розумового і фізичного розвитку?
5. Загальна кількість працівників сфери фізичної культури і спорту в Україні відповідно до звіту 2ФК у 2024 році складала:
 - ✓ близько 25 тисяч осіб;
 - ✓ близько 50 тисяч осіб;
 - ✓ близько 6 тисяч осіб;
 - ✓ близько 100 тисяч осіб;
 - ✓ близько 600 осіб.
6. Яких фахівців в Україні найбільше відповідно до державної статистичної звітності?
 - ✓ вчителів фізичної культури;
 - ✓ викладачів фізичного виховання;
 - ✓ тренерів-викладачів з видів спорту;

- ✓ працівників структурних підрозділів з фізичної культури і спорту органів виконавчої влади;
 - ✓ інструкторів з фізичної культури.
7. *Атестація тренерів (тренерів-викладачів) проводиться ...:*
- ✓ один раз на чотири роки;
 - ✓ один раз на п'ять років;
 - ✓ один раз на два роки;
 - ✓ два рази на рік;
 - ✓ один раз на рік.
8. *Яка кількість спортивних споруд в Україні відповідно до звіту 2 ФК була у 2024 році?*
- ✓ близько 70 тисяч;
 - ✓ близько 60 тисяч;
 - ✓ близько 50 тисяч;
 - ✓ близько 100 тисяч;
 - ✓ близько 8 тисяч.
9. *Найбільшу частку у структурі фінансування сфери фізичної культури і спорту в Україні відповідно до звіту 2 ФК у 2024 році складала:*
- ✓ кошти із державного бюджету;
 - ✓ кошти із місцевих бюджетів;
 - ✓ позабюджетні надходження.
10. *Проставте відповідність щодо видів послуг та їх споживачів:*
- | | |
|---------------------------------------|---|
| ✓ Фізкультурно-виховна послуга | ✓ здобувачі освіти чи спортсмени/ чи глядачі, слухачі, фанати спорту / чи люди після хвороби чи травми / чи усі верстви населення/ чи ті, хто займаються фізичною культурою |
| ✓ Спортивно-тренувальна послуга | ✓ здобувачі освіти чи спортсмени/ чи глядачі, слухачі, фанати спорту / чи люди після хвороби чи травми / чи усі верстви населення/ чи ті, хто займаються фізичною культурою |
| ✓ Спортивно-видовищна послуга | ✓ здобувачі освіти чи спортсмени/ чи глядачі, слухачі, фанати спорту / чи люди після хвороби чи травми / чи усі верстви населення/ чи ті, хто займаються фізичною культурою |
| ✓ Фізкультурно-реабілітаційна послуга | ✓ здобувачі освіти чи спортсмени/ чи глядачі, слухачі, фанати спорту / чи люди після хвороби чи травми / чи усі верстви населення/ чи ті, хто займаються |

- | | |
|------------------------------------|--|
| ✓ Фізкультурно-рекреаційна послуга | фізичною культурою
✓ здобувачі освіти чи спортсмени/
чи глядачі, слухачі, фанати
спорту / чи люди після хвороби
чи травми / чи усі верстви
населення/ чи ті, хто займаються
фізичною культурою |
| ✓ Фізкультурно-оздоровча послуга | ✓ здобувачі освіти чи спортсмени/
чи глядачі, слухачі, фанати
спорту / чи люди після хвороби
чи травми / чи усі верстви
населення/ чи ті, хто займаються
фізичною культурою |

11.Продовжіть речення: "Організація підготовки та проведення фізкультурно-оздоровчого заходу або спортивного змагання здійснюється відповідно до ...":

- ✓ Положення (регламенту);
- ✓ Єдиного календарного плану фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань України;
- ✓ календарних планів фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань областей, міст, районів;
- ✓ Єдиної спортивної класифікації України;
- ✓ Закону України "Про фізичну культуру і спорт".

12.Коли в Харкові було створено перший Інститут фізичної культури?

- ✓ 1930 рік;
- ✓ 1979 рік;
- ✓ 1989 рік;
- ✓ 2001 рік.

13.Яких спортивних споруд в Україні більшість??

- ✓ комплексних спортивних споруд;
- ✓ окремих спортивних споруд.

14.Відповідно до звіту 2 ФК у 2024 році найбільшу частку видатків з усіх видів становило:

- ✓ оплата праці;
- ✓ оплата комунальних послуг та енергоносіїв;
- ✓ соціальне забезпечення;
- ✓ спортивні заходи, фізкультурно-оздоровча та спортивно-тренувальна роботи;
- ✓ придбання спортивного обладнання та інвентарю;
- ✓ капітальний ремонт та реконструкція спортивних споруд;
- ✓ будівництво нових спортивних споруд.

15.Галузь фізичної культури та спорту з економічної точки зору відноситься до:

- ✓ виробничої сфери народного господарства;
- ✓ невиробничої сфери народного господарства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Валєєв Р. Г. Освітнє право України : навч. посіб. Луганськ : Луганська правова фундація, 2011. 287 с.
2. Герцик М. С., Вацеба О. М. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт» : підручник. Харків : ОВС, 2005. С. 123–133.
3. Енциклопедія сучасної України: офіційний сайт. URL:<https://esu.com.ua/article-23988>
4. Єдина спортивна класифікація: офіційний вебпортал Міністерства молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/sport/yedina-sportivna-klasifikaciya>
5. Закон України «Про вищу освіту»: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
6. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
7. Закон України «Про фізичну культуру і спорт»: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
8. Звіт ректора Харківської державної академії фізичної культури МУЛИКА ВЯЧЕСЛАВА ВОЛОДИМИРОВИЧА за 2024 рік: офіційний сайт Харківської державної академії фізично культури. URL: <https://khdafk.com.ua/wp-content/uploads/2025/04/zvit-rektora-za-2024.pdf>
9. Звіти: офіційний вебпортал Міністерства молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/fizichna-kultura/statistichna-zvitnist/zviti>
10. Конституція України: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
11. Концепція розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності Харківської державної академії фізичної культури та 2021 – 2026 рр.»: офіційний сайт Харківської державної академії фізично культури. URL: <https://khdafk.com.ua/informatsiya/prohrama-rozvytku-akademiyi/>
12. Корж В. П., Павленко Ю. О., Дутчак М. В., Артем'єв О. К., Карленко В. П., Дрюков В. О. Нормативно-правове та організаційно-управлінське забезпечення розвитку фізичної культури і спорту в Україні. Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. 2006. №10. С. 4-12.
13. Костенко М. П. Законодавче та нормативно-правове забезпечення розвитку спорту вищих досягнень в Україні. Актуальні проблеми фізичної культури і спорту : зб. наук.праць. К.: Науковий світ, 2003. С. 12-17.
14. Кошева Л. В. Спортивна педагогіка : курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 017 – Фізична культура і спорт : у 2 частинах. Краматорськ : ДДМА, 2025. Частина II. 114 с.
15. Мічуда Ю.П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку. Закономірності функціонування та розвитку: монографія. К.: Олімпійська література, 2007. 216 с.

16. Мулик В.В., Камаєв О. І. Теорія системності і системний підхід в професійній діяльності тренера : навч.-метод. посіб. Харків : ХДАФК, 2017. 88 с.
17. Олійник М. О., Скрипник А. П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні. Х.: Харківський державний інститут фізичної культури, 2000. 292 с.
18. Оніщук Л. М., Остапов А. В. Вступ до спеціальності. Фізична культура і спорт: конспект лекцій для студентів денної форми навчання спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» освітнього рівня бакалавр. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2020. 146 с.
19. Присвоєння спортивних звань: Міністерство молоді та спорту України: Офіційний вебпортал. URL: <https://mms.gov.ua/sport/prisvoyennya-sportivnih-zvan>
20. Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня фізичної культури і спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/387/2020#Text>
21. Про внесення змін до наказу Міністерства молоді та спорту України від 11 жовтня 2013 року № 582: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0230-18#Text>
22. Про День фізкультури і спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/340/94#Text>
23. Про додаткові заходи щодо державної підтримки розвитку фізичної культури і спорту в Україні: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998/2002#Text>
24. Про заснування стипендії Кабінету Міністрів України для видатних спортсменів, тренерів та діячів фізичної культури і спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-2002-%D0%BF#Text>
25. Про затвердження Вимог до змісту положення (регламенту) про офіційні фізкультурно-оздоровчі, спортивні заходи або спортивні змагання: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0766-10#Text>
26. Про затвердження Державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0559-13#Text>
27. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2025 року: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF#Text>
28. Про затвердження Календарного плану фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України на 2025 рік: Наказ Міністерства освіти і науки України від 18 грудня 2024 р. № 1752: офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-kalendarnoho-planu-fizkulturno-ozdorovchikh-sportyvnykh-zakhodiv-ta-sportyvnykh-zmahan-komitetu-z-fizychnoho-vykhovannia-ta-sportu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy-na-20>

29. Про затвердження Кваліфікаційних норм та вимог Єдиної спортивної класифікації України з олімпійських видів спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0488-14#Text>
30. Про затвердження Кваліфікаційних норм та вимог Єдиної спортивної класифікації України з неолімпійських видів спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1501-23#Text>
31. Про затвердження Кваліфікаційних норм та вимог Єдиної спортивної класифікації України з видів спорту осіб з інвалідністю з ураженнями опорно-рухового апарату, порушеннями зору, слуху та розумового і фізичного розвитку: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0706-21#Text>
32. Про затвердження Міської комплексної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури та спорту м. Харкова на 2017-2020 роки: рішення Харківської міської ради Харківської області від 26.10.2016 № 424/16: Реєстр актів харківської міської ради. URL: <https://reestr.kharkiv.rocks/653746>
33. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF#Text>
34. Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-%D0%BF#Text>
35. Про затвердження Положення про Єдиний електронний всеукраїнський реєстр спортивних споруд: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1142-09#Text>
36. Про затвердження Положення про Єдину спортивну класифікацію України: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2240-23#Text>
37. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text>
38. Про затвердження Порядку ведення Реєстру спортивних рекордів з визнаних в Україні видів спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0013-14#Text>
39. Про затвердження Порядку визнання видів спорту, включення їх до Реєстру визнаних видів спорту в Україні, порядок його ведення: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0281-14#Text>
40. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку фізичної культури, спорту вищих досягнень та резервного спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152-2012-%D0%BF#Text>

41. Про затвердження Порядку подання та Переліку показників адміністративних даних у сфері фізичної культури і спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-23#Text>
42. Про затвердження Порядку проведення атестації тренерів (тренерів-викладачів): офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0180-14#Text>
43. Про затвердження Порядку складання календарних планів фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0619-15#Text>
44. Про затвердження Складу національних збірних команд України з літніх олімпійських видів спорту на 2024 рік: наказ Міністерства молоді та спорту України від 22 грудня 2023 р. № 7651: Офіційний вебпортал. Міністерство молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-skladu-natsionalnykh-zbirnykh-komand-ukrainy-z-litnikh-olimpiiskykh-vydiv-sportu-na-2024-rik>
45. Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>
46. Про затвердження тестів і нормативів для осіб, щорічне оцінювання фізичної підготовленості яких проводиться на добровільних засадах, Інструкції про організацію його проведення та форми Звіту про результати його проведення: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1207-18#Text>
47. Про затвердження форм звітності № 5-ФК (річна), № 5-ФК (зведена) (річна) про діяльність дитячо-юнацьких спортивних шкіл (спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву) та інструкцій щодо їх заповнення: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1475-21#Text>
48. Про затвердження форми звітності № 2-ФК (річна) «Звіт із фізичної культури і спорту» та Інструкції щодо її заповнення: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1346-21#Text>
49. Про затвердження форми звітності № 8-ФК (річна) "Звіт школи вищої спортивної майстерності" та Інструкції щодо її заповнення: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0329-16#Text>
50. Про модельні навчальні програми «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 17 серпня 2022 р. № 752: офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-modelni-navchalni-programi-fizichna-kultura-5-6-klasi-dlya-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

51. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004#Text>
52. Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/640/2008#Text>
53. Про систему надання лікарсько-фізкультурної допомоги в Україні: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0746-14#Text>
54. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
55. Про участь офіційної делегації національної збірної команди України в Іграх XXXII Олімпіади Токіо-2020 в м. Токіо (Японія): наказ Міністерства молоді та спорту України від 14 липня 2021 р. № 2470: Офіційний вебпортал. Міністерство молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/npas/pro-uchast-oficijnoyi-delegaciyi-nacionalnoyi-zbirnoyi-komandi-ukrayini-v-igrah-xxxii-olimpiadi-tokio-2020-v-m-tokio-yaponiya>
56. Програма підвищення стратегічних показників розвитку Харківської державної академії фізичної культури на 2024-2026 роки»: офіційний сайт Харківської державної академії фізично культури. URL: <https://khdafk.com.ua/wp-content/uploads/2024/02/programa-pidvyshhennya-strategichnyh-pokaznykiv-rozvytku.pdf>
57. Стадник С. О., Петренко І. В. Організація та методика масової фізичної культури: навчальний посібник. Харків, 2018. 118 с.
58. Стратегія розвитку Харківської області на 2021–2027 роки: офіційний веб-сайт Харківської обласної військової адміністрації. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1026/102538/files/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf>
59. Черненко С. О., Олійник О. М., Сорокін Ю. С. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт» : навчальний посібник. Краматорськ : ДДМА, 2019. 127 с.
60. Щорічний інформаційний довідник «Україна спортивна»: офіційний вебпортал Міністерства молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/fizichna-kultura/statistichna-zvitnist/shchorichnij-informacijnij-dovidnik-ukrayina-sportivna>

СПИСОК ОСНОВНОЇ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артёмов П., Пак І. Академічна нечесність як елемент академічної культури українського студентства: результати емпіричних досліджень. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2017. №37. С. 234–240.
2. Бірюк О. В. Проблеми, прогнози, гіпотези в спорті. Київ: Здоров'я, 1983. 72 с.
3. Боровська О. В. Короткий тлумачний словник термінології галузі фізичної культури та спорту. Л., 2003. 54 с.
4. Валєєв Р. Г. Освітнє право України : навч. посіб. Луганськ : Луганська правова фундація, 2011. 287 с.
5. Вацеба О.М. Нариси з історії західно-українського спортивного руху. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. 232 с.
6. Вищі навчальні заклади державної власності: офіційний веб-сайт Міністерства культури України. URL: https://web.archive.org/web/20151222135043/http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244918625&cat_id=244908580
7. Всесвітнє антидопінгове агентство: офіційний веб-сайт Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%94%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE>
8. В'ячеслав Шрамович. Як жили студенти 100 років тому: офіційний веб-сайт BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-41238046>
9. Гасюк І.Л. Державне управління фізичною культурою та спортом: стан та перспективи розвитку: монографія. Харків, 2011. 432 с.
10. Герцик М. С., Вацеба О. М. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт» : підручник. Харків : ОВС, 2005. С. 10–21.
11. Гончаренко В. І., Іваній І. В., Кудренко А. І. Олімпійський спорт : навчальний посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 364 с.
12. Гребенюк Т. В. Академічна доброчесність : навчальний посібник для студентів 1-го курсу всіх спеціальностей медичних та фармацевтичних факультетів. Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. 108 с.
13. Губа А.В. Концептуальні підходи до формування управлінської культури. *Педагогіка і психологія*. 2008. Т.2. С. 100-110.
14. Губа А.В. Функції освітнього менеджменту: класифікація та зміст. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2008. С. 39-44.
15. Довідка про Національну академію наук України: офіційний веб-сайт Національної академії наук України. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/About/Pages/default.aspx>
16. Енциклопедія сучасної України: офіційний сайт. URL: <https://esu.com.ua/article-23988>

17. Єдина спортивна класифікація: офіційний вебпортал Міністерства молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/sport/yedina-sportivna-klasifikaciya>
18. Жданова О. М., Чеховська Л. Я. Основи управління сферою фізичної культури і спорту : навч. посіб. Львів : ЛДУФК. 2017. 244 с.
19. Зайдовий Ю. Історико-політичні та організаційні аспекти формування і розвитку Національних олімпійських структур в Україні та країнах Європи. Львів: Українські технології, 2004. 176 с.
20. Закон України «Про вищу освіту»: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
21. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
22. Закон України «Про освіту»: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
23. Закон України «Про фізичну культуру і спорт»: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
24. Звіт ректора Харківської державної академії фізичної культури МУЛИКА ВЯЧЕСЛАВА ВОЛОДИМИРОВИЧА за 2024 рік: офіційний сайт Харківської державної академії фізично культури. URL: <https://khdafk.com.ua/wp-content/uploads/2025/04/zvit-rektora-za-2024.pdf>
25. Звіти: офіційний вебпортал Міністерства молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/fizichna-kultura/statistichna-zvitnist/zviti>
26. Золоті сторінки олімпійського спорту України / За ред. І. Федоренка. К.: Олімпійська література, 2000. 192 с.
27. Ковтун І. О. Зародження, становлення і розвиток фізичної культури і спорту в Україні: національна всевітня платформа Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/zarodzenna-stanovlenna-i-rozvitok-fizicnoi-kulturi-i-sportu-v-ukraini-56987.html>
28. Конспект лекцій з дисципліни «Історія фізичної культури» для здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Фізична культура і спорт» першого (бакалаврського) рівня спеціальності: 017 «Фізична культура і спорт» очної форми навчання / Укладач: к.т.н., професор Губарев І.В. Кам'янське, ДДТУ, 2022.174 с.
29. Конституція України: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
30. Концепція розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності Харківської державної академії фізичної культури та 2021 – 2026 рр.»: офіційний сайт Харківської державної академії фізично культури. URL: <https://khdafk.com.ua/informatsiya/prohrama-rozvytku-akademiyi/>
31. Корж В. П., Павленко Ю. О., Дутчак М. В., Артем'єв О. К., Карленко В. П., Дрюков В. О. Нормативно-правове та організаційно-управлінське забезпечення

розвитку фізичної культури і спорту в Україні. Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. 2006. №10. С. 4-12.

32. Костенко М. П. Законодавче та нормативно-правове забезпечення розвитку спорту вищих досягнень в Україні. Актуальні проблеми фізичної культури і спорту : зб. наук.праць. К.: Науковий світ, 2003. С. 12-17.

33. Кошева Л. В. Спортивна педагогіка : курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 017 – Фізична культура і спорт : у 2 частинах. Краматорськ : ДДМА, 2025. Частина II. 114 с.

34. Кулик Я. Л., Костюк С. А., Петренко М. І. Історія виникнення й розвитку фізичної культури та спорту на Україні. Вінниця: Логос, 1997.133 с.

35. Лист Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 р. №1/9-650 «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти»: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>

36. Мар'яна Мигаль. В Україні скоротиться кількість закладів вищої освіти: офіційний веб-сайт Главком. URL: <https://glavcom.ua/country/science/v-ukrajini-skorotitsja-kilkist-zakladiv-vishchoji-osviti-detali-980460.html>

37. Мічуда Ю.П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку. Закономірності функціонування та розвитку: монографія. К.: Олімпійська література, 2007. 216 с.

38. Мулик В.В., Камаєв О. І. Теорія системності і системний підхід в професійній діяльності тренера : навч.-метод. посіб. Харків : ХДАФК, 2017. 88 с.

39. Національний комітет спорту інвалідів України: офіційний веб-сайт. URL: <https://paralympic.org.ua/ua>

40. Національний Олімпійський Комітет України: офіційний веб-сайт. URL: <https://noc-ukr.org/>

41. Ногас Н. Державна політика у галузі освіти України: сутність та зміст. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 1 (21). С. 87-95. DOI: 10.35774/app2020.01.087

42. Обласна програма розвитку освіти “Новий освітній простір Харківщини” на 2019 – 2023 роки: офіційний веб-сайт Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації. URL: <https://dniokh.gov.ua/?p=3145>

43. Олійник М. О., Скрипник А. П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні. Х.: Харківський державний інститут фізичної культури, 2000. 292 с.

44. Олімпійський спорт, професійний спорт, загальна теорія підготовки спортсменів, теорія та методика обраного виду спорту: у запитаннях та відповідях: довідник / Таран Л.М., Мішин М.В., Тарасевич О.А., Окунь Д.О. Харків: ХДАФК, 2024. 279 с.

45. Оніщук Л. М., Остапов А. В. Вступ до спеціальності. Фізична культура і спорт: конспект лекцій для студентів денної форми навчання спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» освітнього рівня бакалавр. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2020. 146 с.

46. Освітня програма «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» першого бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

галузі знань 01 Освіта/Педагогіка: офіційний веб-сайт Харківської державної академії фізичної культури. URL: <https://khdafk.com.ua/wp-content/uploads/2024/02/op-tdvovs.pdf>

47. Основні освітні статистичні дані (2022/23 навчальний рік): офіційний веб-сайт Освіта.ua. URL: <https://osvita.ua/news/data/90287/>

48. Особливості розвитку міжнародного спортивного руху сучасності: лекція. URL: <https://org2.knuba.edu.ua/mod/resource/view.php?id=56006>

49. Пангелова Н. Є. Історія фізичної культури: навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2007. 288 с.

50. Положення про академічну доброчесність: офіційний веб-сайт Харківської державної академії фізичної культури. URL: <https://khdafk.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/polozhennya-pro-ad.pdf>

51. Присвоєння спортивних звань: Міністерство молоді та спорту України: Офіційний вебпортал. URL: <https://mms.gov.ua/sport/prisvoyennya-sportivnih-zvan>

52. Приступа Є. Н. Народна фізична культура українців. Львів, 1995. 254 с.

53. Приступа Є. Н., Пилат В. С. Традиції української національної фізичної культури. Львів: Троян, 1991. 104 с.

54. Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня фізичної культури і спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/387/2020#Text>

55. Про внесення змін до наказу Міністерства молоді та спорту України від 11 жовтня 2013 року № 582: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0230-18#Text>

56. Про День фізкультури і спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/340/94#Text>

57. Про додаткові заходи щодо державної підтримки розвитку фізичної культури і спорту в Україні: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998/2002#Text>

58. Про заснування стипендії Кабінету Міністрів України для видатних спортсменів, тренерів та діячів фізичної культури і спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-2002-%D0%BF#Text>

59. Про затвердження Вимог до змісту положення (регламенту) про офіційні фізкультурно-оздоровчі, спортивні заходи або спортивні змагання: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0766-10#Text>

60. Про затвердження Державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0559-13#Text>

61. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2025 року: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF#Text>

62. Про затвердження Календарного плану фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань Комітету з фізичного виховання та

спорту Міністерства освіти і науки України на 2025 рік: Наказ Міністерства освіти і науки України від 18 грудня 2024 р. № 1752: офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-kalendarnoho-planu-fizkulturno-ozdorovchikh-sportyvnykh-zakhodiv-ta-sportyvnykh-zmahan-komitetu-z-fizychnoho-vykhovannia-ta-sportu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy-na-20>

63. Про затвердження Кваліфікаційних норм та вимог Єдиної спортивної класифікації України з олімпійських видів спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0488-14#Text>

64. Про затвердження Кваліфікаційних норм та вимог Єдиної спортивної класифікації України з неолімпійських видів спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1501-23#Text>

65. Про затвердження Кваліфікаційних норм та вимог Єдиної спортивної класифікації України з видів спорту осіб з інвалідністю з ураженнями опорно-рухового апарату, порушеннями зору, слуху та розумового і фізичного розвитку: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0706-21#Text>

66. Про затвердження Міської комплексної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури та спорту м. Харкова на 2017-2020 роки: рішення Харківської міської ради Харківської області від 26.10.2016 № 424/16: Реєстр актів харківської міської ради. URL: <https://reestr.kharkiv.rocks/653746>

67. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>

68. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF#Text>

69. Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-%D0%BF#Text>

70. Про затвердження Положення про Єдиний електронний всеукраїнський реєстр спортивних споруд: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1142-09#Text>

71. Про затвердження Положення про Єдину спортивну класифікацію України: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2240-23#Text>

72. Про затвердження Положення про Міністерство молоді та спорту України: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-%D0%BF#Text>

73. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text>
74. Про затвердження Порядку ведення Реєстру спортивних рекордів з визнаних в Україні видів спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0013-14#Text>
75. Про затвердження Порядку визнання видів спорту, включення їх до Реєстру визнаних видів спорту в Україні, порядок його ведення: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0281-14#Text>
76. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку фізичної культури, спорту вищих досягнень та резервного спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152-2012-%D0%BF#Text>
77. Про затвердження Порядку подання та Переліку показників адміністративних даних у сфері фізичної культури і спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-23#Text>
78. Про затвердження Порядку проведення атестації тренерів (тренерів-викладачів): офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0180-14#Text>
79. Про затвердження Порядку складання календарних планів фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0619-15#Text>
80. Про затвердження Складу національних збірних команд України з літніх олімпійських видів спорту на 2024 рік: наказ Міністерства молоді та спорту України від 22 грудня 2023 р. № 7651: Офіційний вебпортал. Міністерство молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-skladu-natsionalnykh-zbirnykh-komand-ukrainy-z-litnikh-olimpiiskykh-vydiv-sportu-na-2024-rik>
81. Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>
82. Про затвердження тестів і нормативів для осіб, щорічне оцінювання фізичної підготовленості яких проводиться на добровільних засадах, Інструкції про організацію його проведення та форми Звіту про результати його проведення: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1207-18#Text>
83. Про затвердження форм звітності № 5-ФК (річна), № 5-ФК (зведена) (річна) про діяльність дитячо-юнацьких спортивних шкіл (спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву) та інструкцій щодо їх заповнення: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1475-21#Text>

84. Про затвердження форми звітності № 2-ФК (річна) «Звіт із фізичної культури і спорту» та Інструкції щодо її заповнення: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1346-21#Text>
85. Про затвердження форми звітності № 8-ФК (річна) "Звіт школи вищої спортивної майстерності" та Інструкції щодо її заповнення: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0329-16#Text>
86. Про модельні навчальні програми «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 17 серпня 2022 р. № 752: офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-modelni-navchalni-programi-fizichna-kultura-5-6-klasi-dlya-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>
87. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004#Text>
88. Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/640/2008#Text>
89. Про систему надання лікарсько-фізкультурної допомоги в Україні: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0746-14#Text>
90. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
91. Про участь офіційної делегації національної збірної команди України в Іграх XXXII Олімпіади Токіо-2020 в м. Токіо (Японія): наказ Міністерства молоді та спорту України від 14 липня 2021 р. № 2470: Офіційний вебпортал. Міністерство молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/npas/pro-uchast-oficijnoyi-delegaciyi-nacionalnoyi-zbirnoyi-komandi-ukrayini-v-igrakh-xxxii-olimpiadi-tokio-2020-v-m-tokio-yaponiya>
92. Програма підвищення стратегічних показників розвитку Харківської державної академії фізичної культури на 2024-2026 роки»: офіційний сайт Харківської державної академії фізично культури. URL: <https://khdafk.com.ua/wp-content/uploads/2024/02/programa-pidvyshhennya-strategichnyh-pokaznykiv-rozvytku.pdf>
93. Проект Закону про академічну доброчесність: офіційний веб-сайт Рада Верховної ради України: законопроекти. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43481>
94. Сергієнко Л. П. Практикум з теорії і методики фізичного виховання : навч. посібник. Харків :ОВС, 2007. С. 8–35.
95. Солопчук М. С. Історія фізичної культури і спорту: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2001. С. 140–152.
96. Список міжнародних спортивних організацій: Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9

97. Спортивний комітет України: офіційний веб-сайт. URL: <https://scu.org.ua/>
98. Стадник С. О., Петренко І. В. Організація та методика масової фізичної культури: навчальний посібник. Харків, 2018. 118 с.
99. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 017 Фізична культура і спорт. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 567: офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/017-Fizkultura.sport-bakalavr.28.07.pdf>
100. Степанюк С. І., Гречанюк О. О., Малярєнко І. В. Методичний посібник для вивчення дисципліни «Історія фізичної культури» за блочно-модульною системою: для студентів денної та заочної формою навчання факультету фізичного виховання та спорту. Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. 236 с.
101. Стратегія розвитку Харківської області на 2021–2027 роки: офіційний веб-сайт Харківської обласної військової адміністрації. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1026/102538/files/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf>
102. Студенти КНЕУ зафіксували, як їм продають шпаргалки біля гуртожитка. ВІДЕО. Українська правда. 10 січня 2017. [Електронний ресурс] URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/01/10/222064/>
103. Трофим'як Б. Є. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-х років XIX ст. до 1939 року): навчальний посібник. К.: ІЗІМН, 1997. 419 с.
104. Філософія освіти: навчальний посібник / за заг. ред. В. Андрущенка, І. Передборської. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.
105. Філь С. М., Худолій О. М., Малка Г. В. Історія фізичної культури: навчальний посібник / за ред. проф. С. М. Філя. Харків: ОВС, 2003. 160 с.
106. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2006. 352 с.
107. Худолій О. М. Загальні основи теорії та методики фізичного виховання : навч. посібник. Харків : ОВС, 2007. С. 396–406.
108. Черненко С. О., Олійник О. М., Сорокін Ю. С. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт» : навчальний посібник. Краматорськ : ДДМА, 2019. 127 с.
109. Щокін Р. Г. Мета і цілі державної політики у галузі освіти: сучасний стан бачення проблеми. *Право*. 2017. № 3. С. 41–46.
110. Щорічний інформаційний довідник «Україна спортивна»: офіційний вебпортал Міністерства молоді та спорту України. URL:

<https://mms.gov.ua/fizichna-kultura/statistichna-zvitnist/shchorichnij-informacijnij-dovidnik-ukrayina-sportivna>

111. Barnett D.C., Dalton, J. C. Why college students cheat. Journal of College Student Personnel. 1981. № 22(6). pp. 545–551.
112. Lang James M. Cheating Lessons. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts; London, England, 2013. 272 p.
113. Parnther C. Academic misconduct in higher education: A comprehensive review. Journal of Higher Education Policy And Leadership Studies. 2020. № 1(1). pp. 25–45.

Респондент*:

3	8	6	4	9	8	8	1
---	---	---	---	---	---	---	---

Звітність

Звіт із фізичної культури і спорту

станом на 01 січня 2025 року

Подать:	Терміни подання
Заклади освіти – органам управління освіти сільських, селищних, міських територіальних громад	не пізніше 10 січня року, наступного за звітним
Підприємства, установи, організації – органам управління фізичної культури і спорту сільських, селищних, міських територіальних громад	
Заклади фізичної культури і спорту Мінюборони – Відділу фізичної культури і спорту Мінюборони	
Органи управління освіти, фізичної культури і спорту сільських, селищних, міських територіальних громад, місцеві осередки громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості, місцеві центри "Інваспорт", місцеві центри "Спорт для всіх" – структурним підрозділам освіти, охорони здоров'я, культури, спорту райдержадміністрацій	не пізніше 01 лютого року, наступного за звітним
Структурні підрозділи освіти, охорони здоров'я, культури, спорту райдержадміністрацій, регіональні осередки громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості, регіональні центри "Інваспорт", регіональні центри "Спорт для всіх" – структурним підрозділам молоді і спорту обласдержадміністрацій	не пізніше 01 березня року, наступного за звітним
Структурні підрозділи молоді і спорту обласдержадміністрацій – Мінмолодьспорту	не пізніше 25 березня року, наступного за звітним
Український центр "Інваспорт", ВЦФЗН "Спорт для всіх", КФВС МОН, Відділ фізичної культури і спорту Мінюборони, Управління "Українське забезпечення", центральні організації громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості – Мінмолодьспорту	не пізніше 25 березня року, наступного за звітним
Респондент:	
Найменування юридичної особи/Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) фізичної особи: Міністерство молоді та спорту України	
Адреса/місцезнаходження зареєстрованого / задекларованого місця проживання: вул. Еспланадна, 42, м. Київ, 01601	
(повноточний індекс, АР Країна, область, район, населений пункт, вулиця/приміщення, площа тощо, № будинку/корпусу, № квартири/офісу)	

*Застосовується ідентифікаційний код за ЄДРПОУ платника податку або реєстраційний (обласний) номер платника податків, який призначається контролюючими органами, або реєстраційний номер обласної картки платника податків - фізичної особи. Серією (за наявності) та номером паспорта зазначають фізичні особи, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера обласної картки платника податків та офіційно повідомляють про це відповідний контролюючий орган і мають підписку у паспорті.

I. Спортивні споруди

№ п/п	Місця	Кількість спортивних споруд, усього, одиниць	Кількість спортивних споруд за формою власності, одиниць			Кількість спортивних споруд, які перебувають у відповідності, одиниць										Із кількості спортивних споруд (із графа 1), одиниць		Кількість спортивних споруд за станом (із графа 1), одиниць							Сумарна кількість, відсоток в заг. об'єкті																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
			приватна	кооперативна	державна	спортивна фізкультури та юнацтва	фізкультури та юнацтва	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ		ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ	ДЮСШ

	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
А																											
стадіони з трибунами на 1500–3000 місць	3.1	345	18	284	43	39	22	9	52	0	1	2	51	74	95	156	67	254	13	33	0	0	2	4	10	216 938	49 034
стадіони з трибунами від 3000 місць і більше	3.2	25	1	11	13	1	1	1	0	0	0	0	9	7	6	8	3	21	3	1	0	0	0	0	0	73 562	10 433
легкоатлетичні доріжки (берези), що не входять до складу стадіонів	3.3	83	13	70	0	72	1	0	4	0	0	0	6	0	0	34	19	70	3	6	0	0	1	1	0	4 087	8 188
легкоатлетичні майданчики	3.4	7	3	4	0	3	1	0	1	1	0	0	0	1	0	3	1	5	0	0	0	0	0	0	0	600	320
площі спортивних споруд	3.5	29 940	636	27 257	2 047	17 936	341	389	482	2	2	16	3 530	2 763	4 479	18 688	5 683	25 417	959	1 161	21	0	12	67	565	454 902	1 055 868
з них: спортивні майданчики з трасами обладнанням	3.5.1	5 485	122	5 017	266	3 759	31	48	64	0	0	5	524	315	639	3 811	1 293	4 955	116	129	4	0	2	1	253	73 287	173 642
тенісні корти	3.5.2	370	24	197	149	59	7	3	35	1	0	0	129	33	103	215	52	284	10	27	3	0	1	8	28	1 875	6 549
футбольні поля	3.5.3	6 167	137	5 582	448	2 948	46	76	135	0	2	6	470	942	1 542	4 428	1 145	5 360	169	151	4	0	3	1	92	165 077	364 753
з них: розбірки 100-110 х 64-75 м	3.5.3.1	3 635	82	3 346	207	1 402	39	66	97	0	2	2	230	669	1 188	2 734	721	3 125	107	91	1	0	0	0	21	105 691	263 069
42 х 22 м	3.5.3.2	1 948	40	1 701	207	1 401	5	5	42	0	0	1	179	99	216	1 284	303	2 600	49	35	3	0	1	1	36	39 536	76 332
мультиспортивні	3.5.4	1 325	32	1 181	112	723	53	67	24	0	0	1	171	150	136	980	147	1 173	34	43	4	0	1	0	36	25 023	86 432
з них: в штучному покритті	3.5.4.1	774	22	676	76	488	5	26	16	0	0	1	87	59	92	543	169	671	12	12	3	0	1	0	10	15 486	78 269
інші спортивні майданчики	3.5.5	16 673	321	15 289	1 072	10 447	264	195	224	1	0	4	2 236	1 303	2 059	9 234	3 646	13 645	630	811	6	0	5	57	156	189 640	424 472
з них: в штучному покритті	3.5.5.1	1 950	13	1 787	150	1 027	30	12	60	1	0	0	331	354	135	1 044	262	1 453	97	68	6	0	3	2	20	26 946	81 649
спортивні зали площею не менше 162 м ²	3.6	6 062	328	5 951	323	5 678	30	26	239	0	1	9	211	193	215	2 395	3 200	5 039	133	335	0	0	12	3	399	188 847	476 948
з них з трасами обладнанням	3.6.1	431	44	345	42	311	2	3	32	0	0	0	26	39	18	116	184	386	10	17	0	0	1	2	20	7 305	20 410
плавання басейни	3.7	219	23	161	35	105	0	5	30	0	1	2	24	13	39	65	78	142	3	45	0	0	2	1	4	5 401	15 784
з них: 50-метрові (50 х 25 м)	3.7.1	16	3	4	9	3	0	1	1	0	0	0	2	3	6	5	2	11	0	2	0	0	0	0	0	2 280	6 586
25-метрові (25 х 16 м, 25 х 11 м)	3.7.2	122	15	90	17	51	0	0	23	0	1	1	17	10	19	35	35	75	1	29	0	0	1	0	2	2 010	7 033
інші	3.7.3	95	10	72	13	59	0	4	6	0	0	1	10	1	14	25	44	69	2	14	0	0	1	1	2	1 376	3 517
середовище прикриті і напівприкриті на відстані не менше 25 метрів	3.8	1 312	110	1 153	49	1 145	10	10	14	0	2	0	57	35	39	161	357	645	74	521	0	0	3	0	16	7 753	14 613
стрілецькі стелі (круглі, трикутні)	3.9	10	1	4	5	3	1	0	1	1	0	0	4	0	0	3	4	6	0	3	0	0	0	0	0	196	216
близькі стрілецькі	3.10	7	2	5	0	0	1	2	2	0	1	0	0	0	1	3	0	6	0	1	0	0	0	0	0	352	750
стрілецькі для стрільби з лука	3.11	3	2	1	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	2	2	3	0	0	0	0	0	0	0	15	45
вектори	3.12	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
візокспортивні бачи	3.13	43	3	8	32	2	1	2	4	0	0	0	20	2	12	14	4	33	3	6	0	0	0	0	1	2 164	2 369
спортивні в штучному покритті	3.14	33	2	6	25	0	0	0	1	0	0	0	14	8	10	16	7	22	5	4	0	0	0	0	0	4 024	5 198
векторно-спортивні бачи (у т.ч. водозаступні бачи)	3.15	101	19	64	18	8	13	3	34	3	0	3	10	16	11	31	9	82	9	8	1	0	1	3	3	3 063	8 032
векторні майданчики	3.16	7	0	7	0	0	0	0	1	0	0	0	5	1	0	2	1	5	2	0	0	0	0	0	0	392	1 595
приміщення ліній	3.17	31	8	19	4	0	0	12	10	0	0	0	1	4	4	15	0	9	0	8	0	0	0	0	0	856	110
з них: для фристайлу	3.17.1	9	5	3	1	0	0	6	0	0	0	0	1	1	1	2	0	5	0	3	0	0	0	0	0	3	10
лінійні бачи	3.18	31	5	16	10	6	2	0	9	1	0	0	6	3	4	13	5	17	4	4	0	0	0	0	0	1 276	1 609
інші спортивні споруди	3.19	6 233	270	5 221	742	4 228	28	33	257	1	6	11	552	741	376	1 842	1 378	4 926	164	815	2	4	12	5	177	88 355	184 069

II. Спортивна діяльність

(осіб)

	№ рядка	Кількість осіб, які займаються спортом, усього	У тому числі з них у							Із кількості осіб, які займаються спортом, (із графі 1) – жінок	Кількість працівників фізичної культури і спорту, які проводять заняття, усього	з них					жінки
			ДЮСШ	ШВСМ	ЦОП	закладах спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання	спортивних клубів	професійних об'єднань фізкультури-спортивної спрямованості	регіональних центрів "Імпульс"			штатні тренери-викладачі з видів спорту	штатні тренери-викладачі з видів спорту, які проводять заняття у спортивних клубах	тренери-викладачі з видів спорту, які проводять заняття у спортивних клубах	тренери-викладачі з видів спорту, які мають спеціальну вищу освіту закладів вищої освіти	тренери-викладачі з видів спорту, які мають спеціальну вищу освіту з фізичної культури і спорту	
A	B	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Види спорту, усього (сума рядків 2, 3, 4, 5)	1	676 018	341 975	2 784	642	5 657	277 974	43 758	3 228	170 517	25 460	11 718	2 839	320	617	14 944	3 386
Олімпійські види спорту	2	487 253	291 411	2 784	642	4 982	165 790	21 549	95	124 182	18 604	9 558	1 652	129	289	11 376	3 945
у тому числі бадмінтон	2.1	3 372	1 777	21	0	30	1 385	159	0	1 331	145	69	11	3	8	78	50
баскетбол	2.2	28 298	16 968	53	39	179	9 519	1 520	20	8 600	1 079	423	121	9	20	608	200
бейсбол	2.3	943	685	20	0	0	208	30	0	139	74	48	1	0	0	33	7
біатлон	2.4	1 461	1 210	33	16	34	163	4	1	608	143	80	0	1	3	112	19
бобслей	2.5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
бокс	2.6	25 287	17 532	218	38	272	6 087	1 140	0	2 234	1 092	656	92	2	16	704	51
боротьба вільна	2.7	14 950	11 572	188	27	337	2 619	207	0	2 152	739	468	48	2	7	511	77
боротьба греко-римська	2.8	9 949	7 510	142	20	178	1 873	202	24	113	491	299	36	0	6	321	6
брейкінг	2.9	166	0	0	0	0	118	48	0	51	5	0	3	0	0	1	0
важка атлетика	2.10	7 193	4 173	155	2	150	2 514	199	0	1 005	417	227	19	3	3	279	49
велосипедний спорт	2.11	3 786	2 821	130	16	265	416	138	0	923	261	160	10	0	1	207	40
веслувальний слалом	2.12	584	410	14	0	9	151	0	0	132	40	29	1	0	0	33	12
веслування академічне	2.13	1 832	1 299	101	9	139	206	78	0	331	131	83	4	0	0	91	43
веслування на байдарках і каное	2.14	6 015	4 694	148	14	175	654	330	0	1 418	451	273	14	0	3	353	106
вітрильний спорт	2.15	1 151	833	32	0	10	200	76	0	308	81	61	5	1	0	60	19
водне поло	2.16	1 177	884	34	0	86	163	10	0	230	61	38	1	0	0	50	11
волейбол	2.17	48 973	30 008	129	85	454	16 323	1 954	20	23 476	1 839	612	125	15	26	870	361
волейбол пляжний	2.18	2 394	1 040	16	0	24	1 018	276	20	1 042	159	50	13	0	3	79	53
гандбол	2.19	8 150	6 891	108	10	216	820	105	0	4 088	372	212	13	2	6	238	97
гімнастика спортивна	2.20	5 608	4 355	35	0	4	1 141	73	0	3 073	320	196	12	0	1	198	161
гімнастика художня	2.21	13 491	9 510	29	4	29	3 022	897	0	12 934	614	428	46	0	1	386	509
гірськолижний спорт	2.22	1 232	948	5	0	0	279	0	0	449	56	45	0	0	0	37	20
гольф	2.23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
дзюдо	2.24	23 416	16 393	161	24	170	5 930	738	0	4 536	903	562	75	2	10	571	214
кінний спорт	2.25	958	579	12	0	3	311	53	0	616	67	41	5	0	0	48	39

А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ковзанярський спорт	2.26	136	84	0	0	0	24	28	0	57	43	3	48	52	56	62	66
кьорлінг	2.27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
лакерс	2.28	30	0	0	0	0	0	30	0	92	2	1	0	0	0	1	0
легка атлетика	2.29	31 174	21 798	260	54	533	7 446	1 073	10	13 114	1 741	839	108	12	22	1 136	472
лижне двоборство	2.30	172	154	5	0	0	13	0	0	91	10	7	0	0	0	7	1
лижні гонки	2.31	1 902	1 489	17	2	48	311	35	0	839	146	67	5	0	3	111	38
плавання	2.32	35 395	14 799	62	14	96	18 040	2 384	0	14 579	643	425	33	5	19	497	326
плавання синхронне	2.33	337	191	10	0	30	101	5	0	293	28	14	1	0	0	9	15
регбі	2.34	2 304	1 395	34	0	30	790	55	0	460	91	37	5	0	2	56	12
санний спорт	2.35	243	212	8	0	13	10	0	0	115	19	15	1	0	0	19	10
серфінг	2.36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
скекелазіння	2.37	1 175	545	11	2	14	579	24	0	404	68	39	4	0	3	34	29
скелетон	2.38	3	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
сноубординг	2.39	154	120	7	0	0	27	0	0	66	8	9	0	0	0	8	5
софтбол	2.40	457	399	6	0	0	26	26	0	332	22	12	0	0	0	18	11
стрибки на батуті	2.41	1 511	1 268	10	6	20	197	10	0	817	111	86	5	0	0	81	65
стрибки на лижах з трампліна	2.42	272	270	2	0	0	0	0	0	80	15	10	0	0	0	7	0
стрибки у воду	2.43	821	691	30	0	0	55	45	0	217	58	36	0	0	0	43	26
стріла з лука	2.44	1 528	1 149	44	0	34	245	56	0	586	139	78	2	0	4	104	46
стріла з кула	2.45	4 962	2 386	70	17	73	2 351	65	0	1 389	252	112	13	0	2	176	64
стріла з лука	2.46	308	104	19	10	0	175	0	0	57	24	12	5	0	0	17	4
сучасне гімнастичне	2.47	749	546	31	1	12	152	7	0	367	68	35	1	0	0	51	14
теніс	2.48	6 462	2 373	0	0	0	3 884	205	0	2 866	263	126	36	2	3	153	88
теніс настільний	2.49	16 338	7 916	24	16	22	7 512	848	0	4 665	698	266	79	8	21	342	133
триатлон	2.50	1 307	717	47	1	8	428	106	0	447	69	34	3	0	1	46	16
тхеквондо (ВТФ)	2.51	8 234	4 057	56	12	20	2 888	1 201	0	2 108	285	161	30	0	2	174	59
фехтування	2.52	2 485	1 880	107	3	58	374	63	0	801	186	113	9	0	1	139	62
фігурне катання на ковзанах	2.53	1 461	834	8	2	0	592	25	0	970	76	60	3	0	0	47	58
фрістайл	2.54	333	314	6	0	0	13	0	0	136	23	17	1	0	0	15	14
футбол	2.55	151 758	80 351	21	169	1 136	63 453	6 628	0	7 617	3 786	1 761	590	10	34	2 012	130
хокей з шайбою	2.56	2 936	1 683	24	24	45	824	336	0	136	112	73	13	0	2	80	8
хокей на траві	2.57	1 674	1 397	71	0	8	141	57	0	634	60	38	2	0	0	49	23
шорт-трек	2.58	246	197	8	5	18	18	0	0	58	18	12	0	0	0	14	6
Неолімпійські та національні види спорту	3	180 279	46 498	0	0	675	111 422	21 684	0	44 104	6 106	1 848	1 181	191	328	2 968	1 250
у тому числі:																	
авіамодельний спорт	3.1	460	0	0	0	0	433	27	0	4	20	3	8	0	0	1	0
автомобільний спорт	3.2	604	102	0	0	0	357	145	0	25	40	6	11	0	0	11	2
автомобільний спорт	3.3	338	8	0	0	0	320	10	0	18	15	4	5	1	0	0	0
аїкідо	3.4	1 175	114	0	0	0	996	65	0	346	52	8	29	0	0	21	11
аквабайк	3.5	2	0	0	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0	0
аеробатичний рок-н-рол	3.6	921	315	0	0	0	406	200	0	526	25	10	4	0	0	13	12
альпінізм	3.7	353	0	0	0	0	221	132	0	86	9	0	1	0	1	2	0
американський футбол	3.8	200	0	0	0	0	155	45	0	21	29	0	0	0	0	6	3

A	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
армреслінг	3.9	2 330	422	0	0	0	1 571	337	0	180	92	15	7	0	12	32	4
багатоборство тілоохоронців	3.10	32	0	0	0	0	26	6	0	3	2	0	0	0	0	0	0
білярний спорт	3.11	2 471	137	0	0	0	2 150	184	0	243	120	11	64	52	56	81	68
богатирське багатоборство	3.12	53	0	0	0	0	23	30	0	5	3	0	0	0	0	1	0
бодібіддинг	3.13	2 998	0	0	0	0	2 769	229	0	740	92	24	39	0	1	29	12
бойове самбо	3.14	2 563	571	0	0	0	1 364	628	0	240	85	27	14	0	2	47	3
боротьба Кураш	3.15	306	96	0	0	0	68	142	0	74	18	4	2	0	0	13	5
боротьба на поясах	3.16	20	0	0	0	0	20	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
боротьба на поясах Аліш	3.17	70	30	0	0	0	34	6	0	4	5	1	2	0	0	2	2
боротьба самбо	3.18	5 185	3 050	0	0	0	1 540	595	0	701	194	92	23	0	5	109	23
боудинг	3.19	550	0	0	0	0	520	30	0	125	13	1	2	0	0	1	0
вейкбордінг	3.20	36	0	0	0	0	11	25	0	9	1	0	0	0	0	0	0
вертоланий спорт	3.21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
веслування на човнах "Дракон"	3.22	1 297	348	0	0	60	841	48	0	311	42	12	10	0	0	20	6
військово-спортивні багатоборства	3.23	1 946	193	0	0	0	1 195	558	0	335	64	13	12	0	3	21	8
водноліжний спорт	3.24	131	45	0	0	0	86	0	0	14	9	7	0	0	0	5	3
водно-моторний спорт	3.25	46	11	0	0	0	35	0	0	10	3	1	0	0	0	2	1
гирьовий спорт	3.26	3 697	866	0	0	103	2 461	267	0	450	157	26	19	0	18	73	6
го	3.27	64	0	0	0	0	64	0	0	27	2	0	2	0	0	1	1
голдзо-рю карате	3.28	1 749	339	0	0	0	1 380	30	0	264	41	11	6	0	2	13	3
голубинний спорт	3.29	258	0	0	0	0	258	0	0	34	5	0	0	0	0	0	0
городковий спорт	3.30	45	19	0	0	0	26	0	0	14	4	1	0	0	1	1	0
гретлінг	3.31	1 308	423	0	0	0	864	21	0	158	35	12	11	0	0	17	3
дартс	3.32	711	0	0	0	0	666	45	0	213	23	1	5	0	0	1	2
дельтапланерний спорт	3.33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
джиу-джитсу	3.34	2 452	264	0	0	0	1 368	820	0	655	65	12	7	1	0	19	8
естетична групова гімнастика	3.35	1 760	489	0	0	0	1 211	60	0	1 272	55	28	10	0	2	38	39
змішані єдиноборства (MMA)	3.36	4 018	477	0	0	0	2 861	680	0	494	127	22	30	0	2	40	9
капюло	3.37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
карате	3.38	5 884	1 662	0	0	10	3 881	331	0	1 251	234	79	15	1	1	93	38
карате JKS	3.39	1 262	220	0	0	0	968	74	0	169	31	9	10	0	0	12	4
карате WKC	3.40	560	85	0	0	0	465	10	0	58	46	2	10	0	0	8	0
кіберспорт (електронний спорт)	3.41	318	10	0	0	10	238	60	0	43	12	2	2	0	2	2	0
кікбоксинг ВТКА	3.42	1 527	811	0	0	0	566	150	0	218	62	37	4	0	1	39	6
кікбоксинг "ІСКА"	3.43	1 891	716	0	0	0	900	275	0	274	79	24	7	1	1	55	1
кікбоксинг WKA	3.44	467	261	0	0	0	94	112	0	66	21	6	0	0	0	10	0
кікбоксинг WPKA	3.45	567	203	0	0	0	308	56	0	61	23	12	2	0	0	13	3
кікбоксинг WAKO	3.46	6 066	3 152	0	0	2	1 998	914	0	777	182	94	25	0	0	120	16
кіюкушин карате	3.47	3 411	208	0	0	0	2 841	362	0	335	73	4	39	0	0	25	7
кіюкушин Будо карате	3.48	1 342	83	0	0	0	129	1 130	0	337	25	4	1	0	0	12	4
кіюкушинкай карате	3.49	3 098	706	0	0	0	2 084	308	0	551	97	26	33	0	0	50	13
кіюкушинкай карате	3.50	652	79	0	0	0	429	144	0	171	19	3	3	0	0	5	3
кіюкушинкай карате унія	3.51	55	20	0	0	0	35	0	0	3	3	0	0	0	0	1	0
козацький двобій	3.52	736	329	0	0	0	245	162	0	61	32	12	6	0	0	22	2

А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
комбат Дзю-Дзюцу	3.53	2 383	344	0	0	0	1 959	80	0	195	43	10	1	0	0	15	7
комбат самозахист ІСО	3.54	680	95	0	0	0	492	93	0	73	20	5	4	0	1	11	3
кудо	3.55	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
кунфу	3.56	259	42	0	0	0	217	0	0	51	10	3	4	0	0	3	2
літаковий спорт	3.57	52	0	0	0	0	24	28	0	36	40	0	48	52	56	60	64
морські багатоборства	3.58	201	108	0	0	0	79	14	0	35	8	2	0	0	0	4	1
мотоциклетний спорт	3.59	584	134	0	0	0	363	87	0	24	28	6	3	0	0	11	0
паден	3.60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
панкратіон	3.61	2 662	1 653	0	0	0	967	42	0	239	89	47	11	0	0	57	6
парашутистський спорт	3.62	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
парашутистський спорт	3.63	206	0	0	0	0	206	0	0	8	5	0	2	0	0	0	0
пауерліфтинг	3.64	7 204	2 539	0	0	0	4 449	216	0	1 020	278	107	45	1	11	160	38
пейнтбол	3.65	99	0	0	0	0	99	0	0	15	3	0	2	0	0	0	0
перетягування канату	3.66	783	0	0	0	78	670	35	0	18	20	0	2	0	2	2	0
петанк	3.67	63	0	0	0	0	23	40	0	37	4	0	0	0	0	0	2
підводний спорт	3.68	378	232	0	0	0	146	0	0	128	34	20	0	0	2	24	17
планерний спорт	3.69	14	0	0	0	0	14	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
пляжна боротьба	3.70	355	177	0	0	0	133	45	0	61	22	5	2	0	1	17	2
пляжний гандбол	3.71	336	152	0	0	0	138	46	0	219	16	1	1	0	2	8	1
пляжний футбол	3.72	532	75	0	0	0	377	80	0	202	20	5	2	0	1	9	0
повітроплавальний спорт	3.73	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
пожєжно-прикладний спорт	3.74	546	0	0	0	0	487	59	0	35	19	3	5	0	2	6	1
поліатлон	3.75	176	0	0	0	0	124	52	0	19	7	0	2	0	0	3	0
полю	3.76	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
практична стрільба	3.77	950	25	0	0	0	800	125	0	209	20	5	2	0	2	8	2
професійний бокс	3.78	32	0	0	0	0	30	2	0	0	3	0	3	0	0	0	0
радіоспорт	3.79	493	195	0	0	0	270	28	0	126	33	14	3	1	0	14	5
ракетомодельний спорт	3.80	222	0	0	0	0	219	3	0	9	16	0	7	1	0	1	0
регбіліг	3.81	487	13	0	0	0	474	0	0	54	16	1	2	0	0	15	0
риболовний спорт	3.82	779	0	0	0	0	545	234	0	77	26	0	0	0	0	4	0
ролінговий спорт	3.83	627	0	0	0	0	566	61	0	191	17	1	6	0	0	5	6
рукопаш гопак	3.84	533	0	0	0	0	253	280	0	84	19	0	7	0	0	12	3
рукопашний бій	3.85	5 954	1 090	0	0	58	4 098	708	0	607	196	44	31	1	10	75	12
середньовічний бій	3.86	22	0	0	0	0	10	12	0	5	2	0	0	0	1	1	0
сквош	3.87	107	67	0	0	0	39	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
спорт із собаками	3.88	154	0	0	0	0	154	0	0	38	6	1	2	0	1	1	0
спорт з літаючим диском	3.89	135	0	0	0	0	15	120	0	45	8	0	1	0	0	5	1
спортивна аеробіка	3.90	8 084	961	0	0	0	7 019	104	0	2 961	188	61	40	3	9	75	94
спортивна акробатика	3.91	3 338	2 779	0	0	46	403	110	0	2 235	177	131	6	0	1	117	109
спортивне орієнтування	3.92	2 831	1 029	0	0	86	1 383	333	0	865	131	68	14	0	10	79	37
спортивний бридж	3.93	65	0	0	0	0	65	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0
спортивний покер	3.94	68	0	0	0	0	27	41	0	3	3	0	0	0	0	1	0

А		Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
спортивний туризм		3.95	3 966	224	0	0	32	3 234	476	0	1 277	102	5	10	4	5	69	27
спортивні танці		3.96	5 246	221	0	0	0	3 809	1 216	0	2 937	185	22	33	2	0	84	91
спортінг		3.97	72	0	0	0	8	58	6	0	6	6	0	0	0	1	4	0
стронгмен		3.98	63	0	0	0	0	62	1	0	0	7	0	1	0	0	0	0
судномодельний спорт		3.99	273	0	0	0	0	246	27	0	19	12	2	1	1	1	5	1
сумо		3.100	1 077	932	0	0	0	89	56	0	307	90	33	48	52	56	100	72
таксидо-до		3.101	1 194	500	0	0	0	674	20	0	400	28	10	2	0	0	14	8
таксидо-до І.Т.Ф.		3.102	5 588	2 525	0	0	0	2 624	439	0	1 455	171	96	8	1	1	103	38
тайландський бокс Муей Тай		3.103	2 632	684	0	0	1	1 061	886	0	459	63	27	16	0	2	29	6
танцювальний спорт		3.104	1 813	0	0	0	0	1 647	166	0	1 307	57	3	19	0	1	26	22
текбол		3.105	168	0	0	0	0	168	0	0	25	4	0	3	0	0	1	1
традиційне карате		3.106	649	44	0	0	20	585	0	0	114	10	1	8	0	0	4	0
українська боротьба на поясах		3.107	312	312	0	0	0	0	0	0	63	28	12	0	0	0	12	5
український рукопаш "Спас"		3.108	643	148	0	0	0	256	239	0	77	15	0	2	0	0	13	3
універсальний бій		3.109	466	105	0	0	70	215	76	0	44	16	4	0	0	4	9	1
ушу		3.110	1 874	798	0	0	0	790	286	0	715	61	41	3	0	1	33	22
флорбол		3.111	705	11	0	0	0	469	225	0	122	23	0	1	0	1	14	1
французький бокс Сапат		3.112	96	12	0	0	0	84	0	0	5	5	1	2	0	0	3	0
фрі-файт		3.113	1 057	219	0	0	0	726	112	0	64	38	8	3	0	0	17	3
фузакші шотокан карате		3.114	763	295	0	0	0	415	53	0	83	15	7	1	0	0	6	1
футзал		3.115	18 240	3 671	0	0	32	11 974	2 563	0	1 125	419	95	168	2	15	229	20
хортинг		3.116	1 261	288	0	0	0	586	387	0	244	47	14	7	0	0	29	5
черпленг		3.117	5 325	1 303	0	0	15	3 424	583	0	6 830	152	41	36	3	1	72	92
шахи		3.118	10 979	4 443	0	0	20	5 716	800	0	2 949	430	169	45	7	11	146	57
шашки		3.119	4 866	1 057	0	0	24	3 403	382	0	1 429	190	49	22	4	5	52	29
шотокан карате-до С.К.І.Ф.		3.120	572	132	0	0	0	289	151	0	147	15	2	4	0	0	3	1
Види спорту осіб з інвалідністю з ураженням опорно-рухового апарату, порушеннями зору, слуху та розумового і фізичного розвитку		4	8 486	4 066	0	0	0	762	525	3 133	2 231	750	312	6	0	0	600	191
у тому числі: бадмінтон (пара бадмінтон)		4.1	110	60	0	0	0	0	10	40	60	13	10	0	0	0	12	3
баскетбол		4.2	127	100	0	0	0	6	12	9	33	13	6	0	0	0	13	0
баскетбол на візках		4.3	16	0	0	0	0	16	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0
біатлон (пара біатлон)		4.4	32	0	0	0	0	0	0	32	12	6	4	0	0	0	6	1
білярний спорт		4.5	104	0	0	0	0	45	0	59	3	4	2	1	0	0	1	0
боротьба вільна		4.6	142	65	0	0	0	18	32	27	11	11	5	0	0	0	8	0
боротьба греко-римська		4.7	136	133	0	0	0	0	0	3	0	12	8	0	0	0	11	0
боулінг		4.8	93	16	0	0	0	0	9	68	39	5	2	0	0	0	4	0
бочка		4.9	323	144	0	0	0	38	0	141	113	30	18	1	0	0	24	11
велосипедний спорт (пара велосипедний спорт)		4.10	19	0	0	0	0	4	0	15	1	2	0	0	0	0	2	0

A	B	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
всеслування академічне	4.11	44	4	0	0	0	20	0	20	7	6	1	0	0	0	5	1
вітрильний спорт	4.12	1	0	0	0	0	0	0	1	4	1	1	0	0	0	1	0
волейбол	4.13	444	266	0	0	0	109	13	56	235	31	14	0	0	0	23	4
волейбол сидічи	4.14	129	42	0	0	0	20	0	67	25	9	1	0	0	0	5	2
гандбол	4.15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
гірськолижний спорт	4.16	32	0	0	0	0	0	0	32	2	4	1	0	0	0	4	3
гольф	4.17	129	79	0	0	0	0	12	38	22	14	7	0	0	0	7	1
гольф	4.18	17	0	0	0	0	15	2	0	1	2	1	0	0	0	1	1
дзюдо	4.19	228	25	0	0	0	118	28	57	50	22	6	0	0	0	21	2
карате (пара карате)	4.20	122	87	0	0	0	10	8	17	33	12	2	0	0	0	7	3
кєрлінг	4.21	39	0	0	0	0	0	5	34	15	2	0	0	0	0	1	1
кєрлінг на візках	4.22	12	0	0	0	0	0	0	12	3	1	0	0	0	0	1	0
кінний спорт (пара кінний спорт)	4.23	0	0	0	0	0	0	0	0	30	0	0	0	0	0	0	0
легка атлетика (пара легка атлетика)	4.24	1 320	994	0	0	0	32	25	269	452	144	63	0	0	0	124	48
лижні перегони (пара лижні перегони)	4.25	148	92	0	0	0	0	0	56	48	23	6	0	0	0	20	9
пара-армреслінг	4.26	255	74	0	0	0	68	12	101	28	19	6	3	0	0	13	1
пара каное	4.27	22	12	0	0	0	0	0	10	3	3	0	0	0	0	3	1
пара спортивні танці	4.28	34	0	0	0	0	0	5	29	17	6	2	0	0	0	5	4
пара тринатлон	4.29	16	13	0	0	0	0	0	3	8	3	3	0	0	0	2	1
пауерліфтинг (пара пауерліфтинг)	4.30	351	103	0	0	0	25	16	207	61	34	13	1	0	0	28	7
плавання (пара плавання)	4.31	1 073	686	0	0	0	37	131	219	316	116	65	0	0	0	107	53
пляжний волейбол	4.32	103	33	0	0	0	0	1	69	44	11	1	0	0	0	7	0
регбі на візках	4.33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
риболовний спорт	4.34	212	6	0	0	0	10	4	192	12	2	0	0	0	0	1	0
спортивне орієнтування	4.35	126	58	0	0	0	0	57	11	52	17	4	0	0	0	10	3
стріляба з лука (пара стріляба з лука)	4.36	82	14	0	0	0	15	0	53	5	6	1	0	0	0	5	2
стріляба кульова (пара стріляба кульова)	4.37	135	65	0	0	0	3	1	66	56	21	7	0	0	0	25	11
теніс	4.38	6	0	0	0	0	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
теніс на візках	4.39	4	4	0	0	0	0	0	0	1	7	1	0	0	0	0	0
теніс настільний (пара теніс настільний)	4.40	656	411	0	0	0	15	12	218	170	44	9	0	0	0	27	8
тхєквондо (пара тхєквондо)	4.41	70	25	0	0	0	0	16	29	22	7	2	0	0	0	6	1
фєхтування на візках	4.42	59	24	0	0	0	0	0	35	14	11	6	0	0	0	10	4
футбол	4.43	596	278	0	0	0	1	47	270	5	40	22	0	0	0	37	1
футзал	4.44	173	26	0	0	0	20	24	103	0	7	1	0	0	0	5	1
шахи	4.45	485	69	0	0	0	54	37	275	125	18	6	0	0	0	4	2
шашки	4.46	311	58	0	0	0	57	6	190	93	10	4	0	0	0	4	1
Інші види спорту, які були визнані протягом звітного року	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
У тому числі (вказати назву)	5.1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

III. Фізкультурно-оздоровча діяльність

	№ рядка	Кількість закладів освіти, підприємств, установ, організацій, одиниць	Кількість осіб, які навчаються (працюють) у закладах освіти, на підприємствах, в установах, організаціях, що звітували	Кількість осіб, які охоплені фізкультурно-оздоровчою діяльністю, усього	З них					жінки	осіб з інвалідністю	з них жінок
					особи у віці							
					до 6 років	6-18 років	19-35 років	36 років та старше				
A	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Заклади освіти, підприємства, установи, організації усіх типів (сума рядків 1.1-1.7, 1.8, 1.9)	1	31 346	8 098 476	6 730 156	612 305	4 089 917	1 378 570	649 364	2 895 177	109 091	35 729	
у тому числі заклади дошкільної освіти	1.1	11 591	809 385	502 277	459 482	42 795	x	x	227 359	3 987	1 882	
заклади загальної середньої освіти	1.2	12 109	3 781 441	2 319 595	x	2 319 595	x	x	1 103 847	28 840	12 741	
заклади професійної (професійно-технічної) освіти	1.3	472	189 804	116 793	x	87 411	29 382	x	77 415	2 515	1 058	
заклади фахової передвищої освіти	1.4	465	265 994	149 778	x	87 586	56 032	6 160	67 380	1 478	541	
заклади вищої освіти	1.5	238	732 470	223 558	x	67 357	149 447	6 754	95 214	1 904	587	
заклади позашкільної освіти	1.6	638	329 751	131 951	7 980	123 971	x	x	48 797	787	280	
центри фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх"	1.7	140	256 912	2 517 101	139 063	1 107 414	793 724	476 900	966 191	50 129	2 486	
з них Всеукраїнський	1.7.1	1	30	1 916 308	95 815	862 339	574 892	383 262	766 523	42 910	0	
регіональні	1.7.2	22	215 065	384 264	27 075	145 101	156 506	55 582	127 500	3 467	769	
районні	1.7.3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
міські	1.7.4	82	34 440	197 430	15 352	91 992	56 698	33 388	67 104	3 647	1 664	
районні у містах	1.7.5	4	196	196	94	96	6	0	98	37	18	
селищні	1.7.6	20	6 665	17 180	727	6 668	5 232	4 553	4 023	62	35	
сільські	1.7.7	11	516	1 723	0	1 218	390	115	943	6	0	
центри з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю "Інваспорт"	1.8	30	1 028	33 649	797	20 228	8 878	3 746	15 701	10 250	3 915	
з них Всеукраїнський	1.8.1	1	26	8 678	0	2 352	4 592	1 734	3 561	7 124	2 920	
регіональні	1.8.2	23	987	24 155	765	17 340	4 156	1 894	11 764	2 936	937	
районні	1.8.3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
міські	1.8.4	5	15	816	32	536	130	118	376	190	58	

А		Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
районні у містах		1.8.5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
селищі		1.8.6	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
інші підприємства, установи, організації		1.9	5 663	1 731 691	735 454	4 983	233 560	341 107	155 804	293 273	9 201	12 239
з них		1.9.1	1 661	741 412	169 528	1 431	20 317	97 918	49 862	32 062	1 313	10 090
осередків фізкультурно-спортивних товариств												

(Місце підпису (кваліфікованого електронного підпису) керівника (власника) та/або осіб, відповідальних за заповнення форми звітності)

Сергій ТИМОФЄВ
(Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

(Місце підпису (кваліфікованого електронного підпису) виконавця)

Діана ВОЛКОВА
(Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Телефон: (044) 246 69 34

Електронна адреса: monitoringfc@mms.gov.ua

(пункт 2 розділу III)

РЕЗУЛЬТАТИВНІ ПОКАЗНИКИ
роботи тренерів (тренерів-викладачів), які враховуються при
присвоєнні кваліфікаційних категорій

№ з/п	Змагання	Мінімальна кількість спортсменів	Кваліфікаційна категорія за місце, яке посів спортсмен		
			вища	перша	друга
1	2	3	4	5	6
I. Міжнародні спортивні змагання					
1	Олімпійські ігри	1	участь	-	-
2	Чемпіонати світу з олімпійських видів спорту, Всесвітні ігри з неолімпійських видів спорту, Всесвітня шахова олімпіада	1	1-6	7-8	участь
		2	7-10	-	-
3	Чемпіонати світу з олімпійських ігрових видів спорту	1	участь у фінальних змаганнях	участь у відбіркових змаганнях	-
4	Кубок Девіса, змагання Великого шолому, Кубок Федерації з тенісу	1	1-16	17-32	-
5	Кубок світу з олімпійських видів спорту (загальний залік), Всесвітні ігри з єдиноборств, чемпіонати світу з неолімпійських видів спорту	1	1-3	4-6	участь
		2	4-6	7-8	-
6	Юнацькі Олімпійські ігри	1	1-2	3-6	участь
7	Чемпіонат світу з олімпійських видів спорту серед молоді, юніорів	1	1-3	4-6	7-8
		2	4-6	7-8	-
8	Чемпіонат світу з олімпійських видів спорту серед кадетів, юнаків	1	1	2-3	4-6

9	Чемпіонат світу серед молоді, юніорів з неолімпійських видів спорту	2	1-3	4-6	7-8
10	Кубок світу з неолімпійських видів спорту (загальний залік)	1	-	1-3	4-8
11	Чемпіонат Європи, Всесвітні універсиади	1	1-3	4-6	-
		2	4-6	7-8	участь
12	Чемпіонат Європи серед молоді, юніорів	1	1	2-3	4-6
		2	2-3	4-6	7-8
13	Чемпіонат Європи серед кадетів, юнаків	1	-	1-3	4-6
		2	-	4-6	7-8
II. Всеукраїнські спортивні змагання					
1	Чемпіонат України серед дорослих з олімпійських видів спорту	1	1-2	3-4	5-8
2	Чемпіонат України серед дорослих з неолімпійських видів спорту	1	-	1	2-3
		2	-	2-3	4-6
3	Кубок України серед дорослих: особистий	1	-	1	2-3
	командний (ігрові види спорту)		-	1	2-3
4	Чемпіонат України серед молоді та юніорів	2 3	- -	1-3 4-6	4-6 7-8
5	Чемпіонат України серед молоді та юніорів з неолімпійських видів спорту	2	-	1	2-3
		3	-	2-3	4-6

6	Чемпіонат України серед кадетів, юнаків (крім молодших вікових груп)	3	-	1	2-3
		4	-	2-3	4-6

III. Зарахування спортсменів

№	Найменування показника	Мінімальна кількість спортсменів	Кваліфікаційна категорія		
			вища	перша	друга
1	Зарахування до основного складу команди майстрів*: прем'єр-ліга, суперліга, вища ліга перша ліга друга ліга				
		3	+	-	-
		2	-	+	-
		2	-	-	+
2	Направлення для підвищення рівня спортивної майстерності:				
	до центрів олімпійської підготовки	1	-	+	-
	до школи вищої спортивної майстерності	1	-	+	-
	до закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання	3	-	-	+
3	Стабільність контингенту вихованців груп початкової підготовки за 2 роки, базової підготовки 1-5 років у спортивних школах	згідно із затвердженими нормами наповнюваності груп для видів спорту на 80 %			+

* Зарахування спортсменів до основного складу команд майстрів здійснюється за умови їх участі в 50 % ігор і більше.

III. Фінансування сфери фізичної культури і спорту

Усього усього:										
№ рядка	Використано коштів, усього	з них					з них	з них	з них	з них
		державного бюджету	місцевих бюджетів	обласних	міських (ом. Київ та Севастополь)	районних				
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Витрати усіх видів (сума рядків 2, 3)										
У тому числі:	1	12 763 939,59	3 847 357,43	8 574 324,60	2 683 475,11	710 205,07	3 659,20	5 176 985,22	342 257,56	38 148,13
з них	2	11 876 123,51	3 589 708,70	7 978 937,04	2 486 139,48	657 901,38	3 659,20	4 831 236,98	307 477,77	37 295,93
поточні витрати										
з них										
оплата праці, у т.ч. з нарахуванням на оплату праці (за винятком працівників закладів освіти, обслуговувального персоналу)	2.1	6 909 550,99	1 395 660,38	5 435 406,37	1 572 963,30	524 691,88	2 769,10	3 334 982,09	78 484,24	10 856,54
оплата комунальних послуг та енергоносіїв	2.2	874 735,47	129 252,46	676 427,84	132 026,92	50 342,14	0,00	494 058,78	69 055,18	9 152,21
соціальне забезпечення (стипендії, грошові винагороди спортсменам, тренерам)	2.3	526 379,94	260 239,80	264 870,54	108 434,40	12 800,20	0,00	143 635,94	1 269,60	568,20
спортивні заходи, фізкультурно-оздоровча та навчально-тренувальна робота	2.4	2 534 407,13	1 568 657,28	901 117,00	494 436,93	31 868,43	103,30	374 708,34	64 632,85	4 245,99
придбання спортивного обладнання та інвентарю	2.5	339 108,08	94 912,93	204 600,82	36 402,95	12 343,35	366,30	155 488,22	39 594,33	2 265,80
витрати на інші заходи та послуги	2.6	691 941,90	140 985,85	496 514,48	141 874,98	25 855,38	420,50	328 363,61	54 441,57	10 207,19
капітальні витрати	3	887 816,09	257 648,74	595 387,56	197 335,63	52 303,69	0,00	345 748,24	34 779,79	852,20
з них										
капітальний ремонт та реконструкція спортивних споруд	3.1	584 461,08	94 556,30	479 204,28	156 326,84	51 053,90	0,00	271 823,54	10 700,50	632,80
придбання спортивного обладнання та інвентарю довгострокового користування	3.2	148 424,29	78 512,69	56 018,72	10 388,79	1 249,79	0,00	44 380,14	13 892,89	219,40
будівництво нових спортивних споруд	3.3	154 930,72	84 579,75	60 164,57	30 620,00	0,00	0,00	29 544,57	10 186,40	0,00

Єдиний календарний план фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань України на 2025 рік															
№	Назва	Орієнтовні строки початку/закінчення	Орієнтовне місце-провед.		Орган.-учасники	Орієнтовна кількість учасників				Вид змагань	Код КПКВК	Всього людино-днів	Планова вартість (гривні)		
			Організації, відповідальні за проведення	Спорсмени		Тренерів	Суддів	Інших	Всього						
1														ЗАТВЕРДЖЕНО	
2														Наказ Міністерства молоді і спорту України	
3														2024 №	
4															
5															
6															
7															
8	Календарний план спортивних заходів з олімпійських видів спорту														
9	Літні олімпійські види спорту														
10	Відділ літніх олімпійських видів спорту														
11	бокс														
12	ІТЗ із загальної та спеціальної фізичної підготовки до міжнародного турніру (молодь)	09.01.25 26.01.25	18	Львівська Сколе НСБ "Тисовець" Укрспортзабезпечення			26	10	0	2	38	3401220	684		
13	ІТЗ із загальної та спеціальної фізичної підготовки до міжнародного турніру (жінки-молодь)	09.01.25 26.01.25	18	Львівська Сколе НСБ "Тисовець" Укрспортзабезпечення			24	10	0	2	36	3401220	648		
14	ІТЗ із загальної та спеціальної фізичної підготовки до міжнародного турніру (чоловіки)	12.01.25 19.01.25	8	Чернівецька Укрспортзабезпечення			39	10	0	0	49	3401220	392		
15	ІТЗ із загальної та спеціальної фізичної підготовки до міжнародного турніру (жінки)	12.01.25 19.01.25	8	Чернівецька Укрспортзабезпечення			36	10	0	0	46	3401220	368		
16	Міжнародний турнір серед чоловіків та жінок	18.01.25 26.01.25	9	Нідерланди За запрошенням			25	10	2	2	39	О/К	351		
	ІТЗ із загальної та спеціальної фізичної підготовки	20.01.25	14	Чернівецька Укрспортзабезпечення			39	10	0	0	49	3401220	686		

олимп. види 3401220

закл етап XXV зимові ОІ

ЄОУФ

неолімп види

XII Всесвітні Ігри

ветеран

Навчальне видання

Стадник Світлана Олександрівна

**Введення до спеціальності
(А7 «Фізична культура і спорт»)**

Навчальний посібник

Харківська державна академія фізичної культури
вул. Клочківська, 99, Харків, 61022